

John Taylor Gatto

ORUŽJA ZA MASOVNO POUČAVANJE

**PUTOVANJE NASTAVNIKA KROZ
MRAČNI SVIJET OBAVEZNOG ŠKOLOVANJA**

ALGORITAM

Zagreb, veljača 2010,
prvo izdanje

John Taylor Gatto

Oružja za masovno poučavanje

Putovanje nastavnika kroz mračni svijet obaveznog školovanja

Naslov izvornika

Weapons of Mass Instruction:

A Schoolteacher's Journey Through the Dark World of Compulsory
Schooling

Copyright © 2009 by John Taylor Gatto

All Rights Reserved

Prevela s engleskoga

Asenka Kramer

Ilustracija na naslovnici

Marina Leskovar

Urednik

Neven Antičević

Sadržaj

Posveta onima koji žele zasnovati obitelj

Ovu knjigu posvećujem velikom i teškom umijeću zasnivanja obitelji i umjetnicima koji se time bave: majkama, očevima, kćerima, sinovima, unučadi, bakama, djedovima, tetama, stričevima, bratićima i sestričnima i onima koji su brakom ušli u obitelj.

Prolog: Protiv škole

Predavao sam trideset godina u nekima od najgorih škola na Manhattanu, i u nekima od najboljih i tijekom tog vremena postao sam stručnjak za dosadu.

1. Sve što znate o školama pogrešno je

Uhvaćeni u zamku prisilnog školovanja zavedeni su i vjeruju da je inertno znanje, upamćeni podaci i cjeline, zlatni standard intelektualnog postignuća. Učenje povezivanja tih elemenata u cjelovito značenje obeshrabruje se. Vježbanje navika glavno je oružje masovnog poučavanja.

2. Pješaćenje: London

Nick Schulman, moj susjed, prekinuo je pohađanje srednje škole kako bi igrao biljar, a iz srednje se škole ispisao kako bi igrao poker. Godine 2009., u dobi od 21 godine, postao je milijunaš na Svjetskom turniru u pokeru. Sad, kad se financijski osigurao do kraja svog života, njegov je novi cilj studirati filozofiju.

3. Debeli Stanley i Amiši iz Lanchestera

Debeli Stanley mi je rekao da mora izostajati iz škole gotovo svaki dan jer ne želi završiti kao ja, radeći za nekog drugog. Kad mi je to rekao, bilo mu je trinaest godina. Jedan Amiš iz države Ohio rekao mi je da su mogli sagraditi raketu za put na Mjesec da su to htjeli, ali je ideja bila glupa.

4. Razred Davida Sarnoffa

Sarnoff, osnivač RCA-a, ispisao se iz osnovne škole da bi na ulici prodavao novine. Ono što je tamo naučio nikad ne bi mogao naučiti u školi.

5. Hector nije problem

Bio sam proglašen "Nastavnikom godine" države New York kad sam u kolumni urednika Wall Street Journala objavio svoj otkaz, jer nisam više mogao podnositi da povrjeđujem djecu.

6. Damino de Santiago

Inspiriran hodočašćem na grobnicu Svetog Jakova koja privlači mlade i stare diljem svijeta da svake godine prohodaju Španjolsku, odlučio sam pomoći usmjeriti djecu životu u kojemu će biti proizvođači umjesto potrošači; igrači umjesto promatrači.

7 Oružja za masovno poučavanje

Strategija ulovljene buhe; ružnoća; efekt neugodnog iznenađenja; umjetno produženje djetinjstva; pogrešno usmjeravanje; kotao razlomljenog vremena: ovo i više od ovoga neka su od smrtonosnih oružja za masovno poučavanje usmjerenih na pretvaranje ljudskih bića u ljudske resurse.

8. Što je obrazovanje?

Prema Kantu, četiri su pitanja u srcu svake potrage za obrazovanjem: Što mogu znati? Čemu se smijem nadati? Što trebam činiti? Što je čovjek? Obrazovnu politiku u Americi kreiraju oni koji bi radije pribjegli mučenju nego dopustili učenicima da odgovore na ova ili bilo koja druga pitanja koja bi ljudima nešto značila.

9. Pismo mojoj unuci o Dartmouthu

Unuko, tek si nedavno napunila sedamnaest godina i pretpostavljam da ćeš uskoro napustiti obiteljsko gnijezdo i otići na fakultet. Želio bih da

ne odeš, ali ti to ne mogu reći, zato mi bar dopusti da pokušam umanjiti stres što ti ga je usadila tvoja elitna srednja škola Bronx Science. Bez obzira na to što si čula, fakultet nije važan za tvoju budućnost, pa nemoj zbog toga brinuti. Idi ili nemoj, uspij ili nemoj uspjeti. Za deset godina se nećeš sjećati nijednog sata ni profesora. Ono što je doista važno ondje se ne predaje. Najtužniji ljudi na zemlji oni su koji se pojavljuju na obljetnicama proslave diplome - 35 posto svih koji su diplomirali žale zbog gubitka vremena i novca, i rado bi da ga nisu pohađali; 50 posto ih kaže da ondje nisu naučili ništa korisno.

10. Incident u Srednjoj školi Highland

U siječnju 2008. godine šesnaestogodišnju je Njemicu - sramežljivu i pristojnu - u njezinu domu u Nürnbergu uhitilo petnaest naoružanih policajaca. Njezin je zločin bilo školovanje kod kuće. Čitanje o tome podsjetilo me na vrijeme kad sam zamalo bio uhićen dok sam predavao jednom višem razredu u skupoj srednjoj školi u okrugu Rockland, u New Yorku. Otkrivao sam prosjek ocjena i rezultate SAT¹ tetova/državne mature američkih predsjednika i drugih istaknutih pojedinaca kad je, na zahtjev inspektora, odred policajaca prekinuo moje predavanje. To je bio najčudniji događaj u čitavom mom životu, nešto što sam mislio da se događa samo u Njemačkoj. Još uvijek pokušavam shvatiti što je to značilo.

Završna riječ: Poziv na otvorenu zavjeru:Projekt Bartleby

Cijelo je bolesno carstvo institucionalnog školovanja, kao i krasni jednopreg na dva kotača, iznimno krhko. Njegova najosjetljivija točka, ljepilo koje ga drži, standardizirano je testiranje, koje potpuno nepošteno tvrdi da određuje uspjeh ili neuspjeh u budućem životu. Autor vas poziva, pojedinačno ili u skupinama, da pristojno odbijete sudjelovati u tim testiranjima, govoreći samo ovo: "Radije ne bih pristupio/pristupila ovom testu." Ništa više - bez ružnih riječi ili nasilja. Ako bi deset posto odbilo pristupiti testovima, školski svijet bi se zatresao do temelja. Nazovite to otvorenom urotom. Budite hrabri. Ne mogu vam znatno naškoditi ako doista radije ne biste pristupili. Ali nemojte glumiti - ako volite polagati ove testove, svakako ih polažite.

Kazalo

Posveta onima koji žele zasnovati obitelj

Ovu knjigu posvećujem velikom i teškom umijeću zasnivanja obitelji i umjetnicima koji se time bave, posebice onima koji se školuju kod kuće, ali sve vrste njih, po meni, predstavljaju najbolje od svih obitelji koje sam ikad vidio - Hitchon iz Plymoutha u Engleskoj; Brantford iz Kanade; i Uniontown iz Pennsylvanije - posebice utjelovljene u osobi mojeg, već šezdeset pet godina, dragog prijatelja Ronalda Brighta Hitchona. Bez Ronove stalne pomoći i savjeta, ova se knjiga - i sve moje pisanje - nikad ne bi dogodili. Hitchonov povijesni arhiv čuva John Hitchon iz Škotskog grada Inverberryja.

Ron i njegova obitelj moji su duhovni prijatelji i, od vremena kad mi je bilo deset godina, primjeri nadmašne izvrsnosti. Njegov je predak, Richard Hitchens, bio gradonačelnik Plymoutha kad je *Mayflower* isplovio iz luke; drugi je predak, John Bright, bio neposlušnik koji je pomagao da se Engleskoj dopusti slobodna trgovina 1846., njegov bratić, Trevor Howard, bio je moj omiljeni glumac, najviše zahvaljujući ulozi u filmu *Prognan na otoke*, i ulozi divljeg Lorda Cardigana u filmu *Juriš lake konjice*. Njegov je ujak, Louis Bauman, osvojio prvu medalju Carnegie za riskiranje vlastitog života u spašavanju drugih.

Njegov me otac, Ted Hitchon, podučavao algebru. Njegova majka, Virginia Bauman, sakrila me kad sam markirao iz škole (a njegov me pas, Flicka, u skrovištu ugrizao). Na Sveučilištu Cornell me njegov brat Larry podržao kao kandidata za prijam u bratstvo. Njegova nećakinja Ginny strpljivo me savjetovala o ponovnom susretu s mojom dugo vremena izgubljenom kćeri, Briseis, u džungli orhideja Chiapasa, nastupajući kao njezina zagovornica. Njegov mi je nećak, Larry William, pomogao razumjeti pogubnu besmislenost sveučilišnih diploma Ivy Leaguea². Njegova su mi djeca, Breta, Lizzie, Paul i Geoffrey, omogućila osjetiti što znači imati sestru ili brata u teškim, kao i u dobrim vremenima. Njegovi su mi zetovi: Stephen, mladi Colanero i Richard, mladi Cable, otvorili oči u vezi s time kako se profinjeno obitelji mogu stapati. Njegova unučad: Geoffrey, Courtenay, Shannon, Kathryn, Audrey, Mia, Heather, John i

Jessie, pokazali su mi bogatstvo značenja iza slatko-gorke slave predaje odgovornosti.

Nakon svih tih godina, sad u poodmakloj dobi, još me uvijek inspirira kako Ronald i dalje raste i mijenja se; njegova ljubav i odanost hrabroj Šangajki Ping Li i njezinoj neustrašivoj kćeri Ker Xin daju mi nadu za ljudski rod.

O Plymouth! O Kanada! O Uniontown! Zaštiti Hitchone; zaštiti svog sina Ronalda; zaštiti moga plemenita prijatelja; zaštiti njegove duhove. Zaštiti naše obitelji, zaštiti sve.

Prolog: Protiv škole

Predavao sam trideset godina u nekima od najgorih škola na Manhattanu, i u nekima od najboljih, i tijekom tog vremena postao sam stručnjak za dosadu. Dosada je u mom svijetu bila svugdje prisutna, a ako biste pitali djecu, što sam često činio, *zašto* im je tako dosadno, uvijek bi mi davala iste odgovore: rekli su da je rad glup, da nema smisla i da su sve to znali otprije. Rekli su da žele raditi nešto stvarno, ne samo besposleno sjediti. Rekli su da nastavnici ne izgledaju kao da znaju puno o svojim predmetima i da očito nisu zainteresirani da nauče više. I djeca su imala pravo: njihovim je nastavnicima bilo jednako dosadno kao i njima.

Dosada je uobičajeno stanje školskih nastavnika i svatko tko provodi vrijeme u zbornici može posvjedočiti o niskoj razini energije, cmizdrenju, malodušnosti. Upitani *zašto* imaju osjećaj dosade, nastavnici su, kao što možete očekivati, skloni okriviti djecu. Kome ne bi bilo dosadno predavati učenicima koji su neodgojeni i zanimaju ih samo ocjene? Možda ni to. Naravno, nastavnici su i sami produkti istog dvanaestogodišnjeg programa obveznog školovanja koji tako temeljito dosađuje njihovim učenicima, a kao školsko osoblje, ulovljeni su u strukture koje su čak i kruće od onih nametnutih djeci. Koga onda kriviti?

Sve nas. Tomu me je podučio moj djed. Jednog poslijepodneva kad mi je bilo sedam godina, požalio sam mu se na dosadu, a on me je mlatnuo po glavi. Rekao mi je da više nikad ne upotrijebim taj izraz u njegovoj nazočnosti, da je ako mi je dosadno, je to isključivo moja pogreška. Obveza da zabavim i poučim sebe samo je moja, a ljudi koji to ne znaju nezreli su i treba ih, ako je moguće, izbjegavati. Nikako im ne vjerovati. Ta me je epizoda zauvijek izliječila od dosade i povremeno sam tijekom godina mogao prenijeti ovu pouku nekim iznimnim učenicima. Većinom sam, međutim, smatrao uzaludnim suprotstavljati se uvriježenom shvaćanju da su dosada i nezrelost prirodno starije stvari u razredu. Često sam morao prkositi pravilima i čak zaobilaziti zakon kako bih djeci pomogao osloboditi se ove zamke.

Imperij je, naravno, uzvratilo udarac; nezreli ljudi redovito spajaju otpor s neloyalnošću. Jednom sam se vratio s bolovanja i otkrio da su svi

dokazi temeljem kojih sam bio odsutan namjerno uništeni, da sam dobio otkaz i da više ne posjedujem čak ni dozvolu za rad u nastavi. Nakon devet mjeseci mučnih napora uspio sam povratiti nastavničku licenciju tek kad je tajnik škole potvrdio da je svjedočio kovanju zavjere. U međuvremenu je moja obitelj propatila više nego što želim pamtiti. Do trenutka kad sam 1991. otišao u mirovinu, imao sam previše razloga misliti o našim školama - s njihovim dugotrajnim ograničavanjem kako učenika tako i nastavnika zatočenih u ćelije - kao o virtualnim tvornicama nezrelosti. Ipak, iskreno rečeno, nisam mogao shvatiti *zašto* je tako moralo biti. Vlastito mi je iskustvo pokazalo ono što mnogi drugi nastavnici također nužno nauče na svom putu, a ipak zadrže za sebe iz straha od odmazde: kad bismo željeli, mogli bi se lako i bez troškova riješiti tereta starih, glupih struktura i pomoći djeci *preuzeti* obrazovanje umjesto da samo *dobiju* školovanje. Mogli bismo podržati najbolje kvalitete mladosti - znatiželju, pustolovnost, elastičnost, sposobnost neočekivanog uvida - jednostavno time što bismo bili fleksibilniji u vezi s vremenom, tekstovima i testovima, upoznajući djecu s uistinu stručnim odraslima i dajući svakom učeniku autonomiju koju ovaj treba da bi povremeno preuzeo neki rizik.

Ali, mi to ne činimo. I što sam više pitao zašto ne činimo, i inženjerski ustrajao u razmišljanju o “problemu” školovanja, sve mi je više izmicala bit: Što ako “problem” nije u našim školama? Što ako su one takve kakve jesu, tako skupe da se to protivi zdravom razumu i dugom iskustvu o tome kako djeca uče, ne zato što nešto čine pogrešno, već zato što čine ispravno? Je li moguće da je George W. Bush slučajno izrekao istinu kad je rekao da neće “izostaviti nijedno dijete”? Jesu li možda naše škole smišljene kako bi osigurale da nitko od njih nikada zaista ne odraste?

* * *

Treba li nam škola zapravo? Ne mislim na obrazovanje, nego na prisilno školovanje: šest sati dnevno, pet dana u tjednu, devet mjeseci godišnje, tijekom dvanaest godina. Je li ova smrtonosna praksa zaista potrebna? I ako jest, za što? Ne skrivajte se iza čitanja, pisanja i aritmetike kao temelja, jer je zasigurno 2 milijuna sretnika koji se školuju kod kuće stavilo točku na to otrcano opravdanje. I da nije, znanan broj poznatih Amerikanaca nikad nije prošao kroz dvanaestogodišnji žrvanj kroz koji naša djeca danas prolaze, i ispali su dobro. George Washington, Benjamin Franklin, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln? Netko ih je svakako podučavao, ali nisu bili proizvodi školskog *sustava* i nijedan od njih nije nikad maturirao. Tijekom većine američke povijesti, djeca općenito nisu

išla u srednju školu, a ipak su, neškolorani, uspjeli postati admirali, poput Farraguta; izumitelji, poput Edisona; poduzetnici, poput Carnegiea i Rockefellera; pisci, poput Melvillea i Twaina i Conrada; pa čak i znanstvenici, poput Margaret Mead. Činjenica je da donedavno ljudi koji bi dostigli dob od trinaest godina, nisu uopće bili smatrani djecom. Ariel Durant, koja je sa svojim mužem Willom bila suautorica goleme i jako dobre povijesti svijeta u više tomova, sretno se udala s petnaest godina, a tko bi razuman tvrdio da je Ariel Durant neobrazovana osoba. Neškolorana, možda, ali ne i neobrazovana.

U Americi nas uče (odnosno školuju) misliti da je “uspjeh” sinonim za “školoranje”, ili da je u najmanju ruku o njemu ovisan, no, povijesno to nije istina ni u intelektualnom ni u financijskom smislu. A mnoštvo se ljudi diljem svijeta danas obrazuje bez uključivanja u sustav obveznih srednjih škola koje prečesto nalikuju zatvorima. Zašto onda Amerikanci brkaju obrazovanje s upravo takvim sustavom? Koja je prava svrha naših državnih škola³?

Sustav obvezatnog, masovnog školovanja dograbio je SAD između 1905. i 1915., iako je zamišljen znatno ranije i zahtijevan je tijekom dobrog dijela devetnaestog stoljeća. Razlog koji se navodi za ovaj golemi prevrat obiteljskog života i kulturnih tradicija, bio je, okvirno govoreći, trostruk:

1. Stvoriti dobre ljude.
2. Stvoriti dobre građane.
3. Učiniti da svaki pojedinac dosegne osobni maksimum.

Ti se ciljevi još uvijek redovito ističu i većina nas ih prihvaća u ovom ili onom obliku kao časnu definiciju misije javnog obrazovanja, ma koliko ih škole zapravo ne uspijevale postizati. Ali, potpuno smo u krivu. Zabludu pogoršava činjenica da američka nacionalna literatura sadrži brojne i začuđujuće sustavne izjave o pravoj svrsi obveznog školovanja. Imamo, na primjer, velikoga H. L. Menckena, koji je u časopisu *The American Mercury* u izdanju za travanj 1924. napisao da cilj javnog obrazovanja nije

... ispuniti mlade ljudske vrste znanjem i probuditi njihovu inteligenciju... Ništa nije dalje od istine. Cilj je... jednostavno ograničiti što je moguće više pojedinaca na istu sigurnu razinu, da se množe i osposobljavaju standardno građanstvo, da suzbijaju odstupanja i originalnost. To je cilj u SAD-u... i to je cilj svugdje

drugdje.

Zbog Menckenove reputacije satiričara, mogli bismo biti u iskušenju odbaciti ovaj pasus kao pretjerano sarkastičan. Njegov članak, međutim, nastavlja s praćenjem obrasca obrazovnog sustava unatrag, do danas nepostojeće, iako nikad zaboravljene Pruske države. Iako je svakako bio svjestan ironije da su u novije doba Amerikanci bili u ratu s Njemačkom, nasljednicom pruske misli i kulture, Mencken je ovdje bio savršeno ozbiljan. Američki je obrazovni sustav doista pruski po podrijetlu, i to je razlog za zabrinutost.

Čudna činjenica da su naše škole pruske provenijencije ponovno se javlja kad jednom znate da je možete očekivati. William James je na prijelazu stoljeća na nju puno puta aludirao. Orestes Brownson, junak knjige Christophera Lascha iz 1991. *Istinsko i jedino blaženstvo (The True and Only Heaven)*, javno je osudio prusizaciju američkih škola davnih 1840-ih. *Sedmogodišnje izvješće (Seventh Annual Report)* Horacea Manna Odboru za obrazovanje Massachusettsa iz 1843. u osnovi je oda zemlji Fredericka Velikog i poziv da se njezino školovanje prenese ovamo. Ne iznenađuje da je pruska kultura moćno natkrilila Ameriku, ako znamo za ranu povezanost s tom utopijskom državom. Prusi su potpomagali Washington tijekom Američkog rata za nezavisnost, i toliko se puno ljudi s njemačkoga govornog područja naselilo ovdje do 1795. da je Kongres razmatrao objavljivanje izdanja saveznih zakona na njemačkom jeziku.

No šokantno je to da smo tako gorljivo prihvatili najgore aspekte pruske kulture: obrazovni sustav namjerno projektiran da bi proizvodio prosječne umove, onesposobio unutarjni život, uskratio učenicima znatnije sposobnosti vođenja i jamčio poslušne i necjelovite građane - sve da bi se narod učinilo "upravljivim".

* * *

Od Jamesa Bryanta Conanta - dekana sveučilišta Harvard tijekom dvadeset godina, specijalista za otrovne plinove u Prvom svjetskom ratu, izvršnog voditelja projekta atomske bombe u Drugom svjetskom ratu, visokog povjerenika Američke zone u Njemačkoj nakon Drugog svjetskog rata, i zaista jedne od najutjecajnijih osoba dvadesetog stoljeća - prvi sam put doznao stvarnu svrhu američkog školovanja. Bez Conanta vjerojatno ne bismo imali isti stil i razinu standardiziranog testiranja koje uživamo danas, niti bismo bili obdareni gargantuanskim srednjim školama koje skladište od 2.000 do 4.000 učenika istodobno, kao što to čini Srednja

škola Columbine u Littletonu u državi Colorado. Ubrzo nakon što sam se povukao iz nastave, pročitao sam Conantov esej duljine knjige iz 1959., *Dijete, roditelj i država (The Child, the Parent and the State)*, koji je dodatno pobudio moju radoznalost kad sam opazio da je usput spomenuo da su moderne škole koje pohađamo rezultat “revolucije” smišljene između 1905. i 1930. Revolucije? On ne ide u detalje, ali upućuje znatizeljne i neinformirane na knjigu Alexandera Inglisa, *Principi srednjoškolskog obrazovanja (Principles of Secondary Education)* iz 1918., u kojoj je “ova revolucija viđena očima revolucionara”.

Inglis, prema kojem je na Harvardu nazvano jedno počasno predavanje o obrazovanju, savršeno jasno izjavljuje da je namjera da obvezno školovanje na ovom kontinentu bude upravo ono što je bilo u Pruskoj 1820-ih: peta kolona rastućeg demokratskog pokreta koji je prijetio dati seljacima i proletarijatu glas za pregovaračkim stolom. Moderno, industrijalizirano, obvezno školovanje trebalo je biti neka vrsta kirurške intervencije u perspektivu jedinstva ovih podređenih klasa. Podijelite djecu po predmetima, po dobnim razredima, stalnim rangiranjem prema rezultatima testova i pomoću mnogih drugih suptilnih metoda, pa neće biti vjerojatno da će se masa neznanica podijeljena u djetinjstvu ikad reintegrirati u opasnu cjelinu.

Inglis razvrstava svrhu - *stvarnu* svrhu - modernog školovanja u šest temeljnih funkcija od kojih je svaka pojedinačno dovoljna da se digne kosa na glavi onima koji su dovoljno bezazleni da vjeruju u tri prethodna navedena tradicionalna cilja obrazovanja:

1. Funkcija *podešavanja* ili *prilagodbe*. Škole će uspostaviti nepromjenjive navike reagiranja na autoritet. Ovo, naravno, potpuno isključuje kritičku prosudbu. To u prilično velikoj mjeri dokida ideju da bi trebalo podučavati korisne ili zanimljive stvari, jer se refleksna poslušnost ne može testirati dok se ne zna mogu li se djeca navesti da uče i čine budalaste i dosadne stvari.

2. Funkcija *integracije*. Ona bi se jednako mogla zvati i “funkcija podložnosti” zato što joj je namjera učiniti djecu međusobno što sličnijom. Ljudi koji su podložni jesu predvidivi, a to oni koji žele zauzdati i manipulirati golemom radnom snagom mogu odlično upotrijebiti.

3. *Dijagnostička funkcija* i funkcija *usmjeravanja*. Škola treba odrediti pogodnu društvenu ulogu svakog učenika. Ovo se radi tako da se podaci bilježe matematički i anegdotski u kumulativne zapise. Kao u

“trajni zapis o vama”. Da, imate ga.

4. *Razlikovna* funkcija. Kad je njihova društvena uloga jednom “dijagnosticirana”, djecu treba svrstati prema ulogama i osposobljavati ih samo onoliko koliko njihovo odredište u društvenom stroju zavrjeđuje - i niti korak dalje. Toliko o postizanju dječjeg osobnog maksimuma.

5. *Selektivna* funkcija. Ovo se uopće ne odnosi na ljudski izbor već na Darwinovu teoriju prirodne selekcije primijenjene na ono što je on nazvao “povlaštenim rasama”. Ukratko, ideja je pomoći u procesu svjesno pokušavajući poboljšati masu za rasplod. Škole Su namijenjene obilježavanju nepodobnih-pomoću slabih ocjena, popravnih ispita i drugih kazni - dovoljno jasno da njihovi vršnjaci prihvate da su ovi manje vrijedni i da ih učinkovito maknu iz reproduktivnog bazena. To je ono čemu sva ta sitna ponižavanja od prvog razreda nadalje trebaju služiti: sperite talog u odvod.

6. *Propedeutička* funkcija. Društveni sustav na koji ova pravila upozoravaju zahtijevat će elitnu skupinu čuvara. U tu će se svrhu mali dio djece potihom podučiti kako upravljati ovim neprekidnim projektom, kako paziti i kontrolirati populaciju koja je namjerno zatupljena i obesnažena da bi vlast mogla neometano ići dalje i da korporacijama nikad ne bi nedostajalo poslušne radne snage.

To je, nažalost, svrha obveznog besplatnog školovanja. I ako Inglisa smatrate izoliranim osobnjakom s previše ciničnim stavom prema obrazovnom pothvatu, trebate znati da on nipošto nije bio osamljen u promicanju ovih ideja. Sam se Conant, razvijajući ideje Horacea Manna i drugih, neumorno zalagao za američki školski sustav osmišljen prema istim smjernicama. Ljudi kao što je George Peabody, koji je promovirao cilj obveznog školovanja diljem Američkog juga, svakako su razumjeli da je pruski sustav koristan za stvaranje ne samo bezopasnog biračkog tijela i pokorne radne snage nego i krda bezumnih potrošača. Veliki broj industrijskih titana vremenom je prepoznao goleme profite koji se mogu stjecati kultiviranjem i njegovanjem baš takvoga krda pomoću besplatnog školovanja, među njima i Andrew Carnegie i John D. Rockefeller.

* * *

Tako je to. Sad znate. Nije nam potrebna ideja Karla Marxa o velikoj klasnoj borbi da bismo razumjeli da je u interesu složenog upravljanja, ekonomskog ili političkog, zatupiti ljude, demoralizirati ih, odijeliti ih jedne od drugih i odbaciti ih ako nisu prilagođeni. Klasa je možda ta koja

određuje osnovni okvir pretpostavke, kao što je Woodrow Wilson, tadašnji predsjednik Sveučilišta Princeton, 1909. rekao Udruzi nastavnika grada New Yorka: “Želimo da jedna klasa ima liberalno obrazovanje. Želimo da druga klasa, nužno puno brojnija, bude bez privilegija liberalnog obrazovanja i prilagodi se obavljanju određenih teških fizičkih poslova”, ali motivi iza ogavnih odluka koje vode ovim ciljevima ne trebaju uopće biti temeljeni na klasi. Oni mogu izrasti iz čistog straha, ili iz do sada poznatog vjerovanja da je “učinkovitost” najveća vrijednost, veća od ljubavi, slobode, smijeha ili nade. Iznad svega, oni mogu nastati iz obične pohlepe.

Napokon, trebala su biti stvorena golem bogatstva u gospodarstvu koje se temelji na masovnoj proizvodnji i koje je organizirano na ruku velikim korporacijama prije nego malim poduzetnicima ili obiteljskim gospodarstvima. No, masovna je proizvodnja zahtijevala masovnu potrošnju, a na prijelazu u dvadeseto stoljeće većina je Amerikanaca smatrala da nije prirodno ni mudro kupovati stvari koje zapravo ne trebaju. Obvezno školovanje u tom je smislu sam Bog poslao. Škola nije trebala djecu na izravan način podučiti da misle da trebaju neprestano trošiti, jer je učinila nešto bolje: potakla ih je da uopće ne misle. I to ih je učinilo lakom metom za drugi veliki izum modernog doba - marketing.

Dakle, niste morali studirati marketing da biste znali da postoje dvije grupe ljudi koje se uvijek može pridobiti na pretjeranu potrošnju: ovisnici i djeca. Škola je obavila dobar posao pretvaranja naše djece u ovisnike, ali je spektakularno pretvorila našu djecu u nezrele ljude. Opet, to nije slučajno. Teoretičari od Platona, Rousseaua, do našeg dr. Inglisa znali su da ako bi se moglo djecu izolirati s drugom djecom, lišene odgovornosti i neovisnosti, potaknute da razviju samo trivijalne osjećaje pohlepe, zavisti, ljubomore i straha, ona bi starila ali ne bi nikad zaista odrasla. U svom tekstu *Javno obrazovanje u Sjedinjenim Državama (Public Education in the United States iz 1934.)*, Ellwood P. Cubberley jasno je hvalio način na koji je strategija uzastopnog širenja škola već produljila djetinjstvo za dvije do šest godina, a prisilno školovanje u tom je trenutku bilo nova stvar. Taj isti Cubberley bio je bliski kolega dr. Inglisa: obojica su bila zadužena za izdavačke odjele školskih udžbenika u Houghton Milllinu - Cubberley kao šef udžbenika za osnovne škole; Inglis za udžbenike srednjih škola. Cubberley je također bio dekan utjecajnog Učiteljskog fakulteta Sveučilišta Stanford, naklonjeni suradnik Conanta na Harvardu. U svojoj knjizi *Upravljanje državnom školom (Public School Administration) iz 1922*

pisao je: “Naše škole su... tvornice u kojima se materijali (djeca) oblikuju i kroje... I posao je škole izgraditi svoje učenike prema dolje navedenim specifikacijama.”

Savršeno je očigledno u našem današnjem društvu kakve su to specifikacije bile. Zrelost je do danas prognana iz gotovo svakog aspekta naših života. Zakoni o bržim razvodima uništili su potrebu za razvijanjem odnosa; laki krediti ukidaju potrebu za financijskom samokontrolom; laka zabava uklanja potrebu učenja kako se zabaviti; laki odgovori uklonili su potrebu za postavljanjem pitanja. Postali smo nacija nezrelih bića, sretnih da podredimo svoje sudove i volju političkim iznudama i komercijalnim ulagivanjima koje vrijeđaju istinski odrasle. Kupujemo televizore i zatim kupujemo stvari koje vidimo na televiziji. Kupujemo tenisice po cijeni od 150 dolara iako nam možda ne trebaju, a kad se prebrzo raspadnu, kupujemo novi par. Vozimo terence i vjerujemo da su oni neka vrsta životnog osiguranja, čak i kad se u njima nađemo postavljeni naglavačke. I, najgore od svega, ni ne trepnemo kad nam Ari Fleischer kaže da “pazimo što govorimo”, čak i ako se prisjećamo da su nam nekad u školi rekli da je Amerika zemlja slobodnih ljudi. I to, također, jednostavno kupujemo. Naše se školovanje, kako je i zamišljeno, za to pobrinulo.

* * *

A sada dobra vijest. Kad jednom razumijete logiku koja stoji iza modernog školovanja, njegove je trikove i zamke prilično lako izbjeći. Škola uči djecu da budu zaposlenici i potrošači; vlastitu djecu podučite da budu vođe i avanturisti. Škola uči djecu da refleksno slušaju; vlastitu podučite da razmišljaju kritički i neovisno. Dobro školovana djeca imaju nizak prag za dosadu; vlastitoj pomozite da razviju unutarnji život da im nikada ne bi bilo dosadno. Potaknite ih da se uhvate ozbiljnog sadržaja, sadržaja za *odrasle* iz povijesti, književnosti, filozofije, glazbe, umjetnosti, ekonomije, teologije - svega onoga što nastavnici znaju kako izbjeći. Postavite svojoj djeci izazov uz samoću, kako bi mogla naučiti voditi unutarnje dijaloge u vlastitom društvu. Dobro školovani ljudi odgojeni su sa strahom od samoće; oni traže stalno društvo pomoću televizije, računala, mobilnih telefona i površnih prijateljstava. Vaša djeca trebaju imati ispunjeniji život, i ona to mogu.

Prvo si, ipak, osvijestite što su doista naše škole: laboratoriji za pokuse na mladim umovima, centri za uvježbavanje navika i stavova koje korporativno društvo traži. Obvezno obrazovanje služi djeci tek usputno;

njegova je stvarna svrha pretvoriti ih u sluge. Ne dopustite svojoj djeci da produljuju svoje djetinjstvo niti za jedan dan. Ako je David Farragut mogao preuzeti upravljanje zarobljenim britanskim ratnim brodom prije tinejdžerske dobi, ako je Ben Franklin mogao sebe osposobiti za tiskara u istoj toj dobi (a onda se primio studiranja koje bi danas zatrpalo studenta viših godina na Yaleu), nema granica tome što bi vaša djeca mogla činiti. Nakon dugog života i trideset godina na ratištima državnih škola, zaključio sam da genijalnosti ima na bacanje. Gušimo genijalnost jer još nismo osmislili kako upravljati populacijom obrazovanih muškaraca i žena. Ja mislim da je rješenje jednostavno i briljantno. Neka upravljaju sami sobom.

1

Sve što znate o školama pogrešno je

Tvornička je inspektorica 1909. godine obavila neformalno istraživanje na 500 djece zaposlene u 20 tvornica. Ustvrdila je da njih 412 radije radi u užasnim tvorničkim uvjetima nego da se vrate u školu.

Helen Todd, *Zašto djeca rade (Why Children Work)*
McClure's Magazine, travanj 1913.

Vodjenje svijeta

Godine 1919., u razuzdanom poraću svjetskog rata uz pobjedničke parade i opojni osjećaj da Sjedinjenim Državama ništa nije zabranjeno, uključujući i samu preinaku ljudske naravi, *Društvena povijest obitelji (Social History of the Family)* profesora Arthura Calhouna izvijestila je akademsku zajednicu da se nešto mutno zbiva iza pozornice nacionalnih škola. Ideja obitelji trpjela je velike promjene. I upravo je okončanje bilo to što Calhounova svjetina ima slaviti, iako ne baš svatko od njih.

Calhoun je napisao da se ostvaruje najzanosnija želja utopijskih mislilaca: djeca prelaze od obitelji krvnog srodstva “na skrb stručnjaka zajednice”. S vremenom će, pisao je, zbog djelovanja javnog obrazovanja, “stvorenog da bi se kontroliralo parenje nepodobnih”, ono o čemu su sanjali Darwin i Galton postati stvarnost.

Nije se svakoga tako kao Calhouna dojmilo to sa školskim programom koji se diskretno ubacuje u učionice izvan kontrole javnosti. Gradonačelnik New Yorka, John Hylan, dao je eliptičnu opasku u jednom obraćanju javnosti davne 1922. Ta je opaska sačuvala dašak otkačenosti trenutka. Hylan je priopćio da je gradske škole “pipcima” prigrabila jedna “nevidljiva vlast, onako kako bi hobotnica prigrabila plijen”, jasan odjek obeshrabrujućeg priopćenja koje je godinama prije dao britanski premijer Benjamin Disraeli, gdje je tvrdio da sve važne događaje kontrolira

nevidljiva vlast koje javnost nije svjesna. Konkretna hobotnica na koju je Hylan mislio bila je Rockefellerova zaklada.

Vrijeme procvata obveznog školovanja, kao i tržišta vrijednosnih papira bile su 1920-e. Već 1928., u knjizi *Sociološka filozofija obrazovanja* (*A Sociological Philosophy of Education*) tvrdilo se kako je: “Posao nastavnika voditi ne samo škole već svijet.” Godinu kasnije, Edward Thorndike s Učiteljske akademije Kolumbija, koji je Rockefeller sponzorirao, autor čudnovate akademske specijalnosti nazvane “Obrazovna psihologija”, izašao je u javnost s ovim dramatičnim priopćenjem: “Akademske predmete imaju malu vrijednost.” Njegov kolega s Učiteljske akademije, William Kirkpatrick, u svojoj je knjizi *Obrazovanje i društvena kriza* (*Education and the Social Crisis*) izjavio da su “cjelokupnu igru odgoja mladih preuzeli stručnjaci”. To je dr. Kirkpatricku bilo u skladu sa zdravim razumom. Obitelj je, napokon, bila zastarjela institucija, zašto bi o tome kako se podiže beba mama i tata znali bolje od stručnjaka?

Kontrola ljudskog ponašanja

Dana 11. travnja 1933., predsjednik Rockefellerove zaklade, Max Mason, najavio je da je u tijeku opsežni nacionalni program koji će, uz pomoć Zaklade, omogućiti “kontrolu ljudskog ponašanja”. Škola je u kreiranju toga imala središnju ulogu. Max Muller, istočno-europski genetičar, inspirirao je Rockefellera da obilno investira u kontrolu ljudske evolucije. Muller se koristio rendgenskim zrakama kako bi prevladao zakone ljudske genetike, uključujući mutacije voćnih mušica. Izgledalo je da će mutacije otvoriti vrata znanstvenoj kontroli svega živog.

U Mullerovoj svijesti, kao i u Galtonovoj i Darwinovoj prije njega, planirano razmnožavanje ljudskih bića bilo je ključ raja. Njegovo su razmišljanje s velikim entuzijazmom jednako podržali veliki znanstvenici i snažni ekonomski interesi. Muller je dobio Nobelovu nagradu i sveo svoju postavku na 1.500 riječi u *Manifestu genetičara* (*Geneticist's Manifeste*) koji su potpisala 22 istaknuta američka i britanska biologa. Država bi trebala aktivno odvajati punovrijednu masu za rasplod od velike mase evolucijski bezvrijednog materijala. *Manifest* se još uvijek može pročitati na internetu. Ono o čemu se 1870-ih, prije nego što smo imali prisilno školovanje, raspravljalo iza zatvorenih vrata probilo se, barem u visokim političkim krugovima, u javni diskurs, i u djela profinjenih književnih umjetnika kao što je F. Scott Fitzgerald. Pokret odmaka od demokratskih

ideala jednakosti, na koji je Fitzgerald aludirao u romanu *Veliki Gatsby*, bio je u tijeku.

Jednostavnim jezikom, na elementarnoj razini institucionalnog upravljanja, pametnu je djecu trebalo držati odvojeno od glupe; ideja zajedničke škole Horacea Manna gdje u razredu treba izmiješati sve slojeve društva da bi se stvorila društvena harmonija bila je sada službeno potpuno mrtva, osim u retoričke svrhe. Nekoliko mjeseci prije nego što je *Manifest* počeo naveliko kružiti, jedan je izvršni direktor Nacionalne udruge za obrazovanje (National Education Association - NEA), najavio da Udruga očekuje “da će obrazovanje postići ono što europski diktatori žele učiniti prinudom i silom.” A to je dovoljno izravno, zar ne?

Za Drugog je svjetskog rata eugenički projekt povučen, no u potaji se nimalo nije usporio. Slijedeći neprijateljske namjere, škola je postala otvoreno bojište između staromodnih, skromnih ambicija poduke čitanja, pisanja i aritmetike, kakva je povijesno bila, i zagovornika naprednog akademskog razmišljanja, uglavnom smještenih u projektnim uredima velikih korporativnih neprofitnih organizacija kao što su Carnegie i Rockefeller - muškaraca koji su vrijedno radili vodeći institucionalno školovanje prema znanstvenoj sistematizaciji svih društvenih zbivanja. Dva istraživanja za Kongres, jedno 1915. i jedno 1959., došla su do istovjetnog zaključka da se školska politika u novom pedagoškom poretku namjerno kreirala daleko od očiju javnosti, u korporativnim uredima - ubačenim u školske mehanizme sofisticiranom, suptilno razrađenom kampanjom utjecaja koja je javnom mnijenju bila nevidljiva. Nijedno izvješće nije privuklo veliku pozornosti javnosti. Iako su danas oba dostupna preispitivanju, gotovo nitko nije svjestan da postoje. Svaki veći učiteljski fakultet u Americi sprao ih je u bezdan sjećanja, a da nitko ne zna po čijoj naredbi.

Dva desetljeća nakon Drugog svjetskog rata, između 1967. i 1974., osposobljavanje nastavnika radikalno se preporodilo pomoću koordiniranih napora važnih privatnih zaklada, odabranih sveučilišta, ekspertnih skupina i vladinih agencija, uz podršku većih globalnih korporacija i usklađivanje preko američkog Ministarstva obrazovanja i najvažnijih ministarstava obrazovanja saveznih država, posebice onih iz država Kalifornije, Teksasa, New Yorka, Michigana, Indiane, Floride i Pennsylvanije.

Tri su prekretnice bile u toj pretvorbi: (1) opsežno vladino bavljenje futurologijom pod nazivom *Planiranje obrazovanja za budućnost*

(*Designing Education for the Future*); (2) *Projekt za obrazovanje nastavnika u biheviorističkoj znanosti (The Behavioral Science Teacher Education Project)* i (3) *Taksonomija obrazovnih ciljeva (Taxonomy of Educational Objectives)* Benjamina Blooma u više tomova, golem priručnik s više od 1.000 stranica iz Bloomova ureda na Čikaškom sveučilištu. Kasnije je ovaj rad utjecao na svaku pojedinu školu u Americi. Bloomovo masivno djelo rad je autentično mahnitog znanstvenika koje, po njegovim riječima, predstavlja “alat za klasifikaciju načina na koje pojedinci trebaju djelovati, misliti i osjećati temeljem određenih uputa”. Upravo dio “misliti i osjećati” odaje igru. Jednostavni fašizam bi stao na *djelovanju*, ali kao što je Orwell upozorio u svom romanu *1984.*, događalo se nešto mračnije od fašizma.

Uz korištenje nove tehnologije “biheviorističke psihologije”, djeca bi bila prisiljena naučiti “prikladne” misli, osjećaje i postupke, dok bi “neprikladni” stavovi, doneseni iz kuće, bili “uklonjeni”. Kipteći i bujujući u tami izvan nedužnih skupina malih crvenih školskih zgrada od obale do obale Amerike, zakuhalo se kemijsko spajanje dostojno doktora Frankensteina. Na svim razinama školovanja, odobreni su pokusi na djeci bez ikakvog javnog priopćenja. Razmišljajte o tome kao o proširenom istraživanju *Tuskegee Syphillis*⁴. Testiranje je bilo bitan dio istraživanja - da bi se utvrdila *mentalna osjetljivost* svakog djeteta prema službenoj ljestvici.

Bloomov suludi ep podsjeća na *Potpuni sustav medicinskog nadzora (The Complete System of Medical Policing)*, koji je za Prusku predložio jedan drugi ljudi njemački liječnik krajem 18. stoljeća (prema kojem je svaki građanin imao obvezu stalno špijunirati svakog drugog građanina, pazeći na bilo koje znakove bolesnog odstupanja, čak i na šmrcanje, i odmah o tome izvijestiti vlasti radi poduzimanja liječenja). Bloom je iznjedrio horde potomaka: učenje s provjeravanjem; obrazovanje zasnovano na rezultatima; iz škole na posao; “partnerstvo” škola -privreda; i druge. Bloom možete otkriti u svakoj inicijativi koja želi učenike svrstati radi olakšavanja upravljačima društva ili tvrtki. Programi inspirirani Bloomom konstruirani su tako da nude korisne podatke za kontrolu umova i kretanja mladih - raspoređivanje sljedeće generacije odraslih za razne agencije društvenog inženjeringa.

Drugi stup zagovora promjene, *Planiranje obrazovanja za budućnost (Designing Education for the Future)*, ne opravdava svoj dobroćudni naslov i dobro bi nagradio disciplinirano iščitavanje ove polupismene

proze. Proizveden u Ministarstvu obrazovanja SAD-a, redefinira “obrazovanje” na pruski način kao “sredstvo za postizanje važnih ekonomskih i društvenih ciljeva nacionalne naravi”. Ne spominju se osobni ciljevi. Ministarstvima obrazovanja saveznih država od tada je naređeno da se ponašaju kao savezni izvršitelji koji osiguravaju da lokalne škole poštuju centralne upute. Trebali su postati “posrednici promjene”, te im je savjetovano da odustanu od “neovisnog identiteta kao i ovlasti”, prihvaćajući podređeno partnerstvo sa saveznom vladom. Ili će zbog neposlušta biti financijski kažnjeni.

Napokon, razmotrite treći gigantski projekt, dvostruko veći od Bloomove *Taksonomije: Projekt za obrazovanje nastavnika u biheviorističkoj znanosti* (broj ugovora: OEC4042-320424-9-0-), kratko nazvan BSTEP (Behavioral Science Teacher Education Project), koji jasno postavlja namjere vladine politike prema obveznom školovanju, dajući pregled reformi koje nakon 1967. treba prisilno provesti u SAD-u. Učimo da će institucionalno školovanje biti potrebno da bi se “bezlično manipulirala” budućnost Amerike u kojoj će “svaki pojedinac pri rođenju dobiti višenamjenski identifikacijski broj”. Ovo će poslodavcima “i drugim kontrolorima” omogućiti da mogu pratiti običan puk i da ga mogu izložiti “direktnom i podsvjesnom utjecaju kad je to potrebno” Čitatelji BSTEP dokumenta, koji je ušao u javnu svijest (iako u manjoj mjeri) bili su, tek nakon zviždača, bivšeg djelatnika Ministarstva pravosuđa, pozvani razmotriti budućnost Amerike u kojoj će “samo mali broj moći zadržati kontrolu nad vlastitim mišljenjem”.

BSTEP nam kaže da će “kemijski pokusi” na maloljetnicima postati normalan postupak nakon 1967., nagovještaj usmjeren na Ritalin, Adderol i druge kemijske “intervencije” koje malog Ivicu prate kroz školu u današnje vrijeme. Dokument određuje budućnost kao onu u kojoj će mala elita kontrolirati sve važne stvari, svijet u kojem će participativna demokracija nestati, svedena na besmisleno pravo glasa u izbornim kampanjama, onima u kojima će svi ozbiljni kandidati biti unaprijed odabrani da bi se isključili oni koji prave probleme. Političari će još uvijek prijetiti važnim promjenama, ali će, nakon izbora, u tom smjeru moći samo simbolično djelovati.

Postmoderni školovanje, BSTEP nastavlja, usredotočit će se na “stavove i vještine sukladne svijetu nerada”. Kao što je “njegovanje zadovoljstva”. Nije teško vidjeti da se “socijalizirani” razred školske reforme iz doba Prvog svjetskog rata - koji je i sam bio radikalno odmak od

razvijanja uma i karaktera - do 1967. razvio u sveobuhvatni laboratorij psihološke manipulacije.

Koliko je školskih nastavnika bilo svjesno u čemu sudjeluju? Brojka je vjerojatno blizu nule. Za rad u školi, kao i za pečenje hamburgera, ključan element je plaća. Bez namjere da se nekoga uvrijedi, to je ono što označava politiku na djelu. Svi moramo jesti.

Nastavnici kao terapeuti

Pretvorba škola u laboratorije bila je potpomognuta čudnovatim fenomenom srednjih do kasnih 1960-ih: golemim porastom nasilja u školi i općim kaosom koji je slijedio nakon danas zaboravljene političke objave zakuhane u Fordovoj zakladi, koja je najavila da će ubuduće discipliniranje djece morati odražavati postupke sudskog sustava. Nastavnici i uprave škola preko noći su ostali bez ikakve učinkovite mogućnosti da održe red, jer je aparat postupaka sudskog sustava, nužno spor i detaljan, nedorastao iznenadnim ispadima dječjih nestašluka koji se javljaju čak i u naizgled dobrim školama. Povijesno gledano, gruba *ad hoc* pravda bila je glavni način održavanja reda. Bez toga, potop!

Uskraćivanjem pristupa prastarom katalogu *ad hoc* disciplinskih taktika, razredi su potonuli u kaos, nered je izmakao kontroli - od onoga što je nekoć bilo u domeni sitnih nepodopština, prešao je na opasan teren. Kako se u učeničkim redovima pročulo da su nastavnicima ruke svezane, gomile oduševljene djece nahrupile su kroz hodnike, urlajući, vrišteći, lupajući na vrata, napadajući jedni druge. Čak ni javno pokazivanje bludničenja nije bilo nepoznanica - bar ne ondje gdje sam radio u srednjoj školi 44, u lokalnom Školskom okrugu 3 na sjeverozapadnom Manhattanu, usred jedne od najbogatijih općina u državi. No, apeli za pomoć upućeni vlastima ostali su bez odgovora.

Umjesto da se bludnike, palikuće, otimače i druge huligane presiječe silom (opetovano su nas upozoravali da bi to izložilo nastavnike zakonskim posljedicama), nova je politika zahtijevala od nastavnika da ulažu pritužbe (*samo* na službenim obrascima za pritužbe). Nakon toga bi se odredio datum saslušanja i, uz pretpostavku da se optuženi pojavio, obje su strane imale pravo na odvjjetničko zastupanje, pozivanje svjedoka, unakrsno ispitivanje. Kad bi se ta drama završila, slijedila bi presuda imenovanog suca. Ne odmah, nego u predviđenom roku. Ako bi bili "osuđeni", učenici su se imali pravo žaliti, i čitav bi se kotač još jednom

zavrtio. Sve to u univerzumu od 1.200 djece u dobi od 12-14 godina.

Zamislite sad ozbiljne ili poluozbiljne incidente svakog dana, stotinu tjedno, četiri tisuće godišnje, svaki zahtijeva obrasce, svjedočenje, presudu, kaznu (ili ne), žalbe... Projekt za osposobljavanje nastavnika u biheviorističkoj znanosti, što se pojavio na vrhuncu ovog perioda nasilja, zahtijevao je da institucije za osposobljavanje nastavnika pripreme sve diplomante za nastavnike-terapeute, pretvarajući preporuke socijalne psihologije u “praktičnu aktivnost” u razredu. Kurikulum je redefiniran. Nastava je sada slijedila nakon parnice.

Ne treba nam pamet

Između 1896. i 1920., mala je skupina industrijalaca i financijera, zajedno s privatnim dobrotvornim organizacijama, obilno donirala predsjednike sveučilišta, istraživače i uprave škola, trošeći zapravo na rane godine prisilnog školovanja više nego država. Dva čovjeka, Carnegie i Rockefeller, sami su do 1915. potrošili više. Na ovaj *laissez-*

-faire način, sustav “modernog” školovanja sačinjen je bez ikakvog javnog sudjelovanja, čak bez znanja javnosti. Motivi su bili složeni, ali će vam se sve u glavi razjasniti kad čujete što je Rockefellerov Glavni odbor za obrazovanje smatrao da misija treba biti. Njihova se izjava pojavljuje u puno oblika, ova je preuzeta iz dokumenta iz 1906., nazvanog *Prigodni dopis broj jedan (Occasional Letter Number One)*:

U našem snu... ljudi se u naše ruke koje ih modeliraju predaju savršenom poslušnošću. Današnje obrazovne konvencije [intelektualnog i moralnog obrazovanja] blijede iz naših misli i, neometani tradicijom, dobrom voljom utječemo na zahvalan i podatan narod. Ove ljude ili neke od njihove djece, nećemo pokušati učiniti filozofima, učenim ljudima, ili znanstvenicima. Među njima nećemo podizati autore, pedagoge, pjesnike ili ljude od pera. Nećemo tražiti zametke velikih umjetnika, slikara, glazbenika, ni odvjetnika, liječnika, propovjednika, političara, državnika - kojih imamo uistinu dovoljno. Zadatak koji sebi postavljamo vrlo je jednostavan... organizirat ćemo djecu... i naučiti ih da na savršen način rade ono što njihovi očevi i majke rade nesavršeno.

Drugim riječima, nisu željeli pamet ili talent, tek poslušnost. Tko su

ovdje “mi”? Ovu izjavu o misiji Glavnog odbora obrazovanja treba pročitati više puta, sve dok se ne rasprše iluzije o školi koje su tako pažljivo usađene u vaš um.

“Je li ovo suludo?”

Na početku Drugog svjetskog rata, milijuni muškaraca dolazili su u pri javne urede da bi, prije novačenja, pristupili testovima znanja. Godine najveće mobilizacije bile su od 1942. do 1944., a američka je borbena sila većinom bila školovana u 1930-ima. Bilo je testirano osamnaest milijuna, a ocijenjeno je da 17.280.000 ima minimalnu sposobnost čitanja koja je potrebna vojniku - što predstavlja stopu pismenosti od 96 posto.

Ovo je bio pad od dva posto u odnosu na 98 posto koliki je bio deset godina ranije, ali je pad bio premalen da bi ikoga zabrinuo. Da su mogli predvidjeti duboke promjene koje je najavio ovaj rani nezamjetni pad od dva posto, generali bi se ozbiljnije zabrinuli.

* * *

Drugi je svjetski rat završen 1945. Šest godina kasnije, jedan je drugi rat počeo u Koreji i više milijuna muškaraca testirano je za vojnu službu. Ovaj put, odbijeno ih je 600.000. Pismenost je u skupini za novačenje s 96 misteriozno pala na 81 posto, iako je sve što je bilo potrebno da bi se vojnika svrstalo u pismene bila sposobnost čitanja na razini četvrtog razreda. U nekoliko kratkih godina od Drugog svjetskog rata do Koreje, zastrašujući problem nepismenosti odraslih pojavio se naizgled niotkuda.

Unovačeni za Korejski rat školovali su se u 1940-ima, dok je trajao sukob s Njemačkom i Japanom. Proveli su više godina u školi, s bolje školovanim nastavnicima u službi, i sa stručnije odabranim udžbenicima nego skupina muškaraca iz Drugog svjetskog rata. Ipak, nisu znali čitati, pisati, brojati, govoriti ni misliti jednako dobro kao raniji, manje školovani kontingent.

Novi je američki rat počeo u Vijetnamu sredinom 1960-ih. Do kraja 1973., broj muškaraca koji se nisu mogli unovačiti jer nisu znali čitati sigurnosne upute, tumačiti cestovne znakove, protumačiti naredbe - broj koji je, drugim riječima, bio nepismen - dostigao je 27 posto u skupini za novačenje. Mladi su muškarcijetnamske ere bili školovani u 1950-ima i 1960-ima, *znatno intenzivnije školovani nego bilo koja od dvije ranije skupine*, no nepismenost od četiri posto iz 1941. pretvorila se u stopu

nepismenosti od 19 posto iz 1952., a sad je bila 27 posto.

I ne samo da je udio slabih i dobrih čitača pao na 73 posto, već se čak i znatan dio ovih jako mučio, budući da nisu bili u stanju čitati novine (niti išta drugo) iz zadovoljstva. Nisu mogli slijediti misao ili raspravu, nisu mogli dovoljno dobro pisati da bi svoje poslove obavljali bez ičije pomoći.

Tihi dokazi rastuće nekompetentnosti uvjerljiviji su kad se prate kroz minimalne zahtjeve vojnih testova pri novačenju, jer su rezultati SAT testova često “renormirani” (napuhani), da se možda sakrije pad, o čemu možete nagađati kao i ja.

Do 1940., pismenost je kao nacionalna brojka bila na 96 posto za bijelce, te 80 posto za crnce. Četvero od petero crnaca bilo je pismeno, unatoč svim zaprekama. A ipak je, šest godina kasnije, Istraživanje pismenosti odraslih i Nacionalna procjena obrazovnog napretka izvijestila o 40 posto nepismenih među crncima - udvostručujući prijašnji postotak nepismenosti - i o 17 posto među bijelcima, što je više nego četverostruko. Uz to je novac potrošen na školovanje realno narastao 350 posto.

Charles Murray i Richard Hernstein u svom su bestseleru *Gausova krivulja (The Bell Curve)* tvrdili da je to bio rezultat selektivnog uzgoja. Pametni ljudi su bili s pametnima - a tupavi s tupavima. Ako ste eugeničar, to zvuči baš dobro, dok se ne sjetite neprikladnih vojnih podataka. Zastrašujući pad pismenosti između Drugog svjetskog i Korejskog rata dogodio se unutar *jednog jedinog desetljeća*. Čak i najgorljiviji entuzijasti prirodne selekcije ne bi tvrdili da se stvari događaju tako brzo.

Gausova krivulja je pokazivala da se nasilje u crnačkoj zajednici genetski programiralo; ali, ponavljam, podaci izvan začaranog kruga koji u Americi podržava tu biološku realnost bili su kontradiktorni. Moja kontrolna skupina dolazi iz Južne Afrike, gdje je još 2000. živjelo 31 milijun crnaca - isti broj kao i u SAD-u. Od 1989. do 1991. u Južnoj Africi bili su uvjeti građanskog rata. Kako onda objasniti uznemirujuću istinu da je nasilna smrt među crncima tamo bila samo u *jednoj četvrtini slučajeva u odnosu na ono što je bila u Americi?*

Druga se korektivna informacija pojavila dok sam pisao ovu knjigu: podaci Jamajke gotovo potpuno naseljene crnačkim stanovništvom za 2004. godinu pokazuju da je tamo stopa pismenosti 98,5 posto, znatno viša nego što je stopa pismenosti *bijelaca* u Americi u 2005. - 83 posto.

Što bi moglo objasniti nagli pad pismenosti među crncima, ako *ne* loša biologija? Razmotrite sljedeće: tijekom Drugog svjetskog rata,

američke su javne škole - najprije u urbanim sredinama, zatim posvuda bile preobraćene s fonetskih načina poduke (prastari "abecedni sustav") na nefonetske metode koje su podrazumijevale pamćenje čitavih riječi, i puno pogađanja kad se radilo o nepoznatim riječima. Bijelci su učili čitati kod kuće na staromodan način tijekom 300 godina - povezivanje izgovorenih glasova s napisanim slovima - i domovi bijelaca sačuvali su taj način i kad je to škola odbacila. Postojali su izvori dostupni bijelcima koji za crnce nisu postojali. Tijekom ropstva, crncima je bilo zabranjeno učiti čitati; čak i 1930. prosječno su imali tri do četiri godine školovanja. Kad su učitelji prestali podučavati fonetski sustav - za što se znalo da je učinkovito - crnci se nisu imali na što dočekati.

Do 1952. vojska je zaposlila vojsku psihologa da bi razotkrili ono što je vjerovala da je masovna prijevarena, koliko ih se nije uspijevalo kvalificirati. Kao što je Regina Lee Woods opisala u *Vijestima s mreže i osvrtima (Network News and Reviews)* Checkera Finna i Diane Ravitch:

Nakon što su psiholozi rekli oficirima da novaci *nisu* varali, dužnosnici Ministarstva obrane znali su da se nešto strašno dogodilo s podukom čitanja u osnovnoj školi. Zašto su o ovome šutjeli, nitko ne zna. Vraćanje na učinkovitu poduku čitanja trebalo se onda dogoditi. Ali nije.

Godine 1995. studentica na praksi u petom razredu u Minneapolisu napisala je pismo uredniku *Star Tribunea* žaleći se na temeljito zatupljen kurikulum. Pisala je da su prije 113 godina petaši u Minneapolisu čitali Williama Shakespearea, Henryja Thoreaua, Georga Washingtona, Sir Waltera Scotta, Marka Twaina, Benjamina Franklina, Olivera Wendella Holmesa, Johna Bunyana, Daniela Webstera, Samuela Johnsona, Lewisa Carolla, Thomasa Jeffersona, Emersona i druge slične autore u čitanci *Appleton School Reader*, ali danas:

Rečeno mi je da od djece ne treba očekivati da ispravno pišu sljedeće riječi: ako, čovjek, dan, dobio, dobro, dolje, doma, došao je, dvoje, gore, gdje, hoće, imati, igra je, jutro, kada, limenka, ljudi, majka, maci, mi, može, nas, natrag, neki, noć, njihovo, njima, on, ona, ono, otišao, pas, poput, poziv, reći, također, tamo, trčati, u, učinio je, ugašeno, uskoro, velik, vidjeti, više, voda, vrijeme, vrlo⁵, itd. Je li ovo suludo?

Nadilaženje prirode

Vrijeme je da upoznamo Williama Torreya Harrisa, američkog povjerenika za obrazovanje od 1889. do 1906., prvog hegelijanskog filozofa u Americi, urednika *Časopisa za spekulativnu filozofiju* (*Journal of Speculative Philosophy*). Osim Ellwooda P. Cubberleya i Jamesa Bryanta Conanta, nijedan profesionalni pedagog nikad nije ni približno vladao tolikim utjecajem kao nekad Harris. Harris je standardizirao nacionalno školovanje i germanizirao ga. Učiteljski fakulteti umanjuju Harrisov značaj, spominjući ga kao konzervativnog branitelja klasičnih obrazovnih standarda, no on je bio izrazito radikalan, smatrao djecu apsolutnim vlasništvom političke države i bio je osobni prijatelj Andrewa Carnegiea - čeličnog muškarca koji je pothranjivao nadu da bi se sve moglo podjarmiti školovanjem od kolijevke pa do groba - djeda svih projekata iz-škole-na-posao.

Možda je Walt Whitman predviđao Harrisa i Carnegiea kad je napisao da “samo Hegel odgovara Americi” Hegel, hiroviti pruski filozof čija je snaga uobličila Karla Marxa s jedne strane i J. P. Morgana s druge, koji predstavljaju dva različita Hegelova lica, dok su kako Sovjetski Savez tako i Amerika plesali na glazbu ovoga Prusa. Ono što je Hegel poučavao a što je zainteresiralo moćnike i tada i sada, bilo je da se poviješću može smišljeno upravljati vještim izazivanjem kriza skriveno od javnosti i zahtijevanjem nacionalnog jedinstva da bi se suočilo s ovim krizama - disciplinirano jedinstvo pod čijom se krinkom privilegije vođe približavaju apsolutu.

Čekajući da ti nastavnik da znak

Harris i suradnici, poznati u akademskoj filozofiji kao “hegelijanci St. Louisa” stremili su čudnom cilju koji bi dokrajčio povijest. Postavljanju globalnog društva u zamrznute odnose u kojima bi svaka prepirka bila dokinuta, a s odlaskom prepirke i potreba za ratom i revolucijom. Samo smiren narod ljubazno čeka da mu netko kaže što će raditi, kao Eloi u romanu *Vremenski stroj* H. G. Wellsa. Čeka u zaštićenim odnosima u kojima netko svakom pojedincu daje znak da je na njega red.

Oruđe za izgradnju takvog društva bilo je psihološko otuđenje, rekao je Harris. Otuditi djecu od njih samih kako više ne bi mogla iznutra dobivati snagu, otuditi ih od obitelji, tradicija, religija, kultura - kako vanjski izvor savjeta ne bi bio u suprotnosti s voljom političke države. Sad

trebate čuti Harrisov glas da biste potpuno shvatili što je glavni lik američkih škola mislio u samom trenutku kad se institucionalno školovanje ovdje posložilo:

Devedeset devet od stotinu [učenika] automati su koji pažljivo hodaju propisanim stazama i pažljivo slijede propisane procedure. Ovo nije slučajno, to je rezultat opsežnog obrazovanja koje je, znanstveno definirano, klasificiranje pojedinaca...

Veliki cilj škole [otuđenje od samoga sebe] može se bolje ostvariti na tamnim, ružnim mjestima bez zraka... Treba pokoriti fizičko biće da bi se nadvladala ljepota prirode. Škola bi trebala razvijati snagu za povlačenje iz vanjskog svijeta. *Filozofija obrazovanja (The Philosophy of Education)*, 1906.

Ovdje ima zdravorazumske ludosti, u ovome je prisutno opojno gnojivo pragmatizma koji zavrjeđuje da ga se rasvijetli.

Samo otuđenje kao tajna formula uspjeha za industrijsku/trgovačku ekonomiju masovne proizvodnje (i klasnog društvenog poretka koji to dopunjuje) nije tako loše kao što na prvi pogled zvuči. Uzmite u obzir to da takav društveni poredak ne može proizvesti mnogo rada koji pruža zadovoljstvo - one vrste gdje se iskazuje osobni suverenitet. Kako ovaj društveni poredak dozrijeva, tako, kao njegov nusproizvod, nastaje mnoštvo nezadovoljnika pa je svakodnevnica narušena nestabilnošću. No, ako vas se može navesti da za vlastitu nesreću okrivljujete sama sebe umjesto grupu nitkova, opasni plin iz društvenog mjehura se ispuhava.

Kad godinu za godinom pečete hamburgere, cijele dane sjedite za računalom, raspakiravate i redete na police robu iz Kine, s dosadom se bolje nosite ako imate siromašan unutarnji život, takav da ga možete izbjeći uz piće, droge, seks, medije, ili druga ovisnička ponašanja niske razine. Ako vam je unutarnji život siromašan, lakše je ostati priseban. Škola bi, smatrao je veliki čovjek američkog školstva Harris, trebala pripremiti obične muškarce i žene za doživotnu otuđenost. Možete li reći da nije bio potpuno racionalan?

Pretvorba škole od mjesta skromne ambicije usredotočene oko čitanja, pisanja, aritmetike i pristojnosti u laboratorij dresure ponašanja po narudžbi "određenih industrijalaca i inovatora koji su preinačili prirodu industrijskog procesa" (kako je napisao dekan Harvarda, James Bryant Conant), ponašala se kao da je trovala američki pokus. Kad sam 1991.

prestao s nastavom nakon 30 godina služenja ovoj spodobu u učionici javne škole, obećao sam si da ću svjedočiti o onome što sam vidio i, oprostite mi, što sam i sam činio. Ova je knjiga način da održim to obećanje.

Kriza demokracije

Nakon što su, prema kraju devetnaestog stoljeća, dalekovidni američki biznismeni metaforički osvojili svijet, primili su se oživljavanja starog utopijskog sna pomoću psihološke strategije nastale u Njemačkoj. Kolonizirali bi umove mladih, pobrisali neuredne ploče da budu čiste i da se na njima iznova može pisati. Ono što je religija zamislila a filozofija utvrdila, sad se ponovno ubrzalo jer je znanost razjasnila biološku katastrofu koja bi nastala bude li se još čekalo. Sam Darwin je progovorio. I laboratoriji u Njemačkoj.

Napore Horacea Manna da pohađanje škole učini obveznim, financijski su pomogli dobrostojeći ljudi, uključujući briljantnu obitelj Peabody iz Nove Engleske. Mannu je, da uspije izvesti taj trik, a uspio je, obećano mjesto Daniela Webstera u Kongresu. No, mi znamo da je Amerika u Mannovo vrijeme bila u znatnoj mjeri pismena i bogata raznim mogućnostima, pa ne treba ozbiljno uzeti pokušaje da se ovo prikaže kao filantropija.

U svakom su dobu bogati i moćni sumnjičavo pristupali obrazovanju običnih ljudi, zato što je ono stvaralo nezadovoljstvo i budilo želje koje je nemoguće zadovoljiti. U travnju 1872., *Okružnica Ministarstva obrazovanja SAD-a* ništa nije ostavila mašti kad je razmotrila nešto što je nazvala “problemom obrazovnog školovanja”. Prema ministarstvu, utuvljivanjem točnog znanja, radnici bi “uočili i zbrojili svoje nezadovoljstvo”, što bi ih učinilo “zastrašujućim neprijateljima” u radničkoj borbi! *Takvo nešto*, najbolje je nemati.

Trinaest godina poslije, 1885., senatski Odbor za obrazovanje i rad izdao je izvješće koje na 1382. stranici sadrži značajno opažanje: “Vjerujemo da je obrazovanje jedan od glavnih uzroka nezadovoljstva koje se iskazuje u radničkim klasama posljednjih godina.” Podučavajući priproste da steknu široka znanja, da budu duboko analitični i da se učinkovito izražavaju uznemiravalo je kreatore politike još od Solomona, zato što ove vještine unose opasnost u vječnu potrebu vođa da upravljaju gomilom u interesu najboljih ljudi.

Bogatstvo naroda (Wealth of Nations) Adama Smitha pozivalo je na

“obrazovno školovanje” kako bi se popravila ljudska šteta prouzročena nerazumnim radnim okruženjima, ali Andrew Carnegie, pišući 126 godina nakon Smitha, u knjizi *Imperij biznisa (The Empire of Business)*, nije se s tim složio. Obrazovno školovanje, rekao je Carnegie, stvaralo je loše stavove, podučavalo ljude onome što je beskorisno, ulijevalo u buduću radnu snagu “pogrešne ideje” koje im pobuđuju “gađenje prema praktičnom životu”.

Max Otto je 1949. u eseju koji je iscurio kroz pukotine povijesti, *Znanost i moralni život (Science and the Moral Life)*, iznio da velika zainteresiranost biznisa u pozadini školovanja uopće ne čudi. Rekao je da je to nešto što je prirodno očekivati. Zapanjujuća revolucija u marketingu, ona koja se dogodila pred nosom javnosti, izazvana je postojanjem masovne proizvodnje koja se nije mogla ograničiti na to da jednostavno *udovolji* ljudskim potrebama, nego je postavila potrebe proizvodnje iznad ljudskih želja. Gdje su nekoć uvriježeni zakoni ponude i potražnje postavljali kupca uz upravljač, trebalo je u izvnutom svijetu financijskog kapitalizma stvoriti potražnju za bilo čim što se moglo profitabilno ponuditi. Da bi ova zlatna guska i dalje lijegala jaja, trebalo je poučavati da je potrošnja najvažnija svrha života. To je bila ta nova stvarnost koja je, rekao je, objašnjavala kako biznis manipulira školovanjem.

Prirodno je da biznismeni žele utjecati na provođenje i primjenu zakona, nacionalnih i međunarodnih i da pokušavaju kontrolirati obrazovanje.

Neka vam to, dok čitate ovu knjigu, stalno bude na pameti.

Drukčiji plan

Nova je prisilna školska hobotnica svakoga tko nije mogao izbjeći njezine pipke poučila da je inertno znanje - memoriranje točkica - zlatni standard intelektualnog postignuća. Ne povezivanje tih točkica. Htjela se stvoriti uvjetovana poslušnost službenim uputama naspram prihvaćanja odgovornosti za vlastito učenje.

To dresiranje navika među najvažnijim je oružjima masovnog poučavanja. Na višim razinama školske piramide, među “nadarenima” i “talentiranima”, standard je profinjeniji: od djece se traži da upamte i točkice i način kako se točkice povezuju u priču: čak i nekoliko suprotstavljenih stručnih analiza radi simulacije vlastitog kritičkog

razmišljanja. Takvo se razmišljanje o spajanju točkica povremeno patronizira, ali uvijek suptilno obeshrabruje. Dvanaest do dvadeset godina zatupljujuće dresure zapamćivanja oslabljuje i najžilavije intelektu.

Puno prije nego što je ovo dresiranje navika uzelo maha, Amerika je bila, prema bilo kojoj mjeri povijesti, znatno obrazovana, mjesto napadno slobodnog govora i sučeljavanja - dinamično poduzetna, blistavo dosjetljiva i mjesto jednakosti onoliko koliko ljudska narav dopušta. Razlike među društvenim klasama bile su relativno promjenjive jer postignuće u gospodarstvima slobodnog tržišta stvara vlastite nagrade, uključujući i probitačno sklapanje brakova. Iako su one struje klasnih privilegija koje su tekle u Europi uvijek postojale i u Americi, ključna je razlika bila u tome da su ondje bile gorljivo osporavane.

Amerika je bila pismenija nego što je bilo tko mogao sanjati, i ne samo po navici čitanja. Amerikanci su bili dobri poznavaoči širokog opusa "aktivne pismenosti", u pisanju, argumentaciji i javnom govoru; stvarima koje su se smatrale zločinom: podučavati obične ljude pod britanskom kolonijalnom vladavinom. Putnici iz inozemstva, kao što je Tocqueville, bili su iznenađeni i dojmilo ih se ono što je nova nacija pokazala talentima običnih muškaraca i žena - sposobnostima koje su često bile potiskivane u klasama običnih ljudi u Europi.

Nalazili smo se na jedinstvenoj slobodarskoj stazi sve do samog Građanskog rata, sve dok poratne posljedice nisu stavile točku na daljnje napredovanje u zbilji, iako su prvotni mitovi još uvijek s nama. Prijelaz s poduzetničkog gospodarstva na gospodarstvo masovne proizvodnje, koji je započeo ubrzo nakon prestanka neprijateljstava, izmjestilo je zemlju s puta ljubavi prema slobodi i postavilo je na stazu koja vodi industrijskom kapitalizmu - s njegovom potrebom za vidljivo podređenim klasama i velikim lutajućim proletarijatom koji ga održava.

Ali, dokazi naših slobodarskih početaka toliko su šokantni da se ne mogu izbrisati iz zapisa povijesti. Oni su odolijevali dovoljno dugo da osiguraju bogatstvo dokaza o postojanju uspješnih alternativnih okvira kroz koje se mladi ljudi mogu uspješno probiti prema djelotvornoj pameti i karakteru. Alternativnih u odnosu na pritvor s unajmljenim plaćenicima, kakav je, ma koliko grubo zvučalo, postojeći sustav.

Ben Franklin, sin svjećara u obitelji od sedamnaest članova, bio je savršeni simbol ove razlike. Neka njegova kratka autobiografija postane obvezno štivo koje se više puta pažljivo čita. Franklin je bio proizvod

briljantnog i hrabrog kurikulumu koji je oblikovao on sam. U svoje je vrijeme učio iz svih izvora i velikodušno će vam pokazati kako taj trik uspijeva.

Mit zlatnog doba

Prije nego što smo u zbilji, s početkom 1852., preobrtili škole prema pruskom modelu, tema je detaljno raspravljena u dnevnim boravcima i iza zatvorenih vrata biznisa i politike. Već je 1840. u Novoj Engleskoj istaknuti javni intelektualac Orestes Brownson počeo u govorima i napisima javno optuživati ono što je nazvao monumentalnom zavjerom važnih osoba da sruše Ustav uz pomoć krute institucije sjevernonjemačkog prisilnog školovanja. O Brownsonu i tim kritičnim danima povijesti škole možete čitati u knjizi *Istinsko i jedino blaženstvo (True and Only Heaven)* Christophera Lascha.

Do kraja toga desetljeća Mannov (imaginarni⁶) posjet Pruskoj da bi proučio rad njihovih škola - i njegovo slavno povoljno izvješće o tom posjetu koje je podnio Bostonskom školskom odboru - doveli su do prvog uspješnog⁷ zakona o školama u povijesti SAD-a. Čitava Brownsonova teorija o namjeri tajne skupine da se život američkog naroda preoblikuje sukladno britanskim i njemačkim standardima treba nam biti na umu dok kročimo mračnim svijetom obveznog školovanja.

Institucija škole od samog početka škole nije bila popularna. Nije bilo gužve za upisom. Trebalo je punih 15 godina da se još jedna država priključi, ali postoji znakovit trag po kojem doznajemo gdje je evanđeoska energija koja je tomu vodila zapravo bila smještena. Iako druga američka država nije slijedila Massachusetts još desetljeće i pol, maleni Okrug Kolumbija prihvatio je prisilu u svojim školama gotovo odmah. Institucionalno školovanje proširilo se zbog mita, subvencija i nagovaranja iz Washingtona, a ne zbog vrijednosti same ideje.

Mit o zlatnom dobu javnog školovanja kreacija je Ellwooda P. Cubberleya, dekana Učiteljskog fakulteta Sveučilišta Stanford. Takvo nešto nikad nije postojalo. Cubberley se uspeo do vođe stručne skupine za školstvo oko Prvog svjetskog rata, i ostao bliski suradnik svih drugih značajnih imena u periodu osnutka. Djelovao je *de facto* kao obljubljeni povjesničar američkog školovanja do 1960-ih.

Eliminacija lokalnih glasova

Na početku razdoblja prinude, bilo je oko 135.000, a možda i više, samostalnih školskih odbora građana, od kojih se svaki sastojao od sedam do devet vrlo solidnih lokalnih članova, muškaraca i žena koji su pazili na lokalne ustanove. Nemarni kao što je i bio njihov rad - a možete saznati kako su radili čitajući malo klasično djelo iz 19. stoljeća *Učitelj Hoosiera* (*The Hoosier Schoolmaster*) Edwarda Egglestona - bili su primjer demokratski izabranog republikanizma. No, lokalni nadzor nije obećavao ništa doli nevolje onima koji su željeli nacionalnu uniformnost. Nije bilo moguće da se ta centralizacija dogodi dok lokalni odbori drže kormilo, s lokalnim filozofijama i pretjerano sentimentalnim osobnim kontaktima s roditeljima.

Gotovo odjednom, prije nego što je prinuda zavlada svakom američkom državom, započeo je proces konsolidacije s namjerom da se zauzda lokalizam. Uspostavljanjem sve većih birokratskih jedinica, mogli su biti birani samo oni s dovoljno sredstava i ugledom da mogu provesti širu kampanju. Ova su spajanja bila prodavana kao djelotvorne mjere štednje novca poreznih obveznika, ali je stvar išla naopako - kako su se okruži povećavali, troškovi nisu padali, nego su rasli, nastavljajući taj trend u narednim godinama. Bez lokalnog nadzora, mogućnost da se masovno školovanje koristi za mužnju gotovine izrabljivala je svaka interesna grupa koja je imala političke prijatelje.

Unutar jednog stoljeća broj odbora smanjen je na 15.000. A svaki pad njihovog apsolutnog broja učinio je i njihov sastav manje lokalnim. Mjesta u odborima postala su odskočna daska za ambicije političara, police osiguranja za interese koji su izvlačili svoje uzdržavanje iz školskih poslova: ljudi koji se bave nekretninama, izdavači udžbenika, dobavljači materijala i drugi.

Sjećam se šoka kad sam prvi put otkrio, sasvim slučajno, da mogu osobno dogovarati veće popuste na kupovinu knjiga (ili bilo čega drugog) nego što je to mogao školski okrug. Izgledalo je da to nema smisla.⁸ Situacija koja me je osobno najviše uznemirila bio je trenutak kad sam odlučio iz vlastitih sredstava kupiti zbirke dobrih knjiga da ih učenici u razredu mogu koristiti umjesto da se drže "odobrenih" popisa knjiga za koje su se mogla upotrijebiti školska sredstva, za što su protokol odobrenja i dobivanje knjiga zahtijevali više mjeseci, ako ne i cijelu godinu. Otišao sam veletrgovcu knjiga koji je svima dostupan kako bih osigurao

standardnih 40% popusta, dok sam stajao na blagajni sa stotinom primjeraka Mobyja Dicka i stotinom primjeraka Shakespeareovih komada u kolicima, službenica me na izlazu upitala: “Jeste li vi nastavnik?” Bez razmišljanja sam kimnuo potvrdno, nakon čega je povisila cijenu knjiga na svotu s popustom od 25%.

“Pogriješili ste”, rekao sam joj. “Popust je 40%.”

“Ne za nastavnike”, kratko je odgovorila. I kad sam zavikao srdito protestirajući, postala je zlovoljna. “Gledajte”, rekla je “to je popust koji je dogovorio vaš Odbor za obrazovanje. Ako vam se ne sviđa, riješite to s njima.”

Pa zašto bi, za ime svijeta, moj poslodavac prodao moje pravo na standardni popust? Možete li *vi* smisliti razlog koji nije nepošten? I, svakako, nije to što su školske vlasti ukrale bilo samo moje pravo na cijeli popust, već i svako pravo nastavnika u New Yorku. Možda vam ovo pomaže razumjeti zašto sam poglavlje naslovio “Sve što znate o školama pogrešno je.”

Sjećam se jedne druge prilike kad sam rekao pomoćniku ravnatelja da bih mu mogao uštedjeti 40% pri kupnji globusa svijeta a on je bez oklijevanja rekao: “To nije tvoj novac. Oko čega se uzbuđuješ?” Shvaćam kako to cinično zvuči, ali evo paradoksa: to je bio pristojan čovjek koji je svojim svakodnevnim ponašanjem pokazivao da zaista skrbi za dobrobit učenika.

A posao s *Gramatičkim priručnikom*? Nije ga organizirao pripadnik lokalne bande, nego susjedstvo, pripadnici srednje klase, predstavnici vrlo napredne sredine Upper West Side Manhattana, gdje se nalaze Sveučilište Columbia, Povijesno društvo, Fordham, Opera, Simfonijski orkestar, Muzej prirodne povijesti... i Treći školski okrug.

Princip građanskog nadzora postao je dio velike iluzije školstva, dio kuće s ogledalima unutar koje su razredi učinjeni otpornima prema nastavnicima; škole otpornima prema ravnateljima; školski okruži otpornima prema inspektorima. Odgovornost je emigrirala drugdje, ali malo tko zna točno gdje. U svim važnim stvarima, ministarstva obrazovanja saveznih država marionete, Savezno ministarstvo obrazovanja - također.

U novom svijetu prisilnog školovanja, osposobljavanje mladih jednostavno je bilo previše važno da bi se prepustilo pedagogima, kao što je bila i situacija u antičkom Rimu. Pratiti riječ *pedagog* do izvorišta u

Rimu korisno je jer vodi na prag misterija. Rimski *pedagog* bio je samo rob, iako specijalizirana vrsta roba. Zadatak mu je bio da u kući provodi kurikulum koji je planirao gospodar i da pazi da učenik stigne u školu na vrijeme. Ali tko je bio gospodar i gdje je živio?

Za uvjerljiv odgovor na to pitanje, morate pročitati besmrtnu knjigu *Levijatan* Thomasa Hobbesa, napisanu u prvoj polovici sedamnaestog stoljeća, koja se i danas tiska. Ni u snu vam ne bih kvario iznenađenje koje vas čeka kad otkrijete da je složeni sustav društvene kontrole, koji formalno školovanje predstavlja, bio gorljivo razrađivana ideja najmanje 400 godina. Pravo pitanje koje biste trebali postaviti jest zašto se, kroz sve te godine školskog utamničenja koje ste vi propatili, nitko nije potrudio otkriti vam tajnu?

Četvrta svrha

Kako su prvotno transparentni motivi za školovanje bili potkopani, profesionalizirana pedagogija radila je u tandemu s vlašću kako bi tu instituciju ponovno potčinila u službu korporativnog gospodarstva. Prisjetite se da je reguliranje školovanja od strane vlade bilo zabranjeno, pa u saveznom Ustavu nema ni spomena o tome. No, korist koju je obećavao vladajućima - koji nikad nisu imali namjeru poštovati Povelju o pravima posvećenu običnim ljudima - bila je golema. Dopustite da izaberem samo nekoliko dobrobiti koje škola nudi elitama. I dopustite da one predstavljaju i mnoštvo drugih.

Svaka politička upravljačka struktura, čak i tiranija, mora osigurati dovoljno posla za obične ljude da ne bi nastali uvjeti za revoluciju. Prisilno školovanje predstavlja spektakularni projekt zapošljavanja, takav koji je gotovo neograničeno elastičan, takav koji se širi i skuplja s potrebama za zapošljavanjem. Ne bi vam trebalo biti nepoznato da je institucionalno školovanje, sa svim svojim paralelnim strukturama, glavni poslodavac u SAD-u. I da tako značajno osigurava ugovore da ga čak ni Ministarstvo obrane (sličan projekt zapošljavanja) ne može pratiti.

Škola je također učinkovit način jamstva odanosti određenim idejama i stavovima; potencijalni zaposlenici mogu biti prethodno provjereni posjeduju li ih, ili u najmanju ruku jesu li im se spremni prikloniti. Škola je također i mehanizam apsorpcije poreza za koji se može tvrditi da crpi državna sredstva za dobrobit dolazeće generacije, dok se u zbilji dobar dio sredstava usmjerava kućnim prijateljima. Moje priče o

kupovini knjiga i materijala u Trećem školskom okrugu na Manhattanu samo su najmanji od primjera onoga što je moguće. Sjetite se skandala kupovine mlijeka u državnim školama od prije nekoliko desetljeća, kad je otkriveno da su diljem zemlje škole plaćale za mlijeko više nego kupci u maloprodaji!

Od svojih početaka prisilno je školovanje predstavljalo korak unatrag od uzbudljivog slobodnog tržišta u učenju koje je nudila tržnica američkog života, tržišta koje je dobro prikazano u životima Franklina, Jeffersona, Farraguta i mnogih drugih. Ovaj nesistematični sistem učenja stavio je naciju na put neusporedive moći i bogatstva. A američka je mladež na to sjajno reagirala, nadmašivši u izumima i trgovini svakog prijašnjeg svjetskog suparnika za jednu kopnenu milju.

No, na novi su način proglašeni drukčiji ciljevi, oni za koje su oslanjanje na sebe, domišljatost, hrabrost, sposobnost, i druge vrline rubnih područja postale teret (jer su prijetile ovlastima upravljačkih tijela). U novom su sustavu ciljevi dobrih moralnih vrednota, dobre građanske vještine i dobar osobni razvoj zamijenjene novitetom četvrte svrhe - postati resursom koji će biznismeni i političari trošiti. Do kraja devetnaestog stoljeća, oni su na školu unutar sustava gledali kao na granu industrije. U ta puno nedužnija vremena, kreatori školovanja bili su neobično otvoreni u svojim namjerama, poput otvorenosti koja sjaji iz govora Woodrowa Wilsona iz 1909., održanog poslovnim ljudima grada New Yorka. Ovo sam spomenuo u Prologu, ali to vrijedi ponovno pročitati:

“Želimo da jedna klasa ljudi ima liberalno obrazovanje. Želimo da druga klasa ljudi, nužno brojnija, bude bez privilegija liberalnog obrazovanja i prilagodi se obavljanju određenih teških fizičkih poslova.”

Ostati bez privilegija obrazovanja nije trebala biti stvar izbora, što vjerojatno objašnjava zašto Wilsonove opaske nisu bile prenesene običnom slušateljstvu, već su izrečene iza zatvorenih vrata. Do 1917. svi glavni poslovi upravljanja u državi bili su pod kontrolom grupe koja se u dnevnom tisku spominjala kao “povjerenstvo za obrazovanje”. Zapis s prvog sastanka tog povjerenstva u Clevelandu postoji, kao i zapis o nazočnima, koji pokazuje da su interesi Rockefellera i Carnegiea bili zastupani zajedno s interesima Harvarda, Stanforda, Sveučilišta Chicaga i Nacionalne udruge za obrazovanje. Britanski je evolucionist Benjamin Kidd 1918. napisao da je glavni cilj toga projekta bio “nametnuti mladima

ideal poslušnosti”.

Sablast prekomjerne proizvodnje

Do sada ste već mogli izgubiti strpljenje zahtijevajući da saznate zašto su glavne obitelji nacije ovo podržavale. Jesu li bile podmitljive ili pohlepne, tako zasićene predrasudama da su bile voljne žrtvovati revolucionarnu tradiciju ravnopravnosti zbog osobnog probitka? Siguran sam da neke jesu, ali reći “sve”, bilo bi strahovito pojednostavljivanje, a i velika nepravda. Ljudi koji su nam dali prisilno školovanje prema pruskom predlošku bili su među najboljim i najpoštovanijim obiteljima u zemlji. Njihovi demokratski porivi bili su duboko prodrmani biološkim spekulacijama Charlesa Darwina i filozofa Benedicta Spinoze i Johanna Fichtea (o kojima ćemo čuti detalje u kasnijem poglavlju), ali je bila potrebna prizemna, sitničava ekonomska ideja da bi se zapečatila sudbina stotina milijuna djece koja će doći.

Ideja je pokrenuta pod nazivom “prekomjerna proizvodnja”, i još je uvijek s nama (iako se sada spominje kao prekapacitiranost), i to je zaista vrlo važan pojam, takav da su njegove posljedice u devetnaestom stoljeću uzdrmale prosperitet Amerike više nego jedanput. Zapravo, prekomjerno proizvoditi znači proizvoditi više roba i usluga za prodaju nego što ima kupaca za njih. Kad se to dogodi, cijene padaju. One nastavljaju padati, čak i ispod troškova proizvodnje, ovisno o tome koliko je proizvodnja pretjerana. Čak toliko ispod troškova da se kapital potreban za proizvodnju potpuno izgubi.

Kad se to dogodi, opasna stvarnost vreba skrivena iza iznenadne sreće za potrošače: da bi se uopće proizvodilo u smislu masovne proizvodnje, potrebno je prikupiti goleme svote novca od investitora za nabavu strojeva za proizvodnju i za popravke i poboljšanja, programe osposobljavanja, oglašavanje, infrastrukturu distribucije i tako dalje. Ako se investitorima ne obeća zaštita od pretjerane proizvodnje, zašto bi itko uopće riskirao kapital za proizvodnju?

Ono što je američko iskustvo devetnaestog stoljeća bez greške pokazalo jest da nezavisna, domišljata, predobro obrazovana opća populacija ima neodoljivu želju proizvoditi - i sposobnosti da to čini. Mnoge poznate “panike” u Americi devetnaestog stoljeća bile su dijelom prouzročene mamurlukom od ranih dana Federacije i kolonijalnih dana kad je uobičajeni ideal bio proizvoditi vlastitu hranu, vlastitu odjeću, vlastitu

nastambu, vlastito obrazovanje, vlastitu zdravstvenu skrb, vlastitu zabavu, itd. Opća populacija bila je još nedovoljno zrela da bi bila međusobno ovisna i specijalizirana.

Povrh ovoga opterećenja samodostatnošću (iz korporativnog kuta gledanja), nevjerovatna je bila inventivnost američkog naroda, uz prirodni nusproizvod tri čimbenika: tradicije učenja iz svega; heterogenog društva različitih dobi koje nije isključivalo mlade i postojanja vlasti bez čvrste ruke. Uz ovaj su uzbuđujući koktel izumi isplivali iz američkog naroda zasljepljujućom brzinom, tempom nepoznatim iskustvu ostatka svijeta. Neočekivani je izum vjerojatno najlakši način za izazivanje kreativnog uništenja kojim se dokidaju inače dominantna poduzeća u kapitalizmu. Jednako je smrtonosna pretjerana proizvodnja ideja, kao i šešira, ili kukuruza.

Od 1880. do 1930., izraz “pretjerana proizvodnja” čuo se posvuda, u dvoranama gdje se sastaju odbori, na elitnim sveučilištima i u klubovima veleumne gospode. To je bio demon koji se morao zaključati u tamnicu. A racionalizirana pedagogija bila je prirodno sredstvo za usađivanje navika i stavova da bi se postigao taj cilj. S takvim izgledima, učionica nikad neće biti upotrijebljena da proizvede znanje, nego da ga troši; ona neće potaknuti zatočene da proizvode ideje, nego da troše ideje drugih. Krajnji cilj usađen u učeničke umove, koji je zamijenio prijašnji cilj samostalnog privređivanja za život, bio je dobiti dobar posao.

Ne mislim ludovati u vezi s tim, nova institucija škole služila je i drugim ciljevima; ali razumijevanje veze između dugotrajnog zakonitog pritvora djece i biznisa nacije daje bitnu perspektivu u promišljanju uloge masovnog školovanja. Klasične poslovne vrednote kvare obrazovanje, nema im mjesta u obrazovanju osim u predlošcima kulture koje treba istražiti.

Kroz prva dva stoljeća našeg postojanja, takva bi institucija bila nezamisliva - mladi su bili predragocjen dio ekonomske i društvene stvarnosti. Zapravo, prijeko potreban. Ali, kada se mladima naložila potrošnja, a ne proizvodnja - kad im je naređeno da kao dio opće populacije budu pasivni, a ne aktivni škole su bile neizbježan ishod ove pretvorbe. Čim shvatite funkcije koje su trebali ispunjavati u novom korporativnom gospodarstvu, ništa u vezi sa školom vas uopće neće iznenađivati. Čak ni epizoda Columbine⁹.

2

Pješačenje: London

Bilješka autora:

Otkad sam prestao predavati u školi, predavao sam 1.500 puta u svakoj američkoj državi i dvanaest stranih država, ali su samo dva slušatelja kroz sve to vrijeme (onim što sam rekao) bila toliko isprovocirana, da su sa svojih sjedala na mene izvikivali uvrede. Jedan je, 1992., bio sin vrlo poznatog ekonomista iz Kalifornije, a drugi je, 1998. (ako me sjećanje služi), bio veoma poznati burzovni mešetar u New Yorku. Razlog zbog kojeg vam ovo govorim jest taj da je sadržaj ovoga poglavlja, unatoč ponešto različitim detaljima, ono što je razbjesnilo te muškarce. Upozoreni ste.

Ideja koju ću ovdje zagovarati - slobodno "obrazovanje", čiju inačicu nazivam "otvorenim obrazovanjem", kvalitetnije je, nego pravilima vođeno, jednako za sve, školovanje temeljeno na testiranju - javila mi se prvi put kao tinejdžeru kad se mojem voljenom ujaku Budu Zimmeru dogodila zapanjujuća stvar. Mislim da ćete shvatiti na što mislim kad vam ispričam o Budovu čudu.

Prije Drugog svjetskog rata Bud je bio radnik u čeličani i brodski radnik na riječnom parobrodu koji je plovio od Pittsburgha do New Orleansa. Bio je čvrst, čvrst mlad čovjek, izgledom vrlo sličan Johnu Wayneu u filmu *Poštanska kočija*, i žene su ga voljele. Ali, nije završio srednju školu. Prijavio se za odlazak u rat 1942. kad mi je bilo sedam godina, i vidio sam kako ga jedne noći odvozi vojni vlak. Nekako se osposobio za oficirsku školu i napokon je brodom poslan u Europu da bi se pridružio invaziji kao poručnik. U njegovu je vodu bio jedan uvojačeni čovjek, Al Rockwell, koji će jednoga dana biti nasljednik carstva Rockwell Manufacturing. Gospodin Rockwell, čovjek snažnih slobodarskih načela, ustrajao je da u borbu ide kao vojnik. Sprijateljili su se.

Ne sjećam se koje je beznačajne poslove Bud radio kad se iz rata vratio kao satnik, ali znam da njegov životopis nije uključivao visoko obrazovanje. Jednoga me je dana telefonom nazvao iz Cincinnatija i rekao da želi da, prije nego odem na Cornell, radim za njega “pravi posao” da bih prestao “cijediti svoje roditelje i zaradio vlastite novce”. Kakav je posao imao na umu? Rekao je, “želim da svakodnevno od devet do pet utovaruješ čelične ploče teške po 60 kilograma na tovarni vlak. Želim da sa mnom živiš u blizini tvornice Rockwell u Ohio i plaćaš stan i hranu. Kako ti to zvuči?”

Ispalo je da je Bud direktor tvornice koja zapošljava na tisuće ljudi. “Za mene radi dvadeset i četiri harvardskih eksperata”, rekao je. “Rade sve što želim: glancaju mi cipele, lašte auto, ali ne mogu dopustiti da vide kako pogodujem svojem nećaku, pa ćeš morati raditi dvostruko napornije od drugih. Je li to ok?”

Pravi posao s plaćom za odrasle sa 16 godina? Za takvo nešto bi sve bilo ok! U to sam vrijeme previše bio u oblacima da bih i pomislio na veliki misterij - kako bi za ime svijeta u čeličani obični radnik bez obrazovanja natjeravao ljude koji su diplomirali na Harvardu? I vodio golemo industrijsko postrojenje? Moja je pogreška bila u tome što sam o Budu mislio kao o čovjeku bez obrazovanja. Imao je vrhunsko obrazovanje: školovanje je bilo ono što mu je nedostajalo.

Johathan Goodwin

Potražite na internetu naslovnici časopisa *Brza tvrtka (Fast Company)* za studeni 2007., i iznenađeno ćete gledati u obično lice Jonathana Goodwina, koji se ispisao iz osnovne škole. Kako mladić iz siromašne farmerske obitelji iz Kansasa dobiva takav tretman? Bez srednje škole, bez fakulteta. Nakon što se ispisao iz sedmog razreda kad mu je bilo trinaest godina, Jonathan je obavljao razne poslove u lokalnoj garaži. Jedna plaća. U tome nema budućnosti, je li tako?

“To je bila moja škola”, rekao je za *Fast Company*.

Kad je došlo do povećanja cijena goriva, to je Jonathana zbnjivalo. Izgledalo mu je kao prijevara. Znao je da postoji tehnologija koja omogućuje da automobili prijeđu i 100 do 150 kilometara s četiri litre i

koja smanjuje emisiju štetnih plinova gotovo do nule. Zašto Detroit to nije ponudio?

Ništa zato. Jonathan je to mogao učiniti sam. I prije nego biste rekli “ludi klinac”, imao je više posla nego što je mogao primiti, računajući i do 25.000 dolara za prerađivanje *hummera*. Nije mu naškodilo to što je jedna od njegovih najboljih mušterija bio Arnold Schwarzenegger, guverner Kalifornije. Koji se i sam nekoć ispisao iz škole.

Jonathan zarađuje više od milijun dolara godišnje za preradu četiri automobila mjesečno. Bio je samostalno ljudsko biće koje pridonosi društvu prije nego što je bio dovoljno star da može glasovati. Kad je napustio sedmi razred bio je samo malo stariji od prvog američkog admirala Davida Farraguta kad je ovaj, u dobi od 12 godina, preuzeo zapovjedništvo nad zarobljenim britanskim brodom izvan obalnih voda Perua u ratu 1812. - i njime doplovio u Boston; iste dobi koje je bio George Washington kad se ispisao iz škole; iste dobi kao Thomas Jefferson kad je, kao mlad čovjek, počeo upravljati velikom plantažom s 250 zaposlenih u Virdžiniji (oboje roditelja mu je umrlo). Iste dobi koje smo vi i ja nekoć bili, sjedeći u svojim školskim klupama, prepisujući bilješke s ploče, trpeći da se na nas više.

Danica Patrick

Dana 20. travnja 2008., Danica Patrick, 26-godišnjakinja, postala je prva žena u značajnijoj povijesti automobilskih utrka koja je pobijedila u velikom natjecanju. Vozila je protiv dvostrukog pobjednika u utrci Indy 500, Helija Castronevesa, te progmjela pokraj njega i pobjegla mu u završna dva kruga na stazi Motegia, pobijedivši u utrci Japan 300. “Ovdje se radi o tome da pronađeš ono što voliš i da to slijediš”, rekla je novinarima nakon utrke.

Deset godina prije, u dobi od 16 godina, Danica se ispisala iz srednje škole i otišla je u London, sama, da nauči održavati visoku brzinu, neprekidno, satima. U toj dobi možda ste u srednjoj školi, čekajući maturu koja se još niti ne nazire.

Nick Schulman

Nick Schulman, 21-godišnjak, moj je susjed na Manhattanu, iako se nikad nismo sreli. Da sam ostao u nastavi, vjerojatno bi Nick pohađao

moju osnovnu školu; možda bi u osmom razredu čak bio na mom satu engleskog, iako možda ne bi na satu bio prečesto, zato što je Nick u osmom razredu počeo bježati iz škole da bi igrao biljar. To nije dobar znak, zar ne? Kad je otkrio računalne igre, ispisao se iz škole. U dobi od 18 godina, 2005., postao je ovisnik o pokeru. Šteta za njegovu jadnu majku. Druga su djeca brinula o državnoj maturi i fakultetu, a Nick je brinuo o nizovima i fleševima.

Dana 28. veljače 2008., *New York Post* posvetio je Nicku duplericu. Upravo je bio osvojio dva milijuna dolara na svjetskom turniru u pokeru. Sad kad se pobrinuo za plaćanje stanarine, bio je “spreman za drugu vrstu ispunjenja”, kako je rekao novinarima. Filozofija je bila ono na što se sad Nick namjerio i zato se planirao upisati na fakultet. Tu ste vjerojatno i vi bili s 21 godinom, također. Bez dva milijuna.

Diablo Cody

Kad bi vaša kći tinejdžerica promijenila ime u Diablo, odmahnuti biste na to kao na prolaznu mušicu. Ali kad bi kući jednog dana došla s najavom da je njezina životna ambicija biti striptizeta i, da bi to dokazala, da je otvorila pornografski blog pod nazivom “Pussy Ranch”, mogli biste se početi brinuti.

U srednjim dvadesetima, sada privatna plesačica, Diablo je objavila knjigu o svojem ponižavajućem i opasnom poslu, pod naslovom *Lutkica (Candy Girl)*, a dvije godine poslije, u tijesno krojenoj večernjoj haljini s uzorkom leoparda (s gigantskom tetovažom striptizete koja joj je pokrivala desnu ruku i rame), popela se na pozornicu na dodjeli Oscara u Hollywoodu da bi primila svog vlastitog Oskara za najbolji scenarij. Njezin je film bio *Juno*, o trudnoj, neudatoj tinejdžerici koja se hrabro suočava s budućnošću.

Diablo Cody publici je rekla: “Najviše od svega želim zahvaliti svojoj obitelji zato što me voljela baš ovakvu kakva jesam.” Prema linearnoj logici pedagogije, Diablo je bila daleko od preporučene staze, ali u drukčijem univerzumu učenja iz svega, koje se događa kroz eksperimentiranje i osobne petlje povratne sprege umjesto stručnih savjeta, bila je baš gdje treba.

Učenje iz svih izvora

Jonathan, Danica, Nick, Diablo. Svaki je odabrao put učenja iz svih izvora prema individualiziranom obrazovanju kojim su sami upravljali, točno kao nekoć Ben Franklin. Učenje iz svih izvora prihvaća da sve pod suncem može biti polazišna točka na putu vlastitog usavršavanja i dobrog života - posao u garaži, poker, privatni ples, bilo što. U učenju iz svih izvora etape se osobno programiraju ili se osobno odbacuju. I svatko koga sretnete potencijalni je učitelj: mehaničari u garaži, prevaranti u kartanju, privatni plesači, vozači trkaćih automobila, svatko.

Potter Stewart, bivši sudac Vrhovnog suda, jednom je primijetio da ne može definirati pornografiju, ali je prepoznaje kad je vidi. Učenje iz svih izvora je takvo. Prihvatiti ga sa službenim algoritmima znači uništiti ga, ali vam dugujem bar grubi sažetak: u učenju iz svega, *poduka je funkcija*. Ne profesija. Svatko tko ima nešto za ponuditi, može podučavati. Učenik, a ne vlada, određuje tko jest, a tko nije nastavnik. U učenju iz svih izvora ne trebate, kao ni Sokrat, dozvolu za rad u nastavi da biste predavali. Upravo tu možete osjetiti kako su različite pretpostavke učenja iz svega. Nijedan učenik ne doživljava neuspjeh zato što je odlučio da neće s vama učiti.

U učenju iz svega, učenici su aktivni inicijatori. Znam da sve ovo zvuči previše nedisciplinirano, ali je život izvan škole upravo takav. Ili pišete vlastiti scenarij, ili postajete glumac prema scenariju nekog drugog.

Shen Wenrong

Financial Times u svom izdanju od 17. ožujka 2006. objavio je priču o tihom natjecanju između visokoobrazovanih direktora i inženjera i grupe kineskih seljaka. Budući da priča ima direktne veze s ovom idejom učenja iz svega, dopustite da vam je ukratko izložim.

Ne tako davno, njemačka korporacija ThyssenKrupp odlučila je zatvoriti svoju moćnu tvornicu čelika "Phoenix" u Dortmundu. Cijene čelika su pale i upravi je izgledalo da će tako i ostati, pa je odlučeno da prodaju 220 jutara građevina Kini, unatoč tome što će to oduzeti posao 10.000 Nijemaca.

Uprava je očekivala dvije naplate: jednu od prodaje i jednu za preseljenje tvornice iz Dortmunda u blizinu Šangaja. ThyssenKrupp je procijenio da bi to zahtijevalo tri godine i čitavu vojsku specijalista. Kina

je kupila Phoenix, ali je zastala kod računa za selidbu. Oni bi sami obavili posao.

Jednog se lijepog dana skupina od 1000 seljaka u iznošenoj odjeći, predvođena Shenom Wenrongom pojavila u Dortmundu. Ovo je sažetak podataka koji će vam pomoći razmišljati o gospodinu Shenu: Nije se služio računalom. Nije imao pravi ured. Radio je za nečim što je bilo sumnjivo nalik na dječju školsku klupu. Shenova prva bez računalna i bez uredska odluka bila je da će izbjegavati njemačke troškove stanovanja i prehrane. U tri tjedna njegova je ekipa izgradila vlastite spavaonice i organizirala opskrbu.

Onda je rastavila tvornicu čelika. Spakirala je. Poslala u Kinu. Raspakirala je. I ponovno je sklopila, unutar *jedne*, a ne tri godine. Brojna su pravila u tom procesu prekršena kad god je kreativnije rješavanje problema izgledalo prikladno.

Za vrijeme koje je bilo potrebno da se Phoenix preseli, velike narudžbe koje je Kina imala za čelik na svjetskom tržištu narasle su preko krova, upravo onako kako su kineski planeri izračunali da će se dogoditi. Phoenix je u Kini donosio veliki novac od početka baš kao što bi donosio i da je ostao u Njemačkoj. Tako su Kinezi neznalice ne samo radili vrednije nego Nijemci, imali su također i bolju prosudbu.

Kako li smo ikad mogli biti zavedeni uvjerenjem da su specijalisti potrebni za stvari koje su u doseg običnih ljudi? Kako bismo došli dotle da tako loše mislimo o sebi? Ako neškolovani seljaci mogu rastaviti i ponovno sastaviti tvornicu čelika tri puta brže nego stručnjaci, onda vi i ja trebamo preispitati sve što smo uvjetovani prihvatiti kao istinito. Sve. To se zove dijalektičko razmišljanje. Nekoć je dijalektika bila glavna u školovanju, ali to više ne predajemo. Čak ni takozvanim “nadarenima i talentiranima”.

Pješačenje: London

Sir Richard Branson, koji se ispisao iz srednje škole, misli da je važnu životnu lekciju dobio u dobi od četiri godine. To je bilo pješačenje po Londonu, kao što kaže u svojoj autobiografiji, i ponovno u *The New Yorkeru* (svibanj 2007.). To se ovako dogodilo: četverogodišnji Richard vozio se sa svojom majkom Eve u londonskom predgrađu Shamley Green, kilometrima daleko od kuće, u kraju gdje Richard nikad nije bio. Eve je zaustavila auto i pitala ga misli li da bi odatle mogao naći put kući.

Rekao je “da”, na što mu je ona rekla da izađe i onda to i učini. “Majka je bila odlučna da nas učini neovisnima”, rekao je u časopisu. Do dvanaeste je radio kružne vožnje biciklom od preko 150 kilometara sam do plaže Bournemoutha. Nakon kratkog pohađanja srednje škole, Branson ju je napustio, a na fakultetu nije proveo ni dana. S devetnaest je pokrenuo svoj prvi uspješan biznis; Virgin Airlines (Zrakoplovna tvrtka Virgin), glazbeni biznis i mnoge druge u bliskoj budućnosti, poput najave da će privatno konstruirati svemirsku letjelicu. Dana 29. srpnja 2008. slika Bransona, majke Eve i njegove završene letjelice pojavila se na naslovnici novina diljem svijeta. Nekih 250 karata za prvo putovanje razgrabljeno je po za 200.000 dolara po komadu.

Je li četiri godine prerano za uključivanje u ozbiljan biznis? Tiger Woods je pogađao rupe u televizijskom šou Mikea Douglasa u dobi od dvije godine, pa sam sklon sumnjati.

Glen Doman

Sjećam se kako sam prije dvadesetak godina u uredu Glena Domana u Institutu za ostvarivanje ljudskih potencijala na aveniji Stenton u Philadelphiji, sjedio gledajući njegove zidove s uokvirenim priznanjima na ovome planetu važnih ljudi kao što je Jackie Kennedy, dok je Glen objašnjavao kako je lako naučiti bebu da čita i obavlja osnovne aritmetičke funkcije.

“Oni uče trenutačno,” rekao je, “problemi nastaju ako čekate do njihovih pet godina, ili ako provodite previše vremena u ponavljanju. Svaka godina odgađanja povećava razinu poteškoća.” Doman je prodao tri milijuna primjeraka svoje knjige *Naučite svoju bebu čitati (Teach Your Baby to Read)*, iako vjerojatno nećete naći nijedan primjerak u školi.

Domana sam otišao posjetiti zbog neobičnog razloga. Moja mi je kći, koja je tada pohađala MIT¹⁰, rekla da je on tema ismijavanja njezinih prijatelja. To je rekla u telefonskom pozivu iz Cambridgea i te minute kad smo završili razgovor, nazvao sam informacije grada Philadelphije, dobio broj Instituta i nazvao ga, iako se prije nismo poznavali. Jedan drugom smo bili potpuni stranci. Pitao sam bih li jednoga dana mogao doći u posjet da osobno vidim navodno čudo.

“Što radiš večeras?” rekao je. Sat kasnije vozio sam u Philadelphiju, gdje sam kasno navečer upoznao Glenu, ostao u gostinjskog spavaćoj sobi i sljedećeg jutra promatrao njegovu školu na djelu. To je bilo mjesto bez

uvjeta za upis. Glen je uzimao svakoga tko se prijavio. To je bilo mjesto gdje su djeca stara sedam godina čitala prave knjige i časopise za odrasle iz zadovoljstva. Bez pripreme, djeca su odlučila izvesti scenu iz operete *Mikado* meni za zadovoljstvo, kompletno s pjesmom i plesom. Otišao sam s pojačanim osjećajem o tome koliko nas je službeno školovanje duboko zatupilo.

Projekt ljudskog genoma

Bransonovo uspješno pješačenje i promućurnost zaprljanih seljaka Shena mogući su jedino ljudima koji imaju pristup razredu širokog svijeta. Cijelog svog života bio sam zasićen upozoravanjem kako su ljudi bez diploma, uvjerenja i “kvalifikacija” uništeni, osuđeni na nevažnost. I vas su upozoravali, znam.

Kako ćemo onda naći opravdanje za Washingtona i Lincolna, naša dva najbolja predsjednika, koji su bili gotovo bez škole? Kako ćemo objasniti Carnegiea i Rockefellera, s obzirom da su obojica napustila osnovnu školu? Pitam se zašto u njihovo vrijeme škola nije bila važna, nego samo u naše? Je li učenje iz svih izvora provedivo u suvremenim znanostima visoke tehnologije? Ako smatrate da nije, recite mi kako smo dobili mapu ljudskog genoma od groznog studenta, skitnice s plaže, surfera po imenu Craig Venter, i ponovno rođenog kršćanina po imenu Frances Collins, koji se školovao kod kuće te je dok je odrastao, učio što je god htio, i koliko je god dugo to htio učiti - bez pokušaja balansirane intelektualne prehrane, ili bilo kakve stroge discipline nametnute izvana. Collins je u *New York Timesu* prije nekoliko godina rekao da bi vlasti Virdžinije njegovu majku bacile u zatvor da su znale kako je škola u Collinsovu domu izgledala.

Barska pjevačica na MIT-u

Dana 27. travnja 2007., glavna vijest u cijeloj državi bila je otkaz slavnoj direktorici upisa na MIT, Merilee Jones. Jones je nečasno otpuštena nakon 28 godina izvanredne službe tijekom koje joj je MIT dodijelio najveće počasti i tijekom čega je postala heroína svijeta prijama na fakultete diljem zemlje.

Jones se specijalizirala za prijam žena, što nije lako prodati na tehničkoj školi, ali je tijekom svojeg mandata utrostručila broj upisanih

žena. U vrijeme njezina otpusta, tisak je citirao studente i fakultetsko osoblje s opisima njezine službe od “obljubljena” do “nezamjenjiva”. Dakle, zašto su je najurili? Vjerojatno je zlostavljala studente ili nešto tako ozbiljno, je li tako?

Nećete ni za milijun godina pogoditi, pa vam mogu i reći. Kad ju je MIT zaposlio, Jones je u svojoj prijavi za posao lagala da ima tri fakultetske diplome. Zapravo je bila pjevačica noćnih klubova i pjevala u seoskim barovima na sjeveru države New York.

Philip Clay, rektor MIT-a, izjavio je u novinama da se takva pogreška više nikada neće dogoditi. Nema više pjevačica noćnih klubova! “U budućnosti...”, rekao je Clay (gotovo ga možete čuti kako pročišćava grlo), “u budućnosti ćemo naučiti veliku lekciju iz ovoga iskustva.”

Kad sam to pročitao, pitao sam se kakvu je lekciju bilo moguće naučiti iz odbacivanja sjajne kolegice čija je vrijednost bila dokazana, a ne teoretska? Je li to lekcija da senzacionalno obavljanje posla nije dovoljna zaštita radnog mjesta? Za mene, lekcija je bila ta da bi sam Clay trebao biti otpušten.

Ingvar Kamprad

Diplome ne bi nikad trebale biti potvrde obrazovanja. Pomislite na Ingvara Kamprada kojemu su samoprolašeni školski stručnjaci u Švedskoj dijagnosticirali disleksiju. Započeo je samostalan život prodajući ribu biciklom, bez svjedodžbe. Malo po malo dodao je svom asortimanu šibice i božićne ukrase. Kakav težak život! Koliko bi bolje bilo da je prošao kroz nekoliko fakulteta i postao investicijski bankar kod Bear Stearnsa. No, kako je Ingvarov asortiman robe rastao, potakla ga je moćna ideja, ideja trgovine za svakoga, posvećene pružanju ljepote i korisnosti za nisku cijenu. Taj disleksični ulični prodavač ribe trenutačno vrijedi 31 milijardu dolara kao osnivač IKEA-e, i što je važnije od novca - koji neće moći potrošiti za života - plamen njegove odlučnosti da doda vrijednost životima drugih, još jasno gori.

Diplomac

Na putu ste da budete obrazovani kad sebe poznajete tako temeljito da pišete vlastiti scenarij umjesto da sudjelujete u onome što je netko drugi napisao. Doseljenik, berač voća po imenu Charles Webb za mene odgovara

ovom opisu. Vjerojatno ste kušali, ako ne voće, onda nešto imaginacije gospodina Webba, ako ste ikad gledali klasični američki film *Diplomac*. Webb je prodao milijune primjeraka knjige, a njegov je film postao simbolom cijele jedne generacije mladih Amerikanaca. Njegova tema da je život izgrađen oko kupovine stvari katastrofalan, pomogla je da film postane nezaustavljivi hit koji se još prikazuje i godinama kasnije iznajmljuje. Charles i njegova supruga zaradili su milijune i bili na listama najvažnijih gostiju svih važnih događanja od Easthamptona do Mauia.

Kako se njihov život pretvorio u ne-život vječno slavnih osoba i projekata, Webb i njegova žena predali su autorska prava Anti-Defamation Leagueu¹¹, razdijelili sve svoje bogatstvo i otputili se kao lutalice u prikolici, jedno vrijeme berući voće u Kaliforniji.

“Bogatstvo nije bilo dobro za nas”, rekao je.

Ispisani

Svakog se dana iz škole u Americi ispiše 7.000 učenika. Neki su zbunjeni, neki ljuti, ali svi su hrabri. Kad bismo imali osjećaj kakav su naši preci imali, na ove bismo ispisane gledali kao na veličanstvene resurse, kao na ljude čije umove standardno programiranje nije moglo ukrotiti. Poštivali bismo ih. Jedan i četvrt milijuna ljudi godišnje, možda i više, s potencijalom koji nije nužno niži od potencijala Bena Franklina, ispisanog, ili Bransona, ispisanog, ili braće Wright, ili sirotinjskog mangupa Lula da Silva koji je bez svjedodžbe postao predsjednik Brazila te je na pragu toga da od svoje zemlje načini prvi veći narod oslobođen od goriva koje se dobiva iz zemlje.

Što nam govori to da jedan i četvrt milijuna mladih ljudi ne želi biti u razredu, toliko tamo ne želi biti da je spremno otrpjeti prijezir, napade i stalnu diskriminaciju kao cijenu bijega? Jesu li oni samo nesretnici koji su zaslužili jadnu budućnost, ili smo mi ti koji su istinski jadni jer smo sami sebe utamničili i trajno se strašimo mašući svojim novčanicima i kućama na periferiji kao dokazima da smo živi? Godinu za godinom, Međunarodno istraživanje osjećaja sreće rangira našu zemlju među osrednje, zajedno s Njemačkom i ostalim anglosaksonskim zemljama. Imaju li krivotvorena hijerarhija jata koju stvaraju diplome i elitna visoka učilišta poput Yalea i Stanforda, ikakve veze s ovim?

Probudite se! Kad bi stvari zaista bile onakve kakve ste prisiljeni vjerovati, kako bi sirotinjski mangup Lula upravljao složenom modernom

nacijom? Kako se pripadnik niže srednje klase, polumangup Adolf Hitler uzdigao dotle da naređuje najbolje školovanoj naciji u povijesti? Kako je Thomas Edison mogao biti ispisan iz osnovne škole, otići na zapad sam bez novaca ili veza i, u dobi od 15 godina imati više vrsta prihoda te zarađivati četverostruko više od kvalificiranog radnika?

Kako je ispisnik iz osnovne škole Edison, bez pare u džepu, mogao izrasti iz okruženja radničke klase sam, izumiti električnu žarulju, fonograf, prijaviti 1.003 patenta i izgraditi General Electric? Edison je cijeloga svoga života prezirao ljude s fakultetskom diplomom i pri zapošljavanju ih diskriminirao.

Ako su škole pitanje života i smrti kao što su vam uvijek govorili, ništa se od ovoga ne bi moglo dogoditi. Kako se George Bernard Shaw ispisaio iz škole u dobi od 14 godina i sam sebe poučavao da bi postao najveći dramatičar 20. stoljeća? Zašto nijedna škola, nijedan fakultet, nijedan političar, nijedna zaklada, nijedan socijalni radnik nikad za vas nisu točkice spojili ovako kao ja?

Druga neugodna istina

Godine 2006. Sveučište Connecticuta htjelo je otkriti koliko su studenti naučili od dolaska kao brucoši do diplome. Za mjerenje je odabrano pet akademskih područja i 14.000 studenata na 50 američkih visokih učilišta, uključujući Yale, Brown i Georgetown. Na 16 od tih 50 visokih učilišta - uključujući Yale, Brown i Georgetown - diplomirani su studenti znali manje nego brucoši koji tek dolaze. Pojavio se negativni rast. Na ostalih 34 nije došlo do mjerljive promjene.

Ogoljeni sažetak bi mogao izgledati ovako: nakon što su proveli prosječno šest godina u potrazi za diplomom ili njezinom inačicom i nakon što su potrošili prosječno četvrt milijuna u gotovini i zajmovima, golema većina mladih ljudi nije imala ništa ili je čak imala manje nego ništa što će pokazati zauzvrat. Ono što su imali bio je komad čarobnog papira. To je scenarij preuzet od braće Marx.

John Kanzius

Dana 13. travnja 2008., tema televizijske emisije *Sixty Minutes* bila je dotad nepoznata metoda uništavanja raka koju je pronašao pacijent bez znanstvenog obrazovanja i diplome. Dobitnik Nobelove nagrade, istraživač

raka Rick Smalley rekao je da je to najdojmljivije otkriće koje je ikad u svojem životu vidio i da će “zauvijek promijeniti medicinu”

Metoda Kanzius uništava tumore bez kemoterapije, operacije, ili općepoznatog zračenja. Nakon 36 rundi kemoterapije, John Kanzius je bio dovoljno očajan da si počne razbijati glavu zbog nečega što je carstvo raka propustilo i takvu je stvar našao u sjećanju na svoj radiohobi iz djetinjstva. Kao dijete, Kanziusa je zaintrigirala čudnovata činjenica: ona da kad su bezopasne radiozrake prolazile kroz metal, ovaj se zagrijavao. Je li bilo moguće da bi se tumor u koji bi se ubacile čestice metala moglo uništiti propuštanjem radiovalova kroz njega?

Smiješna ideja, zar ne? Da vrijedi, sigurno bi na nju došla vojska školovanih znanstvenika koji državu stoje desetke milijardi dolara svake godine, zar ne bi?

Svoju je teoriju testirao u garaži, koristeći se strojem koji je konstruirao od kutija konzervi paštete. Očekivano, kad je u jedan kraj bečke kobasice ubacio metal i na njega odašiljao radiovalove, taj dio se skuhao, a drugi kraj je ostao hladan. Kanzius je prenio svoj pronalazak sveučilišnim laboratorijima, koji su izvijestili da prema preliminarnim testovima radiovalovi zaista uništavaju rak.

Nijedna poznata formula nije mogla predvidjeti Johna Kanziusa. Koliko još tamo vani ima takvih kojima se osporava pravo da ih se čuje u našoj sintetičkoj anti-meritokraciji, koja daje privilegije temeljem visokoškolskih diploma i obiteljskih veza? Još jedan Kanzius? Još deset? Još deset milijuna? Nezamisliv broj?

Slušajte, prijatelji, ako seljaci mogu rastaviti čeličanu, ako barske pjevačice mogu unijeti revoluciju u prijam na tehničke fakultete, ako netko ispisan iz osnovne škole može postići da automobil s četiri litre vozi 150 kilometara, ako skitnice s plaže mogu mapirati ljudski genom, ako krhke žene mogu prohujati kroz muški monopol nad najprestižnijim utrka automobilima, ako disleksični ulični prodavači ribe mogu uspostaviti globalna trgovačka carstva i ako erotske plesačice mogu osvojiti Oskara za scenarij, nešto životno važno nedostaje u općeprihvaćenom načinu na koji škola tretira učenje i postignuće.

Prije dvadeset godina razgovarao sam s nekim Amišima u gradu Barnesvilleu, o smiješnom svemirskom programu i rasipanju ograničenih izvora sredstava. Jedan je Amiš rekao da su nekoć bili razgovarali o gradnji rakete za let na Mjesec i da su se svi složili da bi to bilo lako, ali zašto bi

itko osim posljednje budale to *želio* učiniti? Ako to zvuči kao pretjerivanje, sjetite se Richarda Bransona.

Umjetno produljenje djetinjstva

Isti mladi ljudi koje ovih dana zatvaramo u razrede, svojedobno su ovaj divlji kontinent raskršili, sagradili puteve, kanale, gradove; ne jedanput, već dva puta sastavili najveću vojnu silu na zemlji, prodavali led udaljenoj Indiji prije postojanja frižidera i proizveli toliko čuda - od revolvera sa šest metaka do parobroda te svemirskih letova s ljudskom posadom - da je Amerika razaslala svjetlo onoga što je kreativnost učenja iz svih izvora mogla učiniti diljem planeta.

U to vrijeme Amerikanci nisu bili opterećeni idejom izmišljene životne dobi nazvane “adolescencija”, ni bilo kakvim umjetnim produžetkom djetinjstva. Otprilike u dobi od sedam godina pridonosili ste svijetu koji vas okružuje ili ste bili parazit. Kao svi razboriti ljudi, takozvana djeca željela su odrasti što je brže moguće - zato stare fotografije pokazuju dječake i djevojčice koji izgledaju kao muškarci i žene. Ono što to podrazumijeva jest preuzimanje svog dijela tereta i nekoliko avantura kojima se uči iz svih izvora i dosta! *Vi jeste* odrasli. U vrijeme Bena Franklina kad ste bili spremni preuzeti nešto na sebe, nije bilo pseudoznanost! iz Njemačke koje bi prepriječile put.

Američkim gospodarstvom prije Građanskog rata dominirali su nezavisni izvori opstanka, a čak i nakon rata, još oko pedesetak godina, mladi muškarci (koje bi danas nazivali “dječacima”), kao što je Andrew Carnegie, mogli su život početi kao ispisani iz osnovne škole u dobi od sedam godina i biti poslovni partneri predsjednika Željeznica Pennsylvanije u dobi od dvadeset. Kroje li se danas slični životi? Svakako, ali više nije o tome mudro govoriti otvoreno. Pomislite na Shawna Fanninga s milijunima od osnivanja Napstera u dobi od 18, a daleko od toga da je Fanning osamljen - stvar je samo u tome da su oni koji imaju dovoljno sreće da im je to dopušteno, danas znatno diskretniji.

Jedna davna Amerika slavila je postignuća i snalažljivost koji su dolazili iz bilo kojeg izvora. Djeca nisu bila sklonjena da bi omogućila zaposlenje milijunima. Amerika je imala prostora za svakoga s energijom, novcem i idejama. Strani posjetitelji kao Tocqueville i DuPont de Nemours stalno su bili zbunjeni oslobađanjem goleme energije u društvu koje je stremilo revolucionarnoj ravnopravnosti, takvom koje je izmiješalo sve

dobi, preuzimalo rizike i odbacilo krute kategorije europske tradicije.

Građanski rat sve je promijenio nagore. Zaboravite propagandu koju ste čuli u školi, on nije imao nikakve veze s ropstvom. Do 1860. Europa je već napustila instituciju ropstva i SAD je bio vrlo blizu toga da učini isto - ne bi trajalo više od dvadeset godina, iz mnogo razloga, od kojih je za mene najzanimljivija jednostavna činjenica da su plaćeni robovi, slobodni samo po nazivu, znatno jeftiniji za iskorištavanje, a rade više od robova.

Onoga trenutka kad iz glave uklonite namjerni pokušaj prijevare da je u pitanju bilo ropstvo, natjecanje obitelji i prirode kao centara smisla (protiv profita od pretvaranja ljudskih bića u ljudske izvore) postaje jasno. Industrijalci sa sjevera već su bili tajnoviti o moći i bogatstvu koje su stekli pretvarajući veliku populaciju u Britaniji, Njemačkoj i drugdje od maloposjednika u proletarijat. Žudjeli su za sličnim dobitcima, ali su bili dovoljno mudri i shvatili da bi se američka tradicija nezavisnosti, oslanjanja na sebe, originalnosti, obitelji i religioznosti najprije morala marginalizirati da bi se ova transformacija mogla uspješno provesti. Zakoni o obveznom školovanju, kako bi se raskinule bliske veze s obitelji, bili su veliki dio paketa u Njemačkoj i za tim se njemačkim trikom čeznulo u salonima New Yorka i Bostona.

U industrijskoj državi koja je bujala nakon Građanskog rata, poduzetnički egalitarizam izvornoga američkog kroja usmrćen je tvornicama i zakonima o izdavanju dozvola, vladinim intervencijama i zahtjevima i, napokon, prisilnim školovanjem. Već 1880., tvornice i financijeri upravljali su Amerikom, a profesionalni proletarijat akademski obrazovanih građana, odvjetnika, političara i drugih ovisnih o naklonosti moćnika, otežavao je stvari onim Amerikancima koji su se borili zadržati naciju slobodarskom kao što je obećavala Deklaracija nezavisnosti i Povelja prava. S ovom radikalnom pretvorbom od lokalne demokracije do stvarne oligarhije, ljudi koji su mislili svojom glavom postali su zapreka učinkovitom upravljanju. Razmišljajte o tome na ovaj način: živote namijenjene rutinskom poslu najbolje je zadržati nezrelima.

Nedorasli ljudi ne samo da su poslušni (zanemarimo li njihove povremene nastupe srdžbe), već su i najbolji potrošači zato što imaju malu urođenu otpornost na prodajne tehnike. Od Platona, niz utopijskih pisaca radilo je na davanju recepata o kuhanju nezrelih života upravljačkim strukturama; života podložnih volji nadređenih.

Razmislite na trenutak o ovim utopijskim algoritmima - razdvajanje

ljudi jednih od drugih i od njihovih prirodnih saveznika na samom je vrhu liste, no svi zahtijevaju najdetaljnije moguće brisanje bliskih emocionalnih veza s ploče - čak i veze sa sobom! Obitelj, duboka prijateljstva, crkva, kultura, tradicija, sumnjivo je sve što bi moglo prkositi glasu autoriteta. Nezavisni um je najopasniji od svega, no dvanaest godina provedenih u školskoj klupi (a sad ispred računalnog terminala, televizora i sl.) preobratit će najkreativiji unutarnji život u praktički čistu ploču.

Problem s učenjem iz svih izvora jest taj, bar što se kreatora politike tiče, da on gotovo garantira da će se razviti nezavisni um i karakter - ne njihova kozmetička simulacija kakvu njeguje škola. Još gore, preuzimanje odgovornosti za sastavljanje vlastitog obrazovanja vodi zdravom samopoštovanju - a samosvjesnim se narodom znatno teže upravlja nego tjeskobnim.

Tako, u menadžerskoj utopiji koja se počela planirati na političkoj razini nakon što je Jug američke dijalektike slomljen Građanskim ratom, osposobljavanje mladih moralo je biti prigrabljeno ili gotovo prigrabljeno, i mreže pravila morale su zamijeniti povratnu spregu pokušaja-i-pogreške s izvorima učenja. Andrew Carnegie, jedan od glavnih arhitekata novog zapovjednog i kontrolnog sustava, jasno je vidio njegove mane; rekao je da će do izvjesne razine djelovati kao anti-meritokracija, uskraćujući velikom broju najkvalitetnijih ljudi na svakom polju vodstvo koje bi im njihova sposobnost priskrbila - no u cjelini, Carnegie je mislio da je to poštena razmjena: zamjena sposobnosti za društvenu stabilnost i zaštitu kapitala.

Prvi američki savezni povjerenik za obrazovanje, istaknuti hegelijanski učenjak William Torrey Harris, 1906. u dugom je eseju pod naslovom *Filozofija obrazovanja (The Philosophy of Education)* rekao da je najvažnija svrha novog institucionalnog školovanja podučavati *samoćuđenje* (u interesu državne i korporativne sigurnosti), a da se to najbolje može postići u mračnim hodnicima bez zraka. Nikad me ne prestaje zaprepašćivati kako ljudi mogu čuti ovakve riječi - a put školstva je njima zasut - i ignorirati ih, kao da su isprazan govor.

Vrijeme je, mislim, suočiti se s temeljnom istinom: visokocentralizirana gospodarstva masovne proizvodnje preuzimaju karakter oligarhija, one ne mogu dopustiti da se *prirodni* procesi kapitalizma odvijaju neregulirano; ne može se dopustiti da se destrukcija kreativnosti koju je Schumpeter vidio kao najvažniju za tržišna gospodarstva, prirodno pojavi. To je ono što bi izraz “preveliko da bi se

dopustilo da propadne”, koji se tako često čuje ovih dana, skupa s njegovom nužnom posljedicom “sanacijom”, trebao signalizirati svakome tko ima mrvicu znanja o ekonomiji. Sjedinjene Države su sada samo nominalno gospodarstvo slobodnog tržišta; korporativna je dobrobit dominantna, golema američka vojska već dulje vrijeme nije tu da bi ponajprije štitila obične američke građane od zla. Ona postoji iz više razloga koji se ne spominju: da osigura zaposlenje za niže slojeve; da izbjegne pobunu kod kuće; da posluži kao centrifuga u raspodjeli bogatstva pomoću ugovora s upravljačima sustava i njihovim saveznicima; i u najmračnijoj krajnosti, da bi “djelovala kod kuće”, izraz koji se često čuje na vojnim poligonima diljem zemlje, što je dobro ilustrirano legendarnim paravojnim intervencijama kod Wacoa¹² i Ruby Ridgea¹³.

Visokocentralizirana gospodarstva masovne proizvodnje ne mogu dobro funkcionirati bez kolonizacije umova pojedinaca i njihova preobraćanja u um mase. Ovo se preobraćanje najbolje obavlja ako se počne rano, u nižim razredima osnovne škole, u vrtiću ili jaslicama. Funkcija ovih kolektivnih rituala koje zovemo škola ima vrlo malo veze s intelektualnim razvojem - razmotrite samo poznatu ludost podučavanja boja ili dana u tjednu ili mjeseci u godini kad mali ljudi dođu u školu, a već znaju te stvari. Kolektivni rituali nižih razreda odnose se na uvježbavanje navika, uvježbavanje pozornosti i odanosti autoritetu. Na ovaj način nezavisna svijest može biti potkopana u svojim formativnim stadijima.

Suprotna masovnoj usmjerenosti jest dijalektička usmjerenost. Moćan je primjer ovoga zakopan u osnivačkim religijskim dokumentima zapadne kulture, priči o mladom Isusu koji detaljno ispituje starce u hramu nakon što je pobjegao roditeljima, što je proturječan postupak. Zaista, Novi zavjet toliko vrví proturječjima, da nije čudo da se ne koristi u institucionalnom školovanju, iako ima značajan udio u zapadnoj povijesti od početaka modernog doba do danas.

Kompleksni su umovi uvijek dijalektični. Aristotel to postavlja kao temeljni zahtjev da bi se u potpunosti bilo ljudskim bićem, ali zato što je stvarnost dijalektičkih umova takva da uvijek preispituju pretpostavke i ne uzimaju ništa zdravo za gotovo, postojanje velikog broja takvih umova predstavlja akutne probleme za korporativne biznise i korporativnu vlast.

Uzmimo pitanje osobne *proizvodnje* naspram *potrošnje*; proizvodnje roba, vrijednosti, ideja i vojnih naredbi. Kolonijalna i federalna Amerika u ranoj fazi držale su se ideje samodostatnosti kao samoga vrhunca

postignuća. Idealno kućanstvo stremilo je proizvodnji vlastite hrane, odjeće, staništa, zabave, prijevoza, medicinske skrbi, obrazovanja, skrbi za djecu i socijalne sigurnosti. Veliki dio populacije to nikad nije postigao, no kao prema gradu na brdu, stremiti tome bila je uzvišena vizija koju su neke obitelji, osobito one na granici, uspjele ostvariti. To je bila ta ideja osobne osnaženosti, koja je bila kontrast servilnim državama Europe i Azije, koja je bila magnet za privlačenje svjetskih naroda - ne perspektiva dvaju auta, kuće u predgrađu i najnovije računalne krame.

Da se ta vizija sačuvala kroz prisilno školovanje, to bi uništilo korporacije u zametku. Pretjerana proizvodnja bi zagušila akumulaciju kapitala uspostavljajući stalno natjecanje - a bez akumulacije kapitala nema dominantnih korporacija. Daleko od *proizvodnje* kao ideala, *potrošnja* je bila ta koju je trebalo potaknuti. Škola je trebala uvježbavati navike potrošnje: slušanje drugih, pokret na zvuk zvona ili roga bez suvišnih pitanja, postajanje povodljivima - točnije lakovjernima - da bi se testovi uspješno svladali. Djeca koja su ustrajala na proizvodnji vlastitih života morala su, za upozorenje ostalima, biti javno ponižena.

Proizvesti sebe krajnji je oblik proizvodnje. Tijekom niza godina obećanje Amerike ostatku svijeta bilo je da, ukoliko samo uspiju tu doći, nikakav feudalni poredak neće stati na put njihovu snu. No, nakon Građanskog rata, spor između poduzetničkih vrijednosti - koje neizbježno slave učenje iz svih izvora - i industrijskih vrijednosti - po svojoj naravi feudalnih - bio je završen.

Kad se pedeset godina poslije dim razišao, imitacije znanosti pedagogije i psihologije već su bile uvezene iz sjeverne Njemačke, žurno uposlene u školama da bi stvorile proletarijat: ljudi bez obitelji, bez zemlje, ljudi slabih veza s religijom, tradicijom ili kulturom. Čak je i za srednji menadžment i stručnjake najbolje mjesto proletarijat

- profesionalizirani proletarijat - ali slabo ukorijenjen u vezama s ljudima, mjestima ili principima.

Da bi za ovu utopijsku pretvorbu pridobio javno mišljenje, Stanley Hali sa sveučilišta John Hopkins osmislio je patološko stanje mladih dotad neprepoznato u povijesti. Nazvao ga je adolescencija i prvi put opisao stanje u golemoj studiji od dva toma pod tim imenom, koja je objavljena 1904. Školovan kao bihevioristički psiholog u Pruskoj kao prvi asistent Wilhelma Wundta, Hall je (strahovito utjecajan u školskim krugovima na početku 20. stoljeća) identificirao adolescenciju kao opasno nerazumno

stanje ljudskog rasta koje zahtijeva psihološku kontrolu koja se postiže školovanjem.

Kao mentor Johna Deweyja na Hopkinsu, koji je bio inspiriran Njemačkom, Hallov je izum izgledao kao da opravdava produljenje državnog školovanja u tinejdžerske godine, institucionalizirajući najproduktivniji dio ljudskog vijeka radi psihološkog tretmana

- u pritvoru s niskoobrazovanim zaposlenicima države, kojima je dan stvarni monopol na osposobljavanje mladih.

U ovom zasljepljujućem udaru, tinejdžeri koji su pomogli da se izgradi nova nacija bili su sad službeno lišeni posve aktivnih života u kakvima su nekoć uživali Edison ili Carnegie.

Nakon što se menadžerska klasa nametnula u Americi, anglosaksonski je čvrsti klasni sustav sad bio nametnut Sjedinjenim Državama kroz prisilno školovanje. Walt Whitman je jednom rekao: "Samo Hegel odgovara Americi", a sad, slijedeći Hegelove upute, sama je povijest usporena, na promjene su stavljene kočnice - sakaćenjem položaja Amerike među idejama, ljudima, regijama, religijama - pomoću školovanja tipa "svima isto". Nada za neprekidnu raspravu ugrađena je u same naše dokumente od osnutka, u garancije slobode govora i pristupa smrtonosnom oružju danog običnim građanima. Naša podjela moći - jedna izvršna, dva doma Kongresa i vrhovni sud - podjela koja u svojoj strukturalnoj neučinkovitosti prkosi mudrosti inženjeringa - trebala je sačuvati raspravu kao najbolju zaštitu građana.

Moć je prema prvotnoj zamisli Sjedinjenih Država trebala biti decentralizirana, a stručnjaci na svom mjestu: donošenje odluka bilo je za obične ljude, a ne specijaliste. Ali sada se sva ta obazriva, sva ta brižno promišljena arhitektura koja je učinila Ameriku tako jedinstvenom, trebala usmrtiti kroz sveobuhvatni proces, psihološko školovanje nametnuto silom. Pozivam vas da u vlastitom umu ispitajte pretpostavke koje moraju stajati iza upotrebe policijskih snaga, da bi se ustrajalo da nekoć suvereni duhovi nemaju izbora nego se podvrgnuti školovanju od nepoznatih. Ovo je svakako jedan od radikalnijih postupaka u ljudskoj povijesti, od kojih tvrdnja koja oduzima dah, tvrdnja da morate pohađati školu *za vlastito dobro*, nije najmanje radikalna! To je najšokantniji dokaz teutonskog uma iza fasade svakodnevnog školovanja.

Prije robusnih intervencija socijalnog inženjeringa u vrijeme odrastanja, Amerika je - obrazovana iz svih izvora kroz dvije stotine

godina - bila spektakularno snalažljivo i inventivno društvo. Dovoljno je samo čitati dnevnik koje su pisali rani strani posjetitelji (od kojih je Tocqueville najistaknutiji) da biste vidjeli kako je moćna sloboda dana običnom Amerikancu zaista mogla protresti zemlju. Ništa slično toj oslobođenoj stvaralačkoj energiji nikad prije nije bilo viđeno, niti je itko prije i sanjao da bi ona bila moguća. Uz nekoliko iznimaka, izum je područje mladenačke pronicljivosti; ako je taj izvor odsječen od ideja postavljanjem mladih u mrežu pravila i prosudbi, trebate očekivati teške negativne posljedice.

Ubrzo nakon što je adolescencija profesionalizirana, došlo je do pada broja prijava patenata Amerikanaca. Nakon Drugog svjetskog rata, kad je institucionalno školovanje uključujući fakultete i vrtiće naglo poraslo, taj se pad ubrzao. Univerzalno školovanje oslabilo je imaginaciju, baš kao što je to 1690. predvidio Spinoza, a u drugom desetljeću 19. stoljeća Fichte. Svakako, obojica su bila srcem za to slabljenje; njihove zamisli o školstvu bile su za dobrobit “najboljih” ljudi. Ali ako su oni relativno davno mogli shvatiti školski mehanizam i njegove negativne posljedice znatno prije nego što je postojao, to svakako možete i vi.

Počasna lista

Craig Venter, skitnica s plaže, surfer koji je pobrao lovorike za izradu mape ljudskog genoma, rođen je 1946. Škola mu je bila iznimno dosadna i osvećivao se izluđujući svoje nastavnike. Često je izostajao s nastave da bi odjurio surfati i izvukao se iz srednje škole samo zato što je jedan nastavnik zamijenio njegove jedinice dvojkama - da bi ga se škola mogla riješiti.

Venter se prijavio u mornaricu, za rad u sanitetu u Vijetnamu. Tamo je naučio prezirati birokraciju s njezinim knjigama pravila umjesto da se dopusti prilagodba u posebnim situacijama. Njegova autobiografija, *Dekodirani život (A Life Decoded)*, dodaje puno detalja ovom kratkom prikazu, ali je dovoljno reći da teško da je bio ičiji kandidat za znanstvenu besmrtnost. Ni Franklina Roosevelta se, s prosjekom 3 u srednjoj školi i prosjekom 3 na fakultetu, nije moglo predvidjeti.

George W. Bush imao je prosjek u srednjoj školi i na fakultetu 3 (što mnoge od vas neće iznenaditi), ali da je to bila jača trojka i u srednjoj školi i na fakultetu od one koju je zaslužio senator Massachusettsa John Kerry, vjerojatno vas *hoće* iznenaditi. Al Gore nije završio prvi fakultet i

provukao se kroz drugi s prosjekom 3; fakultet nije završio ni Dick Cheney, sadašnji potpredsjednik. Legendarni progresivni senator Paul Wellstone osvojio je 50% bodova na SAT testu.

Za globalnu računalnu dominaciju SAD-a zaslužni su ljudi bez fakultetskih diploma: Bili Gates i Paul Allen iz Microsofta - bez fakultetskih diploma. Steve Jobs i Steve Wozniak iz Applea - bez visokoškolskih diploma. (Nakon što je Wozniak već postao milijarder, stekao je diplomu da bi, kako sam čuo, sebi osigurao da može predavati u osnovnoj školi u Kaliforniji. Ali, potpuno je neistinito da je fakultet stvorio Wozniaka.) Michael Dell još je jedan nediplomirani besmrtnik računalnog svijeta, kao i Larry Ellison iz Oraclea.

Ted Turner, osnivač CNN-a, ispisao se s fakulteta na prvoj godini studija; srednjoškolske ocjene Williama Faulknera bile su preniske da bi se mogao upisati na Sveučilište Mississippi, no, nakon službe u Prvom svjetskom ratu, gdje je bio oficir, upisao se. U prvom (i posljednjem) semestru, Faulkner je dobio 2 iz engleskog i s gnušanjem se ispisao s namjerom da se nikad ne vrati. Warren Avis, čovjek koji je uveo iznajmljivanje automobila u zračnim lukama, odlučio je da je fakultet gubitak vremena i nikad se nije čak ni prijavio. Edward Flamilton, najveći nezavisni online prodavatelj knjiga u državi, pisao mi je da je početna prednost koju je imao pred svojom konkurencijom bila ta da nije rasipao svoj kapital i vrijeme na fakultet. Paul Orfalea, visokointeligentan, milozvučni osnivač Kinkoa, nije u srednjoj školi smatran bistrim, kao što kaže u svojim memoarima *Prepiši ovo (Copy This)*. Shawn Fanning, čiji je izum Napster kad mu je bilo 18 gotovo uništio komercijalnu glazbenu industriju, bio je 2007. u istoj toj industriji zaposlen za plaću od milijun dolara kako bi smislio plan da je spasi. Shawn nije imao fakultetsku diplomu i za sada nema planova da je stekne.

Letu Wasserman

Lew Wasserman je gotovo sam samcat osnovao moderni Hollywood sa svojom kolosalnom agencijom talenata MCA; nije završio fakultet i praktički nije boravio u srednjoj školi, iako je “zaradio” svjedodžbu, ali ne na uobičajeni način.

Počevši u dobi od trinaest godina, Wasserman je prekinuo školu, radeći umjesto toga kao vratar u kinu na Hollywood Boulevardu. Dovoljno su mu vjerovali da bi mu dali ključeve kojima će poslijepodne otvarati

dvoranu. Ovaj mu je privilegij dao ideju kako da dođe do svjedodžbe a da ne pohada nastavu, trgovanjem s ravnateljem škole. Što se Wassermana tiče, njegovo je bilo da prošverca kopije najnovijih filmova prije otvaranja kina, jeftino ih prikaže učenicima, preda novce ravnatelju za kupnju glazbala i nogometne opreme, zatim brzo vrati kopije u dvoranu prije nego što netko dođe, da nitko ništa ne primijeti. To se zove *quid pro quo*. Bilo mu je trinaest kad je primijenio taj princip antičkog Rima.

Vrijeme koje je uštedio tako što nije prepisivao sa školske ploče, Wasserman je iskoristio da bi u šoubiznisu smislio sjajne ugovore koji se još proučavaju na pravnim fakultetima kao primjeri te vrste ugovora. Takvim je ugovorima u svoju novu ergelu MCA vezao zvijezde poput Freda Astairea i sestara Gish.

Warren Buffet

Warren Buffet je s biznisom počeo u dobi od šest godina, jednog vrućeg ljeta za vrijeme velike krize, prodajući ledene Coca-Cole od vrata do vrata u neklimatiziranoj Omahi, u Nebrasci.

Malo po malo uslijedili su drugi poslovi: prodavao je izgubljene loptice za golf u klubskom dućanu s opremom za golf; pronalazio je odbačene pobjedničke listiće onih koji su se kladili pa ih zabunom bacili; osmislio je kako isporučiti 1.500 novina u jednom krugu dostave; iznajmljivao flipere briačnicama. Od svoje trinaeste godine sam je sebe uzdržavao, a s osamnaest je na bankovnom računu imao protuvrijednost od 100.000 dolara. Onda se prijavio na Poslovnu školu Wharton i odbijen je.

Ono što je Buffet naučio iz svih izvora, aktivnim preuzimanjem rizika, imaginacijom i stvarnim radom, škole ili ne mogu ili ne žele podučavati. Pravo je pitanje “zašto ne?” Zašto škole nigdje ne ulaze u detalje povoljnih prilika i samodostatnosti? Zašto nastavljaju prodavati “dobar posao” kao kraj puta školovanja kad, kao što mnogi Amerikanci poput lancasterskih Amiša još uvijek vjeruju, nijedan “posao” nije vrijedan, bar na neko vrijeme, odricanja od nezavisnosti?

Razmislite kako bi društvo izgledalo kad bi se šezdeset pet milijuna zatočene školske djece koja uče kako biti potrošači, iznenada počelo zamišljati kako nezavisno skrbiti za sebe, dodajući vrijednost ostatku društva; kad bi zamišljali sebe kao proizvođače umjesto kao potrošače koji se dosađuju. Ne bismo li ubrzo bili preplavljeni Buffetima, Ventersima, Wassermanima, Danicama Patricks i Diablo Codyjima? Nije li to, a ne više

dobro odškolorani zombiji na čijim leđima nekoličina može jahati, upravo ono što Americi treba u ovom žalosnom, sterilnom stjecištu njezine povijesti?

Jesmo li ikada imali takvo društvo? Svakako. Zamislite se u Philadelphiji u doba Bena Franklina kad je energija neograničenih mogućnosti prstila posvuda, u društvu u kojemu su ljudi različitih dobi bili slučajno izmiješani, u kojemu se svatko mogao nečega primiti kad je to želio, u kojemu su prilike praskale kao petarde. Boston je bio još jedan primjer toga - istražite nevjerojatnu trgovinu ledom s Indijom kao samo jedan primjer onoga što je moguće kad imaginacija - i mladost - ne podliježu propisima. Pittsburg je još jedno dobro mjesto za takvu vrstu pogleda. Proučite karijeru smiješnog malog radnika koji raznosi kaleme konca tekstilnim radnicama, Andrewa Carnegiea, koji se ispisao iz osnovne škole u dobi od sedam godina, govoreći tako tvrdim naglaskom da su mu se svi podsmjehivali. Slijedite njegov put, korak po korak, do salona gospođe Botta u Greenwich Villageu gdje su se revolucije u Italiji, Mađarskoj i na Kubi kuhale i financirale, a onda do njegova bogatstva i zlokobnog utjecaja na nekoć slobodno društvo. Obilje je dokaza kakva se gnjusna pretvorba dogodila s namjerom, dijelom i kroz školovanje. No, za razumijevanje i hrabrost da biste pobijedili strukturu, morate na tome *raditi* - nitko drugi za vas to ne može učiniti.

Još četiri ispisana

Hemingway, koji se ispisao iz škole, svojedobno je rekao da se cijela američka književnost oslanja na Marka Twaina, rođenog u državi Missouri 1835., koji je bio u groznom zdravstvenom stanju prvih deset godina svojeg života. Komičari poput Eddieja Murphyja, Jona Stewarta i Stephena Colberta potječu od Twaina, čiji je duboki uvid - da je "bezobzirnost a ne školovanje" ono što stvara slobodu - znak njegove briljantnosti. Twain je nazvao i secirao "zlatno doba" to razdoblje neograničene pohlepe koja je uslijedila nakon pobjede Unije u Građanskom ratu i od čijeg je makijavelizma nastala nesretna institucija suvremenog prisilnog školovanja.

Mark Twain je napustio školu nakon petog razreda, nakon čega je počeo raditi za novine. Godine 1848. imao je trinaest godina. Dok ovo govorim i pišem (2008. godine), da bi se ugodilo vodstvu, takva je vrsta nesputanih mogućnosti zatvorena za mlade.

Okrenimo se sad Robertu Kiyosakiju, američkom Japancu četvrte generacije, rođenom na Havajima 1946. Što se tiče škole, izjavio je sljedeće: "... jedini predmeti u kojima sam napredovao, bili su nogomet i ručak. Većina ljudi nije mislila da ću išta postići." U dobi od dvadeset i dvije godine, Kiyosaki je bio treći časnik palube na tankeru koji je plovio za Tahiti. Ubrzo je otišao na šest godina u marince i nakon otpusta započeo vlastiti biznis koji je propao. Propalo mu je sve, uključujući i brak.

Ali mu se s 37 godina, kada je učio s Buckminsterom Fullerom, koji je napustivši Harvard, Robertu pokazao da se najdublje učenje događa na vlastitim greškama i neuspjesima, uspjeh prvi put nasmiješio. Kiyosaki danas kaže da, bude li ikad sagradio potpuno novi obrazovni sustav, "sagradit će ga na činjenju grešaka". To je gotovo radna definicija učenja iz svih izvora, koja izoštrava vlastite petlje povratne sprege pomoću iskustva i pogrešaka.

Da od bankrota bez prebijene pare postane bogat čovjek, Robertu je bilo potrebno osam godina. O njemu ste čuli kao o autoru knjige *Bogati otac, siromašni otac (Rich Dad, Poor Dad)*, svojevrsnog nastavnickog remek djela. Danas ga mnogi smatraju jednim od najboljih živućih nastavnika na svijetu.

Dobrota iznad profita

John Mackey, osnivač lanca Whole Foods Market, i Kip Tindell, osnivač lanca The Container Store, sastajali su se u Austinu, gdje su igrali poker (puno), dok su pokušavali (uz ne previše truda) studirati na Sveučilištu Texas. Obojica su se s vremenom ispisali, Mackey da bi otvorio prodavaonicu zdrave hrane, a Tindell da bi zadovoljio svoju opsesiju, koja je bila pomagati ljudima da srede svoje poremećene živote.

S vremenom je Mackeyeva prodavaonica zdrave hrane postala Whole Foods Market, vodeća robna kuća zdrave hrane u zemlji; a Tindellov se organizacijski san pretvorio u The Container Store, jedinstveni nacionalni lanac bez ikakve značajne konkurencije. Obojica su ovih ljudi, nakon ispisa iz škole, našla način da svijetu oko sebe dodaju vrijednost. Primili su se posla u pravo vrijeme; tko zna bi li se njihov veliki uspjeh ostvario da su čekali na diplomu, ili dvije, ili tri.

Mackey i Tindell još su kao mladi ljudi u Austinu razradili zajedničku, radikalnu filozofiju koju nijedna poslovna škola u Americi i ne sanja da bi podučavala - da primarna svrha biznisa nije zarada novca za

vlasnike i dioničare, već zadovoljstvo kupaca. Takvo stajalište bilo bi nedokučivo posvuda nagomilanim poslovnim školama, iako je to, pravim čudom, Adam Smith, koji je napisao djelo *Filozofija morala (Theory of Moral Sentiments)* razumio bez poteškoća. Smith je nezasitnu želju da se zaradi mnogo novca smatrao duševnom bolešću. Kao i ja.

Postupanje prema kupcima kao da su važniji od profita trebalo bi vam, ako ste pažljivo pratili, zvučati primamljivo poznato. To je odjek Pavlove upute da je voljeti svoje susjede (i neprijatelje) jedini put ka životnom dobitku. Obrazovan duh može iluziju pobjeđivanja razaznati samo kao mračnu sablast, potpuno uvjetovanu stalnim školskim sitnim natjecanjima i simbolikom superiorno/inferiorno. Obrazovanje (ne školovanje) uči ono što je zaista važno, da je dodavanje vrijednosti drugima jedini način da se sebi doda vrijednost. Ako niste korisni, sigurno ste beskorisni - a to nitko ne želi.

Stvarno bogato društvo uvelike se razbacuje kad omogućava društvenom i političkom vodstvu stigmatizaciju ili čak komercijalizaciju ispisanih iz škole i onih bez fakultetskih diploma. Na svakog Johna i Kipa, Ingvara, Edisona, Danicu, ili Lewa Wassermana, koji prežive predrasude, dolazi mnogo više zdrobljenih koji jednostavno odustaju.

To kako odbacujemo ljude u interesu održavanja učinkovitosti sustava jest najlakomisljeniji poraz naše moderne američke nacije. Sustavi nas neće zaštititi u nastalom vremenu kupanja u vlastitom znoju; sustavi ne mogu ozdraviti bolesno gospodarstvo koje su stvorili oni koji su osmislili sustav - to može samo djelotvorni neoštećeni ljudski duh, od one vrste koju školske tvornice ne mogu skrojiti.

Prije smo pravili čelik, sad pravimo mjehure - od kojih je najčudniji ekonomski mjehur sav skvrčen i tumorozan školski mjehur, od ranog djetinjstva do fakultetske diplome, utopijski rast koji stoji više od bilo kakvih dividendi koje donosi. Slama obitelj, intelekt, karakter. Nameće nesposobnost desecima milijuna. Crna rupa negativne energije koja isisava vitalnost iz života naroda. Nestanak mladih iz svakodnevnog života ima pogubne učinke, one kumulativne. Izgubili smo slobodarski zamah u potpunoj sukladnosti s dobro uređenim zahtjevima korporativnog života; suočeni s mnogim podjelama i izopćenjima koje zahtijeva školovanje u pritvoru, izgubili smo svoje jedinstvo, svoju povezanost.

Nakon Drugog svjetskog rata, 1950-ih, godina naglog rasta, škola se - svojedobno sluga korporativne Amerike - preobličila u najveću od svih

korporacija. Postala je glavna korporacija koja je muzla sredstva iz korporativne ekonomije u parazitskom odnosu gdje nije bilo kontrolora njezina rasta, baš kao što se stanice tumora ne zaustavljaju dok domaćin ne umre.

Nekoć smo pravili čelik, sad pravimo mjhure - goleme umjetne nalete oduševljenja za nekretnine, visoku tehnologiju, zdravstvenu skrb, izgradnju zatvora, na što se god školovana javnost, bez sposobnosti da sama misli, može natjerati u bezglavo nadglasavanje, no najjuvrnutiji mjhur od svih njih jest školski mjhur - od vrtića do fakulteta - koje gospodarstvu otima materijalna sredstva i, što je još važnije, svježju viziju potrebnu da naše bolesno društvo pomakne u novom smjeru.

Početakom 21. stoljeća lavovski dio prihoda američkih proizvođača automobila ne dolazi od automobila nego od prepredenih novčarskih igara. Kako se ovaj entuzijazam proširio od Harvardske poslovne škole (i drugih izvora) u poslovni svijet općenito, gigantska poduzeća poput Enrona i Worldcoma nestala su unutar nekoliko mjeseci, odnoseći sa sobom životnu uštedevinu desetaka tisuća zaposlenih i stotina tisuća ili milijuna dioničara. Čitavo je korporativno zdanje pokazivalo znakove starosti, iako je bilo periodički oživljavano novim mjhurima. Početkom 2008., Bear Stearns - peta po veličini američka investicijska banka - izgubila je praktički svoju sveukupnu vrijednost unutar nekoliko mjeseci kockajući se nesigurnim hipotekama i nakon toga joj se Lehman Brothers, četvrta po veličini američka investicijska banka, pridružila u propadanju.

Znakovi da je ta kultura bila tijelo iz kojeg je istjecao život bili su posvuda, a to su oni koji upravljaju školovanjem (i svim drugim) osporavali: više nismo mogli žeti vlastitu hranu, nego smo ovisili o ilegalnoj imigraciji da nam to učini; ekonomska osnova naše djelatnosti zdravstvene skrbi u temelju je uzdrmana masovnim odlaskom klijentele - koja je prelazila sjevernu i južnu granicu i odlazila u Aziju po tu skrb, po operacije, zubarske intervencije i lijekove. Naša vojska, bogata strojevima ali slaba vodstvom, sve je više ovisila o najsiromašnijim Amerikancima da obave umiranje u sve duljim nizovima inozemnih ratova, na koje je najbolje uopće ne gledati kao na ratove, već kao na još mjhura.

Suočeni s tako zlokočnim znakovima, s budućnošću koja obećava još više istoga, školska scena - kao onaj mali stroj za mljevenje soli iz priče - nastavila je mljeti naše nedovršene muškarce i žene kao što je to uvijek činila. Upravo u tom povijesnom trenutku koji je zahtijevao obnovljenu

opredijeljenost za imaginaciju, hrabrost, samopouzdanje, snalažljivost i druge vrline ranog američkog doba, školski mlin je radio na tome da proizvede mlade ljude bez ovih odlika.

Sveti Pavao i Zmaj čuvar pravilnika

Nizozemski grad Drachten riješio se prometnih znakova, parkirnih automata, čak i parkirnih mjesta u sklopu programa nazvanog “verkeersbordvrij”¹⁴. Rezultati su bili ugodno šokantni: sigurnost prometa dramatično se povećala. U uvjetima u kojima su uvučeni u uloge vođa, ljudi sami preuzimaju brigu za vlastite i tuđe najbolje interese, čak i u odsutnosti pravila i prisile.

Parafrazirano iz *djela*
Budućnost Interneta, Jonathana Zittraina, str. 127128-.

Novozavjetne riječi koje je Sv. Pavao pisao skupinama sljedbenika (koji su kasnije srasli u kršćanski pokret) svima nam imaju nešto reći o tome što se treba mijenjati u načinu na koji se školujemo. Po Pavlu, pretjerana pravila utječu na kvalitetu života i potkopavaju vodstvo zahtijevajući od birokracije primjenu pravila i još više dužnosnika za upravljanje tim dužnosnicima. *Ad infinitum*.

Pavao na različite načine višekratno ponavlja da nove skupine sljedbenika neće naći spasenje slijedeći stara pravila. Za trenutak uklonite religiozni kontekst i uvidite da je ono s čim je Pavao bio suočen problem škole naših dana - sukob između interesnih skupina čiji prihod i status počiva na tome da stvari održava onakvima kakve jesu i pobunjenika čije potrebe zanemaruje nedodirljivo vodstvo i koji zahtijevaju duboke promjene.

Prevedeno na suvremeni jezik, Pavao kaže: *stvarajte pravila usput tako da odgovaraju pojedinačnim slučajevima*. Dokle god se poštuje temeljni princip ljubavi, stvari će doći na svoje.

Političko je uređenje u doba Pa vi a bio stari Izrael koji je slijedio Mishnahu, izvanrednu zbirku pravila čak i za najnešvatljivije situacije, poput visine s koje treba lijevati vodu na kup gnojiva. Kao i u suvremenom birokratskom školovanju, gotovo se ništa ne može prilagoditi konkretnim slučajevima, sustav je nepopravljivo sklon izvjesnosti. Nađen je lopov? Odrežite mu nos! Otkrivena je preljubnica? Kamenujte je do smrti! Kad sumnjate, ne razmišljajte - slijedite pravila.

Nova je pobuna putovala drukčijim putem. Ako ti netko ukrade kaput, daj mu i ogrtač; ako te netko udari po lijevom obrazu, okreni mu i desni, da te i po njemu udari. Sve do posljednjega: plati radnika koji radi pola dana jednako kao one koji rade cijeli dan.

Ljudi koji se slijepo drže ovog pravilnika smatraju ove izjave suludim i nerazumljivim. Naše je prisilno školovanje vratilo natrag zagušeno društveno okruženje Pavlovih dana, a naše je društvo nadzora osiguralo tehnologiju koja je u Pavlovo vrijeme nedostajala kako bi kaznila one koji se ne uklapaju. Pomoću troglavog čudovišta pravila, škola-fakulteta, korporacija i vlasti, američko je društvo radikalno de-individualizirano, jedan od pet poslova u Americi neki je oblik nadzora nad ponašanjem drugih.

Šest je puta vjerojatnije da ćete završiti u zatvoru u Sjedinjenim Državama nego u komunističkoj Kini (koja sad ima sposobnost da naplatom duga Ameriku ekonomski *uništi*). Šest je puta vjerojatnije trunuti u zatvoru ovdje nego u Kini. Ta činjenica ne bi trebala biti razlog za preispitivanje puta na koji nas je vodstvo - svih naših političkih stranaka i korporacija - natjeralo. Škole su one koje nas na tom putu zadržavaju.

Pobuna Amerike 21. stoljeća, još uvijek neorganizirana, iako svakim danom sve manje iskazuje se kroz eksplozivni rast kućnog školovanja, interneta i raznih novih područja kriminala. Krađa identiteta, rijetka u povijesti, postala je nezaustavljiva epidemija; golemi su komercijalni poslovi u filmu i glazbi ozbiljno ugroženi tehnologijama koje kontrolu vraćaju pojedincu. Sigurnost banaka, vladinih uređaja, i puno više - kao što su patenti i autorska prava - pod ozbiljnom su opsadom.

Brojne formule za moćna oružja kakvo je bomba TATP¹⁵, koja je paralizirala londonsku podzemnu željeznicu prije nekoliko godina, gdje se spoj 3 kilograma peroksida, otapala boje i čistača odvoda u odnosu 3/3/1, stabilizira strugotinom i strpa u jaki čelični kontejner te detonira mobilnim telefonom, cirkuliraju diljem planeta. Ti materijali stoje manje od 100 dolara i dostupni su u svakoj željezariji na zemaljskoj kugli.

Naše su nepromišljene vojne operacije u Vijetnamu, Iraku i Afganistanu prekršile temeljna pravila ratovanja koja je postavio Von Clausewitz - nadmoćna tehnologija ne napada svoje žrtve bez razlike, ona *zastašuje*. Izvršiti veliki napad znači izložiti vlastitu tehnologiju ispitivanju, što predstavlja dvije opasnosti: prvo, da skupe strojeve jako nadmaše pobunjenici utrenirani u gerilskim taktikama i, drugo, da će

neprijatelj postupno poboljšati vlastitu tehnologiju proučavajući vašu taktiku i kradući vaše oružje. Ono što Amerika ima nakon 50 godina stalnog ratovanja protiv slabih protivnika iz kamenog doba je sljedeće: osim sakaćenja naše budućnosti nemarnim trošenjem kapitala na proizvode koji, poput oružja, ne proizvode ništa i koji se uništavaju uporabom, mi smo svakom kutku svijeta dali na znanje da naša silna vojska nije uopće nadmoćna i da je obični hrabri ljudi, koji odbijaju biti zastrašeni, mogu potući primitivnom vojnom željezarijom.

Svakako nisam jedini koji primjećuje da Suniti i Šiiti i Talibani imaju razloge zbog kojih riskiraju svoje živote (razloge koje zna sav narod, uključujući i njihove protivnike), a Amerikanci nemaju. Naši razlozi za borbu ugovoreni su na tajnim sastancima i u memorandumima znanim samo malom dijelu naroda - istom onom dijelu koji nas je nekoć, što ne iznenađuje, zarazio institucijom prisilnog školovanja.

Vrijeme znojne kupke

Vrijeme stručnjaka i elite stvorene ograničavanjem informacija i korištenjem moći vlade da bi se varalo u igri dostiglo je kritičnu točku s kojom se, mislim, ne može nositi. Postojeći ugovori između nas i mladih više ne djeluju. Podupirući red koji nameće škola, roditelji, od vlastite djece stvaraju neprijatelje, ponekad i za cijeli život. Rimbaud, mladi francuski pjesnik, proročki je u budućnosti vidio moderan poredak kojeg stvaraju svjetovne industrijske vrijednosti. Prije više od stotinu godina napisao je ovo što više odgovara našem, nego njegovu vremenu:

Ovo je vrijeme znojne kupke, oceana koji se kipeći prelijevaju, podzemnih eksplozija, planeta koji se zavrtla sa svoje putanje, istrebljenja koja će sigurno uslijediti.

U vrijeme znojne kupke, bi li vam kao saveznici bili draži odlikaši s visokom prosječnom ocjenom na državnoj maturi, ili terenski istraživač poput Richarda Bransona? Studenti generacije, ili skitnice s plaže poput Craiga Ventera? Propisano je školovanje običnim građanima bezvrijedno, čak destruktivno. Ono je korisno jedino kreatorima politike i menadžerima. Ono se mora uništiti, ne preoblikovati. Pokušaji prtljanja s njegovim nesmiljenim algoritmima produljuju agoniju našeg društva i pogoršavaju situaciju. Posegnite za smjernicama na tržnicu, ne graditeljima staromodnih katedrala koji su i stvorili nered u kojem jesmo (i koji će se, bude li im dana prilika, vječno iznova stvarati). Da, bit će potrebno

hrabrosti, i ne, ne očekujem od vodstva bilo koje američke političke stranke da to učini. Ali *vi* možete.

Profesionalizam funkcionira kao ovapnjenje društvenih arterija. Njegova ograničena vrijednost dolazi po previsokoj cijeni, onoj koja se mora naplatiti na uštrb onoga što je doista važno: dobro zdravlje, dobri odnosi i dobar, zadovoljavajući posao.

Dok sam ovo prvi put pisao, slušao sam intervju na Nacionalnom javnom radiju sa studenticom na Virginia Techu¹⁶, scenom najgoreg masakra u dosadašnjoj povijesti američkog školstva. Upitana što ju je veselilo pri povratku na nastavu, bez oklijevanja je odgovorila to što je napokon mogla pristupiti završnim godišnjim ispitima. Voditelj intervjuja se zbunio i pitao: “Zašto baš to?” Bez zadržke je odgovorila. “Zašto? Pa da vidim jesam li išta naučila, naravno.” Bio je to savršeni proizvod školske tvornice - mlada žena koja nikad neće biti problem za bilo koje važne posebne interese. Niti od ikakve koristi nama kad nastanu problemi.

Šetnja: Monongahela

Kao četverogodišnji dječak nikad nisam šetao po Londonu, ali sam davnih ranih 1940-ih, za vrijeme Drugog svjetskog rata, šetao po industrijskom gradu uz rijeku Monongahela u Pennsylvaniji, više puta tjedno po noći propješačio kilometre i kilometre sa svojom majkom, Bootie i sestrom, Joanie. Šetali smo samo noću kako nitko koga je majka poznavala ne bi opazio nju i njezinu djecu kako zure u prozore kuća koje su nekad posjećivali kao gosti. Živjeli smo u njezinu rodnom gradu kao nevidljivi; njoj je bilo neugodno jer joj se brak raspao.

Bili smo kao antropolozi, sestra i ja, proučavajući našu majku u okolnostima drukčijim od onih u kakvim smo je obično viđali: kako briše prašinu, pere rublje, pere suđe. A majka je, također, vidjela sebe kakva je bila prije kroz drukčiji filter. Koji su bili naši motivi za ponavljanje iste duge rute duž zamračenih strmih ulica, ne mogu se sjetiti, ali znam da se od njih nikad nisam umorio. Bili smo sretni kao prasci pod mjesecom koji je samo jednom mlad - iako smo obično u džepu imali samo novčić s kojim smo mogli kupiti tek jednu šećernu tablu koju smo dijelili na tri dijela.

Te su šetnje bile transcendentalno iskustvo visokoga reda; čak i u toj dobi kad su mnoga iskustva izgledala transcendentalna, ova su se isticala. Kao star čovjek, sad vidim da su ona vjerojatno bila najbogatija obiteljska iskustva koja sam ikad imao. I moja najveća obrazovna avantura, također,

baš onako kako su Bransonove šetnje bile njegova.

Posljednji put smo zajedno otišli u obilazak 1947. Sedam godina nakon toga i nastavljaajući još pet, pohađao sam pet fakulteta, dva su od njih nosila oznaku Ivy Leaguea, ali se moje školovanje za diplomu pokazalo kao gubitak vremena kad se radi o intelektualnom razvoju. Čini mi se da se ne sjećam ni jedne stvari koju sam naučio na ovim slavnim sveučilištima, Cornell i Columbia; nijednog sata, nijednog nastavnika. A sjećam se svega u vezi s tim šetnjama, do najsitnijih detalja.

Svaka je šetnja pokrivala oko osam kilometara. Vijugali smo zamračenim brdovitim uličicama i iz njih, stizali do naseljenih dijelova za koje sam samo maglovito bio svjestan da postoje. Još čujem naše korake kako mrve suho lišće, ili snijeg po zimi, ili kako šljapkaju kroz proljetnu kišu. Mogu čuti naš prigušeni šapat. Svaka je kuća imala priču, a majka ih je sve znala. Mnoge su imale znak u prozoru koji svijetu kaže da je iz te kuće neki muškarac otišao u rat. U nekim je prozorima bio poseban znak - čini mi se da se sjećam da je to bila zlatna zvijezda kakvu su običavali davati najboljim učenicima u školi za posebno zalaganje - simbol koji je nama ostalima objavljavao da je taj muškarac umro služeći u ratu.

Prisustvo smrti u našim šetnjama dodalo je nešto prekrasno duboko i potpuno tim izletima, tugu koja me je u zakucima moje svijesti podsjećala da će jednoga dana i moja majka biti mrtva, kao i moja sestra i ja.

S vremena na vrijeme majka bi se prisjećala kakav je kao dječak bio određeni vojnik ili mornar koji je nekoć s njom išao u školu. Za maloga dječaka to je bilo kao suočavanje s duhovima. Bila je to zaprepašujuća drama. Kako su te šetnje i te smrti činile moje igračke nezanimljivima.

Suočen s dramatičnom stvarnošću koja je oplemenjivala, čak su i najčešće korištene igračke bile ispod razine značajnosti; u usporedbi s tim bile su ponižavajuće, neizrecivo djetinjaste. Stvarne priče pomažu dječacima odrasti; igračke, nakon točke koja se dostiže u ranom djetinjstvu, usporavaju teški put ka zrelosti.

O majci i sestri sam više naučio iz tih šetnji nego što sam tada mogao razumjeti; danas shvaćam da su osobne informacije, slučajno prikupljene dok smo šetali, bile najvažniji podaci koje sam ikada imao o tome tko su Gattoi i Zimmeri zaista bili. Šetnje su bile učenje iz svih izvora najvišeg reda. Rado bih zamijenio školovanje na Cornellu i Columbiji za još tih šetnji.

Šezdeset pet godina je prošlo od posljednje šetnje. Promišljanje o

tome što sam na taj način bez napora naučio kaže mi da je najmoćnije obrazovanje uvijek prikupljeno učenjem iz svih izvora. Ono se ne može postići iz nečije tuđe ideje o tome koji kontrolirani unosi pod kojim umjetnim uvjetima proizvode najbolje rezultate. Analogija obrazovanja sa znanošću iz laboratorija igra je za budale, učene budale koje su oštetile živote nebrojenih, uništile obećanje Amerike i dovele nas licem u lice s turomnom budućnošću, osim ukoliko se širenje mjehura školovanja ne bude moglo preokrenuti.

Krute idiotarije prisilnog školovanja, njegova linearna logika, njegove Gausove krivulje, njegovo zvono i testovi i višestruka ponižavanja, njegovo pribjegavanje čaranjima, ispunjava me gnjevom u mojoj starosti.

Ovo su promišljanja o šetnjama Richarda Bransona i mojim šetnjama te o kriminalu koji školovanje, okrećući leđa učenju iz svih izvora, svakodnevno vrši.

3

Debeli Stanley i lancasterski Amiši

Teško primam kritiku

Razdvojite školovanje i obrazovanje u posebne odjeljke i korisne će vas razlike zaskočiti: školovanje je pitanje uvježbavanja navika i stavova. Događa se izvana prema unutra. Obrazovanje je stvar samousavršavanja, na prvom mjestu; zatim vlastitoga rasta, čak samonadilaženja - kako se sve mogućnosti ljudskog duha same otvaraju u područja istraživanja i razumijevanja. Postoje točke na kojima ta dva stanja informiraju jedno drugo, ali u školovanju je uvijek tuđi plan nadređen. Ovaj aspekt kontrole uma ono je što ga čini toliko neugodnim, nekima čak pornografskim, iako ne i izgubljenim dušama koje su već razmrvljene za igru u kojoj će zadovoljiti druge. Lako možete nadoknaditi nedostatak školovanja - ljudska je povijest puna priča o onima koji su to učinili u prošlosti i o onima koji to nastavljaju činiti u sadašnjosti - ali ćete se bez obrazovanja spoticati kroz život, bit ćete laka meta za iskorištavanje i neuspjeh, bez obzira na to koliko novaca zaradite.

Mary Shelley je prije gotovo 200 godina u dobi od 18 godina napisala priču o Frankensteinu. Danas se ta priča proučava na fakultetskim kolegijima kao važno literarno djelo. Onaj slavni "stratfordski nitko i ništa", William Shakespeare, malo je vremena sjedio u učionici, a knjiga, čini se, nije posjedovao pa ipak, četiri stoljeća nakon smrti ostaje ikona globalne civilizacije. Popis je dugačak. Velika postignuća, slabo školovanje. Sasvim je rijetko da neka pronalazački nastrojena osoba na bilo kojem polju povezuje svoj uspjeh s naučenim u školi. Obrazovanje se uvelike mora samoinicirati, ono je tapiserija satkana od širine iskustva, stalne introspekcije, sposobnosti koncentracije na cilj unatoč ometanjima, kombinacija znatiželje, strpljenja i intenzivne pozornosti i ono zahtijeva znatno riskiranje pomoću metode pokušaja i pogrešaka, zajedno sa značajnom sposobnošću primanja povratne informacije od okoline - učenja na pogreškama. Jednom sam čuo nekoga iz moje obitelji, koga sam nekoć

jako volio, kako kaže: “Teško primam kritiku”, kao da je to nešto za pohvalu i toga sam trenutka znao da za nju, s takvim autodestruktivnim stavom, uopće nema mogućnosti za umni razvoj, ni za razvoj karaktera.

Dopustite da vam kažem nešto o debelom Stanleyju, čiji se životni put ukrstio s mojim kad mu je bilo trinaest. Stanley je dolazio na nastavu samo jedan ili dva dana mjesečno i znao sam da će prije ili poslije biti uhvaćen zbog bježanja i da će biti kažnjen. Sviđao mi se Stanley, jer nikad nije cmizdrio kad su ga druga djeca gnjavila zbog debljine - jednostavno bi ih u glavu udario tako jako da ga nitko nikad nije gnjavio drugi put. Nadao sam se da ću ga poštediti okrutnog iskustva slučaja za socijalne službe. Tako sam ga jednoga dana pitao što je radio za vrijeme svih onih izostajanja. Ono što je rekao promijenilo mi je život. Nakon Stanleyevih riječi, nikad više nisam školu gledao na isti način.

Činilo se da Stanley ima pet tetaka i ujaka, svi u samostalnom biznisu prije svoje dvadesetprve godine. Njegov je cilj bio ići njihovim stopama. Već je u dobi od trinaest godina bio svjestan kako u njegovoj blizini juri brza kočija vremena i da ima samo osam godina da stvori čudo nezavisnog zarađivanja za život. Jedan je od rođaka bio cvječar, jedan je izrađivao namještaj do završne obrade, jedan je bio vlasnik trgovine delikatesa, jedan je imao mali restoran, a jedan je bio vlasnik dostavne službe. Stanley je izostajao iz škole da bi besplatno radio za svakoga od tih rođaka, mijenjajući rad za priliku da nauči posao - i puno više od toga - radeći u društvu s muškarcima i ženama koji su za njega puno više marili nego što bi to bilo koji nepoznati profesionalac.

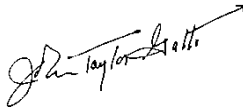
To je, nedvojbeno, bio bolji obrazovni paket od svega što je propustio ne dolazeći u školu. Meni je to rekao kao muškarac muškarcu: “Na ovaj način dobivam priliku vidjeti kako različiti biznisi rade. Recite mi koje knjige da pročitam i ja ću ih pročitati. Ali, nemam vremena za trošenje u školi, osim ako želim završiti kao vi - radeći za nekoga drugog.” Kad sam to čuo, nisam ga mirne savjesti mogao držati zatočenog. Osim toga, Stanleyjeva se majka slagala s njima. Tako sam ga pokrivao, upisujući da je na nastavi dok je on pravio cvjetne bukete ili izrađivao namještaj. Nijedan od njegovih drugih nastavnika nikad nije pitao za njega; mislim da im je bilo drago da su ga se riješili. Za ilustraciju moćne energije koja je bila na djelu ispod njegove debele, zavodljivo vesele vanjštine, Stanley je križao svoje “t”-ove crtom koja je završavala strjelicom, a ne samo jednostavnom crtom. Odmah sam tada i na tom mjestu usvojio njegove “t”-ove kao svoje, kako bi me podsjećali na ono što sam tada naučio od

dječaka koji je bježao iz škole.

Velika je tajna opsežnog procesa školovanja ona da ne podučava na način na koji djeca uče; još je veća tajna ta da uopće nije zamišljeno da bi podučavalo samousmjeravanje. Stanley-stil je *verboten*. Škola se odnosi na učenje da čekaš red, koliko god je potrebno da na tebe dođe, ako ikad dođe. I kako se, pokazujući entuzijazam, pokoriti sudu nepoznatih, čak i kad su u krivu; čak i ako ti je entuzijazam lažan.

Škola je prvi dojam koji dobivamo o organiziranom društvu i njegovoj nemilosrdnoj potrebi da rangira svakoga na skali pobjednika i gubitnika; kao većina prvih dojmova, stvarnost koju škola podučava o našem mjestu u društvenom poretku traje, za većinu nas, cijeli život.

Rad u učionicama nije važan rad. Propušta govoriti o stvarnim potrebama koje pritišću mlade. Ne odgovara na goruća pitanja koja mladim umovima nameće svakodnevno iskustvo. Problemi s kojima se suočavaju izvan školskih zidova tretiraju se kao periferni, iako su zapravo uvijek temeljni. Krajnji je rezultat da je rad apstraktan - usmjeren na "predmete" - izvan osobnih želja, strahova, doživljaja i pitanja, da se učenike ove prisilne bespredmetnosti učini obamrlima i ravnodušnima.

Uzroci tromosti u mladih dobro su se razumjeli dugo vremena. I, u iskušenju sam reći, uvijek. Rast i samousavršavanje rezervirani su za one koji se bodro samousmjeravaju, kao Stanley: planiranje, činjenje, stvaranje, promišljanje, slobodno asociiranje, riskiranje, prekid odnosa s mučiteljima. Ali škola služi baš za sprečavanje ovoga plana. Zamislite školu kao laboratorij za priučavanje na uvjete, kako dresira po naravi jedinstvene, posebne pojedince da reagiraju kao masa, da prihvate stalnu dosadu, zavist i ograničene sposobnosti kao jedine prirodne za ljudsko postojanje. Službeno gospodarstvo kakvo smo konstruirali zahtijeva ponovnu opskrbu ljudima koji su ujednačeni, bez duha, pasivni, tjeskobni, bez prijatelja, bez obitelji, koji se beskonačno mogu odbacivati i zamjenjivati i koji će raditi s maksimalnom učinkovitošću dok ne dođe vrijeme da i oni budu odbačeni; ljudima koji smatraju da je razlika između Coca Cole i Pepsi Cole ili okruglih i četvrtastih hamburgera predmet vrijedan rasprave.

Kad sam ovo pisao, u veljači 2008., upravo sam odslušao reklame za telefone visokog stila na televiziji. Ismijavala je nesretne budale čiji su

telefoni bili “taaako od jučer”, kako je to rekla lijepa djevojka u reklami. Nikad mi prije nije palo na pamet da među raznim neizbježnim brigama poput tumora, beskućništva, nezaposlenosti, sljepoće, starosti, siromaštva, nezgoda nakon kojih ljudi postaju invalidima i slično, zaista postoje tako plitki ljudi za koje je izgled njihova telefona predmet brige. Zamislite sliku uspješnog studenta koji dolazi s tom idejom i molite se za njegovu dušu vrijednu prijezira.

Amiši Starinskog reda

Pokušao sam zamisliti Amiša iz Lancastera ili bilo kojeg Amiša Starinskog reda rasutih po svijetu kako se brinu jesu li njihovi telefoni moderni. Mali poduzetnik, malo seosko gospodarstvo Amiša zahtijeva drukčije kvalitete od generacija koje dolaze: oni traže široke sposobnosti i duh oslanjanja na sebe, pouzdanost, poštenje, dobrosusjedske odnose, suosjećanje, poštovanje i odanost zajedničkom dobru. Kad bismo prihvatili sve amiške vrijednosti, naše bi se gospodarstvo strmoglavilo.

Kako su naše gospodarstvo uobličili njegovi arhitekti, ono se oslanja na poticanje mahnitosti za novitetima, za modom, ne samo u odijevanju, sve do telefona. To je stav koji potiče stalnu potrošnju u uzbudljivom ozračju “van sa starim, neka dođe novo”; da bi se izbjegla sramota, privrženost duhu pjesme Colea Portera *Anytking Goes (Sve prolazi)*. To je posao koji zvono obavlja u našim školama: podučava montipajtonovsko olakšanje pri bijegu od odgovornosti, dok se jezikom zvona govori: “A sad, nešto posve drukčije.” Naravno, da bi vas to uplašilo, morali ste duboko iskusiti sram. No, škole su napredna radionica o tome, također. Prvog dana kad sam predavao, jedna mi je starija nastavnica rekla kako mogu kontrolirati razred. “Ponižavanje”, rekla je. “To je jedina stvar koja ih plaši. Posramite ih. Potaknite drugu djecu da ih i ona posrame.”

Jedna slavna osoba, upućena u moderno školovanje, davnih dana nakon Drugog svjetskog rata (kad se model osnaživao) nazvala je javno školstvo “savršenom organizacijom košnice”. To je bio H. H. Goddard, pročelnik psihologije na Sveučilištu Princeton. Goddard je vjerovao da će standardizirani testovi koji se koriste kao signal za privilegirani tretman prouzročiti to da se niže klase suoče licem u lice s vlastitom biološkom inferiornošću. To bi bilo kao da nose kapu javne lude. Upravo funkcija koju “školovanje po prilagođenom programu” obavlja danas. Bol neprestanih dnevnih ponižavanja da bi se obeshrabrilo reprodukciju među

manje vrijednima, mislio je Goddard. Charles Darwin je ovo blago dao naslutiti, ali njegov je prvi bratić, Francis Galton, u svojim pisanim uratcima to praktički zahtijevao od odgovornih političara s obje strane Atlantika.

Godine 1930. Odjel za nadzor Nacionalne udruge za obrazovanje, skupina koja se tada kupala u sjaju slave lekcije o školovanju u Sovjetskom Savezu, objavila je da bi glavna svrha škole trebala biti “učinkovito korištenje kapitalom”, tom vrijednom stvari, koju je “stvorila naša moć proizvodnje bogatstva bez presedana”. Sad, kako mislite da je *ta* ideja došla u opticaj među ljude za koje pretpostavljamo da su bili lijevo orijentirana organizacija? Sjetite se kuće s ogledalima! Za znatiželjne, možda poželite kupiti Wall Street i uspon Sovjetskog Saveza (*Wall Street and the Rise of the Soviet Union*), Anthonyja Sutтона.

Razmislite na trenutak o tome kako “kapital” može postati “učinkovitiji”. To se događa kad ono što kapital dopusti proizvoditi u zbilji *kupuju* gorljivi potrošači i kad projekti koje kapital financira nailaze na mali otpor u javnosti. Kapital najučinkovitije posluje u klimi bez otpora javnosti, gdje je kritičko mišljenje običnih ljudi na primitivnoj razini, tako da javnost postaje nesposoban protivnik. I je li teško smisliti plan koji bi se mogao provoditi kroz samu instituciju - školovanje - zaduženu za razvoj intelekta? Nije slučajno simbol fabijanskog socijalizma vuk u janjećoj koži, ili to da su Fabijanovi sljedbenici bili iz materijalno zbrinutih klasa Engleske, a ne iz marginaliziranog ostatka (kako to često biva s revolucionarnim socijalistima). Ovo je stvar od nedvojbene važnosti, iako nikad nije izložena analizi u školskim udžbenicima povijesti. Tamo gdje bi se industrijski menadžment zadovoljio da ubije mase brutalnim postupcima, fabijanci, koje je predvodila Beatrice Webb, namjeravali su ih ubiti ljubaznošću. Tako smo dobili državu blagostanja. No, bez obzira na metode, ciljevi su bili istovjetni.

Ako škola treba služiti kapitalu, onda ona mora biti proizvodna traka na kojoj se djeca, kao materijal, uobličavaju i izrađuju kao čavli. Da bi kapital bio učinkovitiji, potrebno je da ga akumulacija kapitala koncentrira u manjem broju ruku, a ne da ga raspodjeli naširoko u populaciji. Čak i da srednja klasa koja je osnova američkog društva malo popusti. Ili da, napokon, puno popusti.

Šezdeset šest godina nakon ovoga neobično indiskretnog ispada Odjela za nadzor, John Hopkins University Press 1966. objavio je knjigu

Debeli i zločesti (Fat and Mean), s iznenađujućim vijestima o našem školovanom društvu. U knjizi se navodilo da, dok je američko gospodarstvo jako raslo tijekom 1960-ih, stvarna zarada radničke klase trideset godina nije uopće narasla. Za vrijeme procvata 1980-ih i 1990-ih, kupovna je moć jako narasla za 20 posto populacije, ali za sve je ostale zapravo pala za 13 posto. Nakon što je uzeta u obzir inflacija, kupovna moć zaposlenog para 1995. bila je samo 8 posto veća nego jednoga radnika 1905.

Strmi pad općeg blagostanja tijekom 90 godina intenzivnog prisilnog školovanja odvuкао je oboje roditelja od kuće na posao, smještajući njihovu djecu u upravljačke sustave vrtića i produljenog školovanja. Unatoč stoljetnom proglašavanju da je školovanje lijek za nejednako raspoređeno bogatstvo, dogodilo se upravo suprotno. Bogatstvo je bilo 250 posto više koncentrirano na kraju, nego na početku stoljeća.

Amiši Starinskog reda krenuli su drukčijim putem. Danas je to skupina od oko 150.000 ljudi - prilično uspješnih iako praktički neškolovanih - koju na okupu drži religija i zajednička kultura koja je došla u Sjedinjene Države gotovo ni s čim do odjeće na ramenima. U svojoj knjizi *Amiško poduzeće (Amish Enterprise)*, objavljenoj 1995., autor Donald Kraybill, specijalist za pitanja života Amiša i znanstvenik sa Sveučilišta John Hopkins, rekao je da Amiši pobijaju puno konvencionalnih pretpostavki o tome što je potrebno da bi se ušlo u biznis. Nemaju srednjoškolsko obrazovanje; nemaju specijaliziranu obuku; ne služe se računalima; ne koriste se električnom energijom ni automobilima; nemaju obuku o tome kako se pravi marketinški plan. Ali ovo su znanja koja prenose s farme: poduzetnički duh, volja za preuzimanje rizika; inovativnost; snažna radna etika; jeftin rad članova obitelji; i visoki standardi majstorstva. Oni ne žele da njihove prodavaonice i proizvodnja postanu veliki. Ovo širi poduzetništvo na cijelo naselje.

I još. Amiši su legendarno dobri susjedi, prvi se dragovoljno javljaju u slučaju potrebe u široj zajednici Amiša. Otvaraju svoje farme djeci iz geta i često skrbe za hendikepiranu djecu iz ne-amiškog svijeta koju nitko drugi ne želi. Tako su dobri poljoprivrednici i tako profitabilni, bez uporabe kemijskih gnojiva ili pesticida, bez traktora i drugih kompliciranih strojeva, da su ih izvan Sjedinjenih Država, u Kanadi, Rusiji, Francuskoj, Meksiku i Urugvaju unajmili da im pomognu podići poljoprivrednu produktivnost.

U slučaju Yoder protiv Wisconsin (1976.), Amiši su se borili s vladom Wisconsin da bi od birokratskih napada sačuvali svoj način rada. Iako odluka izgleda kao kompromis u kojem su obje strane nešto dobile, detaljniji pogled neće ostaviti sumnje o tome tko je bio pravi pobjednik.

Sit amiškog odbijanja škole, Wisconsin je želio natjerati Amiše da se pokore svjetovnim školskim zakonima pomoću policijskih snaga. Amiši su se opirali temeljem sljedećega: rekli su da je državno školovanje sagrađeno na principu mehaničkog stroja za maslac. Vitlalo bi mladim umom sve dok i društvena struktura amiške zajednice i struktura osobnog obiteljskog života ne bi bih u dijelovima koji se više ne mogu spojiti. Školovanje je zahtijevalo razdvajanje ljudi od dnevnog života, dijelilo je svijet u discipline, tečajeve, satove, razrede i nastavnike koji bi po svemu osim po imenu djeci ostali strani. Čak je i religija, odvojena od obitelji i dnevnog života, bila samo još jedan predmet za kritičku analizu i testiranje.

A stalno je natjecanje destruktivno, ostavlja mnoštvo gubitnika, poniženih i s mržnjom prema sebi, što je daleko od univerzalne predanosti koju amiško društvo traži. Amiši nisu željeli biti dio toga. Vođe zajednice su, kao dio kompromisa s Wisconsinom, zahtijevale sljedeće:

1. Škole u koje se može pješice doći od kuće.
2. Škole koje nisu tako velike da bi učenici trebali biti svrstani u različite odjeljke i imati svake godine druge nastavnike.
3. Školsku godinu koja ne traje dulje od osam mjeseci.
4. Da su važne odluke pod roditeljskom kontrolom, a ne pod kontrolom birokrata.
5. Nastavnike koji imaju znanje i sklonost prema amiškim vrijednostima i seoskom načinu života.
6. Podučavanje djece da su mudrost i akademsko znanje dvije različite stvari.
7. Praksu i šegrtovanje svakog učenika pod nadzorom roditelja.

Što se može naučiti od Stanleyja i Amiša? Jedna stvar, da se odbaci svako vjerovanje da ideja masovnih ljudi zaista opisuje nešto stvarno. Trebamo shvatiti ono što su naši otisci prstiju i naša intuicija zapravo pokazivali znatno prije otkrića DNK-a: nema dvoje istih ljudi, svi "prosjeci" su laži, i nikoga se ne može točno prikazati pomoću brojeva i grafičkog prikaza. Kad to koristimo protiv onih koji su preslabi da bi se oduprli imamo Prokrustovu postelju¹⁷, prenesenu u moderni život.

Potrebno je napustiti shvaćanje - i kazniti one koji ga zadrže - da su obični ljudi previše glupi, neodgovorni i djetinjasti da bi pazili na sebe. Trebamo poštovati dokumente i ideje pri osnutku Amerike, prihvatiti da svatko ima pravo živjeti onako kako smatra pametnim i, ako bi način koji izabere značio propast za globalne korporacije - kao što to znači način Amiša i Stanleyja među nama - svejedno se ta odluka mora poštovati.

Razred Davida Sarnoffa

Pismo pomoćniku mojeg ravnatelja

Dragi Murray,

Uživao sam u našem razgovoru prošloga petka o skrivenoj mašineriji u Trećem školskom okrugu, na Manhattanu. Iznenadili ste me svojom otvorenošću. Nadam se da na temelju toga možemo razmijeniti neke ideje (diskretno, naravno) koje bi se mogle obojici pokazati korisnima. Znam da službena pedagogija ne oprašta onima koji otkrivaju njezine tajne, pa tako u svjetlu činjenice da ste mi rekli da ćete ovdje raditi “zauvijek”, u onome što slijedi koristim se diskrecijom u slučaju da ovo padne u neprijateljske ruke. Ostavljam svoju prisutnost netaknutom, primijetiti ćete. Na prvom je mjestu to da ne namjeravam ovdje raditi zauvijek, na drugom da sam odrastao u Monongahela Valleyju blizu Pittsburgha, oko Drugog svjetskog rata, i to me škotsko-irsko mjesto naučilo (čak i u školi) da rado prihvaćam borbu s nevaljalcima, vucibatinama i ništarijama, od kojih sve oznake odgovaraju i našim zajedničkim poslodavcima.

Nedavno sam šetao kroz kampus sveučilišta Harvard u Cambridgeu, jednostavno iz zabave i, tako lutajući, uočio sam letak na oglasnoj ploči u jednoj od zgrada, sa savjetima studentima za karijeru u novom međunarodnom gospodarstvu. Prvo, letak je upozoravao da će akademsko školovanje i kvalifikacije u budućnosti vrijediti manje, a dokumentacija o postignućima kojima se izražava stručnost vrijediti više od njih. To je izgledalo kao način da se stavi zvono oko vrata sistemu ocjenjivanja i testiranja, upozoravajući na njih kao na prijekove, iako je to učinjeno na eliptičan način kakvim se služe današnji šarlatani. To me zainteresiralo, pa sam čitao dalje.

Brošura je navodila devet značajki što ih je autor smatrao ključnima za uspješnu prilagodbu dinamičkom svijetu rada, pa tražim od vas, Murray, da se privremeno ostavite uobičajenih isprika za besramne škole Trećeg okruga i izvijestite me za koliko od ovih devet možete pošteno reći da su prioriteti bogatog školskog okruga na sjeverozapadnom Manhattanu za koji

mi radimo:

1. Sposobnost da se postavljaju teška pitanja o činjenicama, bilo udžbenicima, autoritetima, ili drugim “stručnim” izvorima. Drugim riječima, podučavamo li dijalektiku?

2. Sposobnost da se problem definira neovisno, da se izbjegne ropska ovisnost o službenim definicijama.

3. Sposobnost da se pretražuje masa nevažnih informacija i da se iz te mase brzo izvuče ono što je korisno.

4. Sposobnost apstraktnog mišljenja ili formuliranja ideje.

5. Sposobnost reorganiziranja informacija u nove obrasce koji omogućuju viđenje drukčije od uobičajenog.

6. Posjedovanje uma koji se okretno snalazi među različitim načinima razmišljanja: deduktivnog, induktivnog, heurističkog, intuitivnog itd.

7. Lakoća rada s partnerom ili u timovima.

8. Vještina u raspravljanju pitanja, problema ili tehnika.

9. Retorička vještina. Uvjeravanje drugih da je tvoj smjer razmišljanja ispravan.

Sad, tamo gdje ja jesam, a jesam u Trećem okrugu gotovo tri desetljeća, ne podučavamo nijedno od toga jer je takva politika. I za to postoje dobri razlozi. Tako podučeni učenici uništiti bi strukturu poznatog školovanja i sve udobne hijerarhije o kojima neki od nas ovise.

Samo na sekundu razmislite o prijenosu sposobnosti. Naša školska populacija dolazi uglavnom iz obitelji siromašnih radnika, ali mi smo napustili majstorske i kuharske programe, međuškolska sportska natjecanja, školska druženja, umjetnost i glazbu. Ne samo da naša djeca ne znaju dobro čitati, pisati ili računati; sad ne znaju zakucati čavao, zagladiti dasku, služiti se pilom, okrenuti odvijač, skuhati jaje, ili naći načina da se zabave i ostanu zdrava. U nekoliko razreda, njih jako malo, nastavnici znaju kako da mlade poduče vještinama; ali zapravo, *činjenje* toga se mora obaviti kao neka vrsta sabotaže jer to vlasti nikad ne bi dopustile. Svako se odstupanje od standardnog protokola mora odobriti bezbroj puta, što onemogućava ispravno podučavanje, prilagođeno konkretnim ljudima, uvjetima, ili prilikama.

Sad, za usporedbu, razmislimo o školi Davida Sarnoffa - o ulici.

Sarnoff, kao voditelj RCA-ja, bio je najveća sila dvadesetog stoljeća, a ipak je svoju ranu mladost proveo u *shtetlu* u Rusiji bez školovanja. Odmah nakon dolaska u grad New York sa svojom obitelji, otac mu je umro - ostavivši Davida da u dobi od devet godina prehranjuje obitelj. U pet kratkih mjeseci mogao je engleski čitati dovoljno dobro da može čitati dnevne novine i govoriti dovoljno dobro da može zarađivati za život obitelji kao prodavač novina - pola centa za svaki prodani primjerak. Jesu li satovi engleskog u školi inspirirali ovakvu lakoću, što mislite?

Pet mjeseci do operativne fluentnosti. Bez škole. Što mislite o tome, Murray? U dobi od četrnaest godina Sarnoff je imao vlastiti štand s novinama. Nemajući vremena za maturlnu svjedodžbu, mali je David dnevne novine čitao kao školsko štivo. Jednoga je dana vidio oglas za uredskog potrkala u Marconi Wirelesu. Požurio je do te tvrtke bez zakazanog sastanka, upao u ured predsjednika bez najave i tražio posao. Pet stotina dječaka čekaju za razgovor, ali je David bio taj koji je odmah zaposlen. Eto pouke, Murray. Želio bih da naša škola to podučava. Čekanje da na tebe dođe red često je najgori način da dobiješ što želiš.

Nakon jedne godine rada u uredu, Sarnoff se obučio u telegrafiji, baš kao što je to učinio i Andy Carnegie u Pittsburghu u još mlađoj dobi. Kad je Radio Corporation of America progutao Marconi Wireless, on je, zahvaljujući samostalnom učenju, bio vrhunski stručnjak u tehnologiji koja se tražila. Dvadeset tri godine kasnije, u dobi od trideset devet godina, bio je predsjednik tvrtke.

Kako se to moglo dogoditi bez novaca, obiteljskih veza, maturlne svjedodžbe ili (avaj!) fakultetske diplome?! Zvuči kao sapunica ili Algerova priča¹⁸. Murray, da se niste usudili reći “to su bila jednostavnija vremena”, kao papiga koja ponavlja nešto što je čula; to su bila mnogo kompliciranija vremena nego što je ova jalova epoha koju uživamo, lišena ljudskog značenja privatizacijom svega. U dobi od devet godina Sarnoff je sam sebe osposobio za posao; s četrnaest za biznis; s trideset devet za predsjednika moćne tehnokorporacije.

Mogao je napredovati tako brzo i zato što je dobio priliku razmišljati o ozbiljnim pitanjima prije osmog rođendana, živjeti značajnim životom prije nego mu je bilo deset godina. Dobio je priliku pridonositi svojoj obitelji i zajednici prije nego mu je bilo petnaest godina i priliku da može zauvijek slijediti vlastite instinkte i ambicije. Koja bi škola danas to dopustila? Kad bismo slijedili taj smjer, škola bi prestala biti projekt za

zapošljavanje kakav u zbilji jest.

Ne možete samostalno učiti bez unutarnje snage i izvjesne mjere ozbiljnosti, bez prilika da budete sami, da imate široko iskustvo s ljudima i velikim izazovima. Većina se nas koji se drzemo prosuđivati školu zavara ritualima discipliniranoga ponašanja, lijepim predstavama i rezultatima testova. Kad bismo znali što tražimo, bili bismo užasnuti i ljuti na isprazne sudbine koje nam stvara to rasipanje dragocjenog vremena.

Krinka školske reforme

Nedavno sam posjetio slavnu alternativnu javnu školu u istočnom Harlemu koja je posljednjih nekoliko godina dobila gomile komplimenata. Osnovala ju je i vodi je slavna žena, Debbie Meier, gospođa s reputacijom jednostavna govora i izravnih nastupa. Poznao sam gospođu Meier tek površno desetljeće prije nego što sam vidio njezinu školu i bez zadržke mogu reći da je zaslužila sve lijepe stvari koje su o njoj govorili: bila je žustra kao bič, čvrsta kao čelik i velikodušna do bola.

No, promatrajući školu iznutra nekoliko sati, bilo je nemoguće ne vidjeti koliko je bila ispod standarda izvrsnosti koje nije jako teško dostići - i koji su nekad bili uobičajeni u školama metalaca u Monongahela Valley gdje sam odrastao. Odmah ispod površine mogao sam vidjeti da je ova slavna škola istočnoga Harlema bila ozbiljno obogaljena poznatim prinudama, od kojih su mnoge samonametnute zbog navike, običaja, nedostatka mašte i, mislim, također nametnute od školskog okruženja. Poznata negativna litanija: ne možeš činiti to; ne možeš činiti ono; vrijeme je da se pozabavimo nečim drugim; bolje bi vam bilo da sljedeći test shvatite ozbiljno, itd., bila je živa i zdrava u slavnoj školi.

Pretpostavljam da ništa od toga nije bilo Debbieno djelo, no ona je zapravo morala funkcionirati unutar zrele birokracije, svjesna dokle se odstupanje može dopustiti prije nego se upravu škole pozove na red i kazni.

Najrigidnije prinude rađale su se iz tradicionalnih kalvinističkih korijena: nepovjerenje prema djeci, nepovjerenje prema nastavnicima, nevoljkost da se suoči s tim da je adolescencija bezvrijedna riječ, strah od toga da se izgleda loše, strah od slabih rezultata na standardiziranim testovima, potiskivanje imaginacije - voljno potiskivanje - koje kolektivno nastavničko osoblje nameće onim kolegama koji još nisu izgubili svoj talent.

Tjednima sam se nakon tog posjeta osjećao loše. Debbiena je škola svakako bila za djecu bolje mjesto od škole Trećeg okruga, a ipak David Sarnoff ne bi tamo gubio vrijeme, niti bi to mjesto imalo g. Sarnoffu ponuditi išta stvarno. Ono što me najviše pogodilo bio je program rada za zajednicu u istočnom Centralnom parku - služenje zajednici zahtijevalo je obvezno pohađanje i obilato sam se time koristio u vlastitoj nastavničkoj praksi. Za mene je proizvodio zaprepašujuće koristi u svim područjima kurikuluma, bio sam vjernik.

A ipak, u ovoj slavnoj školi - koju su pohađali učenici stariji nego što je David Farragut bio kad je preuzeo upravljanje ratnim brodom; stariji od Washingtona kad je naučio trigonometriju, geodeziju, pomorsku arhitekturu i vojnu znanost - učenicima je zadano služenje zajednici dva sata tjedno. Dva sata tjedno. Tko bi pri zdravoj pameti *poželio* tinejdžera da mu dođe na dva sata tjedno, sa svim računovodstvom, obukom, nadzorom i gnjavažom koju to zahtijeva. To je bio način pogubne trivijalizacije ideala služenja, njegovo pretvaranje u površno crnčenje svih uključenih.

Povjerenikovo izvješće

Jednom me ravnatelj najbogatije srednje škole u Trećem okrugu - znat ćete na koga mislim, Murray - pitao nasamo bih li mu mogao pomoći da sastavi program nastave kritičkog mišljenja. Svakako, odgovorio sam, ali ako to učinimo kako treba, vašom školom nećemo moći upravljati. Zašto bi djeca koja su naučena kritički misliti i učinkovito se izražavati podnosila besmislice kojima ih na silu šopate? To je bio kraj našeg razgovora i njegova projekta kritičkog mišljenja.

Murray, vi ste jedina osoba koja je ikad svojom voljom sa mnom razgovarala o pedagoškim postavkama, u svih 26 godina koliko sam u tom poslu. Jedina. U tisućama sati koje sam proveo u zbornicama i na sjednicama, nitko živ osim vas nije bio otvoren za raspravu o ičemu bitnom u vezi s našim shvaćanjem pedagogije, ičemu što bi ih moglo dovesti u nepriliku. Svakako da ta intelektualna praznina govori nešto strašno o poslu koji je progutao vaš i moj život.

Moj kompliment je mamac na udici *sljedećeg* pitanja: Na kraju 1988., naš je bogati okrug statistički bio posljednji na rang-listi Državnog povjerenika za obrazovanje u dosadnoj publikaciji koja je izgledala kao telefonski imenik. Dugo se vremena moralo manipulirati brojkama da bi se

zaista shvatilo o čemu je riječ, ali kad sam shvatio, izgledalo je da kaže da smo u određenim ključnim kategorijama najgori školski okrug u državi New York, na 736. mjestu od 736. Ali, naš je dio grada svjetski poznat, zar ne? Imamo odlična sveučilišta, slavne istraživačke ustanove, muzeje, umjetničke centre, najbolji sustav prijevoza... o čemu se tu radi?

Poznato vam je koji prijezir osjećam prema instrumentima koji se koriste za rangiranje učenika, ali u ovom ću jednom slučaju biti nedosljedan i citirati ih kao mjeru neuspjeha školskog okruga. U matematici i čitanju trećega razreda rangirani smo na zadnjem mjestu. Samo smo devet mjesta iznad zadnjeg u pisanju petih razreda, čitanju, matematici i društvenim znanostima šestih razreda, a podnošljivi su matematika i biologija u sedmim razredima.

Slušajte, prijatelju; ne možemo biti zadnji ili gotovo zadnji od 736 školskih okruga u tako puno parametara, a da nismo ne samo loši, već u ponoru. *Zadnji* nije razina neuspjeha koju je lako postići; biti zadnji jest kreativan čin. Obitelj Sarnoff treba zahvaliti svojoj sretnoj zvijezdi da Treći okrug nije na svoju udicu upecao Davida. To je posao u kojem želite ostati “zauvijek”? Da ti se zavrti u glavi. Treba vas biti sram što uzimate novac za uludo trošenje života ove djece u stupici. Išao sam na sastanke odbora mnogih škola tražeći, kao Diogen, jednog poštenog člana odbora ili uprave, jednu osobu koja bi izgledala zabrinuta. Ali sve što sam ikad čuo bili su napadi samočestitanja i samodopadna ravnodušnost prema patnji koju smo stvarali.

Prema povjerenikovu izvješću, prosječni nastavnik u našim školama tamo je bio šesnaest godina, što je znak stabilnosti; a ipak, izmjena nastavnika iznosi nevjerojatnih 22% godišnje, gotovo je najviša u državi New York! Što je moglo prouzročiti takvu anomaliju? U nekim poslovnim aktivnostima takva bi izmjena uzdrerala menadžment. Ona je štetna za moral; zbog nje škola gubi svoja sjećanja. A ipak... a ipak, imamo i sve one nastavnike koji *ostaju*! Zašto? Dopustite da vam kažem zašto.

Uprave škole su u kombinaciji s nastavničkim sindikatom stvorile kastinski sustav. Određene se nastavnike u svakoj od naših škola nagrađuje dobrim programima, dobrim prostorom, dobrom djecom, u zamjenu za odanost i suradnju. Moć da se te privilegije dijele bit će kobno uvećana ako ikad dobijemo takozvane plaće “po učinku” (tko bi odlučivao o “učinku” osim nedovoljno uposlenih menadžera?). Te usluge su nagrade za one koji prihvaćaju igru, te se povlastice kupuju iskorištavanjem nesretnih kolega

nastavnika, često onih koji su posljednji došli, koji bivaju gurnuti u obavljanje nemogućih radnih zadataka i ubrzo napuštaju posao.

Situacija koju opisujem jest univerzalna i dio je otrovne pilule u prijedlozima o “učinku”. Učinak svakako NE bi išao učinkovitima - kako bi učenik, roditelj ili građanin definirali učinak - već kako bi to učinila školska uprava. Kad 22% nastavnika ne preživi dulje od jedne godine, dijelom je odgovoran kastinski sustav koji korumpira naše škole. Nitko se nikad ne zamara time da pita onih 100 do 150 nastavnika koji svake godine odu iz škole zašto su otišli. To je zato što svi već znaju.

Školska siva ekonomija

Nastavnici koji su sklopili pogodbu ne čine sveukupnost neradnih djelatnika u školama, postoji takva inflacija menadžmenta, i vidljivog i nevidljivog, koja nadilazi maštu. Na primjer, što reći na ovo: odnos broja učenika i nastavnika u našem je školskom okrugu prema državnim izračunima 15:1, ali je svuda broj djece u razredima trideset ili više. *Polovina ukupne nastavničke energije usmjerena je* na administrativne zadatke u svojoj ekonomiji politike rukovodstva. Nema zdravog poduzeća koje si može priuštiti ovu razinu zablude. Nastavnici koji nisu plaćeni tim ne-nastavničkim pogodbama oni su zbog kojih biste se trebali zabrinuti. Oni postaju ogorčeni i cinični. Oni nalaze načine da poravnaju račune, načine kojima smanjuju vlastitu proizvodnju. Vi, uprava, stvorili ste katastrofu pogodbama isplaćujući svoje miljenike.

Ne mogu izbjeći zaključak da smo obojica uključeni u projekt društvenog inženjeringa, čija je misija oslabiti dječje umove i izgraditi od njih loše karaktere - sve prikriveno licemjernim oduševljenjem koje izlijevamo na roditeljskim sastancima. Čuo sam jednoga ravnatelja (po mojim mjerilima on je pristojan čovjek, u to sam siguran) kako govori brojnoj publici da je šteta na ovoj djeci učinjena prije nego što su u sedmom razredu došla k njemu i da je njegov posao da ublaži njihovu bol i učini da se dobro osjećaju ovdje i sada, jer je njihova budućnost predodređena.

Možete li to vjerovati? Besramna drskost! To nisam mogao prihvatiti. Nije li funkcija morfija ili *cracka* da ublaži bol? Uz mogućnost izbora između tih stvari i škole kao lijeka, bili biste poremećeni da izaberete školu.

Dvije politike okruga pogotovo su uništile sposobnost

kontinuiranoga mišljenja među djecom. Prva je bila politička odluka skuhana u Fordovoj zakladi, koliko se sjećam, da se *ne* kontrolira neobuzdano ponašanje u razredu zbog toga što frustracija uzrokuje nisko samopoštovanje kod nasilnika. Dok se ova politika nametala (a i nakon toga), zadržana je *retorika* pristojnog ponašanja, kao da se ništa neobično nije događalo. Recite kako se to uopće razlikovalo od Big Brothera koji najavljuje da su se obroci čokolade povećali, dok su zapravo smanjeni? Razina nepoštovanja koju je naša nacija pokazala prema svojoj općoj populaciji ne bi bila moguća da negdje u komandnim centrima nije odlučeno da obične muškarce i žene treba lišiti bilo kakve moći pobune. I da im se može lagati bez grižnje savjesti, jer njihovo dostojanstvo nema važnosti. Niti njihovi životi.

Kako su se nametali ovi uvjeti za kaos, stvoren je jedan oblik trijaže pri čemu je nekoliko “najboljih” razreda (na liberalnoj Zapadnoj strani, što znači većinom bijelaca) trebalo održati na tradicionalnom standardu. Što se ostalih tiče, masa razmjerno pristojne djece izmiješana je ubacivanjem nasilnih, nemirnih, razornih učenika sve dok nije omogućena samo primitivna razina poduke. Da bi upravo škola oslobodili zamorne funkcije pomaganja u održavanju reda za *lumpen proletarijat*, poremećaji u razredu sad su diljem sustava smatrani *problemom loše nastave*. Drugim riječima, ako biste se požalili, ili zatražili pomoć, tretirali su vas s prijezirom i vaše bi radno mjesto bilo u opasnosti. *Mirabile dictu!* Teret discipline kao odgovornosti uprave je iščezao. I zato što se razmjerno strpljiva djeca razljute na neučinkovitost nastavnika u održavanju reda, mnoga su se pristojna djeca pridružila onima koji ga remete. Iznenaduje li vas to, Murray? Mislim, veza između uzroka i posljedice?

Druga destruktivna politička odluka bio je projekt kojim bi se iz drugih školskih okruga privukla djeca koja remete red da bi se prikrilo smanjeni upis u Trećem okrugu - pad učeničke populacije prouzročen lošom reputacijom Trećeg okruga stečenom temeljem prve političke odluke! Godine 1984., nakon što smo pali na najmanji upis učenika od svih okruga u gradu New Yorku (10.000), regrutirano je 3.000 poludivlje djece. To je bilo kao izbacivanje plutajućeg i suvišnog tereta kubanskih zatvora na Sjedinjene Države u vrijeme vala dolaska prekrcanim čamcima. Ta je radikalna odluka donesena bez ikakvih konzultacija s roditeljima ili nastavnicima od kojih bi se očekivalo da se nose s ovako divljom djecom. Uključivši ih u dotad mirne razrede, pakao se naravno otvorio. Kako se to moglo izbjeći? Ravnatelji su počeli zaključavati vrata svojih ureda. Po

kratkom postupku, Treći okrug je potonuo na dno gradske statistike. Nakon toga, na dno čitave države! Itekako bi se od tog materijala mogao snimiti film.

* * *

U dvadeset osam godina nastave, nikad nisam vidio da je neki upravitelj pokušao podići standard onoga što očekujemo od djece, ili onoga što očekujemo od sebe. Mi se, međutim, utapamo u retorici visokih očekivanja koju bi ozbiljno shvatili jedino oni koji nose karnevalske maske. Smjena upravitelja ne donosi razliku u kvaliteti školovanja: neki su deblji, neki oštriji, neki su crni, neki bijeli, neki hispano, neki stariji, neki mlađi - ali svi plešu na isti kobni zvuk svirale odozgo.

Desetljećima sam promatrao turobnu paradu muškaraca i žena koji iz ureda ravnatelja daju lijepa obećanja i svaki je od njih s vremenom učinio pogrešan korak koji je razljutio one koji njima rukuju pa su otišli.

Kroz sve je to vrijeme samo jedan ravnatelj, muškarac koji je dobio posao zahvaljujući dogovoru s mojom suprugom (nezavisni član školskog odbora u to vrijeme), prema kojem se on složio da će se držati nezavisno od intrigantskog utjecaja mešetara i ostalih koji su vodili okrug. Unutar jedne godine moral nastavnika vinuo se u visine - zajedno s pokazateljima postignuća - a okrug se na gradskoj rang-ljestvici postignuća podigao s dna do srednjeg centra.

To je bilo previše. Čovjeka su najurili zbog drskosti prema nadređenima, najurili su ga na javnom sastanku svi lokalni političari i vođe političkih klubova, pri čemu ga je s podija javno otjerao legendarni političar Zapadne strane poznat medijima kao "savjest gradskog poglavarstva". Vidite, Murray, previše je toga bilo na kocki - ne samo novac, nego karijere, pokroviteljstvo i ideološki status - da bi se dopustile bilo kakve promjene koje bi se u zbilji dogodile. Nevidljivi dioničari školstva morali bi odobriti promjene, a to se samo u bajci (ili posebnim privremenim okolnostima) može dogoditi. Ovo ne znači da su nitkovi moje priče loši ljudi; mnogi su prilično pristojni i inteligentni, kao vi, Murray. To znači da misija ambicije i preživljavanja svaki put nadvladava privrženost izvrsnosti.

To je prastari problem. Nastavnici tjelesnog odgoja i nastavnici matematike postaju ravnatelji i članovi uprava zato što imaju najmanje posla u jednom školskom danu, najmanje stresa i najmanje se emocionalno troše dok rade. Oni imaju vremena da se potkože. Penjući se u piramidi,

okružuju se odanim prijateljima kao odbojnicima, uvijek pazeći da uključe predstavnike određenih posebnih interesa kako ovi ne bi mogli ugroziti ugodna rješenja.

Škola kao narkotik

Što činimo, što smo učinili, Murray? Popunjavajući školske ploče i radne bilježnice, rukujući videorekorderima, puneći glave nepovezanim podacima otjerali smo i samu ideju kvalitete. I stalno kupajući mlade u pasivnosti, obasipajući ih sitnim naputcima i krivuljama za njihovo dobro, stvorili smo lijevaonice u kojoj se stvaraju nedovršeni muškarci i žene.

Proizvodi naše škole izranjaju s nesigurnim viđenjem prošlosti, s prazninom ondje gdje bi trebalo biti razumijevanje; bez sposobnosti vizualizacije budućnosti. Svaki učenik srednje škole u gradu New Yorku uči da su Sjeverni i Južni Vijetnam jedna država, podijeljena, i svi njihovi nastavnici u to također vjeruju. Ali, istina je da su *tisućama* godina oni bili *tri* države - a bile su prisiljene postati jedna pod francuskom dominacijom. Civilizacija dviju sjevernih država, Annama i Tonkina, potječe većinom iz Kine; kultura Južnog Vijetnama, država poznata kao Champa, potječe - kao i Kambodža - iz Indije. Dva su se područja među sobom borila gotovo dvije tisuće godina. Kao što ni Suniti i Šiiti u umjetnoj državi koju su stvorili Britanci, po imenu Irak, nemaju "rješenje" sukoba - samo povremeno obnovljeno nasilje. Zašto ovo ne znate, Murray? Vaše službeno zvanje jest "nastavnik povijesti", ali ono što vi predajete jest propaganda.

Djeca noćnih mora svuda su oko nas, bolesna od naše ravnodušnosti; neka imaju sposobnosti za ozdravljenje, većina nema. Ovo su djeca noćnih mora, tvrdim; bez životnih interesa, stvorenja uvježbana da organiziraju svoje vrijeme oko napadaja oduševljenja i zabave, ili izbjegavanja kazne. Karte puteva pred njima su lažne. Najčudesniji komentar o ovoj djeci tisuće su sati koje ona provode u *neistraživanju*, *neigranju*, *netražanju* prilika za osobni probitak - *već u gledanju drugih ljudi na televiziji, u muzičkim snimkama i računalnim igrama.*

Razumna djeca to ne bi nikad činila - zraka bilo čijeg života je prekratka da bi prihvatio pasivnost i maštariju ove razine. Predstavite si ovo: u obiteljima u kojima muž i žena nisu nikad bili razvedeni i u kojima žena ne radi, indeks gledanosti - televizije i sličnoga - pada na jednu desetinu prosjeka velikih gradova.

Institucije za koje vi i ja radimo stvaraju ovisnost. Djeca su ovisna o

tome da više vole apstrakcije i glupe fantazije od stvarnosti. Kako starim, počeo sam vjerovati da su dobri nastavnici opasniji od loših. Oni drže ovu bolesnu instituciju na životu.

Stari prijatelju, ja sam gotov. Namjeravam odaslati ovo pismo novom školskom odboru u nadi da bi moglo neke od njih navesti na razmišljanje. Nemam ni najmanjeg razloga vjerovati da hoće, ali mi to ne daje ispriku da ne pokušam.

5 Hector nije problem

Dajem otkaz

Tijekom svoje tridesete godine nastavničkog rada u javnoj školi Trećeg okruga, na Manhattanu, nakon što sam podučavao u svih pet srednjih škola u okrugu i ukrstio mačeve s jednom po jednom profesionalnom upravom dok su me se trudile riješiti; nakon što mi je dozvola za rad dva puta otkazana zbog neposluha i jednom potajno ukinuta dok sam bio na bolovanju; nakon što me Sveučilište grada New Yorka posudilo na određeno vrijeme od pet godina kao predavača na Odjelu za pedagogiju (gdje sam bio prvi na rang-listi među 250 nastavnika Odjela na “Studentskoj rang-listi nastavnika”, svake godine dok sam bio tamo); nakon što sam isplanirao i proveo najuspješnije dobivanje stalne financijske potpore u povijesti grada New Yorka; nakon što sam pomogao jednom osmom razredu obaviti trideset tisuća sati dobrovoljnog rada za zajednicu; nakon što sam organizirao i financirao prehrambenu zadrugu koju su vodili studenti; osigurao više od tisuću šegrtovanja i upravljao prikupljanjem desetaka tisuća knjiga za ustroj privatnih studentskih knjižnica; nakon izrade četiri govorna rječnika za slijepe, pisanja dva originalna studentska mjuzikla i lansiranja drugih brojnih inicijativa za reintegraciju učenika i studenata u opću ljudsku stvarnost - dajem otkaz.

Bio sam nastavnik godine države New York kad se to dogodilo. Nakupljanje gnušanja i frustracija postalo je preveliko i ono me napokon iscrpilo. Da bih testirao svoju odluku, poslao sam kratak esej u *Wall Street Journal* pod naslovom “Mislim da dajem otkaz” (“I Quit, I Think”). U njemu sam objasnio svoje razloge zašto sam odlučio napustiti ring, unatoč tome što nisam imao ušteđevine niti naznaku ideje što bih drugo mogao raditi sredinom svojih pedesetih da bih platio stanarinu. Eseg je, u cijelosti, glasilo ovako:

Državno školovanje najradikalnija je avantura u povijesti. Ubija obitelj monopolizirajući najbolje vrijeme djetinjstva i podučava nepoštivanje doma i roditelja. Cijeli je nacrt školskog postupanja

preuzet od Egipćana, ne od Grka ili Rimljana. On izrasta na teološkoj ideji da je ljudska vrijednost rijetkost, simbolički predstavljena vrhom piramide.

Ta je ideja prenesena u američku povijest preko Puritanaca.

Našla je svoj “znanstveni” prikaz u Gausovoj krivulji, u kojoj se talent tobože smješta prema nekom tvrdom zakonu biologije.

To je religijska ideja, a škola je njezina crkva. Nudim rituale da se hereza drži podalje. Pružam dokumentaciju da opravdam nebesku piramidu.

Sokrat je predvidio da će se, ukoliko podučavanje postane službena profesija, nešto ovakvo dogoditi. Profesionalnim se interesima ugađa tako da se ono što je lako učini da izgleda teško; tako da se laici potčine svećenstvu, škola je Suviše vitalan projekt zapošljavanja, poslodavaca i zaštitnika društvenog poretka da bi si dopustila da bude “reformirana”. Ona ima političke saveznike koji paze na njezino stupanje; zbog toga reforme dolaze i prolaze a puno se ne mijenja. Niti reformatori ne mogu školu zamisliti znatno drukčijom.

David nauči čitati u dobi od četiri godine; Rachel u dobi od devet. Razvijajući se normalno, kad im je oboma trinaest, ne može se reći tko je naučio prvi - razlika od pet godina ne znači ništa.

Ali u školi, ja bilježim Rachel oznakom “poteškoće u učenju” i, također, malo usporavam Davida. Za plaću, učim Davida da bude ovisan o meni da mu kažem kad da ide dalje, a kad da stane. Neće prerasti tu ovisnost. Prepoznajem Rachel kao robu S rasprodaje kakvom se hrani “školovanje prema prilagođenom programu”.

Na svom će mjestu biti zaključana zauvijek.

U trideset godina podučavanja djece, bogate i siromašne, gotovo nikad nisam sreo dijete s poteškoćama u učenju; jedva da Sam ikad Sreo nadareno i talentirano, također. Kao i sve školske kategorije, ovo su sveti mitovi stvoreni ljudskom maštom. Oni izviru iz vrijednosti koje nikad ne propitujemo jer čuvaju hram školovanja.

To je tajna koja se krije iza testova s kratkim odgovorima, školskog zvona, jednakih vremenskih blokova, svrstavanja po

dobi, standardizacije i čitavog ostatka školske religije koja kažnjava naš narod. Nema pravog načina da se postane obrazovan; ima onoliko načina koliko ima otisaka prstiju. Ne trebaju nam nastavnici s uvjerenjima saveznih država da bi se obrazovanje dogodilo - izdavanje uvjerenja vjerojatno garantira da se neće dogoditi.

Koliko je još dokaza potrebno? Dobre škole ne trebaju više novca ili dulju školsku godinu; one trebaju prave izbore slobodnog tržišta, raznolikost koja odgovara svakoj potrebi i preuzima rizik. Ne trebamo nacionalni kurikulum, ni državno testiranje.

Obje inicijative nastaju iz neznanja o tome kako ljudi uče ili namjerne nezainteresiranosti za to. Ne mogu više poučavati na ovaj način. Ako doznate za posao na kojemu ne moram povrjeđivati djecu da bih zarađivao za život, izvijestite me. Kad dođe jesen, tražit ću posao.

Moj kratki esej odaslan je u ožujku i zaboravio sam na njega. Negdje usput, vjerojatno sam dobio obavijest da će biti objavljen prema nahodanju urednika, no ako je tako, to je bilo brzo zaboravljeno pod pritiskom uznemirenih osjećaja koja su pratila moju unutarnju borbu. Napokon, 5. srpnja 1999., stisnuo sam zube i dao otkaz. Dvadeset dana kasnije, *Journal* je objavio moj uradak.

* * *

Kad se osvrnem na tridesetogodišnju nastavničku karijeru punu priznanja i nagrada, nekako ne mogu sasvim povjerovati da sam proveo tako puno svojeg vremena na zemlji institucionaliziran. Ne mogu vjerovati da je dopušteno da centralizirano školovanje uopće postoji kao gigantski stroj za indoktrinaciju i razvrstavanje, koji krade ljudima njihovu djecu. Je li se to zaista dogodilo? Je li to bio moj život? Bože, pomози mi.

Škola je religija. Bez razumijevanja ovog aspekta svete misije, sigurno ćete pogrešno uočiti što se tamo događa kao rezultat ljudske gluposti ili potkupljivosti ili klasne borbe. Sve to postoji u jednadžbi; samo što nijedno od njih nije jako važno - čak i bez njih škola bi se razvijala u istom smjeru.

Obični ljudi šalju svoju djecu u školu da postanu pametna, no ono što moderno školstvo podučava jest bedastoća. Staromodna bedastoća najčešće je bila jednostavno neznanje. Sad je pretvorena u stalne matematičke

kategorije relativne gluposti, kao “nadareni i talentirani”, “prilagođeni program” - kategorije u koje je učenje razmješteno za dobro sustava i društvenog poretka. Bedasti ljudi nisu više samo neznalice. Oni su sad opasni imbecili čiji se umovi moraju uvjetovati obilnim dozama komercijalno priređenih dezinformacija u svrhu umirivanja.

Nova glupost naročito je smrtonosna za djecu srednjeg i višeg sloja koja su pritiscima, koje svijet nameće njihovim često nesigurnim roditeljima (da se prilagode) već učinjena plitkima. Kad postanu punoljetna, ova djeca osjećaju da moraju nešto znati, zato što njihove diplome i dozvole kažu da znaju. U to ostaju uvjerena dok neočekivano brutalan razvod, otkaz, zbog smanjivanja tvrtke, ili napadaji panike koji nastaju zbog besmislenosti ne uspiju uzdrmati nesigurnu ravnotežu njihovih nepotpunih odraslih života. Alan Bullock, engleski povjesničar, rekao je da je zlo stanje nesposobnosti. Ako je u pravu, onda je naša školska avantura ispunila dvadeseto stoljeće zlom.

Kad su najbolja djeca jednom uključena u takav sustav, rastaču se moralno, postajući ovisna o odobravanju grupe. Stipendistica National Merit Scholarship,¹⁹ iz moje obitelji, jednom je napisala da joj je san biti “djelićem velikoga stroja”. To mi je slomilo srce. Ono što djeca zatupljena školovanjem ne mogu jest misliti svojom glavom ili se dulje opustiti a da se ne osjećaju blesavo; zatupljeni dječaci i djevojčice otkrivaju svoju ovisnost na mnogo načina i stariji znalci ih lako iskorištavaju.

Ako mislite da se bedastima ne može pružiti ništa osim ljubaznosti, zato što je to biologija (model Gausove krivulje); ako vjerujete da su kapitalistički mučitelji uništili bedaste (neo-marksistički model); ako vjerujete da bedastoća odražava nedostatak moralne snage (kalvinistički model), ili da je to način diskvalificiranja tupavih iz reprodukcijskog bubnja (darwinistički model) ili način na koji zajednica osigurava da netko čisti zahode (pragmatičko-elitistički model), ili da je to dokaz loše karme (budistički model); ako vjerujete bilo kojem od raznih objašnjenja koja se daju za položaj bedastih u društvenom poretku, onda ćete biti prisiljeni suglasiti se s tim da je za bavljenje problemom bedastih potrebna golema birokracija. U protivnom bi nas ubili na spavanju.

Mogućnost da bedasti ljudi ne postoje u broju koji bi bio dovoljan da opravda brojne poslove namijenjene brizi o njima može vam izgledati nevjerojatna. Ipak, ovo je moja tvrdnja: masovna bedastoća prije svega je morala biti izmišljena; ona nije stvarna.

Hector, krotitelj konja

Zamislite si trinaestogodišnjeg Hectora Rodrigueza onako kako sam ga ja prvi put vidio jednog hladnog dana u studenom; lagane grade, maslinastog tena, niskog rasta, s velikim crnim očima, tijelo mu akrobatski izvijeno u pokušaju da se provuče pokraj ulaza klizališta u sjevernom dijelu Central parka. Poznao sam Hectora nekoliko mjeseci kao njegov nastavnik, no do tog ga trenutka nikad nisam zaista vidio, niti bih ga i tada vidio da nije bilo zapanjujuće zagonetke: švercao se pokraj ulaza s plaćenom ulaznicom u džepu. Je li poludio?

Našavši Hectora ukliještenog između rešetaka rotirajućih sigurnosnih vrata, zaviknuo sam, "Hectore, idiote, zašto se šuljaš? Imaš kartu!"

Njegov mi je pogled poručio: "Čemu vika? Znam što radim." Zapravo je izgledao uvrijeđen mojim nerazumijevanjem.

Hector je provodio pokus da bi odgovorio na jednostavno pitanje: Može li se prevariti rešetka koja se automatski okreće? Postoji li sigurniji način da to dozna nego s plaćenom kartom u ruci za slučaj da bude uhvaćen?

Kasnije, dok sam pretraživao njegove školske zapise kako bih uspio razumijeti njegovo ponašanje, otkrio sam da je ovaj, kroz kratko vrijeme svog boravka na Zemlji, stvorio poduži dosje prekršaja. Iako mu nijedno od nedjela prije sto godina ne bi priskrbilo više od dobro isprašene stražnjice, sad su ona pomagala održavanju carstva socijalnih službi.

U vrijeme ovoga incidenta, Hector je pohađao jednu od najniže rangiranih javnih škola u državi New York, školu iz skupine onih kojima je prijetilo da ih preuzmu državni nadzornici. Od trinaest razreda Hectorove godine školovanja, čak devet ih je bilo bolje rangirano od njegovog. Hector je bio iscrpljeni losos koji pliva protiv divlje struje što je prijetila otplaviti njegovo dostojanstvo. Namjerno smo pustili bujicu svrstavajući oko tisuću i sto djece u pet strogo ograničenih kategorija: "izrazito nadareni i talentirani"; "nadareni i talentirani"; "izrazito uspješni"; "osrednji"; "prilagođeni program". (Ovi posljednji su imali tri puta veću novčanu vrijednost za školu nego ostali, što je osiguravalo pravi poticaj da se nađu fatalna oštećenja tamo gdje ih uopće nema.)

Hector je pripadao osuđenoj kategoriji nazvanoj "osrednji", koja je i sama bila podijeljena u potkategorije označene s A, B, C i D. Najgori od najgorih iznad prilagođenog programa bili su "osrednji D". Toj je skupini

pripadao i Hector. Kako je prilagođeni program bio doživotna kazna isključivanja iz skupine i vršnjačkog ponižavanja, mogli bismo Hectora čak smatrati sretnim da je “osrednji D”, iako je, kao “osrednji D”, lebdio u onom tankom sloju milosti točno iznad doista prokletih. Rezultati Hectorovih standardnih testova smještali su ga oko tri godine iza sredine skupine. Ne samo da je bio nigdje, bio je još dva metra dublje.

Ubrzo nakon što sam zatekao Hectora kako provaljuje, bio je uhvaćen u obližnjoj školi s pištoljem. Bio je to lažni pištolj, ali je školskim tajnicama i ravnatelju izgledao prilično stvarno. Ujutro je pušten na božićne blagdane i tad je otperjao u svoju staru osnovnu školu (koja je još radila), namjeravajući raspustiti mlađu djecu, osloboditi robove kao neki mini-Spartak. O ovome sam doznao na božićnom domjenku nastavnog osoblja kad je ravnatelj došao do mjesta gdje sam kampirao pokraj salate od krumpira i zaviknuo: “Gatto, što si mi to učinio?”

Sad otputujmo u vremenu godinu unatrag: Hector je u prvom razredu srednje škole. U njegovom drugom periodičnom izvještaju stoji da je pao... pao iz svih predmeta i dovoljno je izostao da bude opomenut zbog neopravdanih izostanaka.

Vidite li Hectora oslikanog ovim nesmiljenim školskim izvješćima? Siromašan, nizak za svoju dob, član manjine, bez pozornosti ljudi koji nešto znače, bedast u superbedastom razredu, bizarni provaljivač, naoružani tip, potpuni gubitnik u srednjoj školi. Vidite li Hectora? Svakako mislite da to možete. Kako ne biste? Sustav njegovo svrstavanje i predviđanje njegove budućnosti čini tako lakim.

Što će društvo učiniti sa svojim Hectorima? To je dječak, pomnožen s milijunima, kojeg su ljudi iz škole mučili u svakom desetljeću dvadesetog stoljeća. To je dječak koji je uništio akademsku misiju američkog javnog školstva, pretvarajući ga u rad na stovarištu, u kliniku uvježbavanja ponašanja i prilagodbe stavova. Kad je *Christian Science Monitor* snimio dokumentarac o mom i Hectorovom razredu, ravnatelj je rekao snimateljima: “Svakako, sustav zaudara, ali John nema ništa čime bi ga zamijenio. I koliko god sustav bio loš, bolji je od kaosa.”

No, je li jedina alternativa sustavu koji guši zaista kaos? Narodu je bila prodana ideja da je Hector problem modernog školovanja. To pogrešno shvaćanje demon je s kojim se suočavamo, ispod svojih mnogobrojnih krinki i iza retorike promjenjivog oblika. Prisilno školovanje bilo je zamišljeno kao prva linija fronte u ratu protiv kaosa, početak napora

da se Hector i njemu slični drže u pritvoru. Važni ljudi vjeruju žarom religioznih fanatika da civilizacija može preživjeti samo ako se iracionalni, nepredvidivi impulsi ljudske prirode stalno potiskuju i ograničavaju dok se njihova demonska vitalnost ne potkopa.

6

Camino de Santiago

Povratna informacija

Dopustite da na početku priznam da sam u savjetodavnom odboru organizacije koja se zove Amerika bez televizije. Kao nastavnik, shvatio sam da su djeca koja su me izluđivala uvijek bili veliki ljubitelji televizije. Profil njihova ponašanja nije bio lijep. Djeca ovisna o televiziji bila su neodgovorna, nezrela, nepoštena, zlobna; iznad svega ostalog izgledalo je da im nedostaje bilo kakav cilj, kao da su konzumiranjem previše izmišljenih priča modelirali sebe prema muškarcima i ženama koji su se pravili da su netko drugi, slušali previše hamburgera koji govore i previše objašnjenja o tome kako stvari stoje (pod sponzorstvom naftnih kompanija i vijeća za mliječne proizvode), izgubili su snagu da djeluju kao cjelovite ličnosti - da odrastu.

Bilo je to gotovo kao da je televizija - kao i sama škola - krađuci vrijeme potrebno za pisanje vlastitih priča, umanjila njihov duh. Kad su se pojavila računala, vidio sam da se problem još pogoršava. Potencijalno, bila su bolja opcija, zbog mogućnosti ponude interaktivnosti, ali je većina korisnika koje sam vidio ogrezla u pornografiju, igre koje se igraju protiv programa, ne drugih ljudi, i u mnoge promatračke pothvate koji su zahtijevali samo potrošnju, ne aktivno usmjereno ponašanje.

Čak sam i s internetom vidio kako je lako prijeći crtu prema pasivnosti ukoliko se ne primijeni dobra disciplina, a iz iskustva sam znao kako je do nje teško doći.

Tražeci radnu hipotezu s kojom bih stvorio protuotrov za nastalu štetu, brzo sam napustio propovijedanje kao rješenje. Što god se može reći protiv televizije, igara, interneta i svega ostalog, rečeno je ovoj djeci toliko puta da njihovi umovi odbijaju ponovno čuti te riječi. Olakšanje je trebalo doći na drukčiji način; ako su ove stvari zaista tako loše kako sam vjerovao da jesu, ako umanjuju intelekt i kvare karakter kao što sam osjećao, rješenje bi se moralo naći u *prirodnoj sklonosti mladih da se tjelesno kreću*, ne da sjede, prije nego u potiskivanju tog poriva ograničavanjem na

sjedanje u školskim stolicama i komercijalnim navođenjem da gledaju izvođače umjesto da sami nešto izvedu.

Glavni mehanizam koji je prouzročio štetu bilo je potiskivanje prirodnih petlji povratne sprege koje omogućuju učenje na pogreškama. Netko tko sam pokušava jedriti u malom čamcu neizbježno će usmjeravati brod previše lijevo pa previše desno kad jedri u vjetar a odredište je ravno, ali će se te početničke pogreške u praksi ispraviti jer će povratne informacije usmjeravati reakcije i prosudbu jedriličara. U području svladavanja govora, sa svim njegovim složenim ritmovima i sintaksom, bezbrojnim tonovima i nijansama diktacije, odlučujuća je varijabla vrijeme provedeno u praksi. U oba slučaja, što je situacija zahtjevnija, to se brže postiže sposobnost.

Glavni razlog zašto su birokracije tako glupe jest taj da ne mogu učinkovito odgovoriti na povratnu informaciju. Pomislite na školsku upravu, koju zakon prisiljava da slijedi *pravila* koja su sačinjena davno i daleko - kao da ljudska situacija slijedi formulu koja se može kodificirati. Upravu ljute povratne informacije od roditelja, nastavnika, učenika, ili vanjska kritika, zato što njihova interna jedinstvenost ovisi o pravilima, ne o davanju i primanju.

Apsolutna potreba za povratnom informacijom odasvud u stjecanju obrazovanja (čak i od vlastitih neprijatelja), prisilila me da pobliže pogledam kako se kruto učenicima naređuje - na način koji se ne koristi urođenim sposobnostima rasta kroz povratne informacije. Moje je mišljenje bilo da će se, ponovnim uspostavljanjem ovog prirodnog biološkog kruga, odvratni prikazi ponašanja bolesnog od medija među mojim učenicima smanjiti. I mišljenje se pokazalo ispravnim.

Sad imate informacije koje su vam potrebne da razumijete što je moj gerilski kurikulum razlikovalo od vrtnih varijacija "alternativnih" pristupa - njihov je cilj bila neaktivnost (čak aktivnost, ali ona koja nije znatnije obuhvaćala povratnu informaciju). Dovoljna aktivnost, sama po sebi, koja cilja u *bilo kojem* smjeru, prouzročila bi da djeca dragovoljno smanje vrijeme buljenja u osvjetljene kutije. Snažno sam slutio da nezrelo izražavanje djece nema puno veze sa sadržajem medijskog programiranja i da ima sve veze s fatalnom računicom, pri čemu je stvarno iskustvo izdvojeno iz mladih života i na njegovo je mjesto ubačeno simulirano.

Primio sam se toga da svoje učenike šokiram otkrivanjem da je bavljenje stvarnošću licem u lice zanimljivije i ugodnije nego gledanje

unaprijed upakiranog svijeta medijskih prikaza. Moj je cilj bio pomoći im da se riješe balasta života promatrača koji im je dodijeljen, kako bi mogli postati igrači. Nikome u školskom okruženju nisam mogao reći što radim, ali sam se jako potrudio uključiti roditelje kao aktivne sudionike. Baš kao što je Shen Wenrong prekršio mnoge zakone da bi prenio čeličanu Phoenix u Šangaj tri puta brže nego što su njemački inženjeri mislili da je moguće, i ja sam prekršio mnoge zakone da bih ostvario ovaj gerilski kurikulum. Od početka je davao nadahnjujuće rezultate.

Uranjanje djece u napete, ali oživljujuće vode stvarnog života - šaljući ih na ekspedicije diljem države, otvarajući sudski sustav njihovim parnicama i gospodarstvo njihovim biznisima, puneći javne forume njihovim govorima i političkim akcijama - učinilo je da shvate, bez predavanja, koliko je mnogo njihova vremena bilo bez iznimke uludo utrošeno sjedenjem u mraku. I kako se to shvaćanje ukorijenilo, njihova je ovisnost o elektroničkim kućama lutaka opala.

Camino de Santiago

Važnu inspiraciju za ovaj transformacijski kurikulum dao mi je srednjovjekovni hodočasnički put preko sjeverne Španjolske pod nazivom Camino de Santiago. Svake godine su tisuće vrlo obrazovanih, često uspješnih ljudi iz cijeloga svijeta, hodale stotine kilometara putem prema mjestu gdje je sahranjen apostol Jakov u Santiago de Composteli, gradu u sjeverozapadnoj Španjolskoj. Običaj je uspostavljen davno, ali u moderna vremena sve više su ga prihvaćali ljudi koji nisu bili religiozni u uobičajenom smislu, moderni ljudi otuđeni zbog pritiska suvremenog života. Oni su hodočastili da bi sa sobom stvorili nov odnos, da bi osjetili da se na sebe mogu osloniti, da bi bili bliski s prirodom, da bi uživali u povijesti i kulturi i imali vremena za razmišljanje.

Moja je pretpostavka bila da bi mojoj djeci, ako su ih televizija i računala otuđila od sebe samih, od obitelji i prirode, slično hodočašće možda moglo pomoći da nadu put i povrate se. Radeći u tajnom dogovoru s roditeljima koji su bili jednako očajni kao što sam i ja bio, poslao sam svoje 13-godišnje učenike da sami propješače pet općina grada New Yorka. Neki su obilazili Manhattan, razdaljinu od oko 45 kilometara; drugi su hodali kroz različite dijelove grada, uspoređujući ih, gradeći profile ljudi i biznisa u svakom od njih po znakovima kao što su odjeća, govor, arhitektura, izgled prozora - integrirajući ova promatranja iz prve ruke s

razgovorima i istraživanjem u knjižnici (od čega se puno toga danas može naći na internetu).

Neka su djeca izradila kartu Central Parka iz različitih kutova gledanja, neki su mapirali velike sveučilišne kampuse, poslovne četvrti, crkve, muzeje - neki su *upali* u takve vladine urede kao što su ured za obrazovanje ili policijska sjedišta, ali ne kao školska ekskurzija. Pojedinačno. Opisali su i analizirali ono što su ondje vidjeli, napisali pamflete uputa za druge, pokušali ovladati karakterom i korisnošću ovih mjesta.

Nitko nije bio prisiljen obaviti ekspediciju sam, iako je to imalo najveću vrijednost, ali je cijele školske godine stajala trajna ponuda da svatko može dobiti dan ili dva (ili deset, iako je to zahtijevalo više lukavosti pri zaobilaženju birokracije) izvan škole za istraživanje - sve dok je bio voljan hodati sam i primiti se nekog korisnog predmeta proučavanja.

Turistički vodič po Islandu

Kako je moj zet bio Islandanin, bio sam motiviran naučiti što više mogu o toj udaljenoj kulturi. Dok sam obavljao privatno istraživanje, naletio sam na drugi bogati izvor inspiracije za kurikulum koji sam stvarao u hodu. Island ima čudnu i prekrasnu knjigu, vodič, čiji mi je primjerak netko posudio, *Turistički vodič po Islandu (A Visitor's Key to Iceland)*. Ta jedinstvena knjiga slijedi svaki put u toj zemlji, korak po korak, potpuno oživljavajući samu zemlju i sve što je sagrađeno: vjeruje se da su dvije škrinje srebra sakrivene na ovom brdu. Ovdje je most koji se srušio i omogućio ubojici da se izvuče - i dokazao njegovu nevinost. U ovom je vrućem izvoru slavni odmetnik kuhao meso. Tamo je farma čiji su stanovnici odbili trudnoj ženi dati utočište - bili su iste te noći živi sahranjeni pod odronom zemlje.

U toj je knjizi povijest u svom najboljem izdanju, oživljavajući sve, vraćajući apstraktne crte na karti ili riječi u knjizi povijesti u živopisan život. S tim modelom kao mojim primjerom, moja su djeca napisala turistički vodič za najsigurnija mjesta na Manhattanu da se sakriju kad pobjegnu od škole, za odlične pizzerije Manhattana (i one loše, također), za arhitekturu stambenih zgrada od smeđeg kamena u radijusu od deset blokova oko škole, za obližnje bazene pet općina (nekoliko međusobno udaljenih, ali dovoljno za komparativni vodič, kompletno sa sociološkim analizama njihova kulturalnog konteksta i klijentele). Mnogi su pokusi

uključivali otkrivanje skrivenog znanja i stavova starijih muškaraca i žena, onih vezanih za kuću i onih koji provode vrijeme sjedeći na klupama Riversidea i Central Parka.

Kad je jednom ova transformacija okrenuta proizvodnji bila pokrenuta, sjaj svijetlećih ekrana izgubio je nešto od svoje privlačnosti; nije ni izbliza toliko zadovoljstvo promatrati kako glumci nešto čine, koliko biti sam u akciji. Stvarnost, kad je povezana s neodoljivim intelektualnim radom, izaziva to da petlje povratne sprege u većine mladih stvaraju znatan rast, toliki da sam počeo očekivati da bi učenici obogaljenog morala i ponašanja, koji su ušli na vrata mog razreda u rujnu, do sljedećeg travnja mogli biti na putu da postanu zanimljivi i produktivni mladi ljudi. Ne želim si pripisivati zasluge za nešto što je moralo biti otkriveno dok smo živjeli u spiljama - prihvaćanje teških izazova izravno je *sine qua non* samousavršavanja i osposobljavanja. To nije znanost o svemirskim letjelicama.

Najveće je iznenađenje bila lakoća postizanja, nije zahtijevala ni talent ni novac; svatko bi mogao ponoviti moje rezultate. Neću poricati, težak je rad pokušati izvesti taj trik sa stotinu trideset djece godišnje, ali se mnogo napora utroši na iznalaženje načina da se zaobiđe sveprisutni teret školske uprave. U sustavu, koji bi bio prilagođeniji za učenje

(a manje prilagođen društvenoj kontroli) uzbuđljivost posla bi više nego preteгла nad potrebnim naporom. I, svakako, kad bi svatko u društvu bio na istoj valnoj dužini o potrebi razvoja intelekta i karaktera u mladima (ne opterećujući ih lancima), posao bi bio... dječja igra.

Tijekom godina moji su učenici pokrenuli toliko korisnih projekata i zaslužili tako mnogo aplauza i nagrada da sam se našao obasut nagradama škole koja nije imala pojma kako sam postigao takve rezultate. Kad sam odborima za dodjelu nagrada pokušao objasniti kako sam *malo* morao raditi za ta postignuća, pretpostavljam da je to bilo odbačeno kao očekivana skromnost, no danas kad više ništa o tome tko sam ne moram sebi dokazivati, iskreno se nadam da ćete mi vjerovati. Podignite čizmu s pregaženih vratova svoje djece, proučite *njihove* potrebe, ne svoje, ne dajte da vas stručnjaci zastraše, ponovno povežite svoju djecu s primarnim iskustvom, napustite igru pobjednika i gubitnika za trenutak i dobit ćete iste rezultate koje sam dobio ja. Možda i bolje.

Neki unutarnji sat kuca u svakom životu, upozoravajući nas da imamo zakazane susrete sa stvarnošću: stvarni posao koji trebamo obaviti,

stvarne vještine koje trebamo naučiti, stvarne borbe koje trebamo voditi, stvarne rizike koje trebamo preuzeti, stvarne ideje s kojima ćemo se hvatati u koštac. I očajnički je potrebno da u vašim zamišljanjima bude i smrt, da nikad ne zaboravite kako je kratak i neizbježan luk vašeg života.

Mnogo je godina mnoštvo vanjskih utjecaja - televizija, računala i državno školovanje kao glavno među njima - kovalo zavjeru da bi odvojilo djecu od njihove neodgodive potrebe da sudjeluju u svemu. Krajnji je rezultat bila nacija ljutih, uplašanih, nemilosrdnih i nepotpunih dječaka i djevojčica na mjestu muškaraca i žena. Ljudi osuđeni da budu nepotpuni, nesposobni i zastrašeni, naći će načina da se osvete na onima u svojoj blizini, dok malo po malo umiru ispred elektroničkog ekrana. Vratite ono što je ukradeno i problemi razvoja djece na koje stručnjaci upozoravaju smanjit će se, kao što će i samo djetinjstvo nestati u bolesnim teutonskim umovima koji su ga iznjedrili.

Od dolaska školskih učionica i elektroničkih ekrana, mnogi od nas nikad nisu odrasli. Previše je našeg dragocjenog vremena pokušaja i pogrešaka utrošeno sjedenjem u mraku. Biti zrela osoba znači živjeti sa svrhom, svojom vlastitom svrhom: znači prihvatiti odgovornost kao hranu koju život odraslih treba; znači ponašati se kao dobar građanin - iznalaziti načine da se zajednici u kojoj se živi dodaje vrijednost; znači boriti se sa svojim slabostima i razvijati srce, um i duh - nijedno od toga nije u posjedu gomile promatrača.

Vezivanje tijela i uma za ekrane smanjuje duljinu pažnje na brzo primanje onoga što uređuju nepoznati; ono stvara žudnju za stalnom stimulacijom koju stvarnost ne može zadovoljiti. Nasilje jedne ili druge vrste najlakši je način da se umiri nezasićna glad za podražajima koju osjećaju besmrtnici. A to uključuje nasilje bizarnog seksa - najvažnijeg psihološkog proizvoda koji se prodaje na internetu. Ruski emigrant Pitirim Sorokin, osnivač Harvardskog odsjeka za sociologiju, povezo je kulture nasilja, kakva je naša vlastita, s nezasićnom žudnjom za ratovanjem, i kasnim stadijima civilizacije u završnoj fazi propadanja.

U svim neuspješnim društvima, poštovanje za obveze i obitelj pada zajedno sa suosjećanjem za svoje bližnje - da bi ih se zamijenilo preokupiranosti zabavom, zlorabom i grabežom. Unatoč pažljivo proračunatoj propagandnoj paljbi o upornom padu stope kriminala posljednjih godina, 1999. u odnosu na 1959. imamo četverostruku stopu razbojstava. Četverostruko više građana u zatvoru. Ovaj je znatan porast

kriminala uslijedio odmah nakon prodora televizije u našu kulturu.

Koliko god izgleda da smo duboko zaglibili u ove protuživotne ovisnosti - oženjeni strojevima - prestanak je, barem fizički, jednostavan kao izvlačenje iz utičnice. Pokažite mladoj osobi ovisnoj o televiziji da je život zanimljiviji od televizijske zamjene i priroda će s vremenom učiniti ostalo - ali je izraz koji tu vrijedi "pokazati", ne "reći". Mnoge od mojih sumnji prema televiziji odnose se i na računalne monitore. Kako izbjeći da postanemo nepotpuni ljudski produžeci ove tehnologije, a pritom uživamo njezinu nadnaravnu moć da nas, neovisno o institucionalnim intervencijama, poveže na mnogo novih načina, najveći je izazov 21. stoljeća.

Kad bismo odbacili dvije od četiri godine srednje škole i potrošili novac na to da svakoga pošaljemo u njegov osobni Camino de Santiago, to bi nemjerljivo pomoglo da se odgovori na izazov. Ne treba to biti spektakularno kao hodanje Georgea Meeghana, na koje se 1970-ih uputio sam od Tierra del Fuego do Point Barrowa na Aljasci napustivši treći razred srednje škole, to ne bi trebalo biti spektakularno jedrenje kakvo je 1980-ih Tania Aebi (koja je napustila srednju školu) poduzela kad je oplovila svijet u osamipolmetarskom brodu, ali nema apsolutno nikakvog razloga zbog kojeg dječak i djevojčica u Americi ne bi trebali imati značajan osobni Camino kao dio školovanja.

Ako država za vas to neće učiniti, morate to učiniti sami.

Oružja za masovno poučavanje

Samo 31 posto visoko obrazovanih Amerikanaca može potpuno razumjeti priču u novinama, što je pad u odnosu na prethodno desetljeće kad ih je to moglo 40 posto.

Nacionalno vijeće za budućnost
visokog obrazovanja, kolovoz 2006.

35 posto mladih žali zbog svojeg iskustva na sveučilištu i ne smatra ga vrijednim uloženog vremena i novca; više od polovine izjavilo je da nisu naučili ništa korisno.

Wilson Quarterly, jesen 2006.

Moralna trulež

U dobi od šesnaest godina, slijepi francuski tinejdžer Jacques Lusseyran postao je za vrijeme Drugog svjetskog rata vođa tajne grupe otpora sa šest stotina članova. Lusseyran je organizirao postavljanje dinamita, politička ubojstva i druge nasilne oblike sabotaže da bi oslobodio svoju Zemlju od Nijemaca, priča je koju je napisao u svojoj autobiografiji, *I bi svjetlo (And Then There Was Light)*. U četvrtom poglavlju, govorio je o svojem ranom školovanju, nazivajući iskustvo u razredu moralnom propašću:

... postoji takva stvar kao moralna trulež i to je bio slučaj u školi. Grupa ljudskih bića koja prisilno borave u jednoj prostoriji počinje zaudarati. To se doslovce događa, a s djecom se događa još brže. Pomislite samo koliko suspregnute ljutnje, ponižene nezavisnosti, osujećenog lutanja i nemoćne znatiželje mogu akumulirati dječaci u dobi između deset i četrnaest godina...

Lusseyran je bio u stanju ubiti velik broj muškaraca tek nekoliko mjeseci nakon što je napustio školu “gdje je nedostajao stvarni svijet sa svim stvarnim moralnim pitanjima.” Postajemo ono što vidimo. To je nešto za pamćenje, Columbine.

Škola kao oružje

Većina povijesnih napisa o školovanju tako je negativna da se pitate kako je to treniranje pedagogije ikad prošlo test vremena sa svojim originalnim dijelovima, gotovo nepromijenjenim. Vjerojatno donosi neke koristi, ali koje i za koga, nije sasvim jasno.

Očito se čini da škola oslabljuje obitelj i sve veze, ali možda nastaju neke protuvrijednosti koje, sve u svemu, nagrađuju ljude koji su radikalno razjedinjeni jedni od drugih i od sebe samih. Škola uzdiže pobjede tako visoko iznad navodnog cilja učenja da povremeno, kad istraživanja otkriju da čak i elitni učenici znaju vrlo malo, nastaju javni skandali. Stoljeće posuđivanja naše djece od rane dobi savršeno nepoznatim ljudima - da ih se podučiti, nismo sasvim sigurni o čemu - čini važno očitovanje o suvremenoj kulturi koje zaslužuje razmišljanje.

Jedna slavna Horacijeva oda razmatra muke školovanja. Mozaici u Pompeji ilustriraju bolne epizode školskog discipliniranja. Priča Washingtona Irvinga o bezglavom jahaču slavi uspješan obrat protiv umišljenog ravnatelja škole. Besmrtna pjesmica iz vremena Prvog svjetskog rata, "Školski dani, školski dani, dragi stari dani zlatnih pravila", naklono opisuje odnos između školskog učenja i "zvuka orahova pruta". Hollywoodski film *Ubijajući gđu Tingle* govori o nastavnici koju su njezini učenici oteli i fizički i psihički mučili. Postoje brojne mrežne stranice koje su specijalizirane za načine na koje se može razbiti uobičajena školska praksa. S druge strane, rijetko čujemo da netko pripisuje svoj uspjeh vremenu provedenom u školi.

Predstava škole kao opasnog mjesta čvrsto je, dakle, uspostavljena, čak i ako uznemirujuća metafora oružja koje je namjerno stvoreno da bi učenicima nanijelo štetu još nije rasprostranjena. To da škola to može i da nanosi štetu više ne iznenađuje, iako se način na koji se to događa razumije tek na razini dojma. A "zašto", baš nikako.

Ovo će poglavlje nastojati točno utvrditi neke specifične aspekte kaznene mašinerije. Neće obuhvatiti sve - moći ćete dodati i vlastito oružje - niti ću poredati ono koje ću vam dati po nekakvom službenom redu važnosti, mnogo će toga ovisiti o naravi vaše djece, ali se osjećam ponukanim da čvrsto zataknem ovaj stijeg dok još imam vremena - škola nije dobro mjesto za vašu djecu. Ako su i okruženi prijateljima i osvajaju svaku nagradu koju to mjesto može ponuditi, ništa se ne mijenja. Od prvog mjeseca moje nastavničke karijere od 30 godina, shvatio sam da su se

intelektualna snaga, kreativno uočavanje i dobar karakter u mom razredu smanjivali i da sam zaista i bio zaposlen upravo u tu svrhu. Bio sam službenik u golemoj kaznionici; pravila i postupci bili su čuvari.

Osobna formula

Nakon kratkog sam vremena odlučio sabotirati sustav, kao što je Lusseyran sabotirao nacistički sustav, u većini slučajeva na miran način, ali kako je vrijeme prolazilo, a moj se prijezir produbljavao, i malim nasilnim radnjama, također. Tijekom trajnog eksperimentiranja pomoću metode pokušaja i pogreške (iza fasade nastavnika “engleskog”), nabasao sam na formulu za promjenu sudbine učenika, jednog po jednog, na način na koji se moraju spašavati nasukane morske zvijezde. To je zahtijevalo sastavljanje prilično točne biografije svakog pojedinog učenika od rođenja nadalje, svih ključnih osoba, veza, iskustava, mjesta, mišljenja, postignuća i neuspjeha. Školski zapisi i sjećanja nisu bili dovoljno dobri, iako ponekad nije bilo druge. Najbolji su podaci prikupljeni od roditelja, baka i djedova, braće, sestara, prijatelja i neprijatelja - svih koji su mogli dati povjerljive podatke za nastanak osobne priče.

S bogato razrađenim profilom u ruci, osobno školovanje moglo se prilagoditi svakom djetetu, sklopiti u partnerstvu s učenicom, dovoljno fleksibilno da omogući stalne povratne informacije radi izmjena programa, nešto što škole nisu mogle učiniti (a ne bi i da su mogle). Kad vjerujete u predodređenost - biološku, psihološku, sociološku, ili teološku (a škole u raznim vremenima i na raznim mjestima vjeruju u sve njih), sama ideja povratne informacije koja vodi rastu mora se držati daleko. Uza sve svoje legende o društvenoj mobilnosti i intelektualnom rastu, škola se rukovodi djelovanjem na vjerovanju u društveni poredak - da se sve radi zbog dobra u ovom najboljem od svih mogućih svjetova.

Kad je profil jednom načinjen, drugi je korak bio dodati komponente osobnih *želja i slabosti*. Tražio sam od svakoga učenika da nabroji tri stvari u kojima bi htio do kraja godine postati znalac - to je bio dio o željama - i tri slabosti koje bi želio prevladati, nedostatak koji dovodi do ponižavanja (“čitavo vrijeme dobivam batine”) ili neostvarene mogućnosti (“želim biti model, ali samo se bogata djeca znaju predstaviti tako da to ostvare”) - to je bio dio o slabostima. Nisam obavio praktički nikakvo cenzuriranje i što god su bili prioriteti pojedine djece, postali su i moji. Nisam se savjetovao ni sa kim iz školske uprave da bih postavio ovaj program, ni s bilo kojim

drugim nastavnikom - samo s roditeljima od kojih sam izvukao obećanje da će šutjeti.

Znam da ovo zvuči kao odbojna količina napora i politički nemoguće u velikoj gradskoj školi, ali nije bilo ni jedno od toga: zahtijevalo je samo volju, maštu, snalažljivost i odlučnost da se odbace bilo koja pravila koja bi se ispriječila - baš kao što je Shen Wenrong učinio pri preseljenju Phoenixa. U moj prilog išla je činjenica da je s ovim novim kurikulumom svako dijete bilo motivirano, radilo mnogo više nego što sam po zakonu mogao tražiti i pridobilo je vanjsku pomoć kojoj niti jedan nastavnik nije bio ravan. I sad je prvi put svako dijete imalo osobni razlog da puno radi, takav kao što je samoocjenjivanje.

Što se mene tiče, postao sam odlučan u tome da shvatim otkud je ova bizarna institucija zapravo došla, zašto je poprimila oblik koji je poprimila diljem svijeta u istom stoljeću, zašto je bila u stanju otkloniti žestoke kritike i narasti veća, skuplja i još više ometati osobne živote. Dopustite li mašti da se pozabavi ovom institucijom, ona je, nemarna prema ljudskim potrebama, više dio utopijske znanstvene fantastike nego što je odgovor na traženje naroda. Već prvih dana svog nastavničkog života počeo sam s projektom istraživanja koji je uključivao čitanje i raspravu s tisućama knjiga, od kojih su mnoge grozno napisane a neke i prilično mračne, putovanje koje je premašilo četiri i pol milijuna kilometara (do danas) diljem zemlje i svijeta da bih promatrao, raspravljao i diskutirao o školama, što je prije nekoliko godina dovelo do monstruozne knjige pod naslovom *Ilegalna povijest američkog obrazovanja (The Underground History of American Education)*. Veliki mi je izdavač isplatio golem iznos novca da je napišem (golem za nastavnika) i onda je odbio objaviti nakon što ju je izvan tržišta držao dulje od jedne godine. "Uznemirila bi prijatelje kuće", rečeno mi je. Ako se pitate što bi ovo moglo značiti, uzmite u obzir da je to bila jedna od tri najveće izdavačke kuće udžbenika, da ne spominjem njihov prodajni odjel.

Na taj je način moje nastavničko poučavanje bilo usmjereno žarkim istraživanjem s jedne strane i jednako žarkim i smionim terenskim radom po gradu New Yorku - ponekad i do šezdeset raznih istraživanja na šezdeset različitih lokacija! Istodobno! Bilo pojedinačno, u malim grupama, ili masovno kao "Gattoovi gerilci", kako smo sami sebe nazivali, ubacivali smo se neprimjetno (i nedopušteno) na javne skupove, izložbe, planirane rasprave, aukcije, u sudnice, na radna mjesta - gdje god se pokazala prilika. Prikupljali smo podatke o javnom mnijenju o svakoj temi

pod suncem - često se natječući s profesionalnim novinskim organizacijama. Putujuće su dramske trupe (uvijek više od jedne) davale predstave u osnovnim školama, glumačkim studijima i na svakom mjestu gdje je govorna aktivnost bila moguća.

Općih je ciljeva bilo mnogo: neovisnost, samopouzdanje, strateško planiranje, dobro ovladavanje aktivnom pismošću u govoru i pismu, hrabrost, znatiželja, sposobnost da se napiše scenarij vlastitoga života.

Glavni je cilj bio istražiti prepreke koje školovanje stvara, a koje ograničavaju intelektualnu nadmoć i superiorno ponašanje na šaćicu svoje klijentele. Stvaranje jasnog popisa školskih postupaka koji djeluju kao zabrana normalnog razvoja - prisilni pritvor, prisilno udruživanje, zvono, dopuštenja za odlazak na zahod, stalna natjecanja u paketu s beznačajnim nagradama, testiranje i sve ostalo - i raspravljanje o nastanku svakoga od njih pokazalo se korisnim u mijenjanju načina na koji su djeca prihvaćala iskustvo škole. Rasli su voljni prihvatiti punu odgovornost za obrazovanje sebe samih, unatoč školi - prije nego vjerovati vojsci nepoznatih da za njih obave taj posao. Ovo je bila revolucija mentalnog sklopa.

Loše namjere

Zaposlen sam kao nastavnik engleskog, ali kako apsolutno ništa nije bilo zabranjeno pod nalogom da se povećá lakoća uporabe engleskog jezika i kako nitko nije obraćao veliku pozornost onome što se događalo, kako moji razredi nisu pretjerano remetili rutinu i kako se roditelji nisu žalili, postavio sam ispitivanje javnog shvaćanja školovanja u srce onoga što sam podučavao. Nikad zapravo ne tvrdeći da je škola bila mjesto loših namjera, otpočeo sam učenicima i njihovim obiteljima ukazivati da loši rezultati školovanja - na primjer, kad se radi o jezičnoj vještini - nisu neizbježni, već su rezultati postupaka ugrađenih u propise i zakon.

Sustav je općenito pogrešan, zaključak je do kojega su došli mnogi prije mene, ali uvid da sustav ima ugrađene načine za obranu unutarnje cjelovitosti, nije tako općenito dostupan. Svi elementi slijede naptutke središnjice ili se gubi logika organizacije. Prilagodba smjera temeljem povratne informacije snažno se obeshrabruje u svakom sustavu i, skrivajući djelovanje uprave od pogleda javnosti, škole se čine praktički imune na promjene.

Nije mi namjera zazivati mračne zavjere; muškarci i žene koji rade u institucionalnom školovanju vrlo su slični onima u drugim složenim

institucijama - ako pokažu značajnu dozu slobodne volje, postaju izopćenici koje se mora sankcionirati, a stvari koje poboljšavaju rezultate jedva da su bolje primljene od onih koje ih pogoršavaju. Odstupanja od stalnog stanja ugrožavaju misiju sustava. Srednjovjekovni obrtnički cehovi dragocjenih metala, obojena stakla, svjećarstva itd., bili su vrlo slični ovome: inovacijama se pružao snažan otpor, nezavisni stručnjaci bili su kažnjavani - prognani, ako bi ustrajali.

Robert Michel, francuski mislilac društvenih znanosti, istraživao je birokracije prije više od jednog stoljeća i zaključio da su, bez iznimke, njihove nominalne misije - obrana zemlje, isporuka pošte, skupljanje smeća i ostalo - uvijek bile sekundarne u odnosu na primarnu misiju: zaštitu birokracije.

U tom je smislu škola samo jedna od mnogih institucija američkog društva, načinjena po shemi koja zbunjuje javnost, a koja je prvi put ostvarena u antičkoj Sparti - upravljanje pomoću pametnog baratanja iluzijama.

Naše je gospodarstvo ukorijenjeno u financijskim prijevarama. Giba se od mjehura do mjehura na načine koji vesele srca špekulanata upućenih u recepturu - javnost to naziva rast i pad. Kad se stvaranje mjehura privremeno ne savjetuje, smisle se ratovi da popune privremeni nedostatak mjehura, iako se masovno uništavanje imovine i života prilikom ratovanja može i samo smatrati mjehurima - kao što je i naša svjetski poznata proizvodnja snova; filmovi, televizija i pop-glazba, samo još jedna zabava koja će ispuniti prazninu suvremenog života i dati mu ozračje. U državi u kojoj gospodarstvo ovisi o mjehurima iluzija, zašto bi institucija škole, kojoj je zadatak osposobljavati mlade, bila imalo drukčija?

Namjerno uskraćivanje

U svojoj besmrtnoj knjizi *Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda* Adam Smith - škotski filozof kojeg smatramo ocem kapitalizma s velikim "K" - opisao je vrlo jasno razliku između obrazovanja i školovanja. Smith nikad nije tvrdio da obrazovanje ima ikakve veze s narodnim blagostanjem, jedino da su tome pridonijele slobodna trgovina (natjecanje koje nije ograničeno pretjeranim pravilima) i podjela rada.

Obrazovanje je, rekao je Smith, bilo potrebno radi obeštećenja za sakaćenje koje je nastalo kao nusproizvod istih onih procesa koji su proizvodili blagostanje. Trebamo razumjeti da umjetna okružja koja stvara

slobodna trgovina i stalno natjecanje nanose radnicima psihološku štetu na četiri načina, čine ih: 1) kukavicama 2) glupima 3) tromima 4) ravnodušnima prema svemu osim animalnih potreba. Samo će obrazovanje (nazvao ga je “edukacijskim školovanjem”) zaliječiti rane koje kapitalizam nanosi zajednici i pojedincima.

Prema ocu kapitalizma, jedina razlika između djece filozofa i one čistača ulica leži u osposobljavanju koje im je pruženo. Sva djeca, tvrdi on, imaju talente koje povezujemo s elitnim obiteljima, baš sva, ukoliko se većini mladih namjerno ne uskrate “predmet(i) za razmišljanje i mozganje”. Oni koji su ovako prikraćeni, postaju “deformirani”, nesposobni podnijeti ozbiljno razmišljanje. Oni gube “moć prosudbe, čak i kad se radi o običnim stvarima” Mogao je tako opisati i djecu iz javnih škola generacije 2009.

Novi kurikulum koji sam osmislio krajem 1960-ih naumio sam postaviti kao protunapad na kukavičluk, glupost, tromost i ravnodušnost. Nije imao nikakve veze s rezultatima testova. Najbolji posao koji sam obavio kao nastavnik uvijek se sastojao od istih prioriteta: ulaženje u osobno partnerstvo sa svakim tko je pokazivao odlučnost da postane obrazovan, zatim rad unutar toga partnerstva kako bih pomogao postizanju posebnih ciljeva koje je učenik postavio. One koji su bili previše slomljeni da bi željeli obrazovanje, školovao sam. S vremenom je dio njih, inspiriran primjerom poduzetnijih učenika iz razreda, poželio izaći iz školskih rutina; drugi se nisu mogli oporaviti. Njih sam tješio školujući ih kao što se školuju elitna djeca, intenzivnim i dugotrajnim uvježbavanjem.

Adam Smith je bio u pravu. Između djece koju škola određuje kao bistru i one koju određuje kao glupu, jedva da postoji razlika osim one koja je stvorena namjernim uskraćivanjem.

Kuća ogedala

U jednoj od čudnih ironija sudbine, izdavač Adama Smitha, William Playfair, korio je Smitha zbog naivnosti. Društveni se poredak kojem su on i Smith pripadali držao na okupu namjernim uskraćivanjem informacija većini ljudi koje su im bile potrebne da bi maksimizirali mogućnosti. Da su tajne bile distribuirane bez kriterija, piramida privilegija bi se urušila, njihova djeca bila bi povučena u običan puk. To je bilo nezamislivo. Poznati izraz “malo znanja je opasna stvar” bio je Playfairrov izum. “Ispravno” školovanje poučava “negativno”, ono nikad ne dopušta

radničkim klasama ili siromašnima da “čitaju dovoljno dobro da bi razumjeli što čitaju”.

Jasno napisano prije više od 200 godina, ovdje je recept za škole kakve obično doživljavamo. Playfair je tvrdio da bi javno poučavanje uništilo, a ne potaklo boljitak. I tko može reći da je u krivu, sve dok se boljitak broji u dolarima i centima. “Obrazovanje osrednjih i onih nižeg ranga” mora se napustiti, zamijeniti psihološkim uvjetovanjem navika i stavova poslušnosti, zavisti, apetita i nevjerovanja u sebe, ako sustav kapitalizma treba preživjeti sa svim dobrobitima koje pruža.

“Površno učenje je vrlo opasna stvar”, rekao je, ne zato što su obični ljudi previše bedasti da bi učili; upravo obrnuto, oni su previše pametni da bi im se dopustilo da uče. Ljudi postaju opasni kad prozru iluzije koje drže društvo na okupu.

Nekada davno u Kini Playfairova je filozofija imala naziv koji su joj dali vladari pretpovijesti. Zvala se “politika održavanja ljudi bedastima”. Jedina promjena koju je protok milenija donio ovom stavu vodstva bila je u obliku promjene stila - u modernoj eri vođe više ne govore javno o ovoj velikoj tajni upravljanja.

Lincolnov izborni program

Lincoln Academy, grad New York, godina 1985. Javna niža srednja škola, unatoč svojem krasnom imenu, smještena odmah do stambenog projekta za siromašne, daleko od centra slavnog sjeverozapadnog Manhattan. Zapadni Manhattan je svjetski poznat, područje značajnih postignuća, bogatstva i moći. Dom Sveučilišta Columbia; Fordhama; Julliarda; Barnarda; Židovskog teološkog učilišta; Učiteljskog fakulteta Sveučilišta Columbia; crkve Riverside; Lincolnova centra; opere Metropolitan; Simfonijskog orkestra Muzeja prirodoslovne povijesti i Povijesnog društva. Ograničen Central parkom na istoku, parkom Riverside na zapadu - jedan od velikih intelektualnih centara na zemlji, smješta i nešto više od dvadeset javnih škola.

Ako je državno školovanje igdje trebalo uspjeti, to bi trebalo biti ovdje, unutar ovog mikro okružja bogatstva, talenta, ukusa, prosvijećenosti i europske liberalne tradicije. Ipak, unutar srednje škole 44 na Zapadnoj 77. ulici, gdje sam predavao tijekom šesnaest godina, bande razbojnika tumarale su hodnicima (kao i hodnicima škole u kojoj sam i ja predavao); tri silovanja su se dogodila unutar jednoga tjedna; a bande iz obližnje

srednje škole tukle su i pljačkale ostale učenike kad im se htjelo.

Nijedan opasni događaj nikad nije prijavljen policiji, nije izdano nijedno opće upozorenje roditeljima da se sigurnost ne može garantirati, moralno zaudaranje institucionalne birokracije smrdjelo je kao mrtva riba u Trećem školskom okrugu, mjestu za koje su mnogi vjerovali da je moralni centar napretka u Sjedinjenim Državama. Tu je bila rezidencijalna četvrt za televiziju, kazalište i umjetnost, a ipak su divovske petarde povremeno eksplodirale unutar nestvarno tihe školske zgrade na Zapadnoj 77. ulici, dok su se preko puta škole, ni trideset metara od nje, stanarine penjale na više od tisuću dolara mjesečno za sobu i nastavile se penjati do dvostruko (i gotovo trostruko) višeg iznosa za garsonijeru.

Oko 1980-ih, kad sam se premjestio u Lincoln Academy, središnja se uprava Trećeg okruga služila agresivnom retorikom reforme. Novi programi su se uredno najavljivali: partnerstvo sa zakladama Columbia, Fordham, Ford, s Uredom gradonačelnika i s raznim saveznim agencijama; pokrenut je jedan izborni program za koji nam je rečeno da je, uz sudjelovanje u odlučivanju, namijenjen uvođenju učenika u upravljački krug. Kao i sedam stotina drugih nastavnika u okrugu, i meni je naređeno da pripremim kurikulum za izborni predmet po vlastitom idejnom rješenju. To je trebalo biti proučavanje epske poezije od Homera preko Miliona do Tennysona.

Prvog dana kad sam se susreo sa svojim *izbornjacima*, njihova su lica bila vidno nesretna; drugoga je buknuo revolt - moja ponuda očito nije odgovarala nikome osim meni. Zašto su izabrali biti tu? Tražio sam pisano objašnjenje:

Tonya - Nisam imala izbora. Oni su odabrali umjesto mene.

Gloria - Rekli su mi da dođem ovamo. Ovdje sam zato što je to za mene odabrao dekan.

Eddie - Želio sam nogomet. Jedini razlog zašto sam ovdje jest taj što je to za mene odabrao dekan.

Francisco - Ovdje sam zato što je dekan rekao da moram.

Jane - Dekan je rekao da je ovo jedini izborni predmet koji mogu odabrati.

Tanisha - Ovo sam odabrala jer je to za mene odabrao dekan.

Tamura - Ovdje sam jer mi je dekan to naredio.

Jose - Dekan me tu stavio.

George - Ja to nisam odabrao. Dekan je odabrao za mene.

Bonnie - Ravnatelj je to odabrao.

*Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt.*²⁰

Nepoštovanje

U ožujku 2005., Sveučilište Indiana započelo je istraživanje programa protiv pušenja u školi - koje porezne obveznike stoji goleme svote novca svake godine. Samo je Kalifornija uložila više od pola milijarde dolara u ovaj pothvat. Je li novac dobro utrošen?

Prema sažetku izvješća tiskanog u *International Herald Tribuneu* od 24. ožujka 2005., glavna autorica, dr. Sarah Wiehe, rekla je da takvi programi imaju jednu zajedničku osobinu - svi su neuspješni. "Možda", rekla je dr. Wiehe, "svaki program koji se provodi u školama pobuđuje u učenika prkos." Trebat će vam da ovaj zaključak polako probavljate, razmišljajući o njegovim nevidljivim posljedicama. Dok je god škola sredstvo isporuke, svaki će pothvat izazivati nepoštovanje. No, za većinu nas škola postoji kao glavna kovačnica intelektualnog razvoja. Je li i samo učenje onda dovedeno do nepoštovanja?

Kad se ta sveučilišna studija objavljivala u europskom tisku, Janet i ja smo bili u osebujnom francuskom selu u blizini Limogesa, koje se zove Oradour sur Glane, mjestu bez ijednog stanovnika, uz sve svoje netaknute građevine, osim ruševne crkve, koju su njemačke vojne snage u Drugom svjetskom ratu, pri povlačenju, 10. lipnja 1944. spalile do temelja. Toga su dana svi stanovnici bili ubijeni osim jednoga - osmogodišnjeg dječaka, Rogera Godfrina, koji nije poslušao svoje nastavnike koji su postupili prema njemačkom naređenju da dovedu svoje razrede na gradski trg i u crkvu. "Žurno! Žurno!", Roger se sjeća kako su govorili. "Nemojte da čekaju!" Bez nepoštovanja škole, koje ga je navelo da pobjegne i sakrije se, Roger bi izgorio s ostalima.

Bespredmetnost

Zašto je školovanje steklo tako lošu reputaciju? Dio odgovora leži u političkoj naravi masovnog školovanja - osobini svojstvenoj svakoj birokraciji. Nisu djeca ta koja u velikoj mjeri razmišljaju na ovaj apstraktni

način, to je više kao rašireno mišljenje među mladima da škola nije povezana s njima (i njihovim interesima, znatiželjom i budućnošću), već sa željama drugih ljudi. Škola je sagrađena oko vlastitih interesa drugih ljudi. Koji je smisao polaganja ovoga ili onoga testa? Postoji li uopće ikakav smisao koji bi ijedna mlada osoba sa stvarnim prioritetima, stvarnim tjeskobama i stvarnim pitanjima na koja treba odgovore, mogla prihvatiti? Kako biste se vi osobno nosili s ovakvom tvrdnjom: “Nije mi potrebno da išta znam o krivom tornju u Pizi!” Što biste rekli? Je li moguće da je pritužba dobro utemeljena?

Što je s političkom naravi školovanja koja omogućuje bilo kojoj skupini koja ima političku moć i svim njezinim suparnicima da izbaci bilo koje učenje koje bi moglo njihove privilegije, postupke ili vjerovanja staviti pod upitnik? Škola nema izbora nego ograničiti slobodu mišljenja i govora do tako duboke razine da se otvara jaz između pobožnih prodika pedagogije (“potraga za istinom”, “priprema terena” itd.) i ružne stvarnosti njezina postupanja. Hoćete li od mene tražiti da to dokažem? Nadam se da hoćete. Učinit ću to pomoću okrutnoga primjera iz Australije u nadi da nećete imati problema naučena načela prenijeti u svoju zemlju.

Australski primjer

Australija ima ekosustav koji je u tako osjetljivoj ravnoteži da se njegovo zdravlje ili bolest brzo prenose na svakoga učenika u svakoj školi. Zbog te neizbježne, sveprisutne stvarnosti, mogli biste zamišljati da vladina politika prema okolišu osigurava zanimljive analitičke teme za kurikulum u svakoj akademskoj specijalnosti, ali ako tako mislite, potpuno ste u krivu.

Jedan će vam primjer pokazati zašto. Tamo je godinama vlada podržavala projekt za uklanjanje duboko ukorijenjenih trava, nadomještajući ih plitko ukorijenjenim britanskim travama koje osiguravaju hranu za ovce u zemlji koja za ovce nije pogodna, ali je uzgoj ovaca politički moćna gospodarska grana. Ovce pasu travu do korijena; to je prouzročilo da se sol podigne iz dubljih slojeva na površinski sloj tla - važan problem za farmere. Ali se također događa nešto jednako loše ili gore: vjetar nosi goleme količine tla i na taj način zagađuje rijeke. Voda zasićena blatom ubija riblju populaciju i zagađuje vode uz obalu gdje se dodiruju kopno i ocean. U cijelom su svijetu te vode uz obalu veliki izvori ribe, ali u Australiji, s najduljom obalom na svijetu, vode uz obalu su

najneproduktivnije, dijelom kao rezultat uzgoja ovaca u okolišu koji im nije prilagođen.

Ima još. Turizam, ne ovce, donosi naciji mnogo novca. Među jedinstvenim je znamenitostima Great Barrier Reef, golema planina koralja koja je utočište velikom broju morskih živih organizama. Kako se količina blata u rijekama koje teku prema tom grebenu povećala, golema su područja grebena izumrla, gubeći svoje karakteristične sjajnocrvene tonove koji se u smrti mijenjaju u ružne sive.

Turizam koji donosi dobrobit svakom kutku zemlje izložen je opasnosti da bi se zadovoljilo lobiste ovčarstva. *Slom* Jareda Diamonda, o povijesnim obrascima društvenog sloma, ima dugačko poglavlje o Australiji, uključujući raspravu o utjecaju ovaca.

Ali kakve veze, kažete vi, ima ova tragedija na djelu sa stanjem škole? Dakle, ako se propadanje gospodarstva u kojem mladi moraju raditi ne smatra predmetom pogodnim za proučavanje, teško je shvatiti zašto se krivi toranj u Pizi smatra. Jednostavna je istina da australskim školama nikad neće biti dopušteno da proučavaju i debatiraju o vitalnim stvarima, čak i ako su osuđene na to da naslijede nastali nered. Sad priredite popis stvari koje bi vaša lokalna škola shvatila ozbiljno jedino pod prijetnjom vlastite propasti. Samo naprijed, nije teško. Je li brza hrana glavni porezni obveznik u vašoj četvrti? Provjerite i vidite je li *Nacija brze hrane (Fast Food Nation*²¹) u školskoj knjižnici i je li *Supervelik ja (Super Size Me)*²² u zbirci filmova. Koji je opseg materijala o ratu između katolika i protestanata ili kršćana i muslimana na odjelu povijesti? Bavi li se ikoji od njih posebnostima razlika u doktrinama bez kojih su temeljni aspekti ljudske prirode otplavljeni u zahodsku školjku, iako uvelike utječu na današnji položaj Amerike u svijetu.

Svatko tko promišlja o osobnom iskustvu priznat će da je lakoća i usavršenost govornog jezika znatno važnija za život od čitanja. Koliki je postotak sata jezika u vašoj školi tome posvećen? Ne zamarajte se odgovaranjem na bilo koje od ovih pitanja, ja poznajem situaciju u vašoj školi.

Alfred North Whitehead, jedan od najpoznatijih matematičara dvadesetog stoljeća, u svojoj je knjizi *Ciljevi obrazovanja (The Aims of Education)* ustvrdio da je najvažniji oblik napredne matematike, osim aritmetike, u modernom društvu statističko predviđanje. Ono se na dnevnoj osnovi koristi u tisućama praktičnih primjena, od političkih predviđanja do

savjetovanja proizvođačima odjeće koje će boje biti omiljene sljedećih mjeseci. Matematika koja je potrebna da bi tu moć netko imao u svojim rukama nije naporna učenicima niže srednje škole. Za obične živote ništa u svijetu brojki osim aritmetike nije ni izbliza tako korisno; da se statistika kao matematička ideja podučava nakon ručnog dijeljenja, većina učenika bi postala učinkovitija zbog jednostavne sposobnosti predviđanja pomoću brojeva. Provjerite koji je postotak vašeg školskog programa matematike posvećen statistici.

Dovoljno je rečeno o bespredmetnosti kad gotovo svako dijete razumije da politička pitanja diktiraju da školsko vrijeme bude ispunjeno bespredmetnošću; djeca samo ne razumiju zašto, zato što se škole ne usuđuju naglasiti stvarnost društvenih klasa i socijalnog inženjeringa.

Socijalni inženjering

Zahvaljujući dvadesetčetverogodišnjem Marku Zuckerbergu, koji je napustio fakultet, a koji je osmislio Facebook i drugih poput njega, koji su osnovali YouTube, MySpace i druge društvene mreže koje još ne nadgledaju politički autoriteti i učenjaci, zahvaljujući World Wide Web-u i internetu kao platformama za individualno stvorene veze, snaga škole kao velikog razjedinjavača je oslabljena.

Ovi mediji omogućavaju ljudima bez nekog naročitog statusa da se povežu jedni s drugima; oni čak dopuštaju da se nitko i netko izmiješaju da bi izmijenili ideje i planove; oni pružaju izvor informacija koji sam sebe stalno aktualizira; oni potiču kreativnost među masama kojima je škola odredila da postanu pouzdani potrošači. Iako je ova nova snaga još u povojima, već je prouzročila da vlade predaju veliki dio moći nad svojim vlastitim valutama. Ona je ohrabrila akumulaciju kapitala da se kreće iz jedne u drugu državu brzinom svjetlosti, destabilizirajući konvencionalna tržišta, čineći nacionalnu odanost uvjetnom, a patriotizam upitnim. Zahvaljujući tom novom golemom klupku veza, službena je istina u svakom zamislivom području podložna provjeri slučajne skupine neslužbenih kritičara oboružanih alatima za dokazivanje svojih kontraških kritika.

Zahvaljujući internetu, ideja o masovnom školovanju pomoću stručnjaka gotovo je iscrpljena.

Život uz prešućivanje

Bruno je student koledža u Portugalu. Dana 17. svibnja 2008. pisao mi je tražeći moje viđenje nekoliko pitanja prema kojima škola ima službene stavove i nadgleda sukladnost sa svojim stavovima pomoću testiranja. To je posvuda uobičajena situacija. Ove neizrečene predrasude predstavljene kao evanđeoske istine čine formalno školovanje opasno antiobrazovnim, ali je ovaj fenomen teško uočiti na djelu, a među mladima, praktički nemoguće.

Katkad se ovim pogubnim predrasudama upravlja jednostavno prešućivanjem nekih važnih podataka. Takav je bio slučaj koji je mučio Brunu, u diplomskom programu za koji se podrazumijevalo da će objasniti mehanizam prema kojem se pretpostavlja da se evolucija odvija. Pismo koje slijedi moj je pokušaj da Brunu predstavim jedno od najbolje skrivenih oružja za masovno poučavanje: laganje prešućivanjem.

Dragi Bruno,

pitaš za moje mišljenje o Darwinovoj spram Wallaceove hipoteze, pri čemu Darwin tvrdi da biološki napredak nastaje smrtonosnim natjecanjem koje s vremenom onemogućava slabima reproduktivnu uspješnost, a Wallace tvrdi da su prilagodba i suradnja važni elementi.

Nemam mišljenje o relativnoj vrijednosti niti jednoga od njih, ali mi se čini da je ono što tebe zaista zanima to kako je Darwin postao figura zapamćena u povijesti, a Wallace je zaboravljen.

O tom pitanju znam puno.

Politika znanosti je pitanje koje gotovo nikad ne zauzima središnje mjesto u akademskim prezentacijama namijenjenim običnim studentima, no kako je Darwinov uspon bio gotovo isključivo stvar toga tko je on bio i koga je poznavao, dok se Wallaceovo odbacivanje moglo, znajući njegovo podrijetlo, predvidjeti znatno prije nego što se dogodilo, dopusti da se pozabavim tvojim pitanjem s gledišta posebnih aspekata velike znanosti, zato što je uvijek prisutna i uvijek pitanje velike važnosti. Dva odlična kritička tumačenja ovoga, koja bi možda htio pročitati, jesu *Struktura znanstvenih revolucija (The Structure of Scientific Revolution)* Thomasa Kuhna i *Otkrivanje (Discovering)* Roberta Scotta Root-Bernsteina.

Vratimo se na Darwinovu pobjedu. Siguran sam da ti u školi nikad nisu rekli da je Darwin bio iznimno bogat i kretao se u krugovima moćnih i utjecajnih ljudi u mnogim zemljama. I jednako sam siguran da ne znaš da je imao obrazovanje svećenika engleske crkve, ne znanstvenika. Brzo ću se pozabaviti značajem ovih podataka, no ovoga časa bi ti trebao promisliti o mogućim razlozima zbog kojih su ti tvoji nastavnici te informacije prešutjeli.

Tvoja škola i fakultet svakako su ti prešutjeli da je Wallace bio skromnog podrijetla; imao je velike simpatije za ljude koji su teško radili za nadnice kojima će se prehraniti. Te su se simpatije mogle zanemariti kao ekscentričnost dobrog znanstvenika da nije svoja uvjerenja donio u političku arenu - razjarivši baš one društvene klase čije je članstvo Darwin uživao.

Na primjer, istakao se u pokretu zemljišne reforme koji je zahtijevao da se vlasništvo vrati zemljoradniku. Prezirao je britanski znanstveni ustroj zato što je više bio privatni klub za bogate diletante poput Darwina nego znanstvena radionica. Je li pretjerano misliti da su neki od ovih biografskih zapisa — u oba slučaja - mogli prouzročiti razliku u tome kako su prihvaćeni?

Idemo još malo dalje. Slobodna je trgovina u 19. stoljeću bila strastvena tema među takozvanim nositeljima liberalnog uvjerenja. No, Wallace je strastveno pisao protiv slobodne trgovine, tvrdeći da postavlja strašne poteškoće pred radne ljude. Zagovarao je pravo glasa za žene kad je ta ideja bila anatema za elite. Bio je Ralph Nader svojih dana - a ipak je, da bi ga njegovi suci pravedno saslušali, bio potpuno ovisan o klasama koje je kritizirao.

Sve je to važno za jasno razmatranje tvog prvotnog pitanja, a ipak je jedno nevidljivo povjerenstvo zaduženo da ti pomogne steći obrazovanje, smatralo prikladnim ukloniti te zanimljive pripovijesti iz tvog dohvata. Neki pojedinci od krvi i mesa morali su, na raznim razinama tvoga školovanja, donijeti tu odluku. Ono što još nisam dokučio jest koliko je zaista Wallaceova teorija bila buntovna prema upravljačkim interesima Britanskog imperija, spram Darwinove teorije, koja se točno uklapala na vladine planove i opravdavala ih.

Tužna je istina da je Wallace bio više nego omražen među britanskim upravljačkim klasama. Njegovo je zagovaranje “mirne prilagodbe” kao puta poboljšanja vrsta bilo izravno upereno protiv nasilnih sredstava potrebnih da se stvori i održi Britanski imperij. Darwinovo je objašnjenje, s druge strane, bilo da je stalno natjecanje na život i smrt put prirode, dajući glas znanosti direktno u tabor imperijalizma, globalizma, rasizma, kolonijalizma, ekonomije slobodne trgovine i mnogo toga drugoga u to vrijeme moćnoj Britaniji 19. stoljeća. Ali ako bi se doznalo da je život mnogo bolji ondje gdje vlada suradnja, kako je Wallace rekao, privilegirani svijet bi se preokrenuo naglavačke.

Za Darwinova je vremena, među moćnima, kršćanstvo postalo samo obred, opasan ostatak prošlosti koji treba držati pod kontrolom Države, kako je to bilo u Anglikanskoj crkvi. Ali je Wallace, iako nije zastupao svoje stajalište iz teološke perspektive, ipak svoju teoriju oblikovao na način koji je vodio do prastarih kršćanskih zaključaka: mi smo čuvari svoje braće; strpljenje, ne nasilno djelovanje, najmudriji je smjer prema neizbježnom.

Prema revolucionarnoj sposobnosti kršćanske poruke da uzburka mase i na izluđujući ih način postavi izvan dohvata kontrolne mašinerije nagrade i kazne britanske su se više klase odnosile s grozom. Kad ljudi izgrade smisao svojeg vremena temeljem odnosa, ljubavi, poštovanja i štedljive samodovoljnosti, ideja sreće ostvarene prikupljanjem stvari pati. Ali, koje su posljedice toga za jednu komercijalnu civilizaciju? S druge strane, kad se natjecanje smatra presudnim za dobar život, kad je pobjeda nad susjedima stavljena u srce društva, biznis cvate. Da bi dobili, drugi trebaju izgubiti: što je više gubitnika, to se dobitak čini ljepšim.

Dragi moj Bruno, mogli biste sagraditi most do Mjeseca i natrag od tijela koja su pala zbog Darwinova kontroverznog rada i rada njegova bratića u prvom koljenu, Francisa Galtona, u pokretanju politike njegovih bioloških pretpostavki. Pružio je kreatorima politike, već sklonima promatranju opće populacije kao “ljudskih resursa”, opravdanje za neuvažavanje šašave ideje o ljudskim

pravima. Većina je ljudi evolucijski bila u slijepoj ulici, rekao je Darwin, kao što su rekli i Fichte, Spinoza, Calvin i Platon prije njega, kad su govorili uglavnom isto. Ili, kad smo kod toga, sjetimo se anglikanske teorije o božanskom poretku. Apologeti će danas ustvrditi da su štetu prouzročili “socijalni darvinisti” koji su njegove ideje pretočili u praktične naputke za vođenje društva, ali nemoj im dopustiti da te prevare. Trebaš samo pročitati *Podrijetlo čovjeka* da bi vidio da je sam Darwin bio glavni socijalni darvinist, iako je zapravo njegov bratić izmislio novu znanost, “eugeniku”²³, kako bi za društvene vođe među ljudima osigurao iste mogućnosti koje su već postojale za uzgoj biljaka i životinja.

Nadam se da ovo baca malo svjetla na zasjenjenog Wallacea. Njegovi javni napadi samo na vojnu potrošnju bili bi dovoljni da ga osude na zaborav. Čudim se da ga se i spominje u fusnotama u znanstvenoj povijesti, ali očekujem da i to nestane, u nekom nedalekom trenutku budućnosti. Uzmi ovaj primjer za uzorak iluzije koja kontrolira sposobnost javne imaginacije.

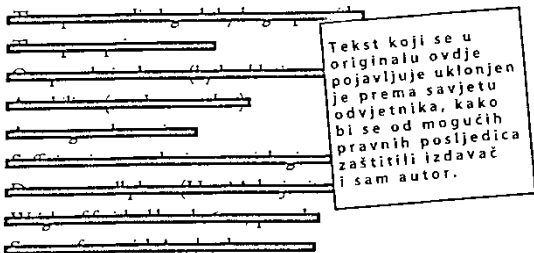
Izrada bombi

Devedeset osam godina prije nego što ovo pišem, svatko tko je imao pristup knjizi *Encyclopedia Britannica* (II. izdanje) mogao je naučiti kako proizvesti moćne eksplozive jeftino i s običnim materijalima - od zapaljivih eksploziva u prahu čija snaga počiva na sitno samljevenom kukuruzu u obliku plina, ili običnom šećeru, ili čak moćnije bombe od gnojiva, na osnovi amonijum nitrata i dizela. Kamion-bomba koja je uništila vladinu zgradu u Oklahomi opisana je u enciklopediji, druge također.

Ali nijedan sitni farmer nije o tome trebao čitati, jer su podaci bili lako dostupni svima.

Čak i danas ako to želite do ovih podataka nije teško doći. Formula za bombu TATP, koja je zatvorila londonsku podzemnu željeznicu 2005., ubrzo je bila javno dostupna (pretpostavljam bez namjere) u utjecajnom *Financial Timesu* - na stranici urednika, u obliku prikaza oglasa jedne izraelske tvrtke koja prodaje strojeve za pronalaženje bombi. Teško da biste mogli javnosti uskratiti materijale o izradi bombi, čak i kad biste to željeli:

Recepti

Zašto bi itko s časnim motivima *želio* ovakve podatke? Samo bi populacija uništena do razine beznačajnosti postavila takvo ropsko pitanje. Za svakoga tko razumije da su za čudo Amerike kakva je nekoć bila (a više nije), kovačnica za pretvaranje robova, kmetova, seljaka i proletera u slobodne muškarce i žene, eksplozivi bili važan dio samopouzdanja i slobode. Bili su važna oruđa za krčenje zemlje, kopanje temelja, gradnju ribnjaka, gradnju puteva, micanje kamenja, kopanje u rudnicima zlata - i možda ozbiljnoga ekstrema, obranu slobode svoje obitelji od agenata političke države. Nije li to prije svega put kojim smo dobili Sjedinjene Države? Je li mogućnost tiranije ovdje čudotvorno iščezla? No, na stranu nasilni sukobi i melodrame s njima u vezi, aspekt toga kao oruđa trebao bi ga učiniti uobičajenim pravom slobodnih građana. I to slažete li se ili ne, nije tako važno kao razumijevanje da su prije manje od sto godina savršeno obični ljudi uživali povjerenje da mogu odgovorno vladati takvom moći.

Što se u međuvremenu od jednog stoljeća dogodilo? Jesu li obični ljudi postali opasniji, ili su vlade zahtijevale isključivo vlasništvo nad stvarima koje ih mogu izbaciti iz sedla? Carroll, profesor međunarodnih odnosa u Georgetownu i bivši osobni mentor predsjednika Clintona kad je Clinton pohađao to sveučilište, napisao je u knjizi *Tragedija i nada: Povijest svijeta našeg vremena (Tragedy and Hope: A History of the World of Our Time)* da prava običnih ljudi cvatu u onim vremenima kad su obični građani dobro naoružani protiv upada vlastite vlade - a ta sloboda vrtoglavo opada kad se uskraćuje oružje običnim ljudima. Prvi je potez Adolfa Hitlera kad je preuzeo vlast bio da građanima zabrani posjedovanje vatrenog oružja.

Opet ćete željeti znati kakve veze informacije poput ove imaju sa školovanjem i, uz rizik da vas uvrijedim, odgovorit ću da bi jedino muškarcu ili ženi čija je sposobnost zamišljanja uništena, jedino nekome tko je odavno samopoštovanje mijenjao za sigurnost, bilo potrebno objašnjenje. Ove su među stotinama, možda tisućama ideja bez kojih

obrazovanje nije moguće - ne morate prihvatiti jednu stranu u raspravi ili drugu da biste bili obrazovani, ali svakako morate prihvatiti da je rasprava o ovim stvarima u srži problema. Ne možete zadobiti slobodu pamteći ono što vam je rečeno da upamtite. “*Nullius in verba*” moto je Kraljevskoga znanstvenog društva osnovanog 1620., što ja prevodim kao “Ne uzimaj ničije riječi za istinu; misli svojom glavom!” Parola škole je “Neka drugi razmišljaju umjesto tebe.”

Odlučujući omjer

Nova revolucija, koju je omogućilo tvorničko školovanje, vratila je građanstvo u slobodarskoj Americi u ubitačni odnos koji je svojedobno postojao u klasičnoj Grčkoj, Tudorskoj Engleskoj i Frederickovoj Pruskoj - mala grupa marioneta, veliki broj onih koji povlače konce. Djeca ne razumiju zašto se ovo događa, ali osjećaju da ih se u školi ubija. Zato je tako jako mrze.

Fizička ružnoća

Nikad među uobičajenim pritužbama protiv školovanja ne čujete da ona djeluje kao radionica za stvaranje fizičke i psihičke ružnoće, no to je upravo ono što namjeravam reći - navike koje usađuje vode ružnoći u kulturi u kojoj su ljepota i ljupkost puno važniji nego što vam to škola dopušta doznati.

Potvrdit ću vam, sada, jednu veliku tajnu na koju ste uvijek sumnjali: fizički izgled važno je sredstvo odabira na elitnim sveučilištima - ako ste ružni, nespretni, nesportski, nezgrapni, vaše šanse da budete primljeni na Yale ili Stanford gotovo su ravne nuli. Vaš fizički izgled vještom promatraču kaže puno o vama i o tome hoćete li biti vrijedni da ponese zastavu ustanove. Ovo je jedna od stotina i tisuća ideja na koje bi škola mogla utrošiti vrijeme za istraživanje, ali je, kao i mnoštvo drugih, u potpunosti izbjegava. U ovom slučaju samo izostajanje rasprave o bitnim idejama ne čini veliku štetu, znatno direktnije metode koriste se da vas se obilježni stigmom neuspjeha koji ružnoća označava.

Ako biste nadolazećoj generaciji željeli opće zdravlje i energiju, biste li joj nametnuli nepokretnost tijekom dvanaest do dvadeset godina? Biste li tu nepokretnost povezali sa stalnim stresovima koje stvaraju Gausove krivulje i razne prijetnje? Biste li ovim nezgodama dodali prehranu bogatu

mastima i šećerom u školskim ručkovima ili dopustili prodavačima međuobroka i gaziranih pića prodaju u školskom okružju? Ne omogućava li sve ovo izravni put do pretjerane tjelesne težine i pretilosti, lošeg zdravlja, slabosti, nezgrapnosti, vulgarnosti i plahosti?

Dugo je već potvrđeno da je najmoćnija predrasuda u Americi nacionalna nesnošljivost prema debelim ljudima - unatoč tome što je više građana (i učenika) deblje nego bilo gdje drugdje na zemlji. Narav epidemije ove pojave zarobljava dobar dio maturanata naših dvanaestogodišnjih programa u ružnoću bez dostojanstva, prijatelja, prilika, romantične veze - ona je među najopakijim oružjima masovnog školovanja. Ljudi s kojima ste u životu povezani oprostite vam što ne znate kvadratne jednadžbe - ili za krivi toranj u Pizi, ali neće previdjeti grijeh vašeg nedostatka vitalnosti, ili vašu debljinu.

Ako ste debeli i ružni, to umanjuje šanse da će vas primiti neko elitno sveučilište poput Stanforda. Protokoli procjene na vrhunskim sveučilištima daju prednost dobrom izgledu, vitkom tijelu i otvorenoj osobnosti, zato što znaju da te osobine - zajedno sa članstvom u sportskim timovima - povećavaju šanse za uspjeh u svakom području kojim se diplomant odabere baviti. Uključujući i prirodne znanosti. Ali ako to zna Stanford, zašto ne biste vi? Nisam ovo postavio kao retoričko pitanje.

Svake godine Harvard, Yale, Princeton i druga elitna sveučilišta odbijaju tisuće prijavljenih sa savršenim rezultatima testova i tisuće sa savršenom prosječnom ocjenom 4.0. Harvard odbija četiri od pet prijavljenih najboljih učenika iz generacije pojedine škole. Ali lijepo građeni, dobro odjeveni, fizički vitalni kandidati dobivaju znatnu prednost u startu - kao da su elitna sveučilišta neka vrsta eugeničkog projekta. Zašto vam u srednjoj školi nikad nisu govorili o tome? Je li sveučilište, u jednom dijelu vođeno eugenikom, dio velikog bionomičkog projekta započetog u Americi na prijelazu stoljeća, što je dovelo do sterilizacije desetaka tisuća "biološki defektnih" i priskrbilo našem akademskom bratstvu medalje nacističke vlade? Što? Nikad za to niste čuli? Zar se u vašoj školi nije predavala američka povijest?

Ovdje je najzanimljiviji dio za mene taj da ružnoća gotovo nikad nije predodređena biologijom - morate raditi na tome da postanete ružni; ona izranja kao nusproizvod "negativnog" obrazovanja koje je tražio izdavač Adama Smitha prije više stotina godina.

Jeste li svjesni toga da je epidemija dijabetesa u Americi, koji danas

pogađa i djecu u dobi od pet godina, direktno izazvana pretjeranom nepokretnošću i prehranom s puno masti i šećera; jeste li svjesni da je dijabetes glavni uzrok amputacija i sljepoće? U svjetlu ovih činjenica, zašto bi najbrojnije zanimanje srednje klase u Americi zarađivalo namećući takvo nezdravo ponašanje? Ako izbjegavate ovo pitanje, možete isto tako i baciti ovu knjigu.

Zašto su ljudi zaposleni u školi imuni na tužbe za fizičku štetu na domaćoj populaciji? Odgovor ima puno veze s pretpostavljenom nezavisnošću sudova u ovom pragmatičnom dobu, inspiriranom Oliverom Wendellom Holmesom. "Pravda" je bila previše kritičan element u upravljanju 20. stoljeća da bi se shvaćala ozbiljno.

Bespredmetnost ponovno

Do koje su mjere kurikulumi škola i sveučilišta besmisleni, samo pričanje da se ispune dugi sati zatočeništva dok se zaustavljeni životi, iscrpljene vitalnosti, uništeni do neznatnosti, ne budu mogli sigurno osloboditi?

Jedan profesor s MIT-a, Langdon Winner, daje odgovor u svojoj knjizi *Autonomna tehnologija (Autonomous Technology)*, koja nosi zlokobni podnaslov: *Tehnika izvan kontrole (Technics Ont-of-Control)*, nagovještavajući ono što je Lewis Lapham otvoreno rekao u časopisu *Lapham's Quarterly* u ljeto 2008: "Aritmetika kaže da nema načina da izbjegnemo propast..."

U sljedećem citatu iz te knjige Winner nabraja nedostake najbolje školovanih generacija u američkoj povijesti. Budite pažljivi kako ne biste, dok čitate, upali u zamku koju je školovanje uvjetovalo u vašem umu - da su ljudi po naravi tupavi i da ne možemo očekivati da škola prasce pretvori u labudove:

Društvo se sastoji od ljudi koji ne mogu konstruirati, graditi, popravljati, ili čak upravljati uređajima o kojima im ovise životi... ljudi se suočavaju s iznimnim događajima ili funkcijama koje su im doslovce nerazumljive. Nisu, prema vlastitom neposrednom iskustvu, u stanju prihvatljivo objasniti pojave koje je stvorio čovjek. Nesposobni su stvoriti potpunu, racionalnu sliku cjeline... svi pojedinci prihvaćaju i, to i moraju, veliki broj stvari na čisto povjerenje... njihov način razumijevanja u osnovi je religijski,

prije nego znanstveni... Stanje članova tehnološkog društva može se usporediti sa stanjem novorođene djece... [ali] Građani modernog doba u ovom području imaju manje sreće nego djeca. Oni se, suočeni sa zamršenim svijetom o kojem ih izvještavaju njihova osjetila, nikad ne izbave iz potpune zbunjenosti...

U složenom društvu najbolje preživljavaju fleksibilni ljudi, ali škola - razmislite o samoj riječi - nagrađuje krute, jadne sljedbenike pravila. Da bismo bili učinkoviti i ostali nezavisni, trebamo pronaći način kako ćemo doznati o stvarima, kako ćemo upravljati vlastitim učenjem, ali postojeća škola po modelu zatvora obeshrabruje učenje radi učenja. Postojeće učenje izravno vodi do loših rezultata na testovima. Kakvo god se obrazovanje u školi događalo, događa se unatoč školi, ne radi nje. Učenje nije svrha škole, pobjeđivanje jest; pozornost nikada nije usmjerena na kvalitetu misli ili izvedbe, nego na nešto potpuno drukčije; na dostizanje kruga pobjednika.

Evo nekoliko nasumičnih primjedbi koje su davno dala dva proizvođača najboljeg školovanja, prvi je slavni pisac, drugi uspješni broker koji je pobjegao na Južna mora da bi postao utjecajan slikar:

Kako me razbješnjelo neznanje! Sve te godine na Etonu... Zašto me nisu naučili ničemu pametnom?

Aldous Huxley

Do drugog sam dana iscrpio svoje zalihe. Što učiniti? Zamišljao sam da ću novcem moći naći sve što je potrebno. Bio sam u zabludi. Izvan granica grada... čovjek mora znati kako se popeti na visoko drveće, kako otići u brda da bi se vratio natovaren teškim plijenom. Čovjek mora znati kako uloviti ribu i kako roniti da bi školjke odvojio od podloge... Čovjek mora znati kako, mora biti sposoban činiti razne stvari.

Paul Gauguin, *Noa Noa*

Ni Huxleyja ni Gauguina nisu podučili ničemu korisnom za vrijeme koje su proveli u školi; obojica su u kasnijem životu bili frustrirani, loše usidreni u stvarnosti zbog čitavog onog vremena utrošenog u školi u trećerazrednim upamćenim apstrakcijama, kojima je nedostajala bilo kakva korisnost; nametnutim u ozračju zastrašivanja.

Seymour Papert (s MIT-a, Laboratorija za umjetnu inteligenciju) u

svojoj je knjizi *Oluje uma (Mindstorms)* rekao da se *sve znanje može naučiti “dok dijete uči govoriti, bezbolno, uspješno i bez organizirane poduke.* [Naglasak dodan] ... škole kakve poznajemo danas neće imati svoje mjesto u budućnosti.” Papert je ponudio dvije moguće sudbine za institucionalno školovanje - transformaciju “u nešto novo”, ili “će one usahnuti i biti zamijenjene”. U narednim je desetljećima izašlo na vidjelo gotovo tri milijuna onih koji se školuju kod kuće, a do 2009. mnogo više od milijun ljudi svake se godine ispisuje iz škole. U urbanim je školama javna tajna da je nakon ručka teško postići nazočnost u razredu, a zadržati pozornost učenika praktički je nemoguće.

Mračni svijet obaveznog školovanja

Onog trena kad ste voljni priznati kako je školska ponuda zapravo radikalno bespredmetna, pitanje namjere podiže svoju uznemirujuću glavu. Je li ta bespredmetnost slučajna ili je to nesposobnost? Je li moguće da upravitelji institucionalnog školovanja ni sami ne znaju što činiti te moraju nekako doploviti do nepoznatog odredišta? Za vojsku lokalnih inspektora i ravnatelja ovo sigurno vrijedi - posao je predobar da bi ga napustili, povlastice koje idu uz njega preobilne da bi ih se odrekli; možda se žele promijeniti i prilagoditi, ali im zapovjedna /kontrolna struktura ne dopušta veća odstupanja od logike sustava.

Ipak, uz garantiranu profesionalnu konfuziju u prvim redovima, avet neke mračnije namjere na razini politike ne uzmiče. Kratkoročno je školovanje i srednjoročno tako nepogrešivo korisno za neke društvene skupine koje posjeduju moć planiranja za sve, da se ne može odbaciti mogućnost da ovi podliježu iskušenju uporabe institucionalnog školovanja za društveni inženjering. I jednom kad je filter u nečijoj kritičkoj svijesti aktiviran, stalno se pojavljuju dokazi da je to zaista tako. Razmotrite ovaj djelić govora koji je legendarni filozof politike i novinar Walter Lippmann održao 1940. pred Udruženjem za unapređenje znanosti:

... oni koji su odgovorni za obrazovanje tijekom proteklih četrdeset ili pedeset godina postupno su uklanjali iz kurikuluma zapadnu kulturu koja je stvorila suvremenu demokratsku državu... škole i fakulteti stoga su u svijet slali ljude koji više ne razumiju stvaralačke principe društva u kojem moraju živjeti... lišeni svoje kulturne tradicije, novoobrazovani ljudi na Zapadu više ne posjeduju oblik i suštinu svojega uma, duha i ideja, pretpostavke,

logičku podlogu, logiku, metodu, vrijednosti nakupljene mudrosti, koji su duh razvoja zapadne civilizacije... rasprostranjeno školovanje je, ako se nastavi, predodređeno uništiti zapadnu civilizaciju i to čini. Sasvim dobro razumijem da ova teza sadrži razornu optužnicu modernog obrazovanja. Ali, vjerujem da je optužnica opravdana i da za podizanje ove optužnice postoje očiti dokazi.

Detalje, događaje i likove u drami projekta za uklanjanje zapadne kulture - i njihove motive - detaljno je istražio ugledni znanstvenik sa sveučilišta Georgetown dr. Carroll Quigley u fenomenalnom dijalektičkom radu objavljenom 1966. pod naslovom *Tragedija i nada: Povijest svijeta našeg vremena (Tragedy and Hope: A History of the World in Our Time)*.

Rasprava "Tragedija i Nada" osviještava tako silno da je, nakon prvog izdanja, izdavač u New Yorku uništio tiskarske ploče, a kad se taj mali broj primjeraka (2000) rasprodao, odbio je knjigu ponovno tiskati, iako ga je čekalo tisuće narudžbi. Dr. Quigleya su zavarali pričom da je njegovu knjigu publika ravnodušno dočekala. Od toga trenutka izdani su deseci tisuća ilegalnih primjeraka, pa će vam pretraga putem interneta omogućiti da dođete do svojeg primjerka. Jedno upozorenje: neki od nedavno tiskanih primjeraka mogu biti izmijenjeni uz izostavljanje određenih ključnih dijelova. Bila bi takva sramota doći do samih vrata životnog otkrića i onda ponovno upasti u pandže gomile dezinformacija, da vam izričito preporučam da kupite jednu od starijih verzija dostupnih na Amazonu - ili još bolje, konzultirajte jedno od prvih izdanja ako ih možete naći na policama rijetkih knjiga u javnoj knjižnici, ili u zatvorenim zbirkama lokalne sveučilišne knjižnice.

Quigley je slučajno bio osobni mentor predsjednika Clintona na sveučilištu Georgetown i spominje se s poštovanjem na kraju Clintonova govora u kojem ovaj prihvaća predsjedničku nominaciju Demokratske stranke. Ne trebate se bojati da ćete pasti šaka nekoj nerazboritoj zavjereničkoj budali čije oči svijetle u mraku. Obavite to i obećavam da više nikad nećete naše škole, ili naš svijet, vidjeti na isti način.

Znanstveni menadžment (Ne! Ne! Ne!)

Prvi je cilj znanstvenog menadžmenta - kulta na visokoj razini, koji je inženjer učinkovitosti Frederick Taylor stvorio i objavio u svojoj knjizi *Principi znanstvenog menadžmenta (Principles of Scientific Management)*

(1911.), koja je postala pokretačka snaga u američkom biznisu, vladi, školovanju, religiji, socijalnom radu i mnogočemu drugome - potpuna podređenost. Ideja hijerarhije posebno je važna u birokracijama, u kojima pojam produktivnosti nikad nije uobličien - tu je sve sporedno u odnosu na podređenost. Bolje je da se brod razleti u komade nego dopustiti običnom mornaru da naređuje zato što zna više od kapetana.

Podređenost je religijski princip, kao i pretvaranje materije; ona uključuje stupnjeviti sustav funkcionalnih pretinaca u koje su zatočeni zaposlenici; dokle god ostaju tamo gdje su stavljeni, pokoravajući svoju volju, oni su predvidivi; međuovisni ljudski resursi kojima se menadžment po potrebi koristi.

Obrazovani ljudi, ili ljudi s principima, predstavljaju nepredvidive elemente u shemi znanstvenog menadžmenta; ovi prvi sumnjaju zato što su naučeni da učinkovito raspravljaju i misle svojom glavom, a drugi su previše kruti u bilo kojem području koje dira njihov moral da bi ostali pouzdano ovisni. Oni u bilo kojem trenu mogu izjaviti: "Ovo je pogrešno. Ja to neću učiniti." Pretjerano kreativni ljudi, iz kuta gledanja sustava, imaju slične nedostatke.

Znanstveni menadžment uvijek je na straži protiv ljudi koji se ne uklapaju u određene obrasce, zbog viška sposobnosti, viška kreativnosti, viška popularnosti, ili već čega. Iako ih se često zapošljava, to je uvijek praćeno uvjerenjem da ih se mora držati na kratkoj uzici i promatrati s oprezom. Idealan dragi zaposlenik promišljeno je poslušan, vedro entuzijastičan u slušanju naređenja, uvijek spreman da zadovolji. Osposobljavanje za ovaj položaj počinje na prvom mjestu riječju "nemoj".

U osnovnoj školi, kad bi se trebale istraživati beskrajne mogućnosti samorazvoja i raznolikost dobrog života, temeljni element kojim se bavimo jesu ograničenja koja se očituju u riječi "nemoj".

Nemoj trčati; nemoj razgovarati; nemoj se penjati na drveće; nemoj se grubo igrati; nemoj govoriti a da ne digneš ruku; nemoj se meškoljiti; nemoj napuštati svoje mjesto; nemoj buljiti kroz prozor; nemoj skidati cipele; nemoj jesti ni piti u učionici; nemoj se smijati; nemoj odugovlačiti; nemoj čitati unaprijed; nemoj napuštati stazu; nemoj reći "dosadno mi je"; nemoj se miješati sa starijom djecom; nemoj se žaliti; nemoj donositi igračke i tako dalje, zajedno s "nemoj" koji se podrazumijeva: "nemoj imati vlastite ideje; nemoj pokazivati inicijativu, nemoj biti neovisan; nemoj imati vlastite izbore; nemoj preuzeti odgovornost za vlastito

učenje”.

Ima više “nemoj” nego dana u kalendaru, bubnjanje bez kraja. Ova neprestana negativnost, koja tako podsjeća na recepturu za školovanje u Škotskoj Williama Playfaira, mnogima slama duh. Najtrajnije ostavština ponavljanja NEMOJ jest ravnodušnost prema svemu osim prema narkotičkim sredstvima poput nasilja, neotesanosti, okrutnosti, alkohola i pravih droga s kojima se negativizam može izbjeći.

Kako to znam? Proveo sam 30 godina u učionicama s gotovo 4000 tinejdžera, od kojih sam s mnogima osobno razgovarao; drugih 20 u učionici i sam kao učenik i student i još 20 proučavajući školski biznis i govoreći o njemu po cijelom svijetu.

Obrazac dopuštenja za školski izlet poslan u rujnu 2005. roditeljima učenika osmog razreda škole Queen Elizabeth u Calgaryju u Kanadi dat će vam jasnu sliku kako škola obeshrabruje izravno iskustvo među roditeljima, kao i među djecom, što je važna komponenta programa negativizma:

POTENCIJALNE OPASNOSTI MOGU UKLJUČIVATI SLJEDEĆE, ALI NISU OGRANIČENE SAMO NA TO:

Putovanje autobusom do odredišta i natrag: bolest vožnje, ozljede zbog bolesti vožnje drugih osoba, ozljede zbog pada pri iznenadnom negativnom ili pozitivnom ubrzavanju, opasnost od spoticanja pri ulasku i izlasku iz vozila ili pri hodanju duž prolaza između sjedala, pregrijavanje pri prijevozu, ozljede uzrokovane predmetima koji ulijeću kroz otvorene prozore, ozljede koje nastaju zbog iznenadnog izvirivanja glave ili udova kroz prozor, ozljede nastale zbog vlastitog ili tuđeg neprikladnog ponašanja.

Cijeli izlet: posklizavanje ili spoticanje pri ulaženju ili izlaženju iz autobusa, posklizavanje pri penjanju stepenicama ili na pokretnoj traci, rizik od peludi, hrane, prašine ili drugih tvari koje mogu izazvati alergijsku reakciju, dehidracija, izloženost vremenskim uvjetima uključujući hladnoću, vlagu, toplinu, suhoću, vrućinu i sunčano vrijeme, spoticanje na nogostupu ili popločenim stazama, napadi i ozljede od divljih životinja, organizmi uneseni hranom iz vlastitog ili tuđeg ručka, užine ili pića, električne oluje uključujući udar groma, klizišta u brdima.

Razgledavanje izložaka u zatvorenom prostoru: opasnost od

spoticanja na stepenicama, opasnost od sudaranja s drugim posjetiteljima, opasnost od posklizavanja na mokrom podu ili nogostupu, ozljede od pada izložaka.

Ukoliko ovaj katalog ne odbacite, držeći školu neškodljivom u onom dijelu u kojem se vaš staklenički cvjetak od djeteta izlaže ovim zamkama koje postoje svake minute svakoga dana običnoga života, vaše dijete ne može ići u muzej, nego mora ostati u Školi gdje ove opasnosti također postoje, ali su za njih sudovi prilično smanjili školski teret odgovornosti.

A koje psihološke učinke donosi ovo užasno nabranje koje se ponavlja za svaki izlet izvan školskih zidina? Je li ovo zamišljeno kao višak vrijednosti avanturističkom riziku bez kojega je mnoštvo mladih osuđeno da postane i ostane činovnicima do kraja života? Oprostite na sarkazmu.

Povezanost i razdvajanje, ponovno

Slijedeći pruski recept našeg prvog nacionalnog cara školstva, Williama Torreya Harrisa — otuđiti svako dijete od sebe sama da bi se utopilo u identitetu grupe - suvremeni planeri škole tretiraju djecu kao kategorije: crni, bijeli, hispano, drugi; nadareni i talentirani, izrazito uspješni, osrednji, prilagođeni program; bogati, srednji sloj, siromašni, i s višestrukim podjelama unutar svake zamislive kategorije, prije nego kao pojedince s određenim intelektualnim, društvenim, psihološkim i fizičkim potrebama.

Retorika kolektivizacije brzo vodi postupanju s grupama i podgrupama kao s prosjecima. Ovo menadžerski rad čini mnogo lakšim, ali garantira loše rezultate, bez obzira koliko je sredstava uloženo u poboljšanje većine u grupi. Kao i u skupom programu *Prednost u startu (Head Start)*, koji potječe iz Washingtona, kakav god se mali napredak pokaže, s vremenom se statistički izgubi. Logika kolektivizacije želi razdvojiti svako dijete od njegove jedinstvene konstelacije, posebnih okolnosti, tradicija, aspiracija, prošlih doživljaja i obitelji te postupati prema svakome kao prema predstavniku određenog tipa. Procesom, koji je neumoljiv kao što je ovaj, s kojim zatvorski zidovi koji se ruše tjeraju zatvorenika prema bezdanu i smrti u Poeovoj priči, kolektivno viđen razred mora stremiti najnižem zajedničkom nazivniku - fatalna je to odluka od samog početka.

Kad je 2002. gradonačelniku grada New Yorka, koji je u svakom drugom pogledu odličan menadžer, povjerena kontrola nad gradskim školama (do tada su bile pod kontrolom birokrata sustava i političara na razini savezne države), umjesto podizanja akademskih standarda za sve, prihvatio je loš savjet u potrazi za rješavanjem neuspjeha cjelokupnog sustava - posebice među obojenim učenicima - snizio je kriterije za sve. Između 2002. i 2008. povećao je dolarsku potrošnju na škole za 79 posto, dodao na platne liste 5000 nastavnika (iako su podaci o pohađanju škole tijekom ovog razdoblja pokazali pad broja učenika za 60.000) a rezultat je, kako se takve stvari mjere, bio nula.

Uranjanje svakoga učenika u individualizirani kurikulum čiji bi cilj bio umnožiti broj veza - s idejama, doživljajima, drugim ljudima je za čitavo vrijeme toga pristupa - bilo zanemareno. Bilo bi šokantno da je uopće uzeto u razmatranje.

Obrazovan um je povezan sa svim vrstama različitih ljudskih puteva (ne sterilnih protuvrijednosti u razredu), sa svim vrstama kompleksnih doživljaja, od kojih su neka bremenita psihološkim i fizičkim opasnostima

(ne jalovi doživljaji školskog zvona u zatvoru na određeno vrijeme); s omamljujućim izobiljem intelektualnih ideja koje se povezuju među sobom i, s vremenom, izaziva ubrzani rad srca zbog mogućnosti transcencije u budućnosti - neponovljiv osjećaj dovoljan da bude nagrada bez slatkog zatvora od pohvala, zlatnih zvijezda, ili obećanja nagrade.

Najviše od svega obrazovani je um povezan sa sobom. Nema većeg filozofa u povijesti zapada, još od Sokrata, koji nije otkrio da je poznavanje sebe temelj svega drugog. Da biste to postigli, morate ispitati svaki utjecaj koji je postao dio vas, kao što to započinje rimski car Marko Aurelije na početku svojih *Meditacija*. Bez samospoznaje teško da uopće možete o sebi razmišljati kao o ljudskom biću. A ipak, mi imamo prvog državnog povjerenika za obrazovanje, na samom izvoru stvari, koji obznanjuje da je samootuđenje cilj školovanja.

Škola razdvaja, kao što je zadužena činiti. To je Cezarova strategija "zavadi pa vladaj" dovedena do vrhunske učinkovitosti. Djeca su razdvojena od svojih obitelji, svoje tradicije, svoje zajednice, svoje vjere, svojih prirodnih saveznika - druge djece - svojih interesa i, dalje, *ad infinitum*. Ona su, zbog čega je Walter Lippman žalio, razdvojena od cjelokupne zapadne intelektualne tradicije koja je društvima dala najveći

dar osobnih sloboda koji su ikad vidjeli, razdvojena od iskustava preuzimanja rizika i avanture u kojima su stvorena velika povijesna otkrića; mladi muškarci i žene izranjaju iz škole nesposobni da učine puno, kao što je posvjedočio Langdon Winner.

Sindrom vlakića koji govori "ču-ču"

Dana 19. veljače 2007. svjedočio sam pred zakonodavcem Montane u korist prijedloga zakona - Rick Joreov HR404 - za ukidanje obaveznog školovanja. Taj bi jednostavan čin vjere u obične ljude, sam po sebi, mislim, s vremenom djelovao tako da sruši kulu od karata podignutu u 20. stoljeću radi sprječavanja širenja obrazovanja. Kakva god bila bit toga prijedloga, u avionu na povratku u New York uhvatio sam se kritiziranja dijela kurikuluma napisanog za lanac privatnih škola na Zapadnoj obali.

Jednu od ovih škola u blizini Los Angelesa posjetio sam u društvu ravnatelja za kurikulum i u kratkom sam vremenu bio zadivljen lijepim manirama i lakoćom pristojnosti u odnosima nastavnika i učenika te duhom dobre volje s kojim su se očito pratili napori sudjelovanja učenika u vlastitom obrazovanju. Ali su me malo mučile dvije stvari. Prva je bila ova: na sastanku školskih dužnosnika sa mnom, radi razgovora o školskim temama, nekoliko je starijih učenika zamoljeno da sjedi s nama i, iako se diskusija ticala isključivo njihova školskog života, nisu ništa rekli i nije ih se ohrabrivalo na sudjelovanje. Kad sam pozvan da postavim pitanja, najprije sam ga uputio učenicima u prostoriji: "Kad biste mogli mijenjati neke stvari, primjerice jednu stvar u vezi s ovom školom, što bi to bilo?" Osjetio sam određenu nelagodu među svima u prostoriji, uključujući i učenike. Što bi djeca uopće mogla znati, ili mariti, o upravljanju svojim učenjem?!

Nitko to nije rekao, bio je to jednostavno osjećaj koji sam imao, da su, osim ritualno, djeca bila u jednom odjeljku, profesionalno osoblje u drugom, a uprava i stručnjaci za kurikulum u trećem. Tako je moćna energija koja bi se oslobodila povezivanjem svih ovih dijelova radi razmjene informacija i viđenja, bila izgubljena.

Druga stvar koja me je mučila bila je ta da mi je pri odlasku, kad sam zastao da bih razgledao policu udžbenika za osme razrede, pogled pao na Homerovu *Odiseju*, knjigu koja je nekoć, zajedno s Homerovom *Ilijadom*, pulsirala u srcu klasičnog grčkog obrazovanja. Urezane u sjećanja mnogih tisuća čitatelja, recitirane napamet, ove priče o Trojanskom ratu i njegovim

posljedicama nisu bile jednostavne priče kojima se ubija vrijeme, nego serija naročitih moralnih dilema s kojima će se, u ovom ili onom obliku, svatko suočiti tijekom svog života. Debatiranje o ispravnim potezima u njima pružalo je bogatu mentalnu hranu.

Bio sam oduševljen što sam našao *Odiseju* kao dio kurikuluma osmog razreda, dok nisam otvorio knjigu i otkrio da je to bila skraćena verzija - prerađena i pojednostavljena za 13-godišnje i 14-godišnje kalifornijske učenike iz bogatih obitelji. Kao da je “značenje” moglo biti izdvojeno iz jezika i predstavljeno na življi način od Homera. Jedna je stvar sigurna: da je Homer napisao verziju koju sam držao, nitko osim odlikaša željnih dobrih ocjena ne bi nikada pročitao knjigu do kraja i jedini način na koji bi preživjela do druge generacije čitatelja bio bi u obliku udžbenika u programima obaveznih škola.

No, ja sam bio na putu prema vratima, a ovi ljudi ne samo da su imali školu beskrajno superiornu standardima Los Angelesa, nego su bili inteligentni, brižni ljudi kojima nitko ne bi oklijevao povjeriti svoju djecu te sam samo usputno komentirao da su djeca bez protivljenja čitala original nekoliko tisuća godina i otišao uhvatiti svoj avion. Dok smo se vozili do LAX-a²⁴ ravnatelj za kurikulum, pitao je bi li pregledao novu radnu bilježnicu koju su izrađivali za niže razrede, a ja sam pristao.

Na visini od 10.500 metara otvorio sam knjigu i našao se licem u lice s vlakićem koji govori “ču-ču” kao vodičem kroz radnu bilježnicu. Iako je od tada do sada, kad ovo pišem, prošlo tek 18 mjeseci, jedini detalj teksta kojeg se mogu sjetiti jest vlakić koji govori “ču-ču”. Sve ostalo mi je izbljedjelo; zaista, blijedilo je dok sam čitao. Kad sam stigao kuci, odmah sam pisao ravnatelju za kurikulum:

26. veljače 2007.

Dragi Dave,

sve što slijedi odnosi se na vlakić koji govori “ču-ču” oko kojeg se vrti tvoja knjiga. Bit ću otvoren zato što si mi jako drag, i zato što sam uživao u našim razgovorima u kratkom vremenu koliko se poznajemo. Vlakić koji govori “ču-ču” u teoriji o dječjem razvoju samo je jedan oblik njemačke bolesti koja se uvukla u razvoj škole pri prijelazu u 20. stoljeće. Prvi napad ove bolesti bio je u vrtićkom pokretu 19. stoljeća, ali se nikad nije dovoljno ukorijenila da bi zadovoljila svoje menadžere, pa je tako

ubacivanje crtica u dječje glave umjesto stvarnih ideja o svijetu ušlo u modu kao dio projekta umjetnog produljenja djetinjstva i neodraslosti. Projekt je ozbiljno počeo na početku stoljeća i bio je priznat, čak se njime i hvalio dekan Učiteljskog fakulteta Sveučilišta Stanford koji je sudjelovao u njegovu uvođenju.

Kao oružje za masovno školovanje, vrsno oružje kakvo je već bilo, po svojem je razornom učinku iznad svih drugih. Ono je glavni uzrok intenzivne i rastuće nezrelosti Amerikanaca bilo koje društvene klase, optužnica koju pri putovanju čujem u svakom kutku svijeta - a sve češće i od domaćih komentatora.

Znam da je ovo što ostavljam na pragu tvojeg *ču-ču vlakića* pretežak slučaj, no kako ovdje samo ja govorim tebi, želio sam zaobići aspekt odnosa s javnošću i zahvatiti ono što me uznemirava u vezi sa svakim sekvencijalnim kurikulumom - od jednostavnog do složenog - koji sam ikad vidio. To je strategija koja je kroz povijest putovala pod mnogim imenima dok su skupine vodstva radile na tome da svoje obične ljude učine upravljivima. Projekt je dostigao vrhunac u prvim desetljećima 19. stoljeća u Pruskoj i izvezen je u drugoj polovici stoljeća po cijelome svijetu.

Zato to zovem njemačkom bolešću - umjetnim produženjem djetinjstva. Nemoj učiniti grešku, to djeluje. Kad ste jednom dovoljno inficirani virusom, bolest je progresivna. Žrtve ne mogu odgovoriti izazovima egzistencije bez pomoći i ta ih relativna bespomoćnost čini upravljivima.

Podsjećam da tvoj vlakić koji govori "ču-ču" koristim metaforički, postoje mnogi načini da se presiječe rast sposobnosti, jasnog razmišljanja i izrazite namjere i svaki je od njih vlakić koji govori "ču-ču" pod različitom krinkom; pomisli na horore s rezanjem jednim udarcem, pomisli na pornografiju, pomisli na *Big Mac* ili novinarsko žutilo/vijesti na mreži - sve je to lako prihvatiti, svako je naizgled beznačajno ubijanje vremena. Ali oh! Kada su svi na okupu sviraju svoje nerazumne melodije - smrt od tisuću uboda!

Genijalnost se sastoji u uspostavljanju perverzne gladi koja prkosi kasnijem iskorjenjivanju dok se žrtva bori da odraste. Ova

usađena potreba za pojednostavljivanjem u svemu čini samodisciplinu teškom i, za većinu nas, mogućom samo do prosječnost!. Nakon što nas bolest preuzme, ne možemo odrasti - pomisli na *blockbuster* hollywoodske filmove koji nisu u obliku crtića, pomisli na Petra Pana, Michaela Jacksona, Britney Spears koja je svoju glavu obrijala na ćelavo i sisa palac, pomisli na neprestanu reklamu “Ne želim odrasti, ja sam toys-R-Us dijete!” Čitam u *L.A. Timesu* da se dobrostojeće majke pokušavaju odijevati i ponašati kao njihove 9-godišnje kćeri, čitam u časopisu *Nation* da je razina razumijevanja gospodarstva tako minimalna, tako primitivna, da je teško voditi diskusiju o nečemu na bilo kojoj razini iznad razine pojednostavljenosti bajke.

Formula društvene kontrole tipa vlakića koji govori “ču-ču” postavljena je u Calvinovu djelu *Instituti* (1535.), impresivno pročišćena u Spinozinom *Traktatu* (1670.), a u život institucija uvodi je Fichte u drugom desetljeću 19. stoljeća. Od tada je jako zaposlena. Tamna strana države blagostanja kojoj su pri porodu pomagali Beatrice Webb i fabijanski socijalisti nije njezina površinska svrha da bude ljubazna, nego namjera ubijanja ljubaznošću, štiteći interese boljih ljudi na nenasilan način. Vlakić koji govori “ču-ču” vrh je ledenjaka na kojemu su prokleti izručeni intelektualnom smrzanju, psihološki i društveno.

A sad idemo vidjeti vlakić koji govori “ču-ču” na način koji se razlikuje od uobičajenog (osim mog osobnog, naravno). Razmotrimo gospođicu Beatrix Potter, temu filma iz 2007. o njezinu životu i biografije koju je izdao St. Martin’s Press. Na vrhuncu uspjeha, 1912., ukorila je svojeg izdavača zato što ga je bilo strah tiskati njezinu novu knjigu bez izmjena, priču o kidnapiranju i smrti vreće zečića izbjegnute za dlaku.

“Umorna sam od pisanja sladunjavih knjiga”, napisala je. “Vi ste jako prestrašeni.” Beatrix Potter je ispravno uočila da je ono što je izdvaja od općeg smjera dječjih pripovjedača bilo to da je ona uposlila jedan “stav uma” pun tame, nasilja, nesentimentalnosti i realizma - upravo onih kvaliteta koje pokazuje ljudski život i kojima se izravno mora suprotstaviti da bi osoba ikad postala svoj gospodar. Djeca ovo i implicitno i eksplicitno razumiju i, za razliku od školovanja, Potter govori o potrebi razmišljanja o ovim stvarima. Njezin rad je svjež i opor, često se bavi smrću.

U *Priči o kuniću Benjaminu*, sova pokupi vjevericu, “namjeravajući je oderati”.

U *Priči o Jemimi*, patki iz lokve, provlači se neshvatljivo zlo kad lisica pita Jemimu da odabere začine uz koje će biti skuhana.

Li, Le, Lo, La

Krv jednog Engleza njušim

Živ ili mrtav

Samljet ću njegove kosti da si kruh umijesim.

Ništa maloj djeci nije zanimljivije od zla, okrutnosti i zlobe; ona poimaju ove stvari prije nego što iole mogu govoriti. Licemjerje slatkih slika i priča o životinjama u kulturi koja životinje naveliko ubija i jede ih cokćući od užitka, krajnje neosjetljivi odrasli ne razumiju, ali ga njihova djeca nikad ne previđaju. I ovo ružno skretanje od stvarnosti samo je jedno od mnogih takvih proturječja kojima naša kultura vlakića koji govore “ču-ču” trguje na veliko.

Učinak ovih amoralnih vježbi težak je za djecu, unatoč apologetici koju iskazuju stručnjaci dječjeg razvoja koji ovakvu praksu opravdavaju.

Postoje u pričama Beatrix Potter životinje koje govore, ali nijedna nije “slatka”. “Hvala nebesima da je moje obrazovanje bilo zanemareno”, napisala je Potter, ali ono što je mislila jest školovanje tipa vlakića koji govore “ču-ču”. Njezino učenje bilo je visoke kvalitete; čitala je Homera u najboljim prijevodima, tečno govorila njemački i često pisala da ne voli djecu. Prezirala je one duhove koji su uništeni teorijama nametnutim u dugotrajnom zatočeništvu, posebice onih koji su, zato što se to od njih očekivalo, davali nezrele odgovore dugo nakon što su razvili unutarnji život. Činjenica da priče Beatrix Potter još uvijek jako privlače djecu trijumf je istine nad službenim iluzijama institucionalnog školovanja.

Ukloni pomoćne kotače!

Prema *New York Timesu* u izdanju od 15. prosinca 2006., Elena Delle Donne najbolja je košarkašica u državi, s “potencijalom da promijeni igru za žene onako kako je to Michael Jordan učinio s igrom za muškarce”. Studira na vrhunskom fakultetu, a to je ne stoji ni novčića i očekuju je milijuni od pojavljivanja u reklamama. O njoj vam, međutim, govorim zbog nečega što je učinila u dobi od tri godine uopće ne razmišljajući o košarci.

Uzela je francuski ključ i bez ikakvih uputa uklonila pomoćne kotače bicikla. S tri se godine oslobodila prokletstva djetinjstva, tog sjajnog

njemačkog izuma. Oslobodila se štetnih pretpostavki o tome što je moguće, a što nije. Pokušajte zamisliti unutarnju organizaciju koja od trogodišnjaka zahtijeva sljedeće: detaljno promatranje francuskih ključeva, strukture, procese; planiranje koje se moralo dogoditi unutar tog stvorenja starog tisuću dana da uopće smisli takav plan, a kamoli da ga provede. Da bismo osigurali više Elena, škola bi morala napustiti udobnost tretiranja velikih grupa skupno - kao "klasa". Ustrajemo li na klasama, većina će Elena biti uništena u začetku. Pomislite na Bransona, pomislite na Bena Franklina ili Georgea Washingtona, pomislite na Octaviju Walker ili Davida Farraguta opisanih u drugim dijelovima ove knjige.

Kad me, kao što se, s određenom učestalošću, događa, roditelji pitaju za savjet kako promijeniti odnos između njih i njihove djece nabolje, bez oklijevanja im preporučujem ovo:

Nemojte o njima razmišljati kao o djeci. Djetinjstvo postoji, ali završava mnogo prije nego što mi to dopuštamo. Počeo bih se brinuti ako bi moje dijete bilo primjetno djetinjasto nakon dobi od sedam godina, a ako u dobi od dvanaest nemate posla s mladim muškarcima i ženama željnim da odigraju svoje karte, gnušajući se pomoćnih kotača na bilo čemu, sposobnim da pješice obiđu London, prođu po sto pedeset kilometara biciklom i daju svojem okruženju dovoljno dodatne vrijednosti da imaju nezavisni prihod; ako se ovo ne dogodi, u nečemu ozbiljno griješite.

Već u dobi od sedam godina, nemojte prerađivati istinu o stvarima. Ako obitelj ima prihod, djeca trebaju, do novčića, znati koliki je i kako se troši. Prihvatite da su to ljudska bića s istom osnovnom naravi i sklonostima kakve vi imate; ono u čemu ste vi nadmoćni u smislu iskustva i zrelog razumijevanja treba razmjenjivati za njihovu prirodnu elastičnost, brzu inteligenciju, maštu, svježi uvid i žarku želju da postanu autonomni.

Ne kupujte proračunatu iluziju produljenog djetinjstva. To je veliki tajni ključ moći - moći za vašu djecu ako preokrenete situaciju u odnosu na one koji njima upravljaju. A adolescencija je totalna prijevara, čista kuhinja socijalnog inženjeringa koja je stara jedva jedno stoljeće. Ona je paradoks, stalno prijeteći vlastitim razrješenjem, dok mladi lupaju po školskom zatvoru u koji smo ih zatočili. Ponekad, dok čitam osmrtnice - znatno najvrjedniji dio dobrih novina - naletim na novi dokaz da je ovo što sam rekao istina.

Dana 18. travnja 2003., na primjer, moje su novine donijele

osmrtnicu 101. najbogatijeg čovjeka na svijetu, Johna Latsisa. Ako to ime zvuči nekako poznato, to je zato što je njegov unuk Paris Latsis kratko vrijeme bio zaručen s Paris Hilton, slavnom nasljednicom i omiljenom prevaranticom čija je bludna videosnimka, otkad je objavljena svijetu, okupirala maštu američkih muškaraca.

Jahta Johna Latsisa bila je u lukama ovoga planeta uobičajeni prizor mnogo prije njegove smrti, bila je posuđena princu Charlesu, predsjedniku Bushu, Marlonu Brandu, Colinu Powellu i mnogim drugim osobama koje ulijevaju strahopoštovanje. No ništa ne izaziva moje osobno strahopoštovanje više nego osobna priča gospodina Latsisa.

Rođen je u grčkom ribarskom selu, u siromašnoj grčkoj obitelji u kojoj je djetinjstvo bilo luksuz koji si obitelj nije mogla priuštiti. Nije imao škole na koju bi se mogao pozvati i počeo je u dobi od dvanaest godina raditi kao radnik. Međutim, Latsis je imao veće ambicije; s vremenom se ubacio kao pomoćni radnik na palubi zapuštenog teretnog broda. Nakon Drugog svjetskog rata zapušteni su teretnjaci bili višak na međunarodnom tržištu teretnjaka; gotovo bezvrijedni koliko ih je mnogo bilo, sagrađeni da tegle opskrbu i vojnike.

U dobi od 28 godina ovaj je siromašni mladić uzeo svoju uštedevinu i sav novac koji je mogao posuditi i platio predujam za jedan od zapuštenih teretnjaka. Tijekom sljedećih 30 godina multiplicirao je taj brod u moćnu flotu. Bez ikakvih poticaja od mentora poslovnih škola (kojih uopće nije imao) postupno se od špedicije proširio na gradnju, naftu, bankarstvo i druge pothvate. Njegova je sve veća vještina bila prirodni nusproizvod potpune povezanosti sa svijetom poslovanja.

Prije sedamdeset pet godina, škole su rutinski govorile o alternativnim putevima do uspjeha kakav je postigao Latsis; danas to više ne čine. Osamdeset posto mladih danas - čak i više - sprema se (bar u teoriji) za "dobre poslove" specijaliziranih zaposlenika jedne ili druge vrste. Pozornost nikad nije usredotočena na živote kao što je život Johna Latsisa; koji ga je stvorio bez ikakvih dobrobiti formalnog obrazovanja.

Tania Aebi i George Meeghan

Prije dvadeset godina, 1989., tinejdžerica Tania Aebi uplovila je u luku New York nakon što je sama provela dvije godine na moru, oplovivši svijet - prva žena u povijesti za koju se zna da je izvela ovaj izvanredan podvig. Njezina obitelj nikad se nije bavila pomorstvom, ili pokazivala

sklonost prema tome, a Tania je imala samo neznatno znanje o navigaciji kad je krenula, nakon što je pala astronavigaciju na ispitu za obalnu stražu. Ništa zato. Naučila je predmet na svojem plovilu. I uplovila je svojim putem u odraslost, knjige o rekordima i povijest.

Tania je imala takve poteškoće u srednjoj školi Brooklyn Tech da je postupno prestala pohađati nastavu, kao što možete doznati čitajući njezinu knjigu *Prva plovidba (Maiden Voyage)*. Njezin je otac, zgrožen njezinom nepristojnošću i ponašanjem općenito, htio da ode od kuće i ponudio da joj kupi brod dugačak više od osam metara ako će njime sama oploviti svijet. Prihvatila je izazov iz prkosa, ispisala se iz škole i baš to učinila.

Prije trideset godina, siromašni mladić iz Engleske odlučio se na pothvat najdužeg pješačenja u povijesti. George Meeghan nije imao visokoškolsku diplomu, ni specijaliziranu obuku, ni najmoderniju opremu, ni novac, ni školovanje više od trećeg razreda - bio je niži radnik na palubi običnog parnog broda koji se uputio na rog Južne Amerike. Ondje je napustio brod, otišao do Tierra del Fuega, okrenuo se prema sjeveru i započeo svoje hodanje. Sva mu je oprema bila natovarena na jedna od onih slabih kolica za kupovinu koje ljudi koriste da bi odvezli kući ono što su kupili. Kotači su otpadali. Bilo je kao u vicu.

Georgeu Meeghanu trebalo je sedam godina da prijeđe Ande, pregovara s opasnim brđanima, prijeđe Darien Gap, koji nema staze, i ude u Sjedinjene Države. Kad je bio u Teksasu, odlučio je skrenuti s puta da bi vidio Washington, D.C. - pješice, naravno - zatim je krenuo na sjeverozapad prema Point Barrowu, na Aljasci, da bi dovršio najdulje pješačenje u ljudskoj povijesti. Gola skica koju sam vam izložio ne daje Georgeovoj (ili Tanijinoj) sagi mjesto koje zaslužuju. Pozivam vas da pročitate njegovu knjigu *Najdulja šetnja (The Longest Walk)*, kako biste doznali za što su neškolovana ljudska bića sposobna. Nedavno je Georgeova mlada kći Ayumi prehodala cijelu duljinu Japana od juga do sjevera.

Dvoje ispisanih iz škole, dva trijumfa ljudskog duha. Nijedna škola na svijetu ne sanja o poduci u onomu što su oni naučili, pisanje vlastitih scenarija, oslanjanje na sebe i svijest o cilju. Najdulja šetnja u ljudskoj povijesti (provjerite o Georgeu u *Guinnessovoj knjizi rekorda*), najdulja samostalna plovidba (provjerite o Taniji u *Guinnessovoj knjizi rekorda*) - ako je dvoje mladih ljudi bez puno pomoći ili posebne opreme moglo ovo učiniti 1970-ih i 1980-ih, tek čistom snagom volje, možete li ikada više

vjerovati hipotetskim akademskim hipotezama o ljudskim seljenjima u velikim skupinama? Ako su Tania i George to učinili bez ičega, drugi anonimni su to učinili i prije. “Akademski” se nekad odnosilo na Akademos, vrt u kojem je Platon podučavao; bio je to izraz koji se poštovao gotovo dvije tisuće godina, ali je do kraja 19. stoljeća došao do značenja “od neznatnog ljudskog interesa; beznačajan”.

Sad usporedite živote Tanije i Georgea sa životima 25.000 visokoškoloovanih mladih ljudi koji rade u gradu Washingtonu i opuštaju se za vikende u Dewey Beachu u Delawareu:

Dewey Beach, Delaware, 5. srpnja 2001. - U Poslanici Korinćanima, Pavao propovijeda da se odrasli trebaju riješiti djetinjastih stvari. Jasno je da apostol nikad nije ljetovao na ovom kilometar i pol dugom prostoru obalnoga grada. Petak je poslijepodne i 25.000 visokoobrazovanih samaca... slijevaju se u ovo mjesto od 500 stanovnika, za svoj tjedni ritual regresije... lobisti, pomoćnici u Zastupničkom domu i Senatu, programeri razvoja računalnih mreža i konzultanti za menadžment u dobi od 23 do 37. Cijena ulaza noćas će u Starboardu iznositi 420 dolara - seksualne će se ludorije subotnjeg popodneva odigravati pred očima susjeda. Na plesnom će se podiju upriličiti tučnjava... [ovaj] ritual vrijednih samaca u kojem habaju svoja poslovna odijela da bi pobjegli na mjesto na obali svakoga je petka u punom jeku.

USA Today

Princip zatočene buhe

U čemu je razlog stravične neljudske pasivnosti školske djece prema stvarima koje svijet odraslih tradicionalno smatra važnima? I još naizgled čudnije ravnodušnosti koju sirota djeca pokazuju prema svojoj zlokobnoj i zahuktaloj budućnosti? O ovome sam kao nastavnik imao teorije, ali nikad neku u koju sam doista vjerovao, dok mi jedan 11-godišnji doseljenik s Tajvana, Andrew Hsu nije objasnio kako slomiti duh buha tako da ih se može dresirati. Njegovo je objašnjenje tiskano u autobiografskoj crtici koju je napisao za određenu svečanost na kojoj je trebao dobiti nagradu, ali je materijalno priznanje za mene izbljedio u usporedbi s onim što sam od Andrewa toga dana naučio.

Prije svega, tek je bio pobijedio na Državnom sajmu znanosti i tehnike u Washingtonu, sa svojim sekvencioniranjem gena koji je zajednički čovjeku i mišu: COL201A. U dobi od 11 godina, Andrew je bio višestruko nagrađeni prvak u plivanju. Tečno se služio kineskim, francuskim i engleskim. U svoje slobodno vrijeme radio je kao pomoćnik na stručnim dokumentarnim filmovima. I školovao se kod kuće.

Upitan da opiše najvažniju lekciju svog života, onu koja je imala najviše utjecaja na njegove izbore, rekao je da je to priča koju mu je otac ispričao o metodi koja se koristila pri dresiranju buha da se ljuljaju na trapezima, voze male kočije (ili ih vuku) i sve druge krasne stvari koje su buhe učile činiti da bi zabavile kraljeve i dvor u povijesti svijeta. Priča koju je njegov otac ispričao ide ovako:

Ako se buhe stave u plitku posudu, one iskoče. Ali ako se, samo zakratko, na posudu stavi poklopac, one, nastojeći pobjeći, udaraju o poklopac i brzo nauče da ne skaču tako visoko. Odustanu od potrage za slobodom. Nakon što se poklopac ukloni, buhe samokontrolom ostaju zatočene. Tako je i sa životom. Većina nas dopušta vlastitim strahovima ili tuđem nametanju da nas zatoči u svijet malih očekivanja.

Nakon što sam ovo pročitao, cijeli moj život nastavnika bljesnuo mi je pred očima. Zaposlen sam da bih bio poklopac Petrijevoj posudi²⁵ u kojoj će djeca udarati glavom pokušavajući slijediti svoj put dok jednog dana, iscrpljena, ne prestanu pokušavati. U tom će trenutku biti pogodni subjekti za dresuru.

Kako malčice izludjeti konja

Vrijeme koje provodimo u zamci školovanja i njegova obmana većinu nas čini pasivnim, nepotpunim ljudima, nesposobnima funkcionirati kao nezavisni duhovi. Ali postoje i druga oruđa za kresanje naših krila, za svaku sigurnost. Oni koji izlaze kroz školska vrata ili se vrte po zahodima i stubištima nisu najveći problem - konačno, kamo oni mogu pobjeći? Najveća opasnost za društveni poredak dolazi od onih koji se povlače u tajne niše svojeg unutarnjeg života gdje ne može prodrijeti nijedno zabadalo.

Za ovu zagriženu skupinu, iskustvo uzgajivača konja pruža drugu strategiju. Uzmite poznate opasnosti za zdravlje konja, stvari koje treba izbjegavati ako želite da vaši čistokrvni konji budu produktivni i, umjesto da ih izbjegavate, nametnite ih, moguće je natjerati mlade ljude da rade

protiv vlastitog interesa, pošaljite ih duboko u zatvor duše da igraju “Tamnice i zmajevе”, računalne igrice, ili beskrajno surfaju Internetom, umjesto da preuzmu rizik učenja kako da budu učinkoviti.

Prije nekoliko godina s izvjesnim sam iznenađenjem primjetio odraz svog školskog iskustva na stranicama visokospecijaliziranog časopisa, publikacije *Udruge za mentalno zdravlje konja (Equine Mental Health Association)*. Relevantni priloženi članak poslali su iz Frankfurta u Kentuckyju, gospodin i gospođa Howard, ljubitelji konja kakva je i moja supruga Janet. Razmatra se šteta koja se nanosi kvalitetnim konjima kad se opseg njihova dnevnog iskustva previše pojednostavi:

Dok čitate obilježite kvačicom uvjete koji uzrokuju ludilo u konja i usporedite ih s poznatom disciplinom u prosječnoj školi:

... Držite ih uglavnom besposlenima, držite ih odvojeno od drugih konja i stvorit ćete životinju koja sa svijetom gradi odnos na upadljivo neprirodne načine... plahi, luckasti, nepouzđani, s iznenadnim kretnjama, udaraju, izbjegavaju sve, povučeni su, itd. Ne dajte konju pristup mudrosti krda i mudrosti vlastite prirode i dobit ćete konja koji ne zna kamo pripada. U takvim uvjetima konji dobrog roda s golemim potencijalom završavaju živeći svoje živote kao... potrošači, umjesto da pridonose.

Potrošači radije nego da pridonose. Naravno, u tome je stvar, što već razumijete ako ste pažljivo slijedili krivudavu raspravu u mojoj knjizi - korporativni kapitalizam masovnog tržišta i financijski kapitalizam koji ga već neko vrijeme zamjenjuje, oba trebaju potrošače koji definiraju vrijednost svog života potrošnjom; oba razumiju da samo mali dio ljudi treba znati kako proizvoditi - a sve dalje od toga malog dijela smrtni je otrov za sustav zato što avet pretjerane proizvodnje tjera kapital u bijeg.

Političko je uvjerenje da se pretjerana proizvodnja mora zaustaviti. Škole su glavna tvornica u kojoj se to radi; potrošnja se, s druge strane, mora povećati - i nijedan uvjet ne potiče potrošnju tako kao dosada, posebice kad su imaginacija i unutarnji život umrtvljeni beskrajnim vježbama zapamćivanja, umjetnim krizama stalnog testiranja i temeljitim uvjetovanjem nagradama i kaznama, igrom pobjednika i gubitnika. Razmišljaju li ljudi doista na ovaj način? Postavljate li mi to pitanje, morat ću s nešto tuge odgovoriti: da.

Kotao razlomljenog vremena

Kad je vrijeme isplanirano na minutu, prisiljeni smo se više baviti prikazom pozornosti i zanimanja nego zbiljnošću tih kvaliteta; bez neprekinutog vremena nemate ni mrvicu šanse za sintezu nabacanih podataka. Možete upamtiti službeno značenje tih podataka, no u dostupnom vremenu nema mogućnosti da dođete do vlastitih zaključaka. Nakon godina proučavanja, znamo da je vrijeme neprekinutog sna ključno za preciznost misli, ali kako me Claire Wolfe, književnica sa Zapadne obale jednom naučila, neprekinuto vrijeme budnosti ključno je na sličan način. Kad se ne možete koncentrirati, teško je razumjeti smisao stvari. Lakše je jednostavno odustati, nego ustrajati na pokušajima.

Rastakanje neprekinutog vremena glavno je oružje za masovno poučavanje. Škole su labirint za mahnutu aktivnost štakora; zvono, zvučnici, dostavljači koji lupaju na vrata učionice, vriska s igrališta, službeni posjetitelji, neslužbeni posjetitelji, prekidi zbog odlaska i dolaska sa zahoda, zvižduci, nasilje među vršnjacima i ljubakanje - nikad se ne zna kad će nastati sljedeći prekid. Pokušajte procijeniti psihološki učinak uranjanja u kotao razlomljenog vremena, izraz gospođice Wolfe, ponovno i ponovno tijekom 12 godina (ako ste učenik), a čak i dulje ako ste nastavnik.

Privatno vrijeme jedino je vrijeme u kojem se grade teorije, testiraju vlastite hipoteze i razmišlja kako se mogu povezati djelići podataka koje naša osjetila prikupljaju. Vrijeme nam dopušta da svojim pothvatima dodamo kvalitetu. Jedno kucanje na vrata dovoljno je da uništi moćnu Coleridgeovu pjesmu *Kubla Khan*. Kao nastavnik u razredu nisam bio jako osjetljiv, ali nakon tri prekida - a moje su godine u službi obuhvaćale prosječno sedam razrednih sati — mozak mi je bio tako smućen da sam ostatak sata zabušavao.

Kraj

Nadam se da je ovo bilo dovoljno da sami nastavite tražiti oružja. Pisanje ovoga silno me je rastužilo i naljutilo. Ne mogu nastaviti.

Što je obrazovanje?

Kantova pitanja i europski ep

Veliki je njemački filozof Immanuel Kant postavio četiri pitanja za koja je vjerovao da se nalaze u srcu svake potrage za obrazovanjem:

Što mogu znati?

Čemu se smijem nadati?

Što trebam činiti?

Što je čovjek?

Jedna od velikih ironija modernog života svakako je to da je Njemačka, nacionalna kultura koja je Kanta poštovala kao vrhunskog *übermenscha*, stvorila oblik dresiranja mladih koje je praktički iskorijenilo filozofsku znatiželju kod kuće, i u devetnaestom i dvadesetom stoljeću agresivno izvezla svoj sustav diljem svijeta. Dovoljno je da samo na Googleu potražite slavni tekst Horacea Manna “Sedmo pismo bostonskom Odboru za školstvo” da vam rastjera bilo kakve preostale iluzije da je američko obvezno obrazovanje domaći proizvod, ili da mu je cilj prenijeti “temeljne vještine”, kako se općenito misli. Korijen je njemački.

Nužno je uhvatiti se u koštac sa svim Kantovim pitanjima prije nego što se uspostavi koristan kurikulum koji bi postigao željene ciljeve. Ali, ako taj posao izbjegavate, ili vas zavedu da ga ustupite službenoj ustanovi sa stručnjacima (ili vas natjeraju da nastavite onako kako je sad), ne treba vas iznenaditi ako se vi i vaša djeca nađete zdrobljeni pod kotačima onako kako pogoduje nekom drugom, nekim tuđim prioritetima.

Nećete se približiti uzvišenom stanju koje obrazovanje može ponuditi, u kojemu novac i slava ne znače mnogo, tako dugo dok ste zadovoljni pamćenjem tuđih značenja stvari, no ozbiljno razmišljanje o tome što je netko drugi o njima rekao nije bezvrijedno. Može vas približiti vlastitoj istini - kako je sudac Vrhovnog suda Potter Stewart rekao o pornografiji: “Ne mogu je definirati, ali je prepoznajem kad je vidim.” S tim na umu, nemam vam namjeru nuditi iscrpnu definiciju, već tri “sonde”

u ovaj misterij: jednu neobično pronicava pisca putopisa Jamesa Saltera; jednu iz izjave koju sam dao Odboru Senata prije sedamnaest godina; i jednu iz slobodnog stiha koji sam načrčkao na listu iz bloka dok sam promišljao o tome što napisati u pismu koje sam namjeravao poslati svojoj unuci Kristini, koje možete naći u devetom poglavlju ove knjige.

James Salter je tražio način da u riječi pretoči divljenje koje je osjećao za europski kontinent i njegovu povijest. Počeo je s tim da Europa pomaže razjašnjavanju Kantovih pitanja:

Ono što mi je konačno dala bilo je obrazovanje, ne satovi u školi nego nešto uzvišenije, uvid u to kako ustrajati: kako provoditi slobodno vrijeme, voljeti, jesti i razgovarati, kako gledati golotinju, arhitekturu, ulice, sve novo što zahtijeva podučavanje na drukčiji način. U Europi preko vas pada sjena povijesti i, ne znajući ništa o njoj, iznenada shvatite kako ste mali. Ništa ne znati jest ništa ne činiti. Sjećati se samo sebe jest poput obožavanja zrnca prašine. Europa je na razini golemog i nepojmljivog razreda, izvan dosega opisa i kataloga.

Suočen s moćnim europskim epom i njegovim neiscrpnim izobiljem, Salter je u stanju uočiti koliko su “satovi u školi” daleko od obrazovanja. Osvrnite se na Ameriku, kao što se on osvrnuo na Europu: je li vas vaše školovanje naučilo kako smo dovdje došli?

Sljedeća su dva primjera moja. Dana 23. listopada 1991., dobio sam poziv da dam iskaz američkom Senatu, Odboru za rad i međuljudske odnose. Predmet: razmišljanja o tome kako će izgledati škole godine 2000. Iako sam malo izgadio prozni izraz, gramatiku i sintaksu kako bih si prištedio sramotu da jedan stari nastavnik engleskog piše tako neuredno, rasprava je onakva kakvu sam održao. Predsjedavao je senator Massachusettsa, Ted Kennedy:

Senatore Kennedy, istaknuti članovi Odbora, gosti: ono čega se najviše trebamo bojati jest to da će škola godine 2000. izgledati točno onako kakve su škole 1990. Škola 1990. je gotovo istovjetna kao što je bila škola 1890. Međutim, imajte na umu da, ako se pomaknemo unatrag još sto godina, u 1790., sličnost nestaje.

Godine 1790. bilo je moguće obrazovati se u Americi zato što škole nisu prisvajale svo vrijeme mladih, niti su tada djelovale na obiteljski život kao pijavice; nisu nametale sluganske navike u vrijeme odrastanja; nisu indoktrinirale mlade umove teretom unaprijed smišljenih teza.

Još uvijek je 1790. bilo moguće *dobiti* obrazovanje zašto što u blizini nije bilo previše ljudi koji se pretvaraju da ga *daju*, prisiljavajući vas da prihvatite ono što nude pod prijetnjom zakonske kazne. U vašem Massachusettsu, senatore, više je građana bilo pismeno u sustavu u kojem je školovanje bilo dragovoljno i kratkotrajno nego što je ikad bilo u dugotrajnom obveznom programu koji je na snazi sada.

Hoće li ikad opet biti moguće lako dobiti obrazovanje u Massachusettsu ili bilo kojoj drugoj državi, ovisit će o političkim odlukama koje donose oni - kao i vi - kojima smo povjerovali moć nad nama ostalima. Ne želim pokazati nepoštovanje, nego tek izraziti osobnu tugu kad kažem da ne mislim da će te odluke biti donesene. Razlozi za moj pesimizam proistječu iz spoznaje da je neuspjeh ugrađen u naš politički sustav zato što prisiljava naše političko vodstvo na ovisnost o izborima na istim onim financijskim interesima koji profitiraju od toga da škole ostanu kakve jesu. Škole su najprobitačniji izvor ugovora i golem projekt zapošljavanja koji daje sinekure prijateljima i rodbini donatora vaših kampanja. Nemojte ovo pripisati cinizmu: dok ne priznate da su vam ruke vezane u vezi s promjenom škola, sigurno ćete godinu za godinom, u lažnim reformama, raditi iste pogreške.

Iz istoga razloga nije vjerojatno da je promjena moguća iz bilo kojeg političkog centra, ali može nastati iz prkosnih osobnih odluka koje donose obični muškarci i žene koji neće trpjeti da im se nad djecom više vrši nasilje - poput revolucije kućnog školovanja koja se događa u cijeloj zemlji. Ovaj je sustav imao stoljeće da se dokaže, to je dovoljno. Nije mu išlo od početka osim u bajkama stvorenim unutar njega samog; ne ide mu danas i neće mu bolje ići u budućnosti.

Ali kad bismo mogli maknuti čizmu političke države sa svog vrata, evo što bi moglo nastati do 2000. Najprije bismo imali dugačku, glasnu nacionalnu, regionalnu i lokalnu raspravu čija bi svrha bila uspostaviti prihvatljivu definiciju obrazovane osobe.

Profesionalna pedagogija to nikad nije učinila osim u najlakomislenijim generalizacijama jer je prepametna da bi si ruke vezala obvezama koje ne može ispuniti. Na najoholijem kraju institucionalnog spektra imamo neprijatelje naroda poput Jamesa Bryanta Conanta, specijalista za otrovne plinove u Drugom svjetskom ratu i dugogodišnjeg predsjednika Harvarda, koji je 1959. najavio da je obrazovanje "što god škola isporuči". Dr. Conant se ljutio što svaki običan građanin misli da ima

pravo preispitivati odluke koje donose stručnjaci poput njega. Ono što je za sebe zahtijevao zapravo je bilo pravo da kaže: “Obrazovanje je što god ja kažem da jest.”

Narodna definicija ciljeva dresure uma i karaktera ipak se ne može izbjeći. Ako se ne možemo složiti o ciljevima, nema postojećeg načina da se stvore počeci - biste li automobilom krenuli na dvanaestgodišnje putovanje čije je odredište “tamo negdje”?

Glavni je cilj vremena provedenog u školi danas, cilj za koji mnogi samozadovoljni muškarci i žene sebi čestitaju zato što ga znaju, ostvarivanje visokih rezultata standardiziranih testova - koji nisu u korelaciji s gotovo ničim vrijednim. Svaki predsjednik Sjedinjenih Država od kad je takvo testiranje lansirano imao je osrednje do slabe rezultate testova; slično je češće istina nego što nije i među direktorima velikih tvrtki. Da rezultati imaju ikakvo značenje, bi li onda postojali kao opći podatak koji potrošači traže? Biste li se kladili na konja bez konzultiranja njegovih prošlih rezultata svedenih na matematičke podatke? A ipak ste primorani kladiti se na nastavnike, ravnatelje, inspektore, profesore itd., bez dobivenog pristupa ovim “vrijednim” podacima. Kakva je to vrsta ludila? Visoki standardi i standardizacija dvije su vrlo različite stvari, ali vas pravila novogovora namjerno navode na to da ih smatrate istim, baš kao što ste uvjetovani u istom dahu misliti o obrazovanju i školovanju.

Dugačka, glasna, ljutita nacionalna rasprava koju prizivam, senatore, sredila bi školsku stranu pogodbe pokazavši popis vrijednih ljudskih sposobnosti koje bi škola garantirala povećati - ili bi izgubili svoju moć da zahtijevaju pohađanje pomoću policijskih snaga države.

Govoreći o tome, dopustite da vam izložim vlastiti popis:

- Obrazovani ljudi rijetko ne znaju što će s vremenom; biti sam često je blagoslov za obrazovane zato što im se sviđa biti u vlastitom društvu. Vrijeme ih ne opterećuje.

- Obrazovani ljudi mogu razviti zdrave privrženosti bilo gdje zato što razumiju dinamiku odnosa.

- Obrazovani ljudi su svjesni, prihvaćaju i razumiju značenje vlastite smrtnosti i svega što je prati. Oni uče iz svakoga trenutka, oni stječu uvid u svakoj dobi, čak i u svojem posljednjem trenutku na Zemlji.

- Obrazovani ljudi posjeduju teško stečen, vrijedan osobni projekt. Oni ne prihvaćaju unaprijed upakirane naredbe za pokret, prije nego što ih

propuste kroz test kritičke provjere. Ali su također svjesni šire ljudske zajednice i njezinih vrijednosti, imaju znanje o vrijednostima različitih kultura.

- Obrazovani muškarci i žene uživaju moć stvaranja novih stvari, novih ideja i novih iskustava; obrazovani otkrivaju svoju istinu pomoću pravila izvođenja dokaza, ne upamćivanjem mišljenja drugih.

- Obrazovani ljudi uočavaju potrebe drugih ljudi i, u nastojanju da te potrebe zadovolje, oni zarađuju za život. Ali za razliku od nezalica, obrazovani nikad ne postaju previše ovisni o materijalnom bogatstvu da bi bili sretni, prepoznajući da se najvrjednija dobra - ljubav, znatiželja, poštovanje i suosjećanje - mogu imati besplatno.

- Obrazovani ljudi aktivno traže raznolikost i znaju kako da njome dovoljno ovladaju radi zadovoljstva i prosvjetljenja. Ipak, oni su također svjesni da je bez vlastitog doma i kućnih odgovornosti raznolikost isprazna, iskustvo površno.

- Kurikulum da se postane obrazovan izvlači se iz velikih životnih događanja koja su ujedinjavala generacije od početka vremena. Prva je misterij rođenja i misterij izranjanja bića. Da bi se istražilo biće, potrebno je prisno poznavanje roditelja i predaka - i specifičnih kultura koje su pomogle njihovu formiranju. Mislim na lokalne kulture, prije nego na apstraktne cjeline koje nazivamo političkim državama. Tko sam ja? Gdje su moje granice? Koje su moje mogućnosti? Koji doseg pokazuju druga bića oko mene? Istraživanje ovih stvari jest poput najvažnijih obveza koje obrazovana osoba mora ispunjavati; bez uvažavanja svega toga nastaju samo nepotpuni rezultati.

- Fizički se svijet u okruženju mora temeljito ispitati, analizirati, provjeriti. To je posao koji se ne može prikladno obaviti u zatočeništvu, ili pomoću apstrakcija na školskoj ploči. Kad obvezno školovanje krađe vrijeme potrebno za ovaj posao, šteta je velika. Postoji vrijeme i mjesto u slijedu života kad se ove obveze moraju ispuniti; previše odgađanja i prilika je propuštena zauvijek.

- Mora se suočiti sa složenim mogućnostima povezivanja i s njima se izboriti - nema koristi samo o njima govoriti ili gledati TV emisije. One uključuju obiteljske odnose, prijateljstva, druženja, drugarstvo, ljubav, mržnju, zajednicu, umrežavanje i još mnoštvo toga. Svaki taj segment sadrži dobre strane i opasnosti koje su svojstvene određenom obliku. Ne prakticirati rano sve to predstavlja rizik da se postane emocionalno

obogaljen. Ali zatočeničko je školovanje stvoreno kako bi udružilo djecu u mrežne odnose - najslabije i najnepouzdanije od svih ljudskih udruživanja. Mrežni će odnosi svakako iznevjeriti vaše povjerenje ako se na njih previše oslonite.

- Sljedeća velika tema koja u obrazovanom umu izaziva pozornost jest promišljeni pristup pozivu - kako netko pridonosi općem dobru i istodobno zarađuje za život? Zatim se srećemo s temom “odrastanja” kao posebnim pozivom. Kako se to razlikuje od bivanja djetetom? Koji kompleks prihvaćenih obveza zahtijeva odrastanje, prihvaćanje kojih od njih donosi zrelost i neovisnost?

- I, ne možemo izostaviti vrlo pomno proučavanje smrti, posljednjeg čina dramatičnog kruga započetog misterijem rođenja. Bez jasne svijesti o kratkom luku života, ništa ne znači mnogo. Kad bismo živjeli zauvijek, nijedan izbor ne bi nikad bio značajan, zato što bi bilo dostupno beskrajno vrijeme za ponovne izbore. Vrijeme je strogo određeno. Svaki izbor isključuje neki drugi, to je stvarnost koja postojanju daje značenje. Trebamo razumjeti da oni koji umiru duguju dolazećim generacijama svijet koji je bar jednako tako dobar kao onaj koji su uživali dok su bili u punoj snazi; ako je moguće i bolji.

Odustanite od katedrale

Svaka škola koja se nada obrazovanju mora se odreći sigurnosti ograđenog prostora; mora se odreći sigurnosti zapošljavanja svećenstva koje ima potvrde o poslušnosti i političkoj korektnosti; mora odustati od papinstva političke države i njezinih ekonomskih partnera. Kratkoročno to nosi prednosti (stranama koje kontroliraju), ali s vremenom krvari vitalnost blagostanja — kako je iskrvario nekoć moćni Sovjetski Savez — i isisava iz gospodarstva njegovu sposobnost prilagodbe okolnostima koje se mijenjaju. Grabeći kratkoročne ekonomske prednosti, škole imaju zadatak sprječavati obrazovanje - znakovi takvog propadanja su posvuda. Kad bi školovanju ograđenom zidovima bio kraj, nečiste veze sa sveučilištima, izdavačima udžbenika, građevinskim tvrtkama, autobusnim prijevoznicima i drugim zaštićenim dobavljačima koji cvatu na masovno zatočenoj skupini, brzo bi usahle.

Naša nova škola, ako se ikad dogodi, ukinula bi centralizirano testiranje zbog onoga što ti rituali, rangiranjem djece prema apstraktnim mjerama, čine. Oni imaju malo veze s razvojem snage uma, ili karakternih

crta dobrih građana. Testovi ograničavaju upravo onaj razvoj za koji tvrdimo da ga želimo.

Naša bi nova škola ukinula testiranje i zbog drugih razloga također, konačno prihvaćajući ono što iskustvo jasno pokazuje - testiranje je slab predviđač: masovno testiranje institucionalizira nepoštenje; ono pripada predatorskim kulturama, ne dinamičkim republikama. Neka se testiranje vrati u Kinu i dinastiju Manchu koja ga je izlegla. Zato što testiranje nije u korelaciji ni sa sasvim stvarnim, ono na lakomislen način pogrešno određuje pobjednike i gubitnike, a među njegovim je mnogim nesretnim nusproduktima taj da testiranje usmjerava pozornost na probleme koji uopće nisu problemi. Uzmimo problem slabog čitanja, nedostatak koji se sam ispravlja kad se ploča za igru drukčije postavi. Međutim, kad se jednom problem pogrešno ustanovi rezultatima testova, stvaranje birokracije koja će "riješiti" ne-problem može izgledati kao nešto razumno. Čitanje uzimam kao simbol ovog razmetljivog ludila zato što ono može biti glavni motor za prisilno školovanje.

Da se nauči čitati i voljeti čitanje u primjerenim okolnostima zahtijeva oko trideset sati, nekad nešto više, nekad manje. To je prilično jednostavna vještina za svakoga, ako se za to pruže dobri razlozi. Međutim, nagovaranje nije dovoljno, ni zastrašivanje, ponižavanje, ili komešanje razreda punog nepoznatih pojedinaca. Jedini je način na koji možete dijete spriječiti da nauči čitati i voljeti čitanje - u bujnoj verbalnoj kulturi koja nas okružuje s tiskanim jezikom gdje god se okrenemo - predavati to na način na koji mi radimo.

Počnite stavom da *nema ničega lošeg* u prirodnoj razlici koja čini da jedno dijete čita s pet godina a drugo s dvanaest. Kad im oboma bude petnaest, nitko neće moći znati koje je prvo naučilo čitati. Nema problema s djetetom, nevolja je u tome što ne možete voditi škole na način na koji sam upravo opisao. Pedagoški aparat koji prisiljava petogodišnjake svrstane u razred prema dobi da budu rangirani prema sposobnosti da "ispravno" odgovaraju na zahtjeve učitelja, dovodi do nama poznatih bolesti čitanja. Zbog naših će metoda, do vremena kad naizgled spori čitač dođe do odrasle dobi, on ili ona pokazivati ravnodušnost prema čitanju, ili mržnju prema njemu.

Do sad je naša nova škola prestala s korištenjem prostora ograđenog zidovima. Pojavljuje se svuda: na farmama, na brodovima, u privatnim domovima, crkvama, uredima, na padinama brijega u travi i u prostorima s

tisuću izgleda. Potpuno je ukinula nužnost uvjerenja za rad u nastavi tako da svatko s nekom vještinom za prenošenje može doći u doticaj s onima koji tu vještinu žele svladati. Ovaj preobražaj internet čini jednostavnim. Sve što nam danas nedostaje jest volja da stvar preokrenemo unatoč otporu onih koji imaju koristi od stvari kakve jesu. Ono što čini tu namjeru posebice teškom za provođenje jest to da su protivnici promjene prečesto odreda naša rodbina ili mi sami.

Nova škola koju stvaramo vraća novac, osim obrazovne pomoći, natrag u ruke poreznih obveznika. To će razbiti monopol obuke mladih i povratiti otvoreni sustav učenja iz svih izvora koje smo uživali u kolonijalnim vremenima do kraja Građanskog rata. Monopoli potiskuju inicijativu, slabo se koriste povratnim informacijama od korisnika koji se nemaju gdje drugdje obratiti i stvaraju odbojnost prema istini.

Naša nova škola ima fleksibilan vremenski slijed, djeluje u fleksibilnim prostorima s fleksibilnim opcijama učenja i fleksibilnim redoslijedom. Ove stvari ima ne zbog trenutačne mode, nego zbog toga što to raspon ljudske različitosti zahtijeva.

Potpuno ćemo odbaciti standardizirano testiranje, ali ne i standarde visoke kvalitete. Standardizacija obogaljuje imaginaciju, a imaginacija je uvijek bila stvarna pokretačka snaga našeg moćnog gospodarstva. Rangiranje koje ovi testovi stvaraju uvjerava nas prilično nepošteno da ima visoku korelaciju s kvalitetom realnoga svijeta, no ne čini ništa takvoga. Jedini način na koji ove prosudbe, temeljene na magiji brojeva, mogu izgledati funkcionalne, jest taj da se igra namjesti unaprijed. Ovo znači da ako samo dajete dozvole ljudima s visokim rezultatima testova, bez obzira na stvarne zasluge u projektiranju zgrada, operaciji mandula, ili predavanju u školi, tad u području rezultata testova stvarate svijet samoispunjavajućeg proročanstva.

Svaka vrsta promjene koja će proizvesti novu vrijednost za naše društvo pomoću školovanja zahtijevat će manje školskog vremena, manje školskog osoblja, manja skladišta nabavljenog materijala, manje uplitanja u prirodni proces učenja. Bilo koja školska reforma koja bi bila učinkovita, akademski i u odnosu na ponašanje, stajat će puno manje novca nego što trenutačno trošimo. Obuhvatit će postupno stapanje školovanja sa životom zajednice, određenu deprofesionalizaciju pothvata učenja.

Zato nije vjerojatno da će se dogoditi pozitivne promjene usmjerene s vrha: to bi zahtijevalo političku hrabrost muškaraca i žena koji imaju

velike koristi od postojanja masovnog školovanja i radna mjesta i ugovore koje ono zahtijeva. To je dilema za Solomona, takva koja praktički zahtijeva da reforma dođe odozdo, ne odozgo; od milijuna postupaka produktivne sabotaze roditelja i učenika i, da - nastavnika poput mene. Moramo se ponašati kao plemeniti termiti kopajući postojeću strukturu dok se ne rastoči pod vlastitom nepokretnom težinom: moramo ohrabriti ljude u školi da sabotiraju sustav praveći se da to ne čine.

Znam kako sve ovo čudno zvuči: najprije vam kažem da su pisanje, čitanje i aritmetika laki za učenje sve dok se ne podučava sustavno, a sad vam kažem da vrlo "napredna" školska institucija koju je Harvard tražio 1950-ih uništava našu djecu, a ne pomaže im. Znam da su vam stručnjaci rekli da komplicirani svijet današnjice zahtijeva više školskog vremena, provođenje više vremena u školi, dulje školske godine, više testiranja, više označivanja.

Pa, senatori, prevareni ste i nadam se da će vaše iskustvo, uz malo razmišljanja, to potvrditi. Kako mislite da su milijuni Amerikanaca naučili biti pismeni na osobnim računalima i svim ostalim uređajima informatičkog društva. Ne u školi, to je sigurno.

Zaboga, moja škola u bogatom zapadnom dijelu Manhattana nema čak ni sat na zidu! Ni telefon, ni telefaks, ni uređaj za obradu teksta dostupan nastavnicima ili učenicima. Kako smo se onda naučili služiti računalom? Borbom, boreći se s uputama prevedenim s japanskoga, cmizdreći prijateljima, promatrajući druge, umrežavajući se, kupujući poduku na slobodnom tržištu, čitajući knjige, natjeravajući sebe. Naučili smo se služiti računalom jednako tako kako smo naučili voziti - bez mnogo stručne pomoći.

Nije li očito da bi mnogo ljudi koji se dobro služe računalom, upravo sada, palo iz informatike u školi? Mnogi bi bili previše smeteni, preplašeni, ljuti i zbunjeni u školskom okruženju da bi zaista učili. Tamo ne naučimo ništa drugo jako dobro, zašto bi bilo drukčije s računalima?

U sljedećih dvadeset godina, kad svaka škola bude kompjutorizirana, možete li predvidjeti da će škole tvrditi da bez školske obuke nikad ne bismo prešli u informatičko doba? Vi i ja ćemo znati da nije tako, zar ne?

Povucite paralelu s vožnjom. To je opasan ples koordinacije ruke /oka/stopala, istodobno pružajući intelektualni izazov stalnog proračuna, strategije i izbora koji u djeliću sekunde odlučuju o životu i smrti. Primjetite da svatko tko ovo radi zapravo sam uči. Ipak, unatoč smrtnom

riziku, gotovo svatko tko ne pije dok to čini, čini to u redu. Zaista, naša trgovačka civilizacija, rasprostranjena kako već jest, bila bi teško pogođena da to ljudi ne čine. Zato od vozača ne tražimo da budu školovani, nego da budu sposobni.

I pomislite na ovo: nitko od tih vozača nema ocjenu, prolaze ili padaju na vozačkom ispitu. Gotovo svatko s vremenom prođe. Sad razmotrite potencijalni učinak ovoga “za sve uspješnog” sustava na vaš vlastiti život. Vaša je sigurnost svjesno stavljena u ruke milijuna nepoznatih vozača kad god vozite, čak i kad šćete javnom ulicom. Ni u jednom trenutku ne znate je li plavuša koja plovi kraj vas u svojoj bijeloj korveti bila na listi dekana kao najbolja studentica, ili je jedva prošla pri desetom pokušaju koketirajući s instruktorom. Ne biste li trebali biti užasnuti svim tim neznanjem s obzirom na tako veliku moć koja vam može uzeti život ili vas obogaljiti?

Ne bi li voači trebali instalirati osvjetljene znakove koji pokazuju ocjenu koju voač ima? Ne biste imali razumnih argumenata protiv takve inicijative, uz nisko mišljenje o ljudima koje se odražava u našoj politici, našim medijima i našoj pedagogiji. To ima smisla, a ipak je ideja krajnje komična. Mi oćekujemo jedni od drugih, kakve god da su nam ocjene ili rezultati testa, da u vožnji dobro prosuđujemo i, najćešće, nismo razočarani.

Ocjene i rezultati testova grozna su mjera kvalitete. Što prije pri planiranju to shvatimo, prije ćemo doseći bolje načine pomaganja našim mladima. Nakon predavanja tijekom 30 godina i dobivanja nagrada za taj rad, otvoreno mogu reći ono što svi osjećaju u svojoj nutrini - najbolji čitači, najbolji pisci, najbolji matematićari, najbolji znanstvenici gotovo nikad nisu ljudi s najboljim ocjenama. Senatori, svi ste vi željeli pozicije vođa i pozivam vas da se otvoreno suoćite s implikacijama toga - nađite hrabrosti za odbacivanje finansijskih interesa koji se koriste školovanjem kao kravom muzarom.

Ako to ne možete, svi odbori senata ovoga svijeta neće dati ućenicima bolje mogućnosti u školi.

Slobodni stih za Kristinu

Što god je obrazovanje
treba djevojku ućiniti jedinstvenom,

ne podređenom.

Treba joj dati hrabrosti

da se nosi s velikim izazovima i nađe načela koja

će joj služiti kao vodič na putu pred njom.

Učiniti je jakom u prisutnosti zla.

Dopustiti joj da voli svoju kob kakva god bila,

iznad svega, treba je voditi ka otkriću stvarnih pitanja:

Kako živjeti i kako umrijeti.

John Taylor Gatto

Pismo mojoj unuci o Dartmouthu

Obiteljske stvari

Zdravo, dijete,

dok ovo tipkam, na zidu je novinska fotografija koja prikazuje tebe kako držiš kaznu koju si dobila kad si vozila bicikl po Petoj aveniji prkoseći gradskoj zabrani. Smiješiš se. I ja. Ne znam jesmo li Janet i ja na tebe više ponosni zbog toga, ili zato što si kapetan najboljeg debasnog tima u državi, ili zato što si išla na sud promijeniti svoje ime iz Gudrun u Kristina. Veza, mislim. Tvoji se kontraški preci smješkaju, također.

Dolaziš iz dugog niza onih koji ljuljaju čamac, mora biti da je to zapisano u DNK. Klan tvoje bake Janet britanska je kruna stavila izvan zakona. Tvoja praprabaka iz Glenorchyja nosila je cilindar. A besmrtni izopćenik Rob Roy tvoj je klan zvao svojim vlastitim.

Janet i ja smo se vjenčali u slavnom budističkom hramu u blizini Columbije na Riverside Driveu, onom ispred kojeg je brončana statua Bude koja je bila na samom mjestu gdje je atomska bomba u Hirošimi eksplodirala 1945., a ipak je ostala neoštećena. Još nije imala 18, a u to je vrijeme zakon propisivao da se vjenčanje tako mlade djevojke mora obaviti u crkvi, ili drugom svetom prostoru, ne u Gradskoj vijećnici. Oboje smo bili nezaposleni, oboje daleko od kuće i oboje bez novaca te si nismo mogli priuštiti ono što su katolici, protestanti ili Židovi naplaćivali (pokušali smo sa svima njima), ali su budisti rekli neka dođemo, oni će to obaviti besplatno. Janet je u to vrijeme bila trudna s tvojom majkom.

Nakon što smo se vjenčali, tvoja je baka dobila posao, ali su je nakon dva tjedna otpustili jer je pokušala organizirati sindikat na svojem nesindikalskom radnom mjestu. Ja sam dobio posao na Madison Avenueu kao uredski pomoćnik, ali su i mene otpustili, jer nisam znao ispravno upotrijebiti bušilicu za tri rupe i jer sam uništio primjerke jedne prezentacije planirane za podjelu koja poslijepodneva.

Na talijansko-njemačkoj strani, tvoj prapradjed Giovanni, po kojem

sam dobio ime, došao je iz obitelji koja je u 17. stoljeću nosila naslov Gospodari Tjesnaca Messina. Otjerali su ga iz Italije početkom dvadesetog stoljeća jer je bio prezbiterijanac, novinar koji je uzburkao mase i slobodni mason u vrijeme kad se ni na jedno od ovoga nije u Italiji lijepo gledalo. Tvoja praprabaka Lucrezia, kojom se oženio, izgubila je svoje nasljedstvo (plantažu bergamota u blizini Reggio) i svoju titulu (bila je kontesa) jer se udala za njega. Napustili su Italiju, došli u Pittsburgh i neko vrijeme im je išlo dobro. Andrew Mellon, bankar, osobno ga je angažirao da nadgleda devizni odjel banke Mellon u vrijeme kad su doseljenici hrlili u grad čelika da bi radili u rudnicima i tvornicama. Gattoovi su ugostili Carusa kad je veliki tenor došao u grad.

Ali blagostanje nije potrajalo. Giovanni je umro kad mu je bilo 49, od previše šampanjca, kavijara i obilja. Kad je preminuo, bio je visoki uglednik masonskog reda države Pennsylvanije. Osamdeset osam crnih limuzina došlo je odasvud na njegov sprovod, ali ga je Lucrezia sahranila u neoznačeni grob na groblju Allegheny u Pittsburghu. Njegov zločin? Useljavanje svoje ljubavnice Amalie u obiteljski dom i pretvaranje da je sluškinja! Tvoja majka ima Lucrezijin dijamantni ručni sat.

Tvoj je pradjed, Harry Taylor Zimmer, gradski tiskar rječnoga grada Monongahela i vlasnik putujućeg cirkusa bio mahнити republikanac iako su svi u gradu bili demokrati. Natjecao se svakih nekoliko godina za gradonačelnika, tiskajući nevjerojatno žestoke napade na svoje protivnike. Godine 1948. lokalni je kongresmen došao u našu kuću moliti moju majku da Harry povuče svoju podršku za njegov ponovni izbor. Rekao je majci da će izgubiti golem broj glasova saznaju li ljudi da ga Zimmer podržava.

Živo se sjećam dana Drugog svjetskog rata kad bi tvoj pradjed stajao nasred ulice Main i Druge, zazivajući pobjedu Njemačke! To je činilo dnevnu šetnju s desetak druge djece uz brijeg Druge ulice do škole Waverly svakoga jutra življom nego što se želim sjećati. Jedina stvar koja me je poštjednala mnogih batina jest ta da su svi znali da mi je ujak Bud Zimmer, Harryev sjajni sin, najtvrdi muškarac u gradu s demonskim šakama. Nitko nije želio biti u lošim odnosima s Budom.

Bud je otišao u pješadijske časnike u bici za Bulge, gdje ga je vozio pomoćnik u džipu Monongahela, što se, na veliko veselje lokalaca, pojavljivalo u više kratkih dokumentarnih filmova o fronti. Ispalo je da je jedan od muškaraca koji su služili pod Budom bio industrijski div, Al Rockwell. Gospodin Rockwell je povjerio upravljanje svoje goleme

tvornice u blizini Cincinnatija Budu, iako moj ujak nije imao nikakvo visokoškolsko obrazovanje.

Eto, dosta o obitelji. Ti si, Kristina, jabuka koja ne pada daleko od stabla.

Fakultet Dartmouth

Ne pišem zato da bih se prisjećao tvojih predaka, nego zato što si u ožujku napunila sedamnaest godina i čuo sam da si bila do White River Junctiona na razgovoru za prijevremeni prijam na Dartmouth. Tvoje je djetinjstvo završilo samo tako.

Bud mi je dao nešto dobrih savjeta kad je meni bilo sedamnaest, a u glavi mi se vrtjelo od snova o slavi Ivy Leaguea. Rekao mi je da napravim pauzu od nekoliko godina i radim dok ne budem bolje razumio samog sebe. To je bio odličan savjet, ali ga nisam prihvatio (sad mislim da sam trebao) te dvojim da bi ga bilo beznadno prenijeti tebi, pa to neću učiniti. Ali, želim da razmisliš ozbiljno i dugo o odlasku na Dartmouth, ili u bilo koje visoko učilište poznato po svojoj moći davanja društvenih privilegija. To je iluzija, oni to ne mogu, a čak i kad bi mogli, takvo stanje ti pretvori život u zatvor, s predodređenim svakim satom svakoga dana i svakom vezom.

Nemoj vjerovati onome što tvoja srednja škola, ili tvoji prijatelji imaju reći o ovome, njihov mozak je ispran baš kao i tvoj, a oni prvi ne rade u tvom najboljem interesu, već u interesu sustava koji ne razumiješ. Tvoje četiri godine u posebnoj srednjoj školi utvile su ti u glavu temeljnu svetu istinu našeg vodećeg gospodarstva - da je fakultet temelj uspješnog života i da samo elitni fakulteti poput Dartmoutha posjeduju tajne koje trebaš. Ništa zato što ti nitko zapravo nije mogao točno objasniti kako će te preobratiti na tim mjestima, na tim sjedalima. To se mora prihvatiti vjerujući, kao i u bezgrešno začće.

Dok očekuješ sudbinsku odluku fakulteta, čut ćeš prijatelje koji kažu da će se ubiti ne dobiju li debelu kuvertu da su primljeni na prestižno visoko učilište. Svake godine nekoliko očajnih duša upravo to i učini. Sjećam se 1950-ih, kad me je Duke odbio, bio sam se spreman prijaviti u vojsku, da moj drugi izbor, Cornell, nije otvorio svoje srce i primio me. Što se tiče Pitta, ili državnog Penna, gdje je paslo obično stado, bilo je za snoba poput mene nezamislivo o tome razmišljati. Takav je bio zlokobni utjecaj privatnog kluba²⁶ na moju prosudbu.

Osjećanja poput ovoga sad su u našoj zemlji uobičajena, što je jasan znak da je nekoć briljantna jedinstvenost utemeljena u tvrdoglavoj vjeri u jednakost - mrtva. Široko rasprostranjena filozofija u američkim školama ovih dana najbolje je prikazana u *Životinjskoj farmi* Georga Orwella, kao vjerovanje među svinjskim menadžerima da iako su sve životinje, dakako, jednake, neke su životinje jednakije od drugih.

Ako se tako osjećaš, makar i malim dijelom, riješi se toga kao što bi se riješila tumora. To je moralni rak i pojest će te živu ako to prihvatiš. Najbolji je dio Amerike, obećanje da će svatko tko pokuša dobiti svoju priliku, na aparatima za održavanje života zbog širenja ove ružne mrlje. Na koji fakultet ideš, ili čak ideš li uopće, važno je samo ako vjeruješ u urok koji je na tebe bačen. Je li novac ono što želiš? Na sat od mjesta gdje živiš mogao bih te odvesti do običnog prodavača hot-doga koji zarađuje više od gradonačelnika New Yorka i predsjednika Sjedinjenih Država zajedno; znači li to doista biti koristan društvu? - postani čuvarica kućnih ljubimaca tako da ljudi mogu ići na godišnji odmor a da ne zlostavljaju svoje bližnje. Kao i *voodoo*, na koji fakultet ideš - ili ideš li uopće - stvarno je pitanje samo u umu koji je zaveden iluzijama.

To ne znači da obrazovanje nije važno. Važno je. Trebaš fino ugođenu kritičku prosudbu da bi se obranila u opasnoj kući ogledala kakva je Amerika postala. Jedino što ti fakultet neće dati jest obrazovanje. To možeš samo ti.

Budi još malo strpljiva sa starim čovjekom i dopusti da ti kažem kakvu vrstu školovanja mislim da Dartmouth predstavlja i kakvu vrstu mislim da ti trebaš. Naučit ćeš u Dartmouthu kako se kockati sa sustavom, neće to poreći, i naučit ćeš kako prikriti svoju bol i zbunjenost. Naučit ćeš misliti kako i što tvoj šef želi da misliš, kako se oblačiti onako kako to šef želi i kako cijeniti ono što tvoj šef želi da cijeniš. I naučit ćeš vjerovati kako su sve te stvari bile tvoja vlastita ideja. To je vrlo suptilno, ta poduka u Dartmouthu; nećeš ni shvatiti da se događa.

Prvi znak promjene bit će kad iznenada shvatiš kako se nelagodno osjećaš sa svojim roditeljima. Kako želiš da se maknu iz tvog života.

Sve u Dartmouthu izmišljeni su problemi, ništa stvarno. Tamo je bitna metoda "analize slučaja", kao dio sustava koji navodi svoje sljedbenike misliti da se primjena može naučiti simulacijom. Malo toga ne škodi, ali mnogo je više nego bezvrijedno: ispunjava te lažnim uvjerenjem da se složeni problemi mogu potpuno prevladati određenim postupkom -

kao što je to slučaj s popravljanjem strojeva - ali kad pokušaš uklopiti ljudska bića u apstraktna pojednostavljena određenog postupka, otkivaš da ih moraš prisiliti da slijede teoriju. A ponekad ti uzvrate. Irak, Afganistan, Sudan, sve darovi trustova mozgovog metodologije i svi neprobojni za rješenja tom metodom.

U dobi od sedamnaest godina trebaš način za mjerenje napretka vlastitog obrazovanja. Nabacit ću ti osam mjerila i reci mi gdje si trenutačno na vagi stvarnog obrazovanja:

Indeks stvarnog učenja djeda Johna

1. Samospoznaja: Ovo je najveća od svih nagrada. Bez nje si izgubljena i stalno ćeš se pokušavati održavati uspravno, ponovno i ponovno kroz život. Do sada si trebala sebe dovoljno istražiti da poznaješ svoj karakter: sklonosti, jake i slabe strane, blagoslove, prokletstva. Koliko ti je srednja škola pomogla da to postigneš?

2. Promatranje: Tvoja moć promatranja u bilo kojoj situaciji mora biti oštra kao britva; trebaš biti sposobna ponašati se kao objektivna kamera/diktafon kad to poželiš, upijajući točne podatke za kasniju analizu. Možeš li "čitati" izvorne dokumente i prikaze iz svih perioda i sa svih mjesta? Ili se za njihovo značenje moraš oslanjati na nekoga drugog?

3. Povratna informacija: Jesi li strogo uvježbana da razumiješ znakove o sebi iz reakcija drugih i signala okruženja? Imaš li problema s prihvaćanjem kritike i s procjenom njezine vrijednosti? Ako se oslanjaš na rezultate testova i procjene nastavnika kao na zvijezde po kojima ćeš se upravljati, čeka te šok kad otkriješ nepodudarnosti između onoga što su te naučili misliti i stvarnosti.

4. Analiza: Možeš li uzeti novi problem, razlomiti ga u strukturalne i proceduralne elemente, odmjeriti odnose među njima, ocijeniti glavne vanjske utjecaje i sve to učiniti bez stručne pomoći?

5. Odražavanje: Jesi li naučila biti netko drugi? Možeš li, ako želiš, postati kameleon? Ili si zarobljena u vlastitoj tijesnoj koži kao mali ljudi? Možeš li se uklopiti u svaku grupu, čak i u grupu svojih neprijatelja, odlučivati o tome hoćeš li biti unutra ili vani, po vlastitoj volji, a ipak ostati ona koja jesi?

6. Izražavanje: Imaš li vlastiti stav? Možeš li iskazati taj stav s jasnoćom, stilom i snagom u pismu i govoru? Bez toga će tvoja sposobnost

osvajanja saveznika biti slaba i vjerojatno će te progutati netko čija je izražajnost iznad tvoje.

7. Prosudba: Možeš li nepristrano procjenjivati? Možeš li prozrijeti obmanu? Društvo u koje ulaziš kuća je ogledala; malo će onoga što ćeš vidjeti biti onakvo kakvo izgleda i malo će onih koje ćeš sresti biti onakvi kakvi izgledaju. Najprivlačnije osobnosti bez iznimke su nepoštene. Koliko si prilike imala za razvoj prosudbe i njezinu provjeru?

8. Dodavanje vrijednosti: Dodaješ li vrijednost svakom susretu, svakoj skupini koje si dio? Znaš li uopće što to znači? Ako nemaš vrijednosti za druge, onda si zaista bezvrijedna. To su riječi Kurta Vonneguta iz jedne od njegovih knjiga, *Klaonica pet (Slaughterhouse Five)*, mislim.

Ima još, ali ovo je dovoljno za početak. Nećeš popraviti vladanje ovim stvarima motajući se oko White River Junctiona i dobivajući petice.

Sad si zatočena u labirintu koji su sagradile prošle generacije; cijela naša nacija, također; jačanje oslabljene nacije koju nasljeđuješ jest izvan dosega škole. Dopusti da ti malo pokažem zašto:

Socijalni nemir je posvuda, gubitak vjere u američko vodstvo među našim i građanima diljem svijeta. Harvard i Dartmouth (kao metafore) imaju puno veze s gubitkom vjere. Prouzročen je jednostranom reorganizacijom rada koju su proveli veliki poslodavci koji - mislim da je fer da to kažem - posjeduju našu vladu. Reorganizacijom planiranom na našim elitnim sveučilištima gdje je život dražestan i svi se problemi pokoravaju metodi.

Ova koalicija inženjera društva izvozi američka radna mjesta da bi podebljala korporativnu materijalnu bazu i uvozi strane radnike da bi postigla isti cilj. Multimilijarder poput Billa Gatesa - koji očito još nije zadovoljan količinom svog novca - na prvoj su liniji ovoga pokreta. Zatim je tu praksa koja se širi pod nazivom "povećan opseg posla", pri čemu tvrtka može uštedjeti na troškovima zdravstvene skrbi, mirovina, godišnjih odmora i sličnoga, zapošljavanjem na privremenoj osnovi, dok traje projekt. To je stvorilo nacionalni proletarijat s plitkim korijenima na nekom mjestu ili u obitelji, koji nije u stanju planirati bilo kakvu razboritu budućnost zbog nesigurnosti posla i potrebe da bude u stanju otići bilo kud, samo radi opstanka. Druga velika jednostrana odluka za koju imamo zahvaliti Harvardu i kompaniji jest ideja "suhe proizvodnje". Suha proizvodnja je dodatni dokaz da suosjećanje više nije čimbenik koji veže

menadžment s onima koji rade. U suhoj je proizvodnji “radna snaga” oguljena do kosti. Kao što je Frederick Taylor pokazao jednom prijašnjem industrijskom ustroju, iz nje je onda iscijeđena svaka kap soka.

Jednostrana reorganizacija rada razlog je za rastući jaz između bogatih i siromašnih u Americi, najveći takav jaz na planetu Zemlji. On uništava našu povijesnu srednju klasu, uništava radničku klasu i razbio je sigurnosnu mrežu oko siromašnih - koji za održanje ovise o suosjećanju, ne o učinkovitosti. Panika koju osjećaš kako raste oko tebe bit će prekinuta jedino političkom akcijom, ne boljim školovanjem.

Nova Atlantida

Fakultet je pretvoren u teren za dresuru za posao odmah nakon Drugog svjetskog rata, onaj posao koji korporacije i vladini uredi i sveučilišni odjeli, a ne stvarni ljudi, definiraju kao posao. Nekoliko je sveučilišta izbjeglo takvu pretvorbu, no nijedno za koje je vjerojatno da je tebi poznato, a svakako nijedno od Ivy, ili sličnih institucija.

Novi je visokoškolski krajolik slijedio formulu koju je postavio Francis Bacon u 17. stoljeću u svojem utopijskom uratku *Nova Atlantida*, knjizi koju su, iako je nepoznata krugovima u kojima se krećeš, zapravo kao sveto pismo stoljećima veoma cijenili. U *Novoj Atlantidi* Bacon pokazuje kako svjetsko sveučilište može djelovati kao stabilizator bogatstva i moći. Izvana.

Ovaj prijelaz na kontroliranu javnu uslugu kao ispriku za fakultet zamijenio je ranije popularno vjerovanje da bi fakultet mogao biti mjesto za razmišljanje i čisto intelektualni razvoj, prilično slično redovničkom iskustvu za privilegiranu mladež. Fakultet se kao sredstvo uklapa u veliki plan, onaj o potpunoj i iscrpnoj društvenoj kontroli, san vladara od Solomona.

Pod ovim je novim režimom, koji se proširio u 19. stoljeću iz centra u sjevernoj Njemačkoj, uvedena visoka razina nadzora da bi se osiguralo da prosto krdo ne počne bezglavo juriti. Slijedeći savjete dvojice talijanskih društvenih mislilaca devetnaestoga stoljeća, Paretoa i Mosce, najbolji talenti nižih klasa uočavaju se rano i povlače u komandni modul za porobljavanje masa od budućeg vodstva. Praktičari poput Piercea, Jamesa, Deweyja i Holmesa, novi makijavelisti, za ovo su bili odgovorni.

Društvo je polako postalo laboratorij u kojem je veliki brat ili njegov

tehnoški ekvivalent uvijek gledao i gdje je kazna uvijek bila pri ruci. Da bi dostigla cilj znanstvenog menadžmenta, jedna je vođena Amerika trebala biti vezana pravilima po modelu antičkog Izraela Mishnaha. No, u vodstvu ovoga projekta pojavilo se sofisticirano izopačavanje sistema. Ako je sloboda bila ograničavana u jednom području poticalo se odobravanje u svakom području tradicionalne moralnosti. U seksu, braku, vjeri, obitelji, osposobljavanju mladih, etika “sve prolazi” uvedena je i uporno promicana, razvoj koji je srezao svaki otpor iz tradicionalnih moralnih centara, odvajajući djecu u školi od tradicionalnih izvora moralne poduke kod kuće.

Znam kako znanstvenofantastično sve ovo mora izgledati kad ti u dobi od sedamnaest godina sva osobna realnost zahtijeva životnu pozornost, ali imam zapanjujući simbolički dokaz da ono što te je Bronx Science naučio uopće ne načinje opis stvarnosti s kojom ćeš se hrvati u narednim godinama.

Škola kao zatvor; zatvor kao škola

Sjedinjene Države, tradicionalno zemlja bogatih, sada imaju u zatvorima 25% svih zatvorenika na Zemlji, od kojih je 90% tamo zbog nenasilnih zločina. S 5% svjetskog stanovništva, pet puta smo od prosjeka spremniji zatvoriti svoje sugrađane, šest puta vjerojatnije nego što je Kina to spremna učiniti.

Kako to objašnjavaš, Kristina? Traži od svojih prijatelja i školskih savjetnika da to objasne - izgledat će kao da im je neugodno i izbjegavat će odgovor kao da si brojke izmislila. Ako želiš definiciju za radikalno, evo je. Ne dopusti da ti to ostane neobična tema razgovora, to je kolosalna činjenica, ima golemo značenje za tvoju budućnost. Njezino je grananje mnogo značajnije za to kakav će ti život biti nego bilo koji fakultet koji odabereš pohađati. To se dogodilo zbog istoga razloga zbog kojega se dogodilo tvorničko školovanje.

Tvorničko je školovanje zamijenilo naše povijesne slobodarske oblike školovanja na početku 20. stoljeća da bi se standardizirao kaleidoskopski uzorak pojedinačnih života koji su težili gibanju u različitim smjerovima. Menadžerska se utopija nije mogla načiniti od takvog materijala; sloboda ne igra ulogu u menadžerskoj učinkovitosti - obitelji kao što su MacAdams, Gatto i Zimmer moraju biti spriječene u reproduciranju svojih ekscentričnih gledišta, ili se temeljito potčinjavanje

nikad neće moći postići. Zbog ovoga je škola trebala postati obvezna i zato su osnovane škole kao što je Bronx Science - da se minimizira utjecaj koji bi ljudi kao ti i tvoji preci mogli imati na cjelinu.

Daleko od toga da bi to bila otkaćena nemoguća ideja tvog starog djeda, ili ideološki vođena sablast nekoga kulta, prilično je nemoguće detaljno čitati povijest - čak i u njezinim pročišćenim tekstovima - a da se ne dođe do nečega kao što je formulacija koju sam ti upravo dao. Samo se zbog toga razloga opsežno čitanje u školama ne potiče; ako čitaš previše, službene priče postaju tanke i razilaze se kao dim. Sve ovo smeće vidljivo je na samoj površini, ukoliko ti pozornost ne skrenu pomoću beznačajnih tekstova i školskih procedura. Sam Horace Mann školu je, pred onima koji su ga financijski podržavali, nazvao "najboljim zatvorom", čime je mislio da je zatvor na koji osuđuješ svoj um kad ideš u školu teže izbjeći nego bilo koje željezne rešetke.

Thomas Jefferson je bio jedna od javnih osoba koje su shvaćale opasnosti programa općeg obaveznog školovanja i bio je voljan preuzeti taj rizik samo ako bi se mogla podići jaka zaštita koja bi sprječavala mentalnu kolonizaciju kojom je ovaj prijetio. Ta je zaštita radila tek kratko vrijeme prije nego što je nastalo institucionalno školovanje i srušilo je. Jefferson je poznao Spinozu, nizozemskog filozofa koji je osmislio sustavno školovanje izričito zato da bi usmrtio umove i maštu običnih ljudi. Znao je da bi u najboljem slučaju škola mogla stvarati službenike i poslugu, ne mislioce i umjetnike.

Proveo sam deset godina čepkajući po velikoj školskoj legendi. Ono što sam naučio dostupno ti je na mojoj web stranici, www.johntaylorgatto.com, gdje ćeš kao moj dar naći 330.000 riječi o tajnoj povijesti američkog obrazovanja kao dodatak ovoj knjizi. Veza između školovanja kakvo ti poznaješ, uključujući visokoškolsko školovanje i obrazovanja većinom je remek-djelo izmišljanja - ravno srednjovjekovnoj teoriji o četiri tjelesne tekućine.

Ako možeš sebe navesti na čitanje ranih knjiga Waltera Lippmana, kao što su *Fantomska javnost (Phantom Public)*, i one nećaka Sigmunda Freuda, Edwarda Bernaysa - čovjeka koji je uvjerio dame da počnu pušiti (i obavljao je odnose s javnošću za Adolfa Hitlera), srest ćeš se licem u lice s nekim od načina kako je to učinjeno i majstorima koji su to učinili. Zaista, ako se jako budeš borila da se oslobodiš, Kristina, prije nego te još dalje odvuku u ždrijelo Dartmoutha, imam dokaze da su osobna čuda još

moguća. Prikazat ću ti malo tih dokaza iz iznenađujućih izvora.

Veliki prevaranti

Zapis o velikim prevarantima posljednjih godina tekst je o kojem trebaš razmisliti radi dragocjene pouke koju možeš dobiti o tobože bitnom osposobljavanju koje se traži da bi se uspješno djelovalo unutar određenih zanimanja. Počnimo s kirurgijom i “dr.” Ferdinandom Demara, “zapovjednikom pukovnikom” kanadskog ratnog broda koji je operirao izvan obala Koreje za vrijeme takozvanog Korejskog rata.

Dr. Demara se našao suočen s hitnom operacijom slijepog crijeva u ambulanti malog broda pri lošem vremenu, što je težak posao za pravog liječnika (a on je bio daleko od toga), koji zahtijeva sve sposobnosti ravnoteže koje jedan mornarički časnik razvije na moru. Ali Demara nije bio ni mornar ni čovjek od medicine, samo drski prevarant koji za sobom, u svojoj zanimljivoj karijeri, ima nešto provedenog vremena kao pilot, cestovni inženjer i katolički svećenik.

A ipak, radeći uz sve nezgode, uspio je sam uspješno završiti operaciju (nije se usudio zvati pomoć), spasiti život zahvalnom čovjeku i primiti najveću počast koju Kanadska mornarica može dodijeliti - i nesretni zaključak ove fantastične priče jest taj da je pravi doktor, za kojega se ovaj predstavljao, vidio sve u novinama i pobunio se.

Dio zločina i kazne ove priče nije mi zanimljiv, pa mi dopusti da prijeđem na bitno: sve što je Demara trebao da bi izveo ovu sumnjivu operaciju bio je ilustrirani udžbenik o tome kako se provodi operacija (koju je našao u knjižnici ambulante), nešto jakih živaca (koje svaka varalica ima na zalih) i sposobnost čitanja, tumačenja fotografija i praćenja jasnih uputa. Svatko nadaren time može tehnički provesti puno operacija (ne sve, ali puno). Ako bismo razotkrili mnogo medicinskih besmislica koje čuvaju privilegije nepoštene profesije, zdravstveni bi standard diljem svijeta jako narastao - kao što je na Kubi - dok bi kraljevski prihodi od burzovnih savjeta koji čine redovite izdatke u životu liječnika jako potonuli.

Sad se svako ozbiljno medicinsko stanje na zemlji može liječiti u inozemstvu u nečem što se smatra luksuznim okruženjem za oko jednu trećinu američkih cijena; vrhunske su zubarske usluge dostupne na više mjesta odmah preko američko-meksičke granice za mali dio američkih cijena a lijekove svih vrsta moguće je sebi prepisati za nekoliko penija prema dolaru za ono što bi bile bolne cijene u Sjedinjenim Državama. Ne

bi li naša školska djeca trebala znati ove stvari da bi postala “informirani potrošači”? Ali nijedna škola koja bi ih tome podučila ne bi ostala dugo otvorena.

Priču o Demari pamtim jer se nešto slično meni dogodilo 1980-ih, one godine kad je tvoja majka diplomirala na MIT-u. Planirali smo u njezinu čast jednu ekspediciju u zemlju Maya: Palenque, Tikal, Copan, sve s vulkanima, ribarskim čamcima, šumama orhideja, sa svim što uz to ide. Ali ja sam uništio putovanje previše planirajući za svaki slučaj; u pokušaju da prevarim Sudbinu, otišao sam tamo sam, mjesec dana prije, nadajući se da ću ostaviti vjenčani dar za tvoje rođake Blakea i Lauren, koji su se vjenčali na vrhu vulkana Popocatepetl (nakon što su se na njega prethodno popeli) i da ću se onda provesti kroz faze puta jednu za drugom da provjerim ide li sve glatko, da se ne bih u stvarnim situacijama spoticao kao kreten.

Ta generalna proba me je stajala desnog kuka. Penjući se pokraj Menterreya na putu za Popo i nakon San Christobala, zaletio sam se naglavačke u kamion sa šljunkom pri brzini od 105 kilometara na sat. *Ay caramba!*

Probudio sam se na operacijskom stolu dobrotvorne bolnice u Monterreyu s desnim kukom pričvršćenim s tri goleme zakovice. I smjesta se onesvijestio. Kad sam se ponovno probudio, bio sam u dijelu sa žoharima koji su se posvuda rojili i zaspalim policajcem kraj kreveta - bio sam uhapšen jer sam “oštetio cestu”. Sljedećeg jutra kad sam se probudio, liječnik koji je operirao, koji uopće nije bio liječnik, već samo 23-godišnji stažist, bio je tamo s velikim osmijehom od uha do uha. Široko me zagrlio i oduševljeno rekao:

“Svi su rekli da ćete umrijeti! Nikad prije nisam obavio ovu operaciju. Ali sam imao njemački udžbenik sa slikama svakog poteza koji moram učiniti i evo vas - živi ste!”

Zato sam, kad sam čitao o Demari, imao dobar razlog za spoznaju da je to istina. Evo još jedne priče za razmišljanje: Pretpostavi da ti je netko rekao da samo s nekoliko sati vježbanja u razredu, svatko može upravljati četveromotornim avionom s određenom preciznošću! Znam, znam da je to suludo, zar ne? A ipak, postoji velika rupa u zemlji tamo gdje je bio Svjetski trgovački centar da sumnjičave postavi na njihovo mjesto.

A druga priča od koje se kosa diže na glavi, vrijedna je pretraživanja po internetu. Prije nekoliko godina legendarnu je financijsku tvrtku

Barings uništio potpuni nezalica u novčarskoj igri, Nick Leeson. Nick je obmanuo oštroumne partnere u Baringsu da povjeruju da stvara goleme profite trgujući robama, dok je u stvarnosti gubio glavninu tvrtke. Zapravo je tvrtku odveo u stečaj.

Leeson, potpuni amater, bio je u stanju zaobići svaku zaštitu koju je velika financijska kuća mogla postaviti oko svoje imovine.

Priča o Baringsu doziva mi u sjećanje spektakularne prijevare koje je učinio bezobzirni trust mozгова u Enronu, nekoć sedmoj najvećoj korporaciji u Americi koja više ne postoji, i brzu smrt Bear-Stearnsa i Lehman Brothersa, pete i četvrte najveće investicijske banke SAD-a, koje su podlegle kockanju s posuđenim novcem - trideset puta više posuđenog novca nego što su, u slučaju Bear-Stearnsa, vrijedili.

Nije li to očito, Kristina? Netko s drskošću, ambicijom, dobro razvijenim vještinama promatranja i nešto talenta za oponašanje može otvoriti zaključane trezore Baringsa, svladati medicinske postupke bez medicinskog školovanja, upravljati avionima, rušiti visoke građevine... i, ako se sjećaš Bransona, graditi letjelice za mjesec bez visokoškolske diplome, ili može kao Edison, koji se ispisao iz osnovne škole, osvijetliti svijet.

Kara i Octavia, Walkeri

Primijeni svjež pristup na vlastite mogućnosti.

Časopis *New Yorker* u svom je izdanju od 8. listopada 2007. objavio dugačak članak o 37-godišnjoj crnoj umjetnici Kari Walker koja je odlučila studirati umjetnost relativno kasno, u dobi od 24 godine. Intervju je vođen u slabo osvjetljenom bistrou u Parizu, gdje je Karu, okruženu reporterima, skicirala njezina devetogodišnja kći Octavia. Octavia je bila tako zaokupljena svojim crtanjem da je pisac članka komentirao njezinu sposobnost koncentracije u danim uvjetima.

Kako se priča razvijala, doznali smo da je mala Octavia imala ozbiljne aspiracije prema karijeri u svijetu mode - a uopće nikakvih interesa za tapšanje po glavi ili petice. Bila je pomoćnica svojoj majci u Parizu, pomagala joj je s izložbama, što nije lako raditi. U jednom od kratkih filmova o Kari Walker u muzeju Octavia posuđuje svoj glas dok djevojku ropkinju proganja bijeli muškarac. Ona pjeva: "Želim biti bijela", i "Možda se sve ovo odsanja i ja nestanem?" Je li to ono što bi očekivala

od jedne devetogodišnje djevojčice, Kristina?

Dok sam to čitao, tanka je koprena umjetno produljenog djetinjstva, zbog čijeg su nametanja škole izmišljene, pala i ponovno sam vidio, kao što to često vidim, drukčiji svijet koji bismo mogli stvoriti kad bismo odbacili pretvaranje da djetinjstvo traje dugo nakon dobi od sedam godina.

Članak u *New Yorkeru* završio je Karinim sjećanjem jednog događaja koji se dogodio kad su Octaviji bile četiri godine - ista dob kao i Bransonova kad je šetao Londonom.

Octavia je promatrala kako njezinu majku intervjuira jato reportera kad je iznenada, uzbuđena, zazvala zvonkim glasom: "Kara Walker! Kara Walker! Kad će doći red na *mene*?!" U dobi od četiri godine, upamti.

U tome je poanta, Kristina. Škola koju pohađaš, Bronx Science, fakultet koji se nadaš da ćeš pohađati, Dartmouth, i zaista sve škole općenito postoje da bi *odgodile* da obični - čak i oni "bistri" obični poput tvojih iz razreda u Bronx Scienceu - dođu na red. A najgora mjesta nastoje te zastrašiti tako da tražiš doći na red kad *oni* to žele, *ne onda kad bi tvoj vlastiti duh odabrao*. Ovo je bestidan oblik mentalne kolonizacije, bezobzirno razbacivanje tvojim prekratkim postojanjem.

Na većinu onih koji su zavedeni čekanjem da na njih dođe red, mjestima poput Bronx Sciencea ili Dartmoutha, zapravo nikad ne dođe red, ostare i umru neostvareni. Ne dopusti da se to dogodi tebi, ili će obiteljski duhovi biti jako ljuti.

Ono što će Dartmouth i njegovi tebi učiniti čak učinkovitije od Bronx Sciencea jest da će paralizirati tvoju sposobnost mišljenja vlastitom glavom i to će činiti dovoljno uporno da riskiraš propustiti da na tebe dođe dragocjeni red. Znam kako je teško u dobi od sedamnaest godina baviti se idejama poput ove, dok se nazire ushit nezavisnog života odraslih, ispunjavajući tvoj duh uzbuđljivim očekivanjima; i upravo *zbog* tvoje punopravne potrebe da napokon budeš slobodna, pišem na ovaj način. Tugom bi me ispunilo da vidim kako izbjegavaš upasti u jednu zamku samo da bi upala u drugu, smrtonosniju.

Dopusti da ti dam čvrste dokaze da ljudi koji su stvorili škole i fakultete koje obožavaš nisu na srcu imali tvoje, nego svoje interese. Nijedna skupina nije bila utjecajnije u oblikovanju naše školske ljestvice od filozofa pragmatičara Cambridgea u Massachusettsu. I nijedan pragmatičar nije imao više utjecaja od Charlesa Piercea, *eminence grise*, u pozadini Williama Jamesa i Johna Deweyja. Poslušaj Pierceov um na djelu

u 1870-ima dok je razmatrao dolazak prisilnog školovanja:

Neka se vrši volja države, umjesto ona pojedinca. Neka se *stvari institucija* koja će za svoj cilj imati izlaganje *ispravnih doktrina* pozornosti ljudi, stalno ih ponavljati i njima podučiti mlade, imajući istodobno *moć spriječiti poduku, zagovaranje ili izražavanje suprotnih doktrina*.

Neka svi mogući uzroci promjena mišljenja budu uklonjeni iz ljudskog shvaćanja. *Neka ih se drži u neznanju*, da ne bi doznali neke razloge za drukčije mišljenje od onoga koje imaju. Neka im strasti budu jednoobrazne, tako da mogu promatrati... neobična mišljenja s mržnjom i užasom. Zatim, neka svi ljudi koji odbijaju uspostavljeno vjerovanje budu prestrašeni tako da budu tiho... Neka se napravi lista mišljenja koja čovjek najmanje neovisnosti mišljenja ne može prihvatiti i neka se od *vjernih traži* prihvaćanje svih ovih tvrdnji da bi ih se što je moguće radikalnije odvojilo od utjecaja ostatka svijeta. [Sva isticanja su moja.]

Kristina, ovo je tehnologija modernog menadžmenta koja je jasno postavljena da iz nje učiš. Ovo je ono čemu je John Dewey stremio kad je svojim pokroviteljima prodao važnost dostizanja njihovih ciljeva pomoću školovanja. A napuštanje znanja je cilj. Ovo je doktrina koja je potakla Williama Jamesa u *Principima psihologije (Principles of Psychology)* (1890.) da uvježbavanju navika, a ne intelektualnom razvoju, dodijeli počasno mjesto u školovanju:

Navika je golem zamašnjak društva, njegovo najdragocjenije konzervativno sredstvo. Ona sama je ono što... spašava djecu bogatih od zavidne pobune siromašnih... Ona sama sprječava da se najteži i najodbojniji [posao] napusti. Ona drži rudara u njegovoj tami. Ona sprječava miješanje različitih društvenih slojeva.

Koliko god si sad buntovna, Kristina, tebe, kao i sve nas, većinom čine višestruki slojevi navika. Namjerno usađenih u tebe od ustanova ravnodušnih prema tvom dostojanstvu, tvojoj suverenosti i tvojoj dobrobiti. Na tebi je da nemilosrdno otjeraš ove "usađene zabrane znatiželje" (kako ih je Kesey nazvao u *Letu iznad kukavičjeg gnijezda*) i razbiješ njihovu stegu nad svojim životom. Tada ćeš doista biti slobodna. Želim da imaš velik, hrabar, slobodan život, onakav kakav se živi s bezbrižnom

hrabrošću, neutoljivom strašću i punim poštovanjem za istinu o stvarima. Dartmouthi svijeta neprijatelji su istine. Ali što god odlučiš, tvoja baka Janet i ja bit ćemo s tobom u duhu i ljubavi. Sretno ti na putu koji je pred tobom!

10

Incident u Srednjoj školi Highland

Školovanje i obrazovanje

Naše zajedničko vrijeme uskoro završava. Knjiga je blizu kraja. Ona je dnevnik razmišljanja starog čovjeka čije su misli, ponekad izmučene, ponekad lucidne, usredotočene na pedagogiju, izraz koji je preživio od rimskog vremena da bi označavao posebnu klasu robova. Nije li to sve što trebate znati? Majka mi je, dok sam bio mali dječak, često govorila “pametnom je riječ dosta”. Pedagogija je riječ. Pod njezinim sam utjecajem svoj život proživio kao lik u nečijem scenariju. Pretpostavljam da ste i vi. Ako vam moja knjiga može pomoći da izbjegnute, makar djelomice, sličnu sudbinu, bit ću zadovoljan. Gundanje koje je bilo cijena njezina pisanja bit će vrijedno toga.

Ono za čim sam na ovim stranicama težio nisu bili ogorčeni napadi, iako dijelovi knjige mogu tako izgledati, niti je to bilo kritiziranje, mada kritike također ima. Moja ambicija ide dalje od vašeg prihvatanja moje analize; ako vas nisam potakao na započinjanje vlastite analize, bit ću razočaran da sam, još jednom, bio samo nastavnik. Želim da preispitate svoje vlastito školovanje i cijenu koju ste platili sjedeći u školi; želim da kopate iza iluzija obrazovanja koje školovanje stvara; želim da prepoznate kako njegova vladarska energija vodi vaše razumijevanje dugo nakon što se čini kako su se školska vrata zauvijek zatvorila.

Škola kakva je u kolonijalnoj Americi počela kao nešto što se događa ponekad, ne više od dva sata dnevno, nekoliko mjeseci svake godine, nije zadovoljna s vremenom koje se za nju odvaja; danas zamjera čak i zbog ljetnih praznika u svojem porivu da postane totalna institucija: poznati izraz “cjeloživotno učenje” uopće ne znači to, on znači “cjeloživotno školovanje”. Političke vođe i korporativni predstavnici nude više školovanja kao rješenje za rastuću društvenu nekoherentnost i druge probleme poput bescilnosti, nesposobnosti, klasne mržnje i ostatka turobne litanije. Ali ako je malo škole pridonijelo uzrocima ovih pojava,

kako ih više škole može popraviti?

Osim protiv osobnog razvoja, škola radi i protiv drugih puteva prema razvoju. Obitelj? Nazadna institucija. Zamijenimo je. Sintetske obitelji utopijske fantazije moraju biti iznad nje jer su ih izmislili stručnjaci. Crkva? Odrubite joj glavu! Je li razumno dati običnim ljudima ideju da se na svaku odluku stručnjaka može žaliti Višem biću? Tradicija, etnička lojalnost, lojalnost mjestu? Pa, znate postupak. Odrubite im glave! A šteta koju škola nanosi ideji osobne neovisnosti ili idealu slobode postupno postaje nepopravljivija kako je svakoj generaciji poharana sposobnost roditeljstva za sljedeću.

Postoji više načina za mjerenje jaza između školovanja i obrazovanja. Taj se korak ne može izbjeći koju god metodu odaberete. Ne možete korisno označiti obrazovanje ako ne znate koja je razlika. I, kao i s dobrim receptima, to je manje stvar nalaženja savršene formule koliko razumijevanja pravog omjera svakog sastojka da biste bili zadovoljni. Način na koji smo vi i ja školovani istovjetan je za sve nas; način na koji smo postali obrazovani ima malo zajedničkog.

Ponekad školovanje služi korisnim ciljevima, također, ali onog trena kad je naređeno iz središnjice i univerzalno nametnuto pomoću državnih policijskih snaga, trebate početi bježati od njega (ako vam okolnosti to dopuštaju), a ako ne, morate hladnokrvno planirati srušiti ga i sabotirati - sve se vrijeme sa smiješkom na licu pretvarajući kako surađujete. Na taj način možete nanijeti znatnu štetu instituciji koja vas teži učiniti necjelovitim, a da se ne izložite njezinoj kazni.

Djeca kojoj se pomogne razumjeti školske ciljeve kontrole uma mogu lako izbjeći njihove najgore učinke, dobivajući pristup vrijednoj građi za promatranje i analizu. Netko tko dovede antropološke alate u osnovne škole - kao što su učinili Washington, Edison i Carnegie - može zaslužiti bogato razumijevanje svojih sugrađana dok su još embriji, i odraslih koje su unajmili da ih drže zatočenima - muškarcima i ženama koji nisu pod manjim pritiskom od onih koje nadgledaju.

U lovu na razliku između Škole i obrazovanja, razmotrite ove razine: školovanje se organizira po naredbi i kontroli izvana; obrazovanje svatko za sebe organizira iznutra; škola isključuje svoju klijentelu od primarnih izvora učenja. To mora činiti da bi postigla učinkovitost upravljanja; obrazovanje nastoji pružiti skup obilnih kontakata koji su nasumični, voljni, raznorodni, čak i neuskladivi jedni s drugima - razumijevanje da će

učenje domišljatosti, samodostatnosti i inventivnosti neizbježno uključivati iznenađujuće mješavine stvari, stvari koje je nemoguće predvidjeti ili predosjetiti.

Pri obrazovanju učenik je zainteresiran za kritičku ulogu koju prirodne petlje povratne sprege igraju u postajanju nezavisnim. Petlje povratne sprege koje se temeljito podržavaju - ne one zaokružene pravilima - stvaraju prilagođene sklopove samokorekcije umjesto ropske potrebe za praćenjem uopćenih uputa drugih. S druge strane, školovanje je obvezno naglašavati pravila koja su drugi odredili. Nemoguće je čak i zamisliti školu koja bi dopuštala slobodno odstupanje od svojih programa, osim do potpuno beznačajne razine.

Obrazovanje nije nikad posvećeno predmetu znanja, ono uvijek teži promatranju stvari u širokom kontekstu. Učenje predmeta ono je što škole čine jer im je namjera stvoriti službenike i specijaliste, a i sami učitelji su tek pomodni oblik službenika. Ali uvijek iznova u znanostima i drugdje dolazimo do spoznaje da je uzajamna razmjena, miješanje akademskih disciplina (i ostaloga) snažan pokretač znanstvenog napretka. John Kanzius, ime koje sam spominjao u prijašnjem poglavlju, mogao je izmisliti novo oružje protiv tumora jer nije bio specijalist za istraživanje raka, čak nije završio fakultet.

* * *

Komponente obrazovanja toliko su raznolike da uspostavljaju trajno unutarnje stanje dijalektičke rasprave. U obrazovanom umu uvijek postoji sumnja; kreativna destrukcija - snažna energija kapitalizma prema Schumpeteru - uvijek je u obrazovanih duhova aktivna, tražeći rupe u pravovjernim teorijama, stalno radeći na stvaranju zamjena za ono "što svatko zna da je istina".

S druge je strane pamćenje - ne sinteza, ili objašnjenje - element koji prevladava u školi. Zbog te se zapreke odlikašima u testu za testom uništi njihova sposobnost da misle svojom glavom i osluškuju znakove svojih sklopova povratne sprege.

Godinu za godinom, Međunarodno istraživanje sreće izvještava o samo tri uvjeta koja su potrebna da svoj život ocijenite sretnim: 1) dobri odnosi s ljudima 2) dobro zdravlje 3) zadovoljavajući posao. Ali škola, kako sam vam prije pokazao, postavlja uvjete u kojima je teško izbjeći loše zdravlje, odnosi nemaju vremena i prostora za razvoj, a izdvajanje sličnih obiteljskih povijesti u takozvane "planove praćenja" klasne predrasude čini

gotovo sigurnim. A rad koji se u školovanju nameće gotovo nikad nije usmjeren na odgovore na neodgodiva pitanja mladih.

Mračni svijet

No, jesam li pretjerao? Može li uporaba borbenih metafora poput “oružje” i “mračni svijet” biti išta više od jezika izvučenog iz adolescentskih fantazija, srdžba crva posječenog na plug? Škola ima nedostataka, da, ali je ona temeljna institucija i nisu li svi njezini nedostaci dostupni razumnim ispravkama, bez verbalnih napada?

Jesam li se, primjerice, previše bavio prošlošću? Jesam li bio prestrog prema savezu eugeničara, utopista, lidera biznisa, crkvenih ljudi, darvinista, rasista i velikih znanstvenika koji su zasadili ovu instituciju u Sjevernoj Americi u posljednjem dijelu devetnaestog stoljeća? Nisu mislili ništa loše, baš suprotno, ali su u svakom slučaju svi danas mrtvi. Ne bi li sadašnji trenutak trebao biti posvećen rješavanju problema? Mogu li prošli nedostaci biti pripisani običnoj nespretnosti, potkupljivosti, nesavršenom vodstvu i sličnom?

O tim pitanjima morate sami odlučiti, ali što se mene tiče, davno sam zaključio da je promišljena namjera djelovala (i dalje djeluje) na instituciju škole, da ona operira daleko od javnosti i, dok se s njom otvoreno ne suočimo, “reforma škole” nema značenja. Dok se ciljevi tog djelovanja ne izlože sudu javnosti i njegove seksualne veze s ekonomijom i društvenim menadžmentom ne rasvijetle i prekinu, svaki će pokušaj reforme biti još jedna iluzija, još jedna soba dodana nacionalnoj kući s ogledalima.

No, trebat ćete se uvjeriti u bit mojih optužbi, u uvjerenje da neka vrsta mračne tvari, neka moćna, no nevidljiva sila djeluje u školovanju. Ako postanete dovoljno jaki da obranite sebe i svoju obitelj, to za vas ne mogu obaviti, nećete moći zapamtiti moje zaključke. Zato vam namjeravam ispričati tri priče od kojih se diže kosa na glavi i koje će vam u početku izgledati nerazjašnjenje. Vaš će posao biti da objasnite što znače, ako nešto uopće znače. Kako budete slijedili ove priče, pokušajte zamisliti koji su, i gdje locirani dužnosnici mogli napokon odobriti ove inicijative. I za čije interese. Dok razmišljate o njima, imajte na umu da nema razumnog birokrata koji bi, bez obzira na to koliko je visoko postavljen i sanjao o pokretanju ičega što bi naljutilo vrhunoravne menadžere. Dok razmišljate, držite Hobbesa na pameti, moć nije nikad tamo gdje izgleda.

Što se mene tiče, pokušao sam naći jednostavno objašnjenje kako bih

postavio ove priče u normalan tijek, ali koliko god sam pokušavao, nisu se uklapale. Samo je mrak na djelu, dostupan ne uobičajenim iskustvom, nego povijesnim, sociološkim, psihološkim, teološkim, političkim i filozofskim istraživanjem, mogao odati uzroke, tako mi se činilo. Odatle ova knjiga.

No vi se ne morate složiti. Možda kao što je Aleksandar vidio jednostavno rješenje Gordijeva čvora, a Occam uvidio da su u znanosti jednostavna objašnjenja bliže istini, vi ćete vidjeti objašnjenje koje je meni promaklo.

U međuvremenu, tri priče: jedna iz Nürnberga u Njemačkoj, 2008.; jedna s Highlanda u New Yorku, 2004. i jedna iz Waldena u Vermontu, 1991. Mogao bih vam ih još mnoge ispričati, u istom duhu koji me navodi na to da neka mračna sila živi unutar kuće s ogledalima koju zovemo školom; no, ako ove tri ne pobude vašu sumnjičavost, to ne bi učinile niti ostale.

Incident u Nürnbergu

Dana 29. siječnja 2008., šesnaestogodišnju djevojku Melissu Busekros, koja živi u Nürnbergu u Njemačkoj, silom je od kuće odvelo petnaest policajaca i odabranih gradskih činovnika i podvrglo je psihijatrijskom ispitivanju. Njezin zločin: školovanje kod kuće. Kad sam čuo za taj incident, da bih izrazio svoje gnušanje, pisao sam njemačkom veleposlaniku u Washingtonu:

Poštovani gospodine veleposlaniče,

Kućno je školovanje u Njemačkoj bilo legalno do 1937., kad ga je nacistička vlada iznenada zabranila. Pišem da bih upitao zašto se Hitlerova zabrana, 72 godine poslije, još primjenjuje? U čijem se interesu ova zabrana čuva? Za koje posebne svrhe? Bit će da ste svjesni, znam, da se između dva i pol i tri milijuna Amerikanaca trenutačno školuje kod kuće. Jedan od njih me, putujući po Njemačkoj, nedavno izvijestio o aferi s Melissom Busekros i tražio moju pomoć kako bi razumio što je na stvari. Otud ovo pismo.

Vaš je sud naložio organima socijalnog rada da Melissu liše slobode, naglašenim riječima koje ću navesti: “Jugendamt²⁷ se ovime nalaže i daju ovlasti da dijete dovede - ako treba silom - na saslušanje. Za ovu se svrhu može dobiti policijska podrška.”

Muče me brojni detalji u vezi s ovim nalogom suda. Prije svega,

ništa u Melissinoj povijesti ne upućuje na to da je potrebna policijska intervencija. Jednostavno pismo kojim se zahtijeva da obitelj pristupi saslušanju bilo bi dovoljno. Zatim, na psihijatrijskoj je klinici 240 minuta ispitivana o razlozima školovanja kod kuće u vremenu kad pokret postoji na međunarodnoj razini već oko četiri desetljeća (u svojoj modernoj renesansi) i tijekom tog vremena proizveo je mnoge istaknute muškarce i žene - uključujući i voditelja Projekta ljudskog genoma.

Nalazi ovog ispitivanja pokazuju da Melissa pati od misteriozne bolesti koja se brzo razvija, “fobije od škole”, medicinskog stanja koje je, nastavlja se u službenom izvješću, rezultiralo time da je njezin razvoj “zaostao jednu godinu”.

Podrazumijeva li to da Njemačka vjeruje da tako precizno mjerilo postoji, a ostatak svijeta o tome ne zna? Na temelju ove tanke pseudoznanost!, proglašeno je izvanredno stanje - toliko ozbiljno da je Melissin kontakt s vlastitom obitelji morao odmah biti prekinut? Ovo izgleda suludo. Koje se logičko razmišljanje, koja filozofija, koje vrijednosti skrivaju iza te akcije?

Dva dana nakon ispitivanja, petnaest policajaca u pratnji suca, u tom slučaju i službenika Državne službe za mladež dodijeljenih Melissinoj izvanrednoj situaciji, obrušilo se na dom Busekrosa. Bi li bilo cinično pretpostaviti da se brojni skup medijskih izvjestitelja pridružio da bi odao počast tom događaju?

Službenom izjavom njemačkog suda, službe koje su je uhitile oslobođene su odgovornosti. Sud je izjavio: “Temelj za ovu prisilnu pratnju jest u protuzakonitu ponašanju roditelja. Tijelo nadležno za obrazovanje ne priznaje školovanje kod kuće i djelovat će primjerenom mjerom.” Primjereno? Petnaest policajaca?

Službeno izvješće također iznosi da će njemačke obrazovne vlasti postupati kako bi “dovele uvjerenja obitelji u red”. Koja će se oruđa koristiti da bi se disciplinirala uvjerenja, gospodine veleposlaniče? To zvuči prilično zlokobno, gospodine. Davno, tijekom stoljeća lova na vještice, u kojem je Njemačka ubila više žena nego svi ostali narodi Europe zajedno, oruđa su obuhvaćala kotač za rastezanje, stezač palca, pritiskanje utezima, amputaciju dijelova tijela, vatru itd. Zatim je između 1933. i 1945. paleta instrumenata povećana da bi obuhvaćala koncentracijske logore, živo vapno, zamrzavanje i druge tehnički napredne metode detaljno opisane u zapisniku o “Suđenju doktorima” u poratnom Nürnbergu. A što

danas, gospodine veleposlaniče?

Majčina strana moje obitelji potječe iz Njemačke i zato se dijelom kao čovjek čiji DNK potječe iz Njemačke, osjećam uznemiren činjenicom da njemačko ludilo opet počinje, simbolizirano terorom nad šesnaestogodišnjom djevojkom. Neki slavni Nijemci pripisali su odvratna svjedočanstva o vašoj naciji stavovima sadržanim u postupanju prema mladima. Erich Remarque, autor romana *Na zapadu ništa novo*, povezao je uzroke Drugog svjetskog rata izravno s njemačkim direktorima škola i njihovim lažima, a Dietrich Bonhoeffer, slavni protestantski teolog kojeg je Hitler pogubio, proglasio je Drugi svjetski rat “neizbježnim” proizvodom njemačkog školovanja. Njemački su ljubitelji ratovanja poput Martina Luthera, Frederika Velikog, Otta von Bismarcha i Adolfa Hitlera, mislim, samo varka - prolazne pojave koje prikrivaju ono što se zaista događa u vašem dijelu svijeta još od religije sjevernih germanskih plemena: opsjednutost sustavom, potraga za krajnjom formulom. U logici sustava, ideje poput slobode i osobnih prava izravni su napad na cjelovitost sustava.

Fichte je shvatio da nije moguće učinkovito upravljanje narodom dok god obična populacija sebe smatra nezavisnim pojedincima koji posjeduju slobodnu volju i imaginaciju; zato je zahtijevao obvezno školovanje s ciljem uklanjanja ovakvih stvari.

Kratkoročno ovaj oblik kontrole uma radi na tome da vašu običnu populaciju preobradi u veoma upravljivu masu. To je svakako dalo Nijemcima ugled pouzdanih automata, koji uživaju diljem svijeta. No dugoročno, to obogaljuje vaše ekonomske izgledе. Pomislite samo na nedavni debakl Thyssen Kruppa koji je uvalio svoju čeličanu Phoenix “lakovjernoj” Kini. Kineski su seljaci preselili tvornicu za trećinu vremena od onoga što su vaši inženjeri predvidjeli i Phoenix od tada zarađuje novac Kini, dok je pravilima opsjednut Krupp vlastitom lošom prosudbom oduzeo posao 10.000 njemačkih hranitelja.

I konačna je ironija, naravno, ta da je čovjek zadužen za preseljenje Phoenixa većinom školovan kod kuće, što je već stoljećima uobičajena stvarnost ruralne Kine.

* * *

Nikada nisam dobio odgovor na svoje pismo. Kao činovnik, što je uopće mogao reći?

Incident u Srednjoj školi Highland

Dana 5. ožujka 2004., vozio sam se u Srednju školu Highland u bogatom okrugu Rockland sjeverno od grada New Yorka, na poziv člana školskog odbora, Johna Jankiewicza. Gospodin Jankiewicz bio mi je potpuno nepoznat dok me nije pozvao da održim govor, ali me je njegovo pozivno pismo zainteresiralo. Bio je zabrinut da bi germanizirano školovanje na Highlandu, izgrađeno na principima biheviorističke psihologije kao što je i gotovo cjelokupno američko školovanje, moglo naštetiti budućnosti Highlandovih maturanata. To ga je mučilo. Sam je John bio izrazito obrazovan čovjek s kreativnim talentom hidroenergetskog inženjera, što mu je priskrbilo globalni ugled temeljem projekata koje je konstruirao diljem svijeta.

Jedva sam čekao da ga sretnem, ali se nisam veselio govoru pred nižim i višim razredima srednje škole bogatog kvarta na rubu grada, jer sam iz ranijeg iskustva znao kako je teško govoriti pred samozadovoljnim tinejdžerima. Kad sam u školu došao ranije kako bih promotrio mjesto, moje su se sumnje potvrdile. Parkiralište je bilo puno skupih vozila učenika i opće je ponašanje koje sam vidio među djecom bilo ponašanje samozadovoljstva. Podsjetilo me je na Crystal Springs Upland, bogatu privatnu školu obalne Kalifornije, čija je nositeljica loše reputacije bila njihova bivša učenica, Patty Hearst²⁸. Kad sam ondje išao držati govor, čuo sam kako učenici govore da su automobili nastavnika tako niske klase da čak i njihovi vrtlari voze bolje.

Ali su na oba mjesta učenici plaćali vrlo visoke cijene za upis u klub; njihova je oholost prikrivala osrednje vladanje intelektualnim vještinama i bili su, kao vrećice čaja, uronjeni u ozračje neprestane neiskrenosti u vezi s pripremanjem za fakultet, o odlučnom učinku za koji se pretpostavljalo da će prosječne ocjene i rezultati standardiziranih testova imati na njihovu budućnost.

Mogućnost da se ne bude primljen na prestižni fakultet, ili da se čak uopće ne bude primljen na fakultet, bila je osnova na kojoj je bila konstruirana akademska poduka. Veliko je pitanje za mladu ženu ili muškarca bilo preživljavanje procjene tih nevidljivih sudaca koji su držali vagu ljudske vrijednosti. To je bilo od ključnog interesa. To da je nedavno dokazano da je život moguć u fantastičnoj raznolikosti u potpunom odsustvu svjetla i fotosinteze, na samoj mješavini kemikalija i topline, moglo je zanimati štrebere, ali nije imalo ništa ponuditi onima koji će

njima upravljati.

Među mnogim tajnama uskraćenim studentima na Highlandu (ili Crystal Springsu) bila je činjenica da su, prije nego išta drugo, fakulteti biznisi, biznisi koji očajnički trebaju topla tijela da bi isplatili plaće. Nisu trebali mnogo brinuti hoće li naći mjesto koje će rado zamijeniti diplome za vreću novca i dok se prijam na elitni fakultet nije mogao garantirati jer je broj prijavljenih uvijek nadmašivao broj mjesta, trojkaši, poput Ala Gorea, Johna Kennedyja, Johna Kerryja, Georgea Busha, Johna McCaina (koji je završio kao 895. od 900 maturanata na Annapolisu i izgubio pet aviona kojima je pilotirao) i Franklina Roosevelta, nisu imali poteškoća pri prijatnu na elitne fakultete i stjecanju diplome na njima.

Kako sam znao da će djeca na Highlandu biti zabrinuta u vezi s fakultetom, odlučio sam organizirati svoj govor oko trenutačne situacije i kriterija za prijam - ne oko izmišljotine kojom se školovanje služi da bi održavalo disciplinu. Ciljao sam na potkopavanje temelja njihovih neodređenih strahova - koje je škola, kao većina škola, iskorištavala do maksimuma. Strategija nije bila propovijedanje, nego, umjesto toga, usmjeravanje pozornosti na mnoštvo istaknutih ljudi, sada i u prošlosti, koji su nekako uspjeli zaobići veliku laž škole i postigli uspjeh bez nje. Na primjer, kao što već znate, računalna je industrija sagrađena na vizijama ispisanih iz škole; znate kako je svaki od naših kreativnih pisaca nobelovaca bio ispisan iz škole; znate da industrijom zabave u svim njezinim oblicima pretežito dominiraju ispisan iz škole, industrijom brze hrane također; i kako su političari, kojima povjeravamo državnu politiku, bili gotovo bez razlike osrednji učenici.

Bio sam oboružan podacima iz *The New York Timesa*, koji je stavljao rezultate standardiziranih testova inspektora za obrazovanje, ravnatelja i nastavnika na gotovo samo dno dvadeset skupina zanimanja, pri čemu su inspektori bili najlošiji od najlošijih! Rekao sam djeci (tiho, kunem se) da nagovore roditelje da zahtijevaju od svakog djelatnika škole u njihovom okrugu da istakne svoje ocjene/rezultate testova na svoja vrata, a to će prouzročiti da se cijelo tužno zdanje s ogledalima razbije kao Humpty Dumpty²⁹.

Kad jednom posijate ovakvo sjeme, a sve je podložno provjeri, ono raste samo od sebe; u ovim umovima koji su kao školjka zatvoreni zahtjevima za blagostanjem i ozračjem straha; za koje sam vjerovao da Highland prodaje kao sredstvo kontrole gomile, ovo će mnoštvo

abnormalnih podataka djelovati kao jako sredstvo za otvaranje umova.

Najučinkovitija skupina informacija koje sam prenio bila je o politici prijama na Harvard, Stanford, Yale, Princeton i slična prestižna mjesta koja odbijaju velik broj zainteresiranih sa savršenim prosječnim ocjenama i savršenim rezultatima standardiziranih testova svake godine u korist kandidata koji se "ističu" (kako je citirano da je direktor prijama Harvarda izjavio prije nekoliko godina). Jeste li osnovali uspješan biznis? Jeste li osnovali dobrotvorno društvo? Jeste li svijet oplovili sami, hodali od Tierra del Fuego do Point Barrowa na Aljasci bez profesionalne pomoći; možete li traktor rastaviti na sastavne dijelove i ponovno ga sami sklopiti...?

Mogu li tinejdžeri raditi takve stvari? Naravno. Richard Branson koji je napustio srednju školu, o kojem ste čitali u poglavlju "Pješačenje: London", prikazan je u mojim dnevnim novinama ovoga jutra (29. srpnja 2008.) kako razbija bocu šampanjca o pramac svemirskog broda koji je upravo završio a namijenio ga je vožnji turista u svemir za 200.000 dolara po sjedalu (do sada je prodano više od 250 karata). Zove se "Eve" u čast njegove samohrane majke Eve Branson, koja je imala dalekovidnosti da ga ohrabri da sam, u dobi od četiri godine, šeta kilometrima po Londonu. To je samo mali dio sveukupnog broja, u stvarni život već je dobro uronjen puno veći apsolutni broj tinejdžera nego što je moguće zamisliti, ako ste progutali udicu, strunu i plovak mita o školi.

Odgovor učenika bio je naelektriziran. Umjesto ravnodušnosti na općenitiju poruku s kojom sam bio suočen na Crystal Springsu, učenička je publika bila ushićena, potpuno pozorna, kao da je nekako u stanju uočiti kako je važno odbaciti pretpostavke koje su ih držale u ropstvu.

U ovom je trenutku potrebno da vizualizirate stil ovoga govora, zbog razloga koji će uskoro biti jasni. Ni u jednom času svojega nastupa nisam bio uzbuđljiv, glumatao, osuđivao, bio sam savršeno miran i govorio smirenoga glasa. Svaka je činjenica koju sam iznio bila vezana na neki od glavnih izvora informacija koje se može provjeriti.

I onda se dogodilo.

Skupina policajaca iznenada je bučno širom otvorila vrata dvorane i nahrupila u prostoriju! Zaduženi policajac vikao je u zvučnik: "Ovaj skup je završen! Smjesta napustite dvoranu! Vratite se u učionice! Ostanite mirni! Slijedite svoje nastavnike! Smjesta napustite dvoranu!"

To je vjerojatno bio najneobičniji trenutak u mom životu. Nitko u prostoriji nije bio miran osim policije!

Zaduženi policajac ponovno je zavikao u zvučnik: “Ovaj skup je završen! Smjesta napustite dvoranu!” i to rekavši, polagano je došetao do mjesta gdje sam stajao ispred auditorija, gledajući me u oči na način na koji crvenorepi jastreb gleda lastavicu. Prasnuo je: “Smjesta napustite prostoriju. Ovo predavanje je završeno!” Ne sumnjam da bih bio uhapšen da se nisam pokorio.

Je li škola dobila prijetnju bombom? Ne. Ja sam bio bomba. Dok sam napuštao zgradu, Jankiewicz me sustigao i izvijestio da je McCarthy, inspektor za obrazovanje, smatrao moj govor tako raspaljujućim da je pozvao policiju da ga prekine. Razmislite o tome. Nikad nisam podigao glas iznad razine razgovora. Nisam se koristio ružnim riječima. Nisam se pokazivao slušateljstvu niti se skidao. Istina je da Highland nije zahtijevao razinu pretjerivanja kakvo je Nürnberg upotrijebio da bi zatvorio Melissu Buserkros, samo su tri policajca poslana da me ušutkaju, ali princip - nadam se da vidite - nije bio drukčiji.

Nije to bio kraj. Bilo je planirano da navečer u školi govorim roditeljima. McCarthy je također otkazao taj govor, odbijajući da se za to koristi škola. Prostor je plaćen, učenici bi odavno bili otišli iz škole, samo bi odrasli nazočili, ali to sve nije bilo važno. Nikome na Highlandu u New Yorku nije bilo dopušteno čuti činjenice o kojima čitate u ovoj knjizi.

Tri dana kasnije, 7. travnja 2004., *The Mid-Hudson Highland Post*, novine iz Poughkeepsie, točno prekoputa Hudsona iz Highlanda, objavile su priču - “Ostao bez riječi - zagovornik reforme izaziva polemiku”.

U priči nije bilo ni riječi o upadu policije, ali je dodano nekoliko poučnih detalja koje inače ne bih znao. Inspektor McCarthy bio je, primjerice, naveden kao osoba koja je prekinula predavanje. Ali slanje jedinice te veličine za mali grad nije mogla biti mala stvar. Izgledalo je da se traži odgovor zašto ravnatelj škole (koji je vjerojatno telefonom izvijestio lokalni Ured za obrazovanje o “izvanrednom stanju” koje sam ja predstavljao) nije jednostavno došao diskretno do mikrofona i rekao mi da brzo završim predavanje, rekavši možda “nešto je iskrsnulo”. Ili zašto, ako mu je nedostajalo prisustvo duha da bi to učinio, inspektor nije zahtijevao da to učini sam prije pribjegavanju pomoći policije? I napokon, zašto dispečer highlandske policije nije poslao jednog policajca umjesto tri? Je li to bilo zbog pretpostavke da svatko tko je toliko izluđen da iznosi objektivne podatke učenicima srednje škole mora biti drogiran i predstavlja opasnost ako se ne izvrši demonstracija sile?

Novinska je priča sadržavala inspektorovo opravdanje svog ponašanja time da sam prikazivao učenicima da pogledaju nasilan film. Osim što je rečeni film bio prikazan na PBS-u i na Discovery Channelu, malo je vjerojatno da je to bio stvaran motiv, a ono što je u inspektorovom objašnjenju laž razotkrilo još više bilo je otkazivanje večernjeg sastanka s roditeljima. Izvjestitelj je citirao jednu nastavnicu koja je izjavila da su njezini razredi imali uzbudljive diskusije nakon govora. Bili su “željni diskutirati o pitanjima koja su se potegla”, rekla je. “Nažalost, naša škola nije dopustila da se to dogodi.”

Ovo mi je posljednje poglavlje u ovoj otkačenoj priči jednako jezivo kao i sam incident. Dana 15. svibnja 2007., kad sam shvatio da će moj doživljaj na Highlandu biti dio ove knjige, poslao sam pisma inspektoru, ravnatelju, udruzi roditelja i učeničkim novinama. Od svakoga sam tražio njihovu verziju priče i obećao sam ih objaviti bez ispravki. Bilo je to više od godinu dana prije nego što ovo pišem - ni telefonski poziv, ni razglednica, ni ikakav drugi odgovor nije mi došao - potpuno isti tihi tretman kakav sam dobio od njemačkog veleposlanika.

Nada, de nada, y nada, pues nada... Highland je čisto, dobro osvijetljeno mjesto, ali loš predstavnik najbolje američke tradicije. Ili to meni tako izgleda:

... Postavili smo sebi zadatak cijepljenja mladih... u dobi kad su ljudska bića još neiskvarena.

Adolf Hitler, 1. svibnja 1937.

Zato što ste odabrali da ne vidite mračan svijet kakav škola predstavlja, jer što se više bavite njezinim glupostima, situacija se pogoršava.

Namjeravam li upozoriti na to da je Srednja škola Highland najgora škola u Americi? Nikako. Po svemu što znam, jedna je od najboljih; svakako je jedna od najbogatijih. Ono što se trebate upitati jest koliko školskih okruga od obale do obale smatra istinu nepodnošljivom zato što ih ometa u njihovoj stvarnoj misiji. Rastuća razjedinjenost američkog društva oslanja se na temelje prisilnog školovanja na krasnim mjestima poput Highlanda, ništa manje nego Harlema, Watta ili istočnog St. Louisa.

Incident na Waldenn

Do 1991. Walden u Vermontu, selo kao na slici u slikovnici, u

najruralnijoj državi Amerike, imao je četiri lijepe školske zgrade s po jednom prostorijom, sve različite, svaka s pravim plivalištem načinjenim zagrađivanjem potoka onako kako su to ljudi na selu radili od davnina. Rezultati čitanja i matematike iz ovih škola bili su znatno iznad državnog prosjeka, djeca tako sretna i zdrava izgleda da sam se, kad sam ih posjetio, potajno rasplakao suočen s jakim kontrastom između njih i djece koju sam poznao na Manhattanu. Ne treba reći da su roditelji, čija su djeca bila u tako krasnom prostoru, bili oduševljeni i željni pomoći na svaki način koji su mogli.

Budući da namjeravam kao negativac ovo idilično stanje u Vermontu pretočiti u treću nevjerojatnu priču, želim vam prije svega reći da mi je svaki susret koji sam ikad imao s ovom državom - prije nego što sam došao u Walden - bio apsolutno veselje. Dopustite da to ilustriram svojim najomiljenijim iskustvom sa zgradama Kongresa saveznih država, a posjetio sam ih sve. Jednoga dana 1990., pozvan sam govoriti u Montpelier u Vermontu, na fakultetu, dok sam još bio nastavnik godine New Yorka. Došavši u veliki-mali grad dan ranije, odlučio sam prošetati do zgrade Kongresa i promuvati se okolo kako bih ubio nešto vremena. Ozračje unutar lijepe građevine bilo je tako smireno i suzdržano da sam odlučio otići do ureda guvernera i ostaviti mu poruku zahvale kod tajnice, zahvaliti za vođenje ove jedinstveno utjelovljene države.

Vrata su bila otvorena, pa sam ušetao. Nije bilo tajnice. Čekao sam pet minuta i tajnice još nije bilo, pa sam lagano pokucao na guvernerova vrata jedanput, dva puta i onda su se vrata otvorila. Provirivši unutra, jasno sam vidio - nema guvernera. Kako ni vani u hodniku nije bilo čuvara od kojega bih tražio dopuštenje, odlučio sam ostaviti poruku na sredini guvernerova radnog stola i otići, ali kad sam se sagnuo da to učinim, neki nestašan pittsburški škotsko-irski glas mi je šapnuo u uho: "Zašto ne bi sjeo u njegov stolac za njegovim stolom da vidiš kakav je osjećaj biti guverner Vermonta?"

I, to sam učinio.

Prošla je minuta ili dvije prije nego me bolji dio mene pitao što bih rekao kad bi guverner ušetao? Bih li mu rekao da ću se s njim pozabaviti uskoro? I s tom sam uznemirujućom misli ustao i otišao.

Ovo vam pričam jer sumnjam da bi se to moglo dogoditi na bilo kojem drugom mjestu u Americi (možda u Montani?), ali u svakom slučaju ne na mnogim.

U travnju 1991., koliko se sjećam, pozvan sam u Walden da govorim u obranu škola s jednom prostorijom kojima je država prijetila uništenjem jer ih treba prilagoditi za invalidska kolica i instalirati rampu za hendikepirane i slično - kako zahtijeva savezni zakon - što je bilo preskupo da bi bilo opravdano. Na tom je mjestu trebala biti sagrađena “regionalna” škola od betonskih blokova, a djecu bi se dovozilo autobusima s udaljenosti od čak 80 kilometara. Svatko povezan sa školama bio je u šoku. Ta je mjera proteklih godina glasovanjem bila odbačena više puta, ali je ovaj put država pokazivala zube. Kad bi prijedlog opet bio glasovanjem odbačen, država bi gradu srezala sredstva za financiranje škole i koristila se pravom nadređene jurisdikcije da ih ipak sruši.

Čim sam došao u dom obitelji koja me ugostila, tražio sam da vidim prijedlog vlade. Niste trebali biti odvjetnik ili knjigovođa da biste shvatili da su procjene za građevinske radove u četiri škole bile daleko izvan okvira - četvrt milijuna dolara, sjećam se, kad bi 25 tisuća bilo pretjerano. Srećom sam (ili sam tako mislio) znao poznatoga arhitekta koji je predavao na Sveučilištu Vermont i rekao sam svojim domaćinima da ću od njega tražiti da posvjedoči protiv točnosti državne procjene. I tako sam ga nazvao. Nekoliko sati kasnije bio je s nama, čitajući važne papire. “Ove su procjene deset puta veće nego što bi bili stvarni troškovi”, rekao je jasno. Rekao nam je da je to uobičajeni trik kojim se služe lokalne vlade kad su odluke već donesene, ugovori su već potihom zajamčeni - poznavao je tvrtku kojoj su dane garancije za gradnju nove škole. Ali je odbio svjedočiti.

“Zašto ne, zaboga?”

“Kad bih to učinio, nikad više ne bih dobio posao u državi Vermont, eto zašto”, odgovorio je.

Te sam večeri u crkvi, gdje je bio nazočan svaki stanovnik grada, govorio najrječitije što sam znao. Ali su opetovane državne prijetnje, da bi potisnule svaki dalji otpor, izazvale plimu straha. Mali je grad odobrio izdavanje obveznica koje je država zahtijevala, otišao duboko u dug i sagradio veliku “šaku na oko” u istočnom Vermontu, veliku, kutijastu, većinom bez prozora, školu-tvornicu koja im je bila nametnuta silom.

Još jednom, morat ćete odlučiti je li mračni svijet koji ja vidim, gdje se donose odluke o školi koje prkose zdravom razumu, razboritosti i poznatoj pohlepi, stvaran, ili je ono tek fantom nezadovoljnog nastavnika. Ako odlučite da ovdje ima istine, morate mi pomoći tu stvar sabotirati, jer kao u slučaju Bear Stearns, Fannie Maeja i toliko drugih u novom poretku

Amerike, naša vlada misli da su neke tvrtke prevelike da bi im se dopustilo da propadnu i da je školovanje previše važno da bi obrazovanju dopustilo da mu stane na put.

Završna riječ

Ali, tko god prouzroči da netko od ovih malih posrne, za njega je bolje da mu se oko vrata objesi kamen krajputaš i da bude bačen u more.

Marko 9:42

Poziv na javnu zavjeru: Projekt Bartleby³⁰

Pročitajte li ovu knjigu do kraja, otkrit ćete da vas pozivam da se pridružite pravoj zavjeri, nazovite je javnom zavjerom, sa stvarnim posijedicama za milijune stvarnih života. Znam da ovo zvuči megalomanski, ali budite strpljivi. Ako uspijemo u ovome, veoma mnogo njih će nas blagosloviti, iako će nas manjina pri školskoj industriji prokleti. Radi se o projektu uništenja industrije standardiziranog testiranja, takvom da ćete vi osobno biti zapovjednik nezavisne jedinice. Ova se avantura zove “Projekt Bartleby” iz razloga o kojima ćete uskoro doznati. I, dok čitate, imajte na umu da ovo nema nikakve veze s reformom testiranja. To se odnosi na *uništenje* testova.

Svi smo te testove polagali. Nakon diplome, malo se nas sjeća ove ružne pojave dok se naši maleni ne nađu na testiranju i moramo proživljavati agoniju dok ih promatramo kako posrću. Zaboravljamo rituale testiranja zašto što, nakon ulaska u život odraslih, neizbježno otkrivamo da su podaci koje ove veoma hvaljene slagalice proizvode nepouzdati i da dovode u zabludu - apsolutno nitko nikad ne pita o njima. Vidimo da su oni koji se pokažu dobri na testovima češće cirkuski psi nego vode budućnosti.

Ništa unutar male crvene školske zgrade ne čini veću osobnu i društvenu štetu od brojki i mjesta na rang-listama koje ovi testovi vješaju mladima oko vrata. Iako rezultati nisu u uzajamnoj vezi apsolutno ni sa čim što ima stvarnu vrijednost, šteta koju nanose dovoljno je stvarna: takve procjene krunko su slavljе socijalnih inženjera koji su dograbili konačnu kontrolu institucionalnog školovanja tijekom predsjednikovanja Franklina Roosevelta. Oni tvore nenadmašno oružje društvene kontrole pustošeći

jednako pobjednike i gubitnike. Standardizirano je testiranje rep koji maše cjelokupnim monstrumom prisilnog institucionalnog školovanja.

Česti rituali beskorisnog testiranja - priprema, primjena, ispravak - preobraćaju prisilno školovanje u naličje onoga što bi obrazovanje trebalo biti; oni odlijevaju stotine milijuna dana godišnje od onoga što bi inače mogli biti produktivni pothvati; oni usmjeravaju desetke milijardi novčanih sredstava u privatne džepove. Neto učinak standardiziranog testiranja umanjuje naše nacionalno bogatstvo budućih generacija, guši imaginaciju i intelekt, a povećava bogatstvo nekolicine. Ovo nastaje kao nusproizvod "znanstvenog" rangiranja testiranih kako bi, tobože, bili učinkovito svrstani kao ljudski resursi. Nadam se da su poglavlja ove knjige nanijele nešto štete tim pretpostavkama, dovoljno da vas regrutiraju kao vođu Projekta Bartleby. Ako pokažete put, ostali će slijediti.

Mi smo, u Sjevernoj Americi, došli do točke gdje nije dovoljno pozivati se na moralnu uzvišenost tek uz javne optužbe ili gundanje u knjigama i esejima koje čitaju samo pravi vjernici. Standardizirano testiranje koje je uvijek postojalo radi standardizacije, a nikad zbog standarda kvalitete, ne smije više biti predmet rasprave, nego se mora brutalno i konačno uništiti ako škola ikad preuzme misiju razvoja intelekta i karaktera. I tako, kako sam ranije rekao, bit ćete pozvani voditi - ne pridružiti se, nego voditi - projekt da se carstvo testiranja posiječe do koljena; projekt da mu se srce iščupa brzo i jeftino. Nusproizvod Projekta Bartleby bit će pretvaranje muškaraca i žena koji kreiraju i nadgledaju ove ubilačke zadaće u izopćenike, ali to nije cilj.³¹

Nijedna organizacija neće biti potrebna za nadgledanje ovog jednostavnog projekta - ili će ih pak biti tisuće; sve lokalne, sve nekoordinirane. U protivnom, bit ćemo sigurni da će nas neutralizirati, marginalizirati, iskvariti - kakve sve reformske organizacije postaju s vremenom: a jedna tako moćna kao što je zamisao Bartleby, kad bi bila centralizirana, ubrzo bi bila podvrgnuta sabotazi. Kako bi nam ovo uspjelo - a uskoro ćete saznati što to znači - potrebna je vrsta hrabrosti poput one za slamanje prvih komada Berlinskog zida, moneta koja je česta među tinejdžerima - pravim vođama.

Obrazložit ću ukratko zašto je takav projekt potreban i zatim ću vas upoznati s njegovim duhovnim kumom, Bartlebyjem, pisarom.

* * *

Dana 8. svibnja 2008., *New York Sun* izvijestio je da je unatoč

zakonskom nalogu koji zahtijeva da se tjelesni odgoj ponudi svakog školskog dana, samo jedno od dvadeset četvero djece dobilo minimum od 24 minute dnevno. Kontrolor za grad New York u *Sunu* citiran je kako kaže da je tjelesni odgoj velik uzrok zabrinutosti roditelja. Kako, kad roditelji nemaju većeg prava glasa u školi dulje od jednog stoljeća? Priča postaje mračnija nego što izgleda.

Tijekom posljednjeg desetljeća tiho se pojavila nacionalna epidemija pretilosti i dijabetesa među djecom već od pete godine. Veze između prehrane, nedostatka vježbe i ove dvostruke počasti prepoznate su dulje vremena. Dijabetes je glavni uzrok sljepoće i amputacija u Sjedinjenim Državama, a pretilost glavni uzrok oboljenja srca i samoprijezira. To da su debeli odvratni ne-debelima i da ih ovi drugi izdvajaju ne bi trebala biti tajna, čak ni glupanima. Debelu se djecu u učionicama i na igralištima surovo kažnjava.

Pogled na ove otrežnjavajuće činjenice, da tisuće škola još poslužuje popularnu brzu hranu - i, također, prehranu koja se sastoji od masne hrane poput paštete, i umaka bolonjeze nepoznatih proizvođača - trebao je do sada biti povod da shvatite da je škola doslovce rizik za mentalno i fizičko zdravlje mladih. Povezano s čudnom pravnom tradicijom koja onemogućava ozbiljne tužbe protiv škole, nadam se da ćete se pokušati uvjetiti da je, iza dnevne buke i zapuštenosti, u ovoj instituciji na djelu igra koja ima malo veze s popularnim mitom. Standardiziranje umova veliki je dio te igre.

U novinskoj priči koju sam naveo, predstavnik Odbora za obrazovanje grada New Yorka, objavljuje: "Počinjemo shvaćati da je učeničko zdravlje doista ključno područje." Razmislite o tome. Grad ima stogodišnji gotovo pa monopol nad dnevnim životom djece i tek *počinje* shvaćati da je zdravlje važno? Gdje je dokaz takvog shvaćanja? Ne zahtijevaju li još uvijek sve škole fizičku vezanost za stolce kao nužne pratitelje učenja?³²

Kad je prst jasno ukazao na nedostatak vježbe kao glavni put prema dijabetesu i pretilosti, a za oba se stanja jasno zna da vode do sljepoće, amputacija, srčanih oboljenja i gađenja prema samome sebi, kako zakon može predvidjeti samo 24 minute vježbe dnevno, što se tako jadno primjenjuje na jednoga od dvadesetpet učenika? Ne govori li vam to nešto važno o menadžerima školovanja? Najmanje 96 posto svih škola u gradu New Yorku nekažnjeno krši zakon kad je riječ o stvarima koje ugrožavaju

zdravlje učenika. Ono što stvar čini još zlokobnijom jesu školski dužnosnici poznati po nedostatku nezavisne prosudbe i hrabrosti prema nadređenim birokratima; a nešto u ovom posebnom pitanju daje im sigurnost da neće biti smatrani osobno odgovornima.

Morate se suočiti s činjenicom da izopačena etika ravna čitavim institucionalnim školovanjem. Dobro je skrivena unutar ružnih građevina, maskirana nezanimljivim ljudima, besmislenim vježbama i dosadnom prirodom gotovo svega povezanog sa školom, ali nemojte učiniti grešku s naredbama iz nepoznatog izvora, ova je institucija savršeno sposobna lagati o stvarima života i smrti, a koliko je još spremnija lagati o standardiziranom testiranju?

Ako bizarni redoslijed službenog školovanja dopušta da njegovi predstavnici izjavljuju tisku kako su nakon stotinu godina naučili ono o čemu su Platon i Aristotel elokventno pisali tisućama godina unatrag i što privilegirana svetišta poput Etona, Garrowa, Grotona i St. Paulsa praktiraju od svoga početka, a to je da je fizičko zdravlje povezano s kretanjem, trebali biste vrlo nevoljko pristajati na svaki iskaz što ga škola odašilje. Pod pravim pritiskom, škola se lako može dovesti do toga da radi protiv najboljeg interesa učenika ili nastavnika.

To je ono što se dogodilo sa standardiziranim testiranjem nakon Drugog svjetskog rata. Neki nastavnici znaju, a gotovo svi nastavnici osjećaju u svojoj nutrini, da rituali testiranja nanose štetu. No, budući da je ljudska narav takva kakva jest, samo se nekolicina usuđuje oduprijeti, a njih se s vremenom otkrije i kazni.

Vlastito školovanje počeo sam 1940., u odlučnom industrijskom dijelu Pittsburgha, ironično nazvanom "Švicarska dolina", nastavio u jednako odlučnom industrijskom predgrađu, Monongahela, tijekom Drugog svjetskog rata i poraća i zaključio ga, služeći na zelenim brdima zapadne Pennsylvanije, vrlo blizu mjesta gdje je kasnonoćno ubojstvo francuskog časnika Jumonvillea, koje je počinio pukovnik Washington, izazvalo rat između Francuza i Indijanaca (Washington sam nije počinio ubojstvo, ali je preuzeo odgovornost).

Poput kompenzacije za ropstvo, škole su u to doba općenito bile mjesta vidne moralnosti, izrazite ravnopravnosti i, često, ispod neotesanih manira učionice, izrazito intelektualne. Nastavničko osoblje uvijek je bilo lokalno, što je između ostalog značilo da je svaki školski djelatnik imao lokalni ugled kao susjed i građanin; postojali su kao ljudi jednako kao i

apstraktne funkcije. Priprema kurikuluma bila je daleko, a nije bilo dokaza postojanja standardiziranog testiranja čak ni na kraju mog školovanja, 1950-ih. Svaki razred u mojoj srednjoj školi Uniontown High bio je individualiziran do razine koja bi se danas smatrala opasno ekscentričnom i jedva podnošljivom.

A ipak su dječaci i djevojčice školovani na taj način upravo bili obavili uništavanje strogo školovane diktature nad planetom. Često smo se među sobom hvalisali, tinejdžeri 1940-ih i 1950-ih, da za razliku od onih koji su dovoljno nesretni time što žive izvan Sjedinjenih Država, mi ne nosimo identifikacijske dokumente, ne bojimo se tajne policije. U usporedbi s egzotičnom slobodom tih dana moga dječastva, američko društvo šezdeset godina kasnije previše zaudara na policijsku državu da bi to bilo ugodno. Zamisliti da bi stare dame bile pretresene u zračnim lukama zbog eksploziva, ili invaziju poreznih vlasti u nečiji dom, ili stalna rangiranja prema testovima i dosjee o kontroli ponašanja tijekom školovanja; zamisliti mašineriju kupljenu za kućnu uporabu kako špijunira naše privatne izbore i o tome izvještava nepoznate ljude, bilo bi nemoguće 1950.

Svi brodovi Sjedinjenih Država plovili su rijekom blagostanja u vrijeme kad sam završio svoje javno školovanje 1953. Moj je otac bio trgovački putnik za kekse Nabisco, čovjek bez nasljedstva ili sredstava u fondovima, a ipak je mogao pokriti moju školarinu na Cornellu, posjedovati novi auto, poslati moju sestru na fakultet, platiti satove klarineta za mene i satove slikanja za moju sestru i nešto uštedjeti za starost. Školovanje se tih dana smatralo važnim, ali nikad *jako* važnim. Suviše je neškolovanih ljudi poput mog oca ili moje majke nosilo važne odgovornosti suviše dobro da bi pedagoška propaganda dokrajčila vladavinu američke etike jednakopravnosti.

Silazna spirala u kvaliteti škole počela je 1950-ih s promjenama koje su prošle nezamijećeno. Škole su bile "racionalizirane" prema njemačkom kroju; malo po malo su bile standardizirane od obale do obale. Do 1963. standardizirani su testovi postali redovita pojava, iako im je samo nekolicina pridavala ikakvu vjerodostojnost; smatralo ih se čudnim prekidom razredne rutine, prekidom nametnutim zbog razloga koje nitko nije znao, niti je za njih mario. Već je 1950-ih kurikulum bio zatupljen, iako ne do razine koju je dostigao kasnijih godina. Nastavnici su sve više bili pridošlice izvan zajednice u kojoj su podučavali. Nekoć je zapravo zakon propisivao da se živi unutar političkih granica školskog okruga, kao

što je propisivao i za policiju, vatrogasce i ostale državne službenike, ali se s vremenom na obitelji počelo gledati kao na političke neprijatelje “stručnog” osoblja; bolje je živjeti dovoljno daleko kako bi ih se moglo držati na sigurnoj udaljenosti.

Moral je u školama zamijenjen hladnokrvnim pragmatizmom. Kao što šef policije u romanu *Naš čovjek u Havani* Grahama Greena kaže: “Mi samo mučimo ljude koji očekuju da će biti mučeni.” Djecu iz geta se rušilo, ili gotovo rušilo zato što su to bila njihova očekivanja; djeca iz srednje klase/više srednje klase dobivala su trojke, četvorke i čak petice zato što oni i njihovi roditelji ne bi podnijeli išta drugo.

Školski je red počeo ovisiti o održavanju dobrih odnosa s nasilnicima, potajice priznajući njihovo pravo da love cmizdravce i plačljivce (iako nikad i plačljivce iz politički moćnih obitelji). Intelektualna je dimenzija, kao stvar nepisane politike, uklonjena iz gotovo svih razreda, a kako su rezultati testova neovisni o intelektu, oni nastavnici koji su se radije pokušali držati mentalnog razvoja nego mehaničkog pamćenja kao cilja, svoje su učenike i sebe zapravo kažnjavali budući da su rezultati testova bili standard postignuća.

Ideal Horacea Manna o zajedničkom školovanju uništen je nakon Drugog svjetskog rata; učenici su bili strogo odvojeni jedni od drugih krutom podjelom u razrede, opravdavajući to standardiziranim testiranjem. Podjela na pobjednike i gubitnike postala je vladajuća moralna sila.

Do 1973. škole su predstavljale veliki biznis. U malim i velikim gradovima diljem zemlje biti nastavnik u školi bilo je unosno zanimanje - s kratkim radnim vremenom, dugim praznicima, plaćenim zdravstvenim osiguranjem i sigurnim mirovinama; uprava škole je zarađivala jednako kao lokalni liječnici, odvjetnici i suci.

Neobičnost je u razredima naglo nestajala, progonjena je gdje god bi preživjela. Progon je bila zapovijed dana, a učenici navođeni u sve uže i uže klasifikacije tobože zasnovane na rezultatima standardiziranih testova. Ipak, postojale su brojne iznimke na najvišem mjestu u poretku, kod “nadarenih i talentiranih”, da bi se ondje smjestila djeca roditelja koji bi u protivnom poremetili mirno djelovanje birokracije.

No, čak i na ovim najvišim mjestima, kurikulum je bio vidno smanjen u odnosu na standarde u prošlosti. Ono što se tražilo od napredne djece u 1970-ima bio bi standard za djecu rudara ugljena i radnika u čeličani u 1940-ima i 1950-ima. Postoje brojne teorije zašto je to bilo tako,

no meni samo jedna zvuči istinito: od Drugog svjetskog rata nadalje, izrazito je lako pratiti širenje općeg vjerovanja u gornjim slojevima menadžmenta i akademske zajednice da je većina populacije neizlječivo slaboumna, trajno zaustavljena na mentalnoj razini od dvanaest godina ili manje. Budući da su naponi da se to promijeni bili osuđeni na poraz, zašto se podvrgavati troškovima pokušaja? Ili, da podložimo sloj humanosti argumentom koji sam jednom čuo od ravnatelja niže srednje škole pri izlaganju na sastanku školskog odbora javne škole: Zašto uznemiravati djecu i roditelje stresom pri pokušajima da učine nešto što biološki ne mogu učiniti?

To je upravo stav koji je Abraham Lincoln ismijavao 1859. (pogledajte i knjigu *Antiintelektualizam u američkom životu / Anti-Intellectualism in American Life*, Richarda Hofstadtera); također stav, Edwarda Thorndika, izumitelja “psihologije obrazovanja” na Učiteljskoj akademiji Kolumbija; upravo stav H. H. Goddarda, pročelnika Odsjeka za psihologiju na Princetonu; stav Jamesa Bryanta Conanta, predsjednika Harvarda; stav velikih privatnih korporativnih zaklada poput zaklada Rockefeller i Carnegie; stav Charlesa Darwina i njegova prvog bratića, Francis Galtona. Možete naći kako ovo gledište djeluje kod Platona i Johna Calvina i Benedicta (Barucha) Spinoze, kod Johanna Fichtea i na toliko mnogo drugih mjesta da je potrebna debela knjiga da se nekoga nepravredno ne izostavi.

Dok su god obični Amerikanci, kao što je tata Bena Franklina, bili zaduženi za obrazovanje svojih mladih, Amerika je izbjegavala dominaciju smrtonosne pretpostavke inferiornosti - duhovne, intelektualne, ili biološke - koja daje temelje za krute društvene klase. Dok je god na američkoj tržnici prevladavao ljudi spoj slobodarskih impulsa, u razdoblju koji nas vodi do Građanskog rata, Amerika je za obične ljude bila mjesto čuda mogućih na temelju samoobrazovanja. Ona je to još uvijek u neznatnoj mjeri, zahvaljujući tradiciji koja ništa ne duguje djelovanju države nakon Drugog svjetskog rata; ali samo onim sretnim obiteljima koje odbacuju pretpostavku prisilnog školovanja - i zato izbjegavaju štetu od oružja za masovno poučavanje.

Kako je njemačka metoda, namijenjena preobraćanju nezavisnih Bartleby-duhova u ljudske resurse, zatvorila puteve za lagan bijeg, nisu samo djeca bila ta koja su trpjela, nego i naši nacionalni izgledi. Dokumenti o osnivanju SAD-a običnim su Amerikancima podarili prava koja nijedna državna akcija ne može otuđiti, slobodu na prvom mjestu.

Postali smo lošiji narod zbog ove radikalne izdaje koja nam je nametnuta od generacija političkih menadžera maskiranih u vođe. I materijalno smo siromašniji narod, također.

Školska struktura i algoritmi tvore motor, poput malog mlina koji melje sol u slavnoj priči a taj je odavno izmakao bilo čijoj svjesnoj kontroli. Imun je na reforme. Zato mora biti uništen. Ali kako?

Počet ćemo s najslabijom karikom njemačkog školskog lanca, standardiziranim testovima koje svi preziru, uključujući školsko osoblje. Nedavna prošlost dala nam je dva zapanjujuća postignuća građanske akcije - ne, neka budu tri - koja vam trebaju podići duh dok se pripremate uništiti vladavinu testiranja - pojave da su se nesavladive društvene tvrdave razletjele u komadiće neorganiziranim, nefinanciranim odlukama običnih ljudi. Nazovite ove primjere "Trenuci Bartleby". Pomislite na svršetak Vijetnamskog rata, kad su mladi ljudi napunili ulice; pomislite na rušenje Berlinskog zida; pomislite na brzi raspad Sovjetskog Saveza.

Projekt Bartleby

Do kraja Drugog svjetskog rata školovanje je zamijenilo obrazovanje u Sjedinjenim Državama, a kratko nakon toga standardizirano je testiranje postalo čelični obruč koji je povezivao cijeli pothvat. Rezultati testova, prije nego postignuća, postali su znak izvrsnosti već 1960., i korak po korak javnost je, različitim oblicima prisile, uključujući i novinarstvo, dovedena do vjerovanja da su ocjene na komadu papira pravedna i točna zamjena za ljudsku kvalitetu. Kao što je Alexandar Solženjicin, ruski pisac koji je dobio Nobelovu nagradu, rekao u članku pod naslovom "Kako oživjeti Rusiju", u *Pravdi* 18. rujna 1988.:

Nikakav se put ljudima [da se oporave od komunizma] nikad neće otvoriti ukoliko država potpuno ne preda kontrolu nad nama, ili nad bilo kojim aspektom naših života. Ona je dovela zemlju u ponor i ne zna izlaz.

Razbijte stegu službenog testiranja nad studentima, roditeljima i nastavnicima i učinit ćemo logičan prvi korak u oživljavanju obrazovanja. Ali nitko ne treba vjerovati da se ovaj korak može učiniti politički - previše je novaca i moći uključeno da bi se dopustili potrebni zakonodavni zahvati; dinamika našeg društva teži prema *stvaranju* javnog mišljenja, a ne *odgovora* na njega. Postoji tek samo jedna velika iznimka: izlaženje na

ulice. U drugoj polovici prošlog stoljeća Sjedinjene su Države mnogo puta svjedočile uspješnim građanskim akcijama: u odbacivanju zakona i stavova Jima Crowa³³; u žestokom završetku vojnih akcija u Vijetnamu; u otpuštanju aktualnog američkog predsjednika s dužnosti. U svakoj od ovih pojava, narod je vodio, a vlast nevoljko slijedila. Tako će biti i sa standardiziranim testovima. Ključ za njihovu eliminaciju zakopan je unutar izluđujuće kratke priče koju je Herman Melville objavio 1853. - *Bartleby*, pisar.

Prvi sam se put susreo s *Bartlebyjem* kao učenik viših razreda srednje škole Uniontown, pri čemu nisam bio u stanju razumjeti što uopće znači. Kao brucoš na Cornellu ponovno sam je pročitao, okružen prijateljskim kolegama koji su činili isto. Nitko od nas nije mogao razumjeti što je priča htjela reći, čak ni nastavnik.

Bartleby je ljudski fotokopirni stroj u danima prije elektromehaničkog dupliciranja, niskostatusni, ima loše plaćen posao u odvjetničkim uredima i biznisima. Jednoga dana, bez upozorenja ili objašnjenja, Bartleby počinje provoditi slobodnu volju - odlučuje koje će naredbe poslušati a koje neće. Ako neće, odgovara: "Radije ne bih." Na naredbu da sudjeluje u timskom iščitavanju i ispravljanju primjerka koji je upravo prepisao, bez dramatičnosti najavljuje: "Radije ne bih." Na naredbu da skokne iza ugla i donese poštu iz poštanskog ureda - isto: "Radije ne bih." Ne nudi emocije, ne naglašava nijedno odbijanje; radije ne bi sebe objašnjavao. Inače, vrijedno radi na prijepisu.

Sve to, dok jednog dana radije ne bi niti to radio. *Nikad više.* Bartleby je završio s prijepisom. Ali, nije završio s uredom koji ga je zaposlio da prepisuje! Vidite, bez znanja šefa, on *živi* u uredu, spavajući u njemu nakon što ostali odu kući. Nema prihod koji je dovoljan za smještaj. Kad od njega traže da napusti ured i daju mu ono što se smatra velikodušnom otpremninom, on radije ne bi otišao - i ne bi uzeo otpremninu. Napokon je Bartleby odveden u zatvor, gdje radije ne bi jeo. S vremenom se razboli od gladovanja i sahrane ga na groblju siromaha.

Jednostavno provođenje slobodne volje, bez ikakve hysterije, optuživanja, ili bombastičnosti, izaziva konsternaciju u društvenoj mašineriji - slobodna volja proturječi principu upravljanja. Odbijanje da vas se smatra "ljudskim resursom" revolucionarnije je nego bilo koja revolucija koja se dogodila. Nakon godina borbe s *Bartlebyjem*, napokon me je naučio kako razvrgnuti lance školovanja po njemačkoj metodi.

Trebalo mi je pola stoljeća da razumijem fenomenalan instrument koji, za poražavanje njemačkog školovanja i za uništavanje ljepila koje ga drži - standardiziranog testiranja, svatko od nas ima u vlastitoj slobodnoj volji.

Putokazi koji našu pozornost usmjeravaju prema snazi Bartlebyja u nama prisutniji su u globalnoj imaginaciji nego što mislimo, kao što sjajni rad Josepha Campbella o mitu bogato prikazuje (kao i oba Zavjeta Svetog pisma), ali ne trebamo ići daleko u prošlost da bismo otkrili Thoreauov temeljni esej o građanskom neposluhu kao životnom izvoru američke imaginacije, ili Gandhijev spektakularni poraz Britanskog imperija pomoću “pasivnog otpora”, kao snažne dokaze da, kako nas je već do sad Graham Greene trebao podučiti, “oni” radije muče one koji očekuju da će biti mučeni.

Masovno apstraktno testiranje, koje se anonimno ocjenjuje, centrifuga je mučenja koja u kovitlacu cijedi dragocjene resurse vremena i novca od produktivnog korištenja i usmjerava ih u ruke mađioničara testiranja. To se događa samo zato što to mučeni dopuštaju. Ovo je mehanizam “zavadi pa vladaj” *par excellence*, mađioničarski štapić koji uspostavlja prividno rangiranje među školovanima, namećući čudo stresa neopreznima, izaziva samoubojstva, razbija obitelji i odvratno izvrće proces učenja - ne proizvodeći ikakve podatke istinske vrijednosti. Testiranje ne može predvidjeti tko će postati najbolji kirurg, sveučilišni profesor, ili vozač taksija; ono ne predviđa ništa što bi nagnalo ijedno normalno ljudsko biće da upita za ove rezultate. Standardizirano je testiranje vrlo vrijedan dokaz da je naše nacionalno vodstvo propalo i da je takvo odavno. Dvostranački sustav nije nam u stanju dati pouzdano vodstvo, njegov sustav financiranja kampanja gotovo jamči da dobivamo menadžere, ne vode; mislim da ga je Ralph Nader ispravno prepoznao kao jednu stranku s dvije glave - koja je u stečaju.

Ne znam što činiti s tim u vezi, ali znam kako dovesti vladavinu testiranja do propasti, iščupati mu srce i učiniti njegove izumitelje, zagovarače i praktičare izopćenima koje će njihovi politički saveznici napustiti.

Neka skupina mladih muškaraca i žena, koja je potpuno svjesna da ovi testovi ne dodavaju vrijednost pojedinačnim životima ili društvenom životu većine, upotrijebi moć interneta da regrutira druge mlade ljude i neka ovi odbiju, mirno, pristupiti ovim testovima. Bez demonstracija, bez nabacivanja blatom, bez protivničkih politika - da jednostavno napišu na

naslovnici testa pred sobom: “Radije ne bih pristupio/pristupila ovom testu.” Neka se ne oformi hijerarhija antitestnog menadžmenta; mnogi trebaju biti savjetnici projekta, ali nitko ne treba ogrnuti odoru vođe. Najbolje je da provedba ne bude uniformna, već da preuzme više različitih oblika diljem zemlje. Kao Kongregacijska crkva, ne bi trebalo pokušavati organizirati narodne skupove, iako bi internetske rasprave (chat), blogovi i savjetnici svih političkih i filozofskih smjerova koji bi pojačali misiju bih dobrodošli. Ovaj projekt ne može podbaciti ako i ostane neorganiziran; ali se može računati na to da će sam sebe uništiti ako ga “stručno” vodstvo prisvoji. Mislite Linux, ne Microsoft. Svi koji se pridruže trebali bi dobiti jednako povjerenje, oni koji dođu kasnije, kao i pioniri. Za sve, do posljednjega, treba postojati lozinka.

Radije ne bih. Neka se izjava čuje, najprije sporadično, a zatim kao nezadrživa plima, u razredima diljem zemlje. Ako samo jedan od deset kaže radije ne bih, tisak će nanjušiti uvijek svježju priču i slijediti trag; skupina koja radije ne bi rast će kao gruda snijega koja prerasta u lavinu.

Što s bijesnom kampanjom zastrašivanja koja će se voditi protiv onih koji se odbiju pokoriti? Bit će prijetnji osvetom, žrtveni će se jarc i izlagati javnom ponižavanju. Vjerujte mi, sjetite se Alise u zemlji čudesa; protivnici će biti kula od karata, osveta iluzija. Hoće li onima koji ne pristupe biti uskraćen prijam na fakultete? Ne budite naivni. Fakultet je biznis prije nego bilo što drugo; već je to biznis koji čezne za kupcima.

Projekt Bartleby počinje pozivanjem 60.000.000 američkih učenika, jednog po jednog, da mirno odbiju pristupiti standardiziranim testovima ili sudjelovati u bilo kakvim pripremama za ove testove; njime se traži od njih da djeluju zato što odrasli u lancima institucija i korporacija to ne mogu; zato što ovi testovi izopačuju obrazovanje, sramotno su netočni, nameću okrutan stres bez razloga i aktivno podržavaju klasni sustav koji truje budućnost nacije.³⁴

Projekt Bartleby ne bi trebao dopustiti kompromis. To će biti druga linija obrane menadžmenta, standardni trik koji se uči na seminarima političkih znanosti. Nemojte na to pasti. Odbij te kompromis. Nije potrebno objašnjavati zašto. Nije potrebno vikati. Neka duh pisara osnaži vašu kralježnicu. Samo recite:

Radije ne bih pristupio/pristupila vašem testu.

Pratit će vas molitve jednog starca.

* * *

Projekt Bartleby prvi je put javno objavljen 6. travnja 2008. na 14. godišnjoj Međunarodnoj konferenciji o razvoju na Harvardu. Predstavljen je u službenom govoru slušateljstvu s harvardskog Učiteljskog fakulteta, a zatim kao izjava skupini predstavnika Uprave za testiranje na Fakultetu političkih znanosti Kennedy.

John Taylor Gatto

Weapons of Mass Instruction

A Schoolteacher's Journey Through the Dark World of Compulsory Schooling

Tijekom više od dva desetljeća John Taylor Gatto neumorno radi kako bi nas poučio istini o obrazovnom sustavu - da obavezno školovanje ne potiče demokratski način života! Takvu tezu dokazuje u svojoj knjizi *Oružja za masovno poučavanje*, u kojoj govori o mehanizmima obrazovnog sustava koji djeci, umjesto da razvija, osakaćuje maštu, obeshrabruje kritičko razmišljanje i stvara lažno viđenje učenja kao rutinsko učenje podataka napamet. Evo dokaza da je zlo koje škola nanosi prilično racionalno i učinjeno s predumišljajem, i to slijedeći Platonove, Calvinove, Spinozine (...) političke teorije. Pojam obrazovanje besmislen je budući da je čovječanstvo ograničeno biološkim, psihološkim i teološkim potrebama. Prava je funkcija pedagogije da obično pučanstvo stavi u okvire u kojima je njima lakše upravljati. Taj cilj zahtijeva da mladež uvjetno ovisi o stručnjacima, bude odvojena od svojih prirodnih saveznika, te da prihvati prekinute veze s iskustvima koja uvjetuju samodostatnost i nezavisnost. U ovoj knjizi Gatto ukazuje na besmislenost djelovanja službenog obrazovanja, posebice standardiziranog testiranja. Poslušajte ga u ime djece. Svojstva ove knjige, precizno izražene ideje, realistični prijedlozi i oštroumnost svrstavaju je među najbolja djela jednog Thoreaua, Jeffersona, Humea ili Diderota.

Gatto se oslanja na tridesetogodišnje iskustvo iz učionice i dugi niz godina istraživanja u svrhu reformiranja školstva. Svoje teze izlaže retoričkim stilom koji je strastven, logičan i bremenit primjerima.

Foreword Magazine

Vjerojatno Gattoova najbolja knjiga do sada. Njegove pripovjedačke vještine posebno dolaze do izražaja u trenucima pripovijedanja priča stvarnih ljudi koji su istupili iz školskog sustava i uspjeli usprkos općeprihvaćenom uvjerenju koje valorizira diplome, certifikate i kvalifikacije. Ako tek počinjete sumnjati kako postoji problem sa školstvom (nasuprot obrazovanju, kako bi Gatto rekao) onda zasigurno nećete naići na bolje izlaganje problema nego što je to učinjeno u ovoj knjizi.

Cathy Duffy Reviews

www.algoritam.hr

ISBN 978-953220-991-4

---

¹ SAT (Scholastic Aptitude Test) je standardizirani test za upis na visoka učilišta u SAD-u. Uključuje matematiku, kritičko čitanje i sposobnost pisanja.

² Udruga osam sveučilišta i koledža sjeveroistočnog dijela SAD-a, koju čine Brown, Columbia, Cornell, Dartmouth, Harvard, Princeton, Sveučilište Pennsilvanije i Yale.

³ U Hrvatskoj, kao i u Americi, škole većim dijelom financira lokalna zajednica, no ipak se zovu državne (op.prev.).

⁴ Između 1932. i 1972. g., Služba javnog zdravstva SAD-a provodila je istraživanje na 399 crnaca u kasnom stadiju sifilisa, kojima nikad nije rečeno od čega boluju ni koliko je bolest ozbiljna, nego da ih se liječi od “Joše krvi”, dok ih se zapravo u početku kratko liječilo premalim dozama lijekova, a poslije im se samo davao aspirin. Prava se priroda istraživanja skrivala od bolesnika da bi se osigurala njihova suradnja, a pacijentima je, osim reklame za “besplatno liječenje”, čak ministar zdravstva SAD-a, nakon 25 godina izdavao potvrdu o zaslugama, kako bi ih pridobio da doživotno ostanu u istraživanju. Podaci za pokus prikupljeni su temeljem autopsija nakon njihove smrti. Istraživanje je zaustavljeno kad je došlo u ruke medija.

⁵ U originalu: back, big, call, came, can, day, did, dog, down, get, good, have, he, home, if, in, is, it, like, little, man, morning, mother, my night, off, out, over, people, play, ran, said, saw, she, some, soon, their, them, there, time, two, too, up, us, very, water, we, went, where, when, will, would.

⁶ Mann je, zbog nemara pri planiranju puta, zapravo stigao u Prusku nakon što su škole zatvorene zbog ljetnih praznika, a tu je činjenicu odboru prešutio.

⁷ Postojali su prijašnji zakoni o školama, ali su bili uvelike zanemarivani.

⁸ Jednom je prilikom, primjerice, školski odbor glasovao da se odobri kupnja 5.000 primjeraka knjige *Gramatički priručnik (Harbrace College Handbook)* za jedanaest dolara po primjerku u trenutku kad je prodavaonica samoga izdavača imala rasprodaju ostatka zaliha za jedan dolar po primjerku, što je predstavljalo neto razliku od pedeset tisuća dolara. Kad je moja supruga Janet - u to vrijeme članica školskog odbora koja je zahtijevala raspravu - upozorila na to i zahtijevala glasovanje, ostatak odbora je odbio kupiti jeftinije primjerke! Moglo bi se navesti i puno drugih primjera. Paketi papira dostupni svakome tko kupuje na veliko za 1,50 dolar po paketu, okrug gdje je bila moja škola kupovao je za 2,50 dolara po paketu.

---

⁹ Masakr u srednjoj školi Columbine dogodio se 20. travnja 1999. Dva su učenika, prije nego što su počinili samoubojstvo, ubila 12 studenata i jednog nastavnika i ranila 23 ljudi.

¹⁰ Massachusetts Institute of Technology.

¹¹ Međunarodna nevladina organizacija sa sjedištem u SAD-u, osnovana 1913. Sebe opisuje kao organizaciju za zaštitu građanskih prava i ljudskih odnosa, a službena misija joj je zaustaviti defamiranje Židova te u konačnici osigurati pravdu i pravedan tretman za sve građane i zaustaviti diskriminaciju bilo kakve vrste.

¹² Također poznat kao masakr Waco. Godine 1993., nakon što je Uprava za alkohol, duhan i vatreno oružje pokušala izvršiti pretres ranca Branch Davidian, poginulo je četvero agenata i šest sljedbenika Davida Koresha, a u opsadu ranca koja je trajala 51 dan uključio se FBI. Opsada je završena 19. travnja uz pogibiju sedamdeset šest ljudi (od toga 24 britanskih državljana), uključujući 21 dijete i dvije trudnice.

¹³ Kontroverzni napad Federalnih snaga 1992. godine na kuću Randy Weavera, bijelca separatista, u američkoj saveznoj državi Idaho. Opsada koja je trajala deset dana, započela je manjim oružanim obračunom, a završila smrću Randyjeve supruge, sina i okružnog šerifa. Incident je prouzrokovao velik odjek u javnosti i izazvao brojna neslaganja s politikom FBI-a i policije.

¹⁴ “Oslobađanje prometa”.

¹⁵ Triaceton triperoksid.

¹⁶ Virginia Tech masakr se zbio 16. travnja 2007., u kampusu Virginia Polytechnic Institute and State University u Blacksburgu u Virginiji. Student viših godina Seung-Hui Cho, prije nego što je počinio samoubojstvo, ubio je 32 ljudi i mnoge ranio.

¹⁷ Prokrustova postelja proizvoljni je standard kojem se prisilno mora prilagoditi. Izraz dolazi iz grčke mitologije. Posejdonov je sin Prokrust posjedovao željezni krevet u koji je pozivao namjernike. Ako bi gost bio predug za krevet, amputirao bi mu noge, ako bi bio prekratak, istezao bi ga dok ne bi bio dovoljno dugačak. Nikad se nitko nije uklopio jer se krevet potajno mogao prilagođavati Prokrustovoj volji, ovisno o žrtvi koju bi Prokrust još izdaleka procijenio. Prokrust je ovo činio dok ga Tezej nije uklopio u krevet skrativši ga za glavu i noge.

---

¹⁸ Horatio Alger ml. bio je produktivan američki pisac 19. stoljeća. Najveći dio njegovih romana prati avanture siromašne djece koja, unatoč skromnim počecima, uspiju na društvenoj ljestvici postići sigurne pozicije cijenjenih ljudi srednje klase.

¹⁹ Nacionalno tijelo za dodjelu stipendija.

²⁰ *Suze su u srži stvari i sve što prolazi ranjava našu smrtnost.* Vergilije

²¹ Knjiga koju je 2001. napisao novinar Eric Schlosser, više puta nagrađivan za napise koji se temelje na istraživačkom novinarstvu.

²² Dokumentarni film snimljen 2004. Film slijedi autora koji tijekom mjesec dana jede isključivo hranu iz McDonald'sa te dokumentira drastične posljedice takve prehrane na svoje fizičko i psihičko zdravlje.

²³ Proučavanje nasljednog poboljšanja ljudske rase pomoću kontroliranog selektivnog uzgoja.

²⁴ Zračna luka u Los Angelesu.

²⁵ Okrugla plitka posuda s poklopcem koja se u laboratorijima koristi za rast bakterija i drugih mikroorganizama.

²⁶ Privatni klub izvan grada s društvenim prostorijama i teretanama za rekreaciju.

²⁷ Odjel za mladež Centra za socijalnu skrb.

²⁸ Patriciu Campbell Hearst, rođenu 20. veljače 1954, unuku izdavačkog magnata Williama Randolpha Hearsta, 1974. kidnapirala je skupina Symbionese Liberation Army, ljevičarska urbana gerila. S vremenom im se pridružila pod imenom "Tania" i bila uhvaćena nakon sudjelovanja u pljački banke. Bila je u zatvoru dvije godine kad ju je predsjednik Jimmy Carter pomilovao. Njezino je ponašanje pripisano stockholmskom sindromu, pri čemu taoci suosjećaju s ciljevima svojih otmičara.

²⁹ Lik iz dječje pjesmice koji je najčešće prikazan kao jaje. Pjesmica ide ovako: *Humpty Dumpty je na zidu sjedio. Humpty Dumpty je veliki pad doživio. Ni svi kraljevi konji i kraljevi ljudi što tamo biše, nisu mogli sastaviti Humptyja više.*

---

³⁰ ©2008. John Taylor Gatto. Ovaj se tekst može koristiti besplatno na internetu, ali ako se koristi bez preinaka i naplate. Projekt Bartleby preuzet je iz knjige gospodina Gattoa: *Weapons of Mass Instruction* (Oružja za masovno poučavanje), New Society Publishers, 2008.

³¹ Mnogi kreatori testova potpuno su svjesni korjenitih nedostataka testova koje smišljaju, svjesni su također političke zloporabe njihovih procjeniteljskih kreacija. Ipak, nastavljaju služiti režimu testiranja zbog osobne koristi. Za nedavni primjer ovoga, pogledajte knjigu stručnjaka za testove, Damela Koretza *Postizanje standarda (Measuring Up)* (Harvard University Press, 2008.), u kojoj je šteta koju testovi nanose odgovornost nekog drugog, ne dr. Koretza; što on, naravno, osuđuje, između dvije plaće. Bi li trebalo ove ljude smatrati odgovornima za dugoročne posljedice njihova rada - “stvaranje osjećaja manje vrijednosti... koji može povrijediti srca i umove tako da nije vjerojatno da se to ikad može popraviti”, da posudimo jezik suca Warrena iz slučaja Brown.

³² Pitanje nepokretnosti u školi složenije je nego samo fizičko zdravlje. O istraživanju prijama na visoko učilište pisao je Mitchell Stevens u svom djelu *Stvaranje klase: prijam na fakultet i obrazovanje elite (Creating a Class: College Admissions and the Education of Elites)* (Harvard University Press, 2007.), na elitnim je fakultetima “fizički izgled” jednako važan kao ocjene. Tijela su vidljivo utjelovljenje društvene klase, kaže nam on. Jednostavno rečeno, poželjni kandidati dobro izgledaju. Fizički dojmivi kandidati veoma su poželjni - iako skupinu koja je razmekšana i napuhnuta nakon dvanaest godina provedenih prikovana na stolce i jedući hranu bogatu mastima državna škola nije uputila u tu tajnu. Zanemarivanje ove moćne istine koja prekriva svaki kutak realnosti nakon svršetka srednje škole oružje je kojim se najgore kažnjava.

³³ Zakoni o rasnoj segregaciji na javnim mjestima (uključujući javne škole i javni prijevoz).

³⁴ Bit ćete u dobrom društvu. Dana 27. svibnja 2008. Smith College, legendarni ženski fakultet u Northamptonu u Massachusettsu, najavio je da od kandidata koji se žele upisati više neće tražiti da podnose rezultate SAT testa. Postao je sumnjičav prema vrijednosti standardiziranih testova u predviđanju uspjeha. U budućnosti će na Smithu najvažniji kriteriji za prijam biti sposobnost pisanja, dokazi karaktera i talenta, značajna izvannastavna postignuća. Škole koje su odbacile standardizirane testove nisu primijetile pad u akademskim sposobnostima.